BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
L
B
49
NAPOLI

L
B
47

HORATII TVRSELLINI

E SOCIETATE IESV,

DE VITA

FRANCISCI XAVERII

Qui primus è Societate IESV in India, & Iaponia Euangelium promulgauit.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONTIFICIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

R O M AE,
Ex Typographia Gabiana. M. D. XCIIII.

Superiorum Permiſſu.

AD futuram rei memoriam. Cũ ſicut accepimus dilectus filius Ioannes Stephanus Scortia, & Socij ad publicã omniũ Chriſtifidelium vtilitatẽ, tertiam partem expoſitionis dilecti filij Benedicti Pererij ſuper Geneſim, Tomos tres Inſtitutionũ moralium Ioannis Azorij, & vitam P. Franciſci Xauerij è Societate Ieſu ab Horatio Turſellino eiuſdem Societatis conſcriptam, ſuis ſumptibus, & expenſis demandare typis intendant, & in dictis operibus faciendis magnã pecuniarũ ſummã expoſituri ſint. Nos propoſitũ illorũ plurimũ Domino commendantes, & ne dũ prodeſſe alijs ſtudent, ſibi damnum, & præiudicium comparent indemnitati illorum opportune prouidere, volentes ipſoſq; a quibuſuis excõmunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti alijſq; ſententijs, cenſuris, & pœnis, a iure vel ab homine quauis occõne, vel cauſa latis, ſi quibus, quomodolibet innodati exiſtunt, ad effectum præſentium dumtaxat conſequendũ harum ſerie abſoluentes, & abſolutos fore cenſentes illorũ in hac parte ſupplicationibꝰ inclinati eiſdẽ Io. Stephano & Socijs, vt nemo tam in Vrbe, ac reliquo noſtro ſtatu Eccleſiaſtico, mediate, vel immediate ſubiecto, quam alibi vbicunq; in toto Chriſtiano Orbe, quauis ille fuerit dignitate, vel officio, aut priuilegio, vel facultate, munitus ꝑ decẽ annos a prima cuiuslibet dictorũ operũ, ſeu partium earundẽ impreſſione cõputandos, dictos libros, ſeu partes illorũ, aut cõpendia quocunq; idiomate extiterint, ſine ipſius Io. Stephani Scortiæ, & ſociorũ eorũue heredũ, & ſucceſſorũ aut ab eis ius, & causã habentiũ expreſſa, & in ſcriptis obtẽta licẽtia quouis quæſito colore cauſa, vel prętextu ad cuiuſuis perſonæ inſtantiam imprimere, ſeu excudere, ſeu imprimi, vel excudi quouis modo facere, vel impreſſos, aut excuſſos, in quouis loco vendere, ſeu venales proponere, tenere vel habere poſſit auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus, & indulgemus. Ac propterea oĩbus vtriuſq; ſexus Chriſtifidelibus præſertim

*Bibliopolis ac librorũ imp̃ſſoribus,tã in hac Vrbe noſtra q̃ toto ſtatu Eccleſiaſtico p̃ris ſub 500.ducatorum auri de Cam.ꝑ vna delatori,& alia Camera noſtra Ap̃lica, & reliqua locis pijs irremiſſibiliter applican̄, necnõ amiſſionis librorũ ipſis Io.Stephano & Soc.applican̄, extra vero ipſã Vrbẽ,& ditionẽ Eccleſiaſticã excõmunicationis latæ ſẽtẽtiæ,a qua nullus p̃ter Romanũ Pontif.abſoluere poſſit,pœnis toties quoties,in quolibet dictorũ librorũ,vel eorũ parte cõtrauẽtũ fuerit,eo ipſo incurrendis diſtrictius inhibemus,ne libros p̃tos,aut aliquã eorũ,vel ullã alicui' eorũ partẽ quocunq; idiomate ſine huiuſmodi licẽtia imprimere vel ab alijs impreſſos vẽdere ſeu venales habere vel proponere audeãt,ſeu p̃ſumãt.Et nihilominus vniuerſis, & ſingulis legatis,vicelegatis,gubernatoribus. & alijs iudicibus,tã dictæ Vrbis q̃ prouinciarũ,ciuitatũ,& locorũ ſtatus p̃ti;ac Archiep̃is,Epis,& alijs quibuſcunq; locorũ ordinarijs quacunq; põte,auctoritate,dignitate,vel officio fulgent p̃cipimus,& mandamus,vt durãte dicto decẽ annorũ ſpatio,quoties pro parte,dictorũ Io:Steph & ſoc. vel alicuius eorũ,aut aliorũ p̃dictorũ fuerint requiſiti,vel eorũ aliquis fuerit requiſitus,ſibi in p̃miſſis efficacis defẽſionis,præſidio aſſiſtãt,& ea obſeruari faciãt,ac cõtra inobediẽtes proptãs & alias eis beneuiſas ſentẽtias,cẽſuras, & pœnas appellatione remota procedant inuocato ẽt ad hoc ſi opus fuerit,auxilio brachij ſæcularis.*Nõ *obſtañ quibuſuis cõſtitutionibus,& ordinationibus Apoſtolicis,priuilegijs quoq; indultis,& literis Apoſtolicis quibusuis p̃ſonis,& locis,ſub quibuſcunq; tenoribus & formis conceſſis,& iteratis vicibus confirmatis,& innouatis quibus omnibus, & ſi de illis ſpecialis mentio habenda foret illorũ tenores preſentibus pro expreſſis haben̄, hac vice dũtaxat ſpecialiter, & expreſſe derogamus ceteriſque contrarijs qnibuſcunque. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris, die xvi. Nouemb. 1593. Pontificatus Noſtri Anno Secundo.*

M. Veſtrius Barbianus.

S· D· N· D·

CLEMENTI IIX·

PONT· OPT· MAX·

ETSI Pontificia maieſtas,
qua proxime accedis ad
Deum, Pater Beatiſsime, de
terrebat humilitatem meã
ab eo conãdo, quod molior;
tamen illa non minus beni-
gna probis, quam ſeuera im
probis, clementia, quam tuũ
nomen, ac uultus pollicetur, animum erexit, alle-
xitq. meum, vt hoc qualecunq. munuſculum, tibi
vtiq. optimo iure debitum, offerre non dubitarem.
Mitto beneuolentiæ tuæ in Societatem noſtram in-
dicia nec parua, nec obſcura, quibus nos deuinxiſti
in perpetuum vniuerſos. Incredibilis iſte ardor ani-
mi, ſtudiumq. Chriſtianæ religionis vel tuendæ, vel
propagãdæ nonne poſtulare, atq. adeo flagitare vi-
debatur, vt nunc primum vulganda Franciſci Xa-
uerij vita in tuo potiſsimum nomine appareret?
Quippe vir ille miro Dei, hominumq. amore ardẽs
non modo auitam religionem iam ſilueſcentem in
Europa, Aſiæq. ora, quę indiam continet, diligen-
ter excoluit; verumetiam trans Gangem per igno-
tas antiquitati vias, ac nationes Chriſti nomen cir-
cumtulit: longiſsimeq. prouectus in vltimas Oriẽ-
tis oras, ad ipſos Iapones in orbis terrę angulo ſitos

Euangelij lumen primus inuexit. Quocirca quis nō videt æquum ac par fuiſſe, talis vt viri vita, cuius in India, totoq. Oriente æterna extant impreſſa veſtigia, eius maxime nomini dicaretur, qui ſanctiſsimi cuiuſq. hominis laudes, virtuteſq́. exprimat imitādo? Nimirum vt, Xauerio velut præcurſore, celerius expeditiuſq́. in vltimas terras tanti Pontificis fama penetraret, ac teneras illas nouorum Chriſtianorum mentes qua egregio ſanctimoniæ exemplo imbueret, qua Pontificalis autoritatis quadam quaſi maieſtate in officio contineret. Itaq. benigno, hylariq. vultu (quod in minimis etiam donis maximos reges feciſſe nō ignoras P.B.) hoc quicquid eſt, quantulumcunq. eſt, accipies: paruum, & exile munuſculum fateor, ſed ex magno, gratoq. animo profectum. Xaueriumq. noſtrum, vel tuum potius tuo nomine tegi, foueriq́. patieris, vt idem & teſtis ſit tuæ erga ordinem noſtrum beneuolentiæ non vulgaris, & obſes noſtrę erga tuum nomen obſeruantiæ ſempiternæ. Vale.

Sanctitatis Tuæ

Humillimus Seruus

Horatius Turſellinus.

INDEX
CAPITVM OPERIS
Libri Primi.

FRancíſci Xauerij genus, indoles, educatio. Cap. I. pag. 5
Pariſijs ab Ignatio Loiola ad ſtudium pietatis conuertitur. Cap. II. 7
Eius feruor in domando corpore, & ſtudium perfectionis. Cap. III. 12
Venetias non ſine magna corporis vexatione contendit. Cap. IV. 15
Venetijs dat operam valetudinario inſanabilium. Inde Romam ad Pontificem adit. Cap. V. 20
Vicetiæ poſt diutinam præparationam Deo ſacerdotij primitias offert. Cap. VI. 24
Bononiam, Romamq; ſermonibus iuuat. Cap. VII. 29
India Prouincia diuinitus illi deſtinatur. Ca. VIII. 32
Adito Pontifice in Luſitaniam proficiſcens, magnarũ virtutum indicia edit in via. Cap. IX. 36
Ab Rege Luſitaniç benigne acceptus oliſſypponenſes ad ſtudium pietatis eccitat. Cap. X. 42
Profectio eius in Indiam fruſtra impeditur. C. XI. 46
Nauigaturus in Indiam ab Rege Pontificium diploma legationis accipit, viaticum recuſat. C. XII. 49
Indiam petens edit exempla virtutis ſuæ. C. XIII. 53
Ægris miniſtrans Mozambicum appellat. C. XIV. 57
In Mozambici valetudinario æger ipſe ægros ſubleuat. Cap. XV. 61
Melindæ in Scotora inſula non ſine incolarum fructu pauliſper moratus, in Indiã peruenit. C. XVI. 66
Quo in ſtatu Indiam offenderit. Cap. XVII. 73
Conciliato Epiſcopo in India elaborare inſtituit. Cap. XVIII. 78

Goa-

Goanum collegium Societati parat. Cap.XIX. 86
Ad Comorinenſes Neophytos iuuandos proficiſcitur. Cap. XX. 89.

Libri Secundi.

In Comorino Promontorio elaborat. Cap. I. 95
Multis miraculis per ſe, ac pueros editis, tradendæ Chriſtianæ doctrinæ Vicarios ſibi ſubſtituit. Cap. II. 100
Brachmanas conuincit, nonnulloſque eorum conuertit. Cap. III. 105
In ora Piſcaria maximo cum fructu incolarum verſatus Neophytos afflictos recreat. Cap. IV. 110
Trauancoridis regnum Chriſto adiungit, Neophytoſq; a barbaris tuetur. Cap. V. 114
Neophytos a Tyranno interfectos, per Prætorem vlciſci nititur. Cap. VI. 119
In Ceilanum inſulam tranſmiſſus, nauicularium a perdita vita reuocat. Cap. VII. 122
S. Thomæ ſepulchrum viſit. Cap VIII. 125
A *D*ęmonibus cæſus, tamen in oratione pernoctat. Cap. IX. 130
Ioannem Durum ſibi ſocium adſciſcit. Cap. X. 133
Deprauatos Malacenſium mores corrigit. C. XI. 135
*I*n Amboino multa edit vaticinationis & charitatis indicia. Cap. XII. 139
*I*n Maluco lapſos incolarũ mores reſtituit. C. XIII. 143
Mauricæ incolis periclitantibus, vel cum capitis ſui periculo opitulari ſtatuit. Cap. XIV. 147
Efferatos Mauricæ incolas mitigat eruditq; C. XV. 151
Ternatinos & Amboinos denuo excolit. C. XVI. 155
Malacenſes omni ope iuuat, eiſq; egregiæ victoriæ, & auctor, & vates eſt. Cap. XVII. 160
Anger Iapon Franciſci congreſſu ad Chriſtum conuertitur. Cap XVIII. 163

Tem-

Tempeſtate perfunctus Comorinenſibus locis præcepta tradit. Cap. XIX. 167
Goam reuerſus res Indiæ componit. Cap. XX. 170
Iaponicam expeditionem ſuſcipit. Cap.XXI.173
Malacæ multa gerit memoria digna. Cap.XXII. 178.
Piratico vectus lembo, tandem nauarco, & dęmonibus inuitis in Iaponiam appellit. Cap.XXIII.188

Libri Tertij.

Iaponum mores religionesq; cognoſcit. Cap. I. 187
Cangoximæ complures Chriſto parit. Cap.II.191
De Antonij Criminalis martyrio cognoſcit. C.III.197
Rei Chriſtianę curſu Cangoximæ impedito, Firandi & Amangucij Euãgelinm prædicat. Cap. IV. 198
Meacum Magno labore contendit. Cap.V.204
Amangucij Rege muneribus conciliato complures Chriſtianos facit. Cap.VI.207
Cognitis Iaponum ſectis complures eorum conuertit. Cap.VII. 211
Bungi Regem Chriſtianis conciliat. Cap.VIII.219
Sinas aditurus remigrat in Indiam. Cap.IX.223.
Goam venit ſuoq. aduentu ſocium moribundum ſanat. Cap.X.228
Res a ſocijs geſtas cognoſcit. Cap.XI.229
Legatione & profectione adornata ſinas petit. Cap.XII. 234
Malacæ Præfecto ſacris interdicit. Cap.XIII.238
Fracto legationis conſilio nihilominus in Sinas pergit. Cap.XIV.144
Sinarum fines fruſtra patefacere conatur. C.XV.247
Tranſigit cum Sina vt ſe clam Cantonem inuehat. Cap.XVI.251
Tranſmiſſione dilata ſuum obitum prædicit. Cap.XVII.255

Sanctiſſi-

Sanctiſſime moritur. Cap.XVIII.259
Viua in calce ſepelitur. Cap.XIX.263
Corpus integrum repertum Malacæ denuo humatur. Cap.XX.265
Corpus in Indiam aduehitur. Cap.XXI.269
Eius funus omni apparatu celebratur. Cap.XXII. 273

Libri quarti.

Franciſci facta ac miracula Luſitani Regis imperio perſcribuntur. Cap.I.280
Xauerius futura & abſentia prædicit. Cap.II.283
Cogitationes & animos introſpicit. Cap III. 289
Energumenos liberat, ægrotos ſanat, mortuos excitat. Cap.IV. 291
Alia miracula in vita per Xauerium patrata. C.V. 295
Miracula per eum poſt mortem edita. Cap. VI. 299
Studium orationis. Cap.VII. 308
Cordis munditics & Caſtimonia. Cap.VIII.315
Mortificationis & Euangelicæ paupertatis ſtudium. Cap.IX.317
Obedientia. Cap.X. 321
Demiſſio atque humilitas. Cap.XI.345
De Magnitndine animi, diuinaque fiducia. Cap.XII. 328
Dei caritas & proximorum. Cap. XIII. 333
Comitas grauitati iuncta. Cap.XIIII.341
Eius prudentia & præcepta Paulo Goani Collegij rectori data. Cap.XV.342
Præcepta P. Gaſpari Belgæ Armuziam ituro alijſque patribus Indiæ cultoribus tradita. Cap. XVI. pag.345.
Præcepta Ioanni Brauio Malacæ diuerſanti alijſque ſociis Cocinum petentibus data. Cap. XVII. pag.353

Præpoſitos

Præpoſitos ac ſuperiores Societatis quales requireret. Cap. XVIII. 358
Quales eſſe optaret homines e ſocietate. Cap. XIX. pag. 364
Concionatores ſocietatis quales expeteret. Cap. XX. pag. 368
Confeſſarios ſocietatis qualis effingeret. Cap. XXI. pag. 379
Cultores animorum quales requireret. Cap. XXII. pag. 386

FINIS.

INDEX.

Alphabeticus.

ABſtinentia inſignes Caſiches ſacerdotes Saracenorum. 69
Bonzi item ſacerdotes Indi vt falſa de eis fert opinio. 191
Iccirco etiam Xauerius ſibi eam ſtrictius indicit. 192
Abſolutio peccatorum aliquando differenda. 381
Academia Pariſienſis. 7
Banduenſis celebris apud Iapones. 218
Academias Italiæ inter ſe partiuntur Patres. 29
Adhortatio pia Ignatij. 8
Admittendorum in ſocietatem delectum habendum. 360
Admonendi quomodo magnates peccantes. 371
Adulteria maxime plectitur apud Iapones. 189
Aedificia ſocietatis cuiuſmodi cupiebat Xauerius. 363
Aegris inſanabilibus miniſtrat Xauerius. 20. & 25. item in naui miniſtrat ægris. 56
Item Moſambici in valetudinario. 62
Aeger ipſe ægris miniſtrat. 64
idque facit morti proximus. 259
de ſuo lectulo illis accõmodat. 68
ſtatim atque in Indiam peruenit illis præſto eſt. 80
item ſimul ac Goam appulit ex Iaponia reuerſus, idque antequam ad ſocios deſcenderet. 228
plurimos quoque Euangelio ſuper ipſis recitato ſanitati reſtituit. 103
idemque facit per pueros Chriſtianæ doctrinæ adminiſtros. ibi.
recitatq; ſuper ijs vna cũ euangelio ſymbolum Apoſtolorũ. 140
prouidet ijs de temporali ſubſidio
cuidam ægro continuo aſſiſtit donec vltimum trahat ſpiritũ. 158
Socius item æger ſuo aduentu vt ſperarat exhilaratus ſanitati reſtituitur. 303. vt item Simon Rodericus eius in Luſitaniã aduentu ſanatur. 42
Aegri attactu eius cinguli ſanantur. 303
Aequinoctialis linea bis tranſeunda e Luſitania in Indiam ſoluentibus. 35
ſub ea ſummi calores. 58
huic ſubiacet Malaca vrbs.
Africæ oram legunt Luſitani in Indiam profecturi. 53
Alfonſus Salmeron vna cum Xauerio in monte Celſum ſecedit. 26
Alfonſus Caſtrius primum ſacrum dicit Malacæ ingenti cum Neophytorum lætitia. 179
Amanguciũ oppidum celebre. 20

Ambitio-

Ambitioſus ab ineunte ætate Franciſcus Xauerius. 7
deinde honorum fuga mirifice excelluit. 85
Amboinus inſula. 140
Amicitia facile contrahitur ingeniorum ac ſtudiorum ſimilitudine. 8. *eam contrahit Xauerius cum Bonziorum antiſtite.* 195
Amida Deus Iaponum. 212.213
Amorem ſummum oſtendunt erga Franciſcum Ternatini in eius ab eis digreſſu. 157
item Amboini. 158
Amplexatur gregem ſuum bonus paſtor in ſuo ab eis digreſſu. 157. & 158
Anger Iapon ex Iaponia ſcrupulis agitatus ad Franciſcum venit. 163. *diuinitus quodammodo adducitur ad Franciſcum.* 165. *eius Chriſtianæ legis diſcendæ cupiditas.* 166
Baptizatur & Paulus ſanctæ fidei nominatur. 173
Animas Purgatorij pro more fidelium precibus iuuare conatur. 138
Earum ſalutem ſummopere exoptat. 149
Animorum duplex domicilium Iaponenſes poſt hanc vitam agnoſcunt.
Animorum cultores cuius modi requireret Xauerius. 386
Animorum fructum impedientem quo Zelo reprehenderit. 246.
Earum ſaluti ſtudens quales libros legat oportet. 373
Antiſtes Bonziorum Ninxir appellatur. 195. *cum eo congreditur Xauerius.* ibid.
Antonium Criminalem Ori Comorinenſi præficit. 170
Eius martyrium. 167
Ex eius ſanguine plurimi deinde extiterunt Chriſtiani. 230
Apoſtoli rudes piſcatores quantum præſtiterunt Dei amore. 37
Apoſtoli vocantur in Luſitania Patres ſocietatis. 46
item Franciſcus in India. 85
Apoſtolus legatus conſtituitur in India Franciſcus. 38
Apoſtolicum ſpiritum deprecatur a Deo Apoſtoli Thomæ ſepulchrũ inuiſens. 128
Apoſtolico more diuulgat Euangelium de ciuitate in ciuitatem regno in regnum. 198. & ſeq. *item more apoſtolico contumeliam patitur.* 207
Arbenſis epiſcopus Patres ſacerdotes conſecrat Venetijs ingenti ſuo ſpirituali gaudio. 26
Ariſtotelem publice interpretatur Pariſiis. 8
Armis anteponit doctrinam Xauerius. 7
Eorum ſtudio tenentur Iaponenſes. 189
Aſpectus Xauerij iucundus eum contemplantibus. 341
Aſpilcueta & Xauerius cognomina gentis Franciſci. 6
Aſſumptionis B. Mariæ die vota primum emittit Pariſiis 13. *eodem die.*

Aſtro-

Aſtronomiæ ignari videntur Iapones. 213. *eamq. explicari a Xauerio mirantur.* 216
Athlanticum mare. 54
Attentionem mentis ad orationem ſibi comparat ex hymni Veni creator ſpiritus recitatione. 313
Auaritiæ cupidine motus Præfectus *Malacenſis profectionem Xauerij in Sinas impedit.* 243
Auctoritas apud populum in rebus diuinis cæleſte donum. 356
Aura popularis minime captanda. 357. *nec a concionatoribus.* 368

B

Badagæ Oræ Piſcariæ finitimæ gens barbara ac immanis. 4. & 113. *ab eorum irruptione defendit neophytos haud ſine capipitis periculo.* 117
Baptiʒat Franciſcus in itinere ingentem puerorum vim 70. *item* 20. *millia Comorinenſium.* 92. *item mille infantes.* 111. *Item totos fere pagos ſingulis diebus.* 99. *ad decem millia in Ora Trauancoridis.* 116. *quingētos quoque Iaponenſes.* 215
Baptiſmo liberatur mulier periclitans difficultate partus. 101. *eoque exemplo totus pagus baptiʒatus quem eius ritum obſeruarit Xauerius.* 116
S. Barbaræ Collegium Pariſiis vbi ſtuduit Xauerius. 8
Barbaries Mauricæ regionis.
Bellica virtute parentes Xauerij floruerunt. 6
Bellum internecinum ex leuiſſima cauſa. 89
Bernardus Iapō primus ex Iaponibus ad fidē acceſſit Cangonimæ. 203. *deſtinat eum Romam.* 225
Bononiæ egregia Chriſtianæ pietatis obit miniſteria Xauerius. 29. *Eius domus ibid. vbi diuerſatus eſt deinde in ſacellum fuit conuerſa.* 31
Bonæ ſpei promontorium. 59
Bonzij Iaponum ſacerdotes. 163. *ſceleratiſſimū genus hominum.* 191. *falſa de eorum abſtinentia opinio ibidem duo ad Chriſtum conuerſi.* 196. *Euangelij curſum impediunt.* 198. *plurimi vt etiā Bonʒiæ ad Frāciſcum audiendum conueniunt.* 210. *Bonʒiorum & Bonʒiarū improbitas & auaritia.* 212. *Eorū auctoritas multū minuitur ex ipſorū inſcitia et Franciſci ſapientia.* 216. *apud Sinas nullo ſunt in pretio.* 224
Bracmanes eorumq; religio. 105. *Eorū verſutia in decipiendo populo.* 106. *Franciſci amicitiā expetunt donis quæ ille recuſat. ibid. Chriſtianā religionē ex Frāciſci ſermone permoti approbant.* 107. *redicula eorū percōtationes.* 108 *ſuæ religionis myſteria qdā Frāciſco exponit. ibid. adoleſcēs baptiʒatus pueris catechiſmū tradit.*
Breuiarium prolixius præfert breuiori Xauerius. 313
Bungi Rex Franciſcum accerſit per litteras. 220

Caciche

C

CAciche ſacerdotes Saracenorum. 68. & 69
Calamitatem denunciat ciuitati. 245
Calores ſummi in Comorinenſi promontorio. 96. item ſub Zona torrida. 58
Canaria inſula quæ & fortunata. 54
Canacapolos id eſt Vicarius ſui muneris relinquit in locis vbi fuerit. 104
Canendo pſalmos & hymnos Patres itineris difficultatis ſuperant 15
Cãgoxima vrbs Iaponiæ. 188. Bonzij perſuadent regi ne admittat Euangelium. 199. Paulum hic relinquit. 200. Bernardus Iapon hic primus conuerſus. 203
Cantonem Sinarum portum petit Xauerius. 253
Cantu docet doctrinam Chriſtianam. 83. & 84. & hic cantus ſuccedit loco impurarum cantionũ. 84. fructus huius cantus. ibid.
Carcere detentos inuiſit. 82. eos inuiſendos præcipit. 345
Cantatis miniſteria obit in valetudinario. 20. & 25. & 29.
Caritas Dei & proximi. 333
Caritas Chriſtiana 70. & 71. 39. itẽ ægris ĩpẽdit in naui. 56. et 64
Carnes humanas vorat Maurica gens. 152. qua carne maxime delectẽtur Iapones. 189. carnibus abſtinet Xauerius. 317. Caſam ſibi extruit in littore, adiuncta ei ſacra ædicula. 158
Caſtanerius comes claſſi Indicæ præfectus Franciſcum ſecum vehit in Indiam.
Caſtimonia acuit ingenium Franciſci. 6. eius amore incenſus Xauerius. 316
Catechiſmo imbuit more ſuo rudes. 58. eius inſtituendi ratio. 84. mulieres ſeparatim a viris alternis diebus ad eum cantandum venire iuſſit. 113. eum in diſceſſu commendat ſacerdoti vt eum binis horis ſingulis diebus doceat. 159
in Ceilanam inſulam ad Chriſtum cõuerſam proficiſcitur Xauerius Manſilla ſocio. 121
Cherſoneſus aurea Malaca nunc ſecundum aliquos dicitur. 135
Chriſti vitæ mortiſque meditatio. 308. eiuſdem natalem diem meditatur in tugurio habitans. 27. eius paſſionem audiendo lacrimantur Ethnici. 203. eius morem imitatur in cõcionibus Xauerius. 28. item eiuſdem exemplo peccatori ſe obtulit vltio ad cœnam. 180
Cibus Franciſci. 97. fuit tenuis admodũ. 317. cibo abſtinet. 7. diebus. 126. Iaponẽſium cibus. 189. emendicato viuit æger. 259
Cingulo Franciſci morbi ſanantur. 303
Cocinum Luſitanorum oppidum. 91
Cocinenſium ſtudium ad viſendum

Xaue

Xauerij corpus. 279. *cognitio ſui.* 364
Collegium Goanum ſoc. Ieſu primum nomen accipit a ſancta fide 87. *magnificentiſſimum.* 88. *Malucenſe.* 156
Comitas Xauerij. 341. *eamque requirit in ſuis.* 355
Comitate ſua allicit Bonziorum antiſtitem. 195
Comorinenſes neophytos iuuare curat. 89
Comorinum promontorium. 95. *Eos interiuſit iterum Xauerius.* 174. *irrigat eam Oram ſuo ſanguine Antonius Criminalis.* 196. *vnde poſtea plurimi pullularunt Chriſtiani.* 230
Concionator pro vario auditorum captu ſe accommodet neceſſe eſt. 355. *cõcionatores ſocietatis quales requireret Xauerius.* 368. *qua de re maxime agendum apud populum.* ibid.
Conciones non ſine graui cauſa omittenda. 372
Concordiã amabat inter ſocios. 344
Concubinas miro artificio a ſcelerato thoro auertebat. 144. *ſeptem cuidam mercatori ſumma prudentia ac arte ſubducit.* 180. *videt etiam.* 338
Concurſus ad Xauerij corpus viſendum. 267. 275. 276. & 299 *item confiteri cupientium.* 81
Confeſſionem excipere cuiuſdam nauta morti proximi ipſe ager cum eſſet magnopere exoptat. 65. *Confitetur quotidie Xauerius.* 315
Confeſſio quomodo inſtituenda, & ſimul.
Confeſſarij munus docetur. 379
Conſcientia excutienda ſingulis diebus. 353
Conſolationibus diuinis ſuperabundat. 311
Conſuetudinem habere cũ Ethnicis plurimum obeſt. 136. & 143
Contumeliam patitur Apoſtolico more pro Chriſti nomine. 207
Corpori Franciſci in ligneo loculo incluſo viua calx inditur. 265. *quarto poſt menſe integrum reperitur.* 266 *ſummo honore Malaca excipitur.* 267. *eius contactus ægrum ſanat.* 268. *ſanguis inde effluit menſe poſt obitum quinto odore plenus.* 268. *iterum reperitur integrum menſe poſt obitum nono.* 269. *honos ei habitus in naui.* 270. & *a nautis.* 272. *Sociorum pietas in illo excipiendo.* 271. *iterum viſitur integrum menſe poſt obitum decimoſexto.* 272. & 299. & *iterum medico id tentante.* 278. *de eaque re extat medici teſtimonium.* 302. & *illud tentat Vicarius generalis.* 300
Correctio fraterna prudenter adhibenda. 181. *corrigendi modus.* 350. *corrigendi quomodo magnates.* 371
Coſmus Turrianus Franciſco ſe aggregat. 142. *varijs agitatur tentationibus, & Xauerij aſpectu conſolatur vt in vocatione per-*

perſiſteret. 171. comes Xauerij in Iaponiam. 201
eum pro neophytis relinquit forandi. 201
P. Cyprianus in oppido S. Thomæ egregie ſuam operam poſuit. 231

D

DAemonum verbera tolerat in oratione conſtitutus. 131
Matutinas preces cantanti vt ei oranti obſtrepent. 132
Eos eludendi ratio. 185
Deſertum petit orandi gratia. 310
Deus uocando aliquos ad opus ſuũ eo ipſo eos idoneos reddit miniſtros. 37
Deum vnum colunt Bracmanes ab eoq; tres filios procreatos quorum vna ſit diuinitas vna natura affirmant. 105. & 109
Deorum Bracmanorum ridicula præcepta. 107. atrum Deum eſſe credunt. 108
Dei cauſa laborans incredibili perfunditur voluptate Xauerius vt ex eius epiſtola Romam perſcripta liquet. 111
Dei fiducia. 130. 148
in periculis adeundis. 177
Dei prouidentia notatur maxime. 165
indulget Xauerio. 186
Deum rerum omnium principium oſtendit Iaponibus Xauerius. 213
de Deo mira quærunt Iapones. cur tandiu eos in errore verſari promiſerit. 215
Deum tantum timet Xauerius præter ipſum neminem. 329
Vtitur quandoque Deus abiectis hominibus ad potentiam ſuã oſtendendam. 375
Deos contemnunt Sinæ. 247
Dij Iaponum. 190
mira de ijs fabula. 213
Diaboli inſidiæ in Franciſcũ. 184
Cur Deus cum bonus ſit eos creârit malos. quærunt Iapones. 214
Diſcordia inter religioſas familias orta quomodo ſedanda. 278
& inter coniuges. 17
Diſſimulare nouit Xauerius mira prudẽtia in peccatoribus ad Deũ conuertendis. 180
Diuertere ſolitus in Xenodochio, vbi illud deeſſet apud Epiſcopum aut eius Vicarium. 128. 160. aut apud Franciſcanos. 179
Doctrinam armis anteponit Xauerius. 7
eius præſidio opes ac dignitates amplificare conatur. ibid.
Doctrinam Chriſtianam docet Bononia Xauerius. 29
etiam in itinere Indico in naui ſeruos ac milites. 18. item Goæ a prandio cum mane eſſet concionatus. 82. vrbem obiens tintinnabulo pueros cõuocat. 83. eius docendæ modus. ibid. cur eam canendo docuerit. 83. item ſermonis ignarus eius præcipua capita

verti ſecit, eaque cum prius ipſe edidiciſſet memoria alijs tradidit. 98. ſcribendo gnaris vt ea deſcriberent & memoriæ mandarent edicit. 104 teneram ætatem hac imbui iubet. 168

Doctrinæ ſi reſpondeat vitæ probitas permouet etiam Ethnicos. 166

Dominicis diebus quid fieri iuberet pro ſalute animarum. 168. & 348

Dominicanorũ laus in vinea Domini laborantium. 231

Domus vbi verſatus aliquando Franciſcus Bononiæ inſacellum conuerſa. 31

Dotes animi & corporis Franciſci Xauerij. 6

Dulcedine cæleſti affluit in ſummis itineris laboribus. 205

E

ECcleſiæ propoſitas honos habendus. 355

Edicto publico cauet Rex Amangucij ut Franciſcus libere Euangelium Chriſti prædicet. 209

Educatio Franciſci Xauerij. 6

Eleemoſynas pro pauperibus a diuitibus extorquebat. 141. elargitur pauperi elemoſ. ex pecunia diuinitus habita. 296. cupiebat eas potius per externos quam per noſtros diſtribui. 346

Energumenos plurimos a Franciſco liberatos. 103

Epiſcopus Indiæ Io. Alboquercius. 76. Eſt ei valde obſequens Xauerius. 324. antequam quicquã aggrediatur eum adit. 76. vult epiſcopo ac eius Vicario noſtros obedientes. 347. Ad eum adeumdum pro litibus exortis inter religioſas familias &c. componendis.

Epiſtola Xauerij Romam perſcripta. 111

Epiſtola Regis ad pro regem Indiæ. 281

Ethnicorum conſuetudo Chriſtianis pernicioſa. 136

Euangelij promulgandi deſiderium & ardor. 333. illud deſcripto linguæ ignarus in vijs ac compitis promulgat. 201. quantopere in Sinarum fines illud inuehere deſideret. 240. illud recitat ſuper ægro ſocio morti proximi, & ſanitati reſtituitur. 228. cognitionem Euangelij nullam habuiſſe Iapones ante Franciſci in Iaponiam aduentum.

Explicat regi Amangucij. 202

Examinat ſæpius, in die conſcientiam. 315. illud item a ſocijs fieri cupit. 365

Excellentiæ appetens Franciſcus Xauerius adoleſcens. 8

Excommunicatũ Præfectum Malacenſem denunciari iubet. 243. In ea pœna infligenda moderatio adhibenda. 240. Eius congreſſum vitat. 245

Exercitijs ſpiritualibus excolendi & Vicarij Epiſcopi & reliqui ſacerdotes. 347

Exer-

Exercitium quotidianum rerum ſpiritualium præſcribitur.
Exercitia pia Ignatij. 249

F

FAmilia nobiliſſima Franciſci Xauerij. 6
Ferdinandus Ioſa Hiſpanorũ Dux 141. ſancta fidei Collegium appellatur Goanum ſocietatis Ieſu 87. in fide nutantes quomodo cõfirmandi. 382
Figuenum regnum. 200
Firandum oppidum. 200. ibiq. prædicat Euangelium. ibid.
Flagellum Franciſci multis ſalutare. 305
Forma ac figura Franciſci. 263
Fortunatæ in inſulæ 54
Franciſcus Manſilla eius in Indiã Socius. 54
Franciſcani in India pro Chriſti fide laborant ante Franciſci aduentum. 76. ij primum Seminario regendo deſtinantur Goa. 86. apud eos diuertere ſolitus Franciſcus. 179
Funus Franciſci celebrant magno apparatu Malacenſes.
Funus maritimum. 274. terreſtre. 275

G

GArzonius ciuis Romanus Patres Romæ excipit. 31
P. Gaſparum Belgam eximia virtute ac ſanctitate virum Armuzia præfecit. 172. Fanum. ibid. Mahometis demolitur. 230. Eum ſibi Franciſcus præpoſuit. 236. dat illi præcepta ſaluberrima paſſim. 4. libro. Eſt concionator egregius. 374
Generis nobilitas Franciſci. 5
Gentis Iaponiæ deſcriptio. 188
Goam applicat Xauerius. 72. Goa deſcriptio. 75. eius Collegij initia. 86. item ſeminarij. 86. eius fructus. 171. et quo in ſtatu.
Goam reperit Xauerius. 77. egregie ibi laborat. 82
Goam reuertitur ex ora Comorinenſi. 112. item alias. 171. ex Iaponia. 228
Goani ſeminarij primus Rector Paulus Camers. 171
Goani Collegij Rector. P. Nicolaus Lancellottus. 171. deinde Antonius Gomes. 175. poſtea Gaſpar Belga. 234
Goani pueri Goa egreſſi cantico Zacharia corpus Xauerij excipiunt 272. deinde Goa excipitur ſummo apparatu. 274
Grauitas nimia vitanda ijs qui agunt cum proximo. 373
Gubernandi eumdem modum tenebat Xauerius quem Ignatius. 392

H.

HAereticos in ſui admirationem rapiunt Patres. 19
Hẽricus Luſitaniæ princeps primus viam aperit in Indiam. 52

Henricum ſocium ſolatur. 174
Homo natus ad ſempiternam beatamq́ vitam. 8
Homicidio facto Iapon ad Franciſcum conſcientiæ ſcrupulis agitatus accedit. 163
Honorum cupidò in Xauerio ab ineunte ætate. 7. quos deinde contemnit. 10. honoribus implicitus difficulter adducitur vt Chriſtū ſequatur. 10
Honorum fuga. 326
Horti Heſperium. 54
Hoſpiti ſuo qui ipſum deceperat mortem prædicit. 258
Hoſtium pericula deuitat. 18
Humanos reddit Chriſtiana diſciplina barbaros. 153
Humi cubat Franciſcus. 97. & ita ſolitus. 318
Humiliter ac dimiſſe de ſe ſentit Xauerius. 38. & 50
Humilia obit miniſteria. 38
eaque aīt amplectenda. 366
Eius humilitas. 325. & 79
propterea miracula celat. 294
Humilitatem requirit in ſocijs ſocietatis Ieſu. 354
hac ſocietatē amplificandā. 356
eſt concionatoribus neceſſaria. 374. Exemplū humilitatis. 336
Humilitas vera facile hominum animos conciliat. 79
Hieronymus Verallius Patrum vota primum excipit Venetijs. 24
Hymnum Veni creator ſpiritus ſummo recitat ardore. 313

I

IAcobus Laines & Faber cum Ignatio Romam præmiſſi. 29
Iacobus Borbanus Franciſcanus egregie laborat pro re Chriſtiana in India. 76. præeſt ſeminario Goano. 87
Iacobus Pereria Franciſci amiciſſimus. 225. decernitur legatus in Sinas Franciſco id petente. 234. eius legatio impeditur a Præfecto Malacenſi. 243. ornatur magnis a Rege Luſitaniæ honoribus, idq́ Franciſci commendatione. 245. eū denuo ſolatur Xauerius. 255. dolor eius ex Franciſci morte perceptus cumulatur gaudio. 268 pulchrā exornat arcam pro Frāciſci corpore condendo. 270. eius pietas erga Franciſcum Xauerium defunctum. 274
Iaponum ſcribendi ratio. 166. Iapones ratione moueri ad credendū euangelio maxime ſi vita probitas doctrinæ reſpondeat. 166. eorū mores cognoſcit ex Paulo ſanctæ fidei. 177
Iaponiæ nauigationis difficultates & pericula. 175. eius nauigationis comites. 178
in Iaponiam appulit. 189
Iaponiæ deſcriptio. 187
Iaponenſiū mores ac ingenia. 188. eorum cibus. 189. veſtis ſplendore ac cultu corporis delectantur ideirco pannoſos deſpiciunt. 208
Idolorum cultum euertit Xauerius pue-

puerorũ comitantiũ auxilio. 100
Ieiunat quatriduum exercitia ſpiritualia peragens Franciſcus. 13
Ieiunium Patres ſeruant etiam in maximis itineris difficultatibus. 22. item ſtricte illud ſeruant Caciches Saracenorũ ſacerdotes 69. Frãciſcus ad Chriſti exẽplũ ieiunat quadraginta dies. 27. itẽ 7. dies tranſigit ieiunus.
Ignatius loiola Pariſios ſtudiorum cauſa venit. 9. contrahit familiaritatem cũ Xauerio & Petro Fabro. ibid. Monita quibus eos ad pietatem adhortatur. ibid. ꝑmulcet ſua comitate Franciſci ferociam. 10. flens deprecatur Deum pro Xauerio. ibidem. Eius oratio ad Franciſcum Xauerium cũ ei Indiæ prouinciam decerneret. 34 eiuſdem cõſilium vt Simon ſubſiſtat in Luſitania Franciſcus pergat in Indiam. 47. Franciſcus quantũ Ignatio tribueret. 322. 343. & 344. erat ei in gubernando ſimillimus. 392. ad eũ ſcribit vt ſocios ſuos in vinea Domini deſudantes ſubinde per litteras ſoleretur. 174. item vt operarios curet ꝑ Sinarũ expeditione. 235
Immanitas inaudita Mauricæ gentis. 151
Imperium paternum exercendum in Socios. 178
India Franciſco diuinitus deſtinatur. 32. eſt Aſiæ regio. 53
Indiæ deſcriptio. 73. laborioſa ſiquidẽ prouincia. 33. 35. & 43. eamque omnes vt crucis amatores expetunt. 33. primũ fuit decreta Simoni Roderico & Nicolao Bobadillæ 34. Simõ dolet ea amiſſa. 48
Indum portare ſibi viſus eſt in ſomno Xauerius. 36. Indiam fere totam a Xauerio luſtratam. 177. quo rerum ſtatu repererit religionẽ in India 77. et Goæ præcipue.
Indi cuiuſmodi gens. 75
Indus ſenex vt alter Simeon moritur in pace. 233
Infantes perpetuo in more habebat Xauerius quam primum baptizare. 101. & 167. eorum baptiſmus maxime erat ei cordi. 113. ijs baptizandis præponit Vicarios 104. quanti momenti æſtimaret hanc rem. 174
Infantes vixdum balbutienſes doctrinam canunt Chriſtianã. 84
Inferorum pœnis barbaros territat. 151. & 152. pœnas illas Iaponenſes agnoſcunt. 211. ab ijs poſſe ſe liberare homines Bonzij profitentur. 212
Infidelium ſalutem oratione a Deo deprecatur in Miſſa. 314
Ingenium Franciſci acuit caſtimonia. 6. ingenio valent Iapones. 214
Inimici pacificandi. 348
Inimicis deprecatur a Deo veniam 319
Iniuriæ nobis illatæ vltio Deo relinquenda. 377
Innocentio. 8. Pont. naſcitur Xauerius. 6. & Ioanne Rege Nauarræ.
Inſanus reputatur Chriſti euangelium prædicans. 201

Inuitati ad prandium ad cœnam a peccatoribus quid faciendũ. 349
Ioannes Taſſus pater Franciſci Xa rij. 5. inſignis vir & apud Regem Nauarra gratioſus. ibid.
Ioanna Xaueria auia eiuſdem. ibi.
Ioannes Luſitania Rex aliquos e ſocietate petit ad Indorum conuerſionem. 32. vide de eo verba Rex Luſitania.
Ioannis ante portam Latinam die Franciſcus Goam applicuit. 72
Ioãnes Alboquercius e franciſcana familia Epiſcopus India. 76. Franciſcum excipit humaniſſime.
Ioannem Caſtrum Proregem India ſocietati reconciliat. 172
Ioannes Crucius egregius Chriſtianus eques Parauas tuetur contra Saracenos. 90
Ioannẽ Durum ſibi ſocium aſciſcit 133. eumq. deinde fugam parantem Franciſcus reuocat ad pœnitentiam 134. eum ob pecuniã pro eleemoſyna acceptam relegat in inſulam deſertam Xauerius. 284. ibiq. illi viſa B. Virgo cum puero Ieſu. 285
Ioanni Arauſio Luſitano mercatori quod tenax eſſet in ſuis bonis pauperibus elargiendis mortem pradicit. 142. eius animam cognoſcit longe poſitus migraſſe e corpore. 145
Ioannes fernandes Xauerij comes in Iaponiam. 201. eius patientia in toleranda Iaponis inſolentia. 210
Ira ſedanda ratio. 351. Ab ira abhorrent Iapones. 189
Ira potens Xauerius. 319
Iram Dei impendentem Malacenſibus denunciat. 137
Irriſui eſt alijs ex Iaponia lingua inſcitia. 209
Iter aggreſſurus Indicum quid petierit pro viatico, 52. mira viſuntur in eo itinere. 54. & quid cum Comorinum diſcederet. 94. in itinere eximia edit charitatis exercitia nec frangitur laborum patientia. 57. Iter eius Iaponicũ. 178. Meacenſe. 204. equiti famulum ſe adiungit via ignarus ibidem. Iter eius in Sinas.

L

Laboris patientia Xauerij. 58. & 62. & 81
Labores eius ingentes in excolenda Chriſti vinea. 96. virtus labore inuicta. 99. incredibiles capit voluptates in laboribus pro Chriſto ſuſceptis. 111. nocturni ſimul ac diurni. 118. 153. obitos in India enumerat. 177. in itinere Meacenſi. 204
Lacrimarum ſuauitate perfunditur in laboribus pro Chriſto ſuſceptis 154
Lapidibus appetitur Euangelium promulgans. 206. idque dæmonis inſtinctu. 245
Latrocinia Crucis ſupplicio mulctant Iaponenſes. 190
S. Laurentij in Damaſo ade conciona-

cionatur Xauerius & faber viciſſim. 31
Laurentius Luſcus Franciſco ſe dat ſocium fitque egregius concionator. 210
Lecluli Xauerij attactu reuocatus videtur inſanus ad ſanitatem. 65. de lectulo ſuo ægrotis accommodat. 68. lectus eius in itinere qualis. 68. in Valetudinario. 80. 318
Legatus Apoſtolicus conſtituitur in India. 38. Eius moderatio in hoc officio. 240
Legationem curat in Sinas vt ipſe comes legati penetret in Sinas. 224. impedit hanc Præfectus Malacen. 243
Legati tres Iaponenſes ad ſumm. Pont. Greg. XIII. miſſi. 222.
Leges quinque Iaponenſium ad ſalutem neceſſariæ. 212
Legem diuinam agnoſcunt Ethnici rationi conſentaneam. 98. & Iapones. 213
Legem diuinam ſeruans a Deo illuminatur. 215
Libellus ſupplex Xauerij. 240
Libidinis licentia auocat regem Maluci a ſuſcipienda religione Chriſtiana. 155
Libri qui legendi a ſtudioſo ſalutis animarum. 373
Liberalitas Regis Luſitaniæ. 43. 44. & 51
Libertatem amittit qui munera accipit. 352. & 379
Linguæ ignarus quomodo tradiderit doctrinam Chriſtianam. 98. 113. & 201
Linguarum cognitio neceſſaria ei qui ſtudet ſaluti animarum. 387
Lingua Iaponica difficiles. 113
Litium dirimendarum ratio. 348
Literarum nota varia apud Iapones. 193
Literis cupit fieri certior abſens de rebus ſociorum atque ita frequenter ſocietatem adminiſtrabat 224. & alibi ſæpe.
Locum aſsignatum laborans in vinea Domini non facile deſerat vel mutet. 367
Luſitana gens ad pietatem propenſa. 44. ex Saracenorum conſuetudine ad vitia declinauerat. 77. eius magnum nomen in toto fere oriente. 74. Trans Indum & Gangem ad vltima orientis penetrarunt. 33. Conantur Luſitani Patres in Luſitania retinere. 46. Rex Bungi eius gentis ſtudioſus. 220. Iter eorum in Indiam. 53. Franciſco diſſuadent iter in Sinas. 255. male accepta a Sinis. 250. quantopere fuerint commoti ex morte Xauerij. 263
Luſitaniæ Rex vide Rex.

M

MAcazares iuuare contendit. 125. & 135. quos audierat ad Chriſtianam fidem propenſos 138
Macazaria inſula ad Chriſtum conuerſa ſacerdotem petit vt in-

ſule inſtruatur. 120
Magiſtratus apud Sinas auctoritas 248
Magnitudo animi Xauerij. 56. 115 & 150
Mahometis cultũ conſenuiſſe apud Saracenos. 67. eius fanum deturbat P. Gaſpar Belga. 230
Malacca regio & Malaca vrbs. 135. quã longe abeſt a Iaponia. 164. eam obſeſſam vaticinatur Xauerius eius precibus liberata. 226. Malacenſes applicatione facta Xauerium excipiunt. 227. apud ſocios diuertit. ibid. Inde diſcedere cogit Ioannem Fernandem ob Prætoris inſolentiam. 254 corpus Xauerij ſummo apparatu excipiunt. 160. inde lues ini ceſſat. 269
Malucus regio. 143. Rex ſtipendiarius Regis Luſitaniæ. 155. centũ poſſidet vxores. ibid.
Manana Inſula.
Mariæ Virginis aſſumptionis die uota emittunt Patres Pariſiis. 13. eodẽ die Xauerius in Iaponiã appulit. 186. Eam implorat ſub dæmonum verberibus. 131. eius imploratu nauis periculis euadit. 167. eius imaginem ſupplex veneratur Iaponiæ regulus 194. mira Franciſci erga eam deuotio. 314. eam implorat moriens. 262
Maria inſignis fœmina Xauerij mater 5
Maris ſedatur tempeſtas. 296
Martinus Azpilcueta auus Xauerij maternus. 5
Martinus Soſa Prætor eadem qua Xauerius naui vehitur. 54. Frãciſcum quotidie magis ob eius eximia caritatis officia diligit. 57 auxilium mittit Parauis contra Saracenos. 92. eius erga Xauerium obſeruantia. 93
Martyrum Mons Pariſiis vbi Patres primum Deo ſe votis obſtrinxerunt. 13
Martyrij deſiderio flagrat. 198. peſtilentiæ ſe obijcere eſſe martyrij quodam genus. 57. martyres plurimi facti in Patino pago inſulæ manariæ. 119. martyrio coronatur Regis Ceilani filius cum aliquot Chriſtianis. 121. Item Antonius Criminalis ſocietatis Ieſu. 167. dolet Xauerius ſe morte naturali extingui & non potius martyrio 26. & 333
Margaritis abundat India. 74. maxime ora Piſcaria vbi piſcantur 89
Mathematicis eruditus Henricus Princeps Luſitaniæ viam in Indiam excogitauit. 53
Mauricæ gentis deſcriptio. 146 conuertit Xauerius plurimos ad Chriſtum. 153
Meacus vrbs Iaponiæ. 188. & 203 eius deſcriptio. 204. & 205. eo magno labore contendit. 204. nihilq; ibi profecit. 206
Medico æger ob temperat. 260
Meditatio vitæ mortisque Chriſti. 13
Meditationis ſtudium. 308
Meditanda vita Chriſti. 353

maxi-

maxime ſocietatis hominibus. 365

meditanda concionatori quæ explicaturus eſt ad populum. 376

Melenda oppidum Saracenorũ. 67

Melcapora oppidum S. Thomæ ſepulchro illuſtre 126

Mendicato viuunt Patres. 31

Meretricum ingens numerus ab eo ad ſanitatem reuocatus. 156. & 180

Michaelis Archangeli die inter Miſſarum ſacrificia ingens terræmotus exauditus in Maurica regione. 153

Michaelem Archangelum mira colit pietate Xauerius. 315

Milites exculti Chriſtianè viuunt 229

Miniſtrat ſocijs in itinere omni demiſſione ac officiorum genere. 18

Miracula plurima narrantur eius 293

Miſericordiæ opera exercet in valetudinario. 20. *in naui.* 56. & *in carceribus inuiſendis.* 182. *eaque exerceri vult a ſtudioſis animarum ſalutis.* 391

Miſericordiæ ſodalitium commendat. 345

Miſſa prima dicenda magnam præmittit præparationem. 26. *dicit illam deuotiſſime.* 28. *hoc ſacrificio energumenos liberat.* 292. & *ægris ſanitatem recuperat.* 263. *dicit eam ſumma deuotione.* 313 *moleſtiæ leuandæ ratio.* 351

Mons Martyrum Pariſiis vbi primum vota Xauerius emiſit. 13

Mons Celſus quo Xauerius vna perexit cum Salmerone. 26

Morbus Franciſci ſanatur diuinitus. 18

Morbus eius ex quo obijt. 257. *vix conualeſcit & recidit.* 259. *maxima in commoda perſerto eximia patientia.* 260

Morbi varijs incommodis ſuccurrit in naui. 56

Mores plurimorum deprauatos corrigit. 55

Mortificationum modus. 361

Mortis pericula ſubire non timet pro ſalute animarum. 155. & 147. *immo eam appetit.* 250. *ſæpe ea vitauit Dei benignitate adiutus.* 117

Mortis pœna mulctantur aduenæ in Sinas penetrantes. 247

Mortuum Xauerius reuocauit ad vitam. 293

Mortuos enixe commendat Deo in Miſſa. 314. *Io: Arauſii animam quem ſpiraſſe diuinitus cognorat in Miſſa ad populum conuerſus eius precibus commendat.* 145. *itẽ finita miſſa orationẽ funebrẽ recitat more ſuo.* 258. *Mortem ſuam inſtare cognoſcit.* 258. *Miſſa celebrata pro mortuis incidit in morbum ex quo obijt. ibid.* Moritur *ſanctiſſime Deũ ac B. Virginem ſæpius inclamans.* 262

Mulierum *familiaritas periculoſa.* 382. *caute cum ijs agendum.* 383 *nec multum temporis cum ijs terendum Confeſſarijs.* 386

Mune-

Munera ſi peccatores nobis offerant quatenus accipienda. 349. *& cuiuſmodi.* 350. *&* 379. *tollunt libertatem.* 352

N

NAgabatanum oppidum. 120

Natalis Chriſti paupertatem meditatur. 27

Nauarchum ſuauiter ad confeſſionem inducit. 123

Naufragium ter eſt paſſus. 330

Nauis prætoria oppidi inſtar. 55. *nauim periclitaturam prædicit.* 159. *&* 167. *aliam in portu perituram.* 288

Nauis ſtat in fluctibus nemine retinente. 288. *et quæ Franciſci corpus vehebat e periculis eripitur.* 270. 303

Naufragium ter eſt paſſus. 330. *nautas ac milites docet in naui.* 55

Neophytorum opera vtitur in doctrina Chriſtiana tradenda. 102. *ijs mandat vt doctrinam diebus feſtis decantent.* 104. *eos omni ope iuuat vt bonus paſtor etiam contra hoſtes.* 114. *idem facit Antonius Criminalis.* 167 *& caput ſuum periculis obijcit.* 117. *eorum in Franciſcũ amor.* 118. *ijs inculcat Chriſti aduentum.* 166

Nicolao Bobadillæ primum Indiæ prouintia decreta. 34

Nicolaus Lancellottus Collegij Goani Rector. 171

Nobilitas generis Franciſci. 5. *nobilitas fere auida eſt excellentiæ.* ibidem

Noctes ferme totas precibus intentus inſomnes ducit. 118 *nocturna eius oratio.* 309

Nominatim nemo in concione increpandus. 371

Nouitios ſocietatis quatenus exerceri in virtute cupiebat. 361

Nutibus excolere Xauerij conatur quos præ linguæ inſcitia verbis non poterat.

O

OBedientia Xauerij prompta. 34. *obedientis ſigna.* 38. *quantum eius obedientiæ tribuerit Ignatius.* 323. *quid ſenſerit ipſe de obedientia.* 324. *obedientes optat noſtros & Vicario epiſcopi & Præfecto Vrbis.* 347 *obedienses requirit ſuos ſocietas Ieſu.* 354

Obedientia vera cuiuſmodi. 366

Obloquentium ſermones contemnendi. 391

Obſtinati in peccato quomodo flectendi. 380

Oculorum lumen recipit vir nobilis Franciſci manu oculis eius admota. 304

Offenſio aliorum vitanda in procuranda ſalute animarum. 389

Officium diuinum ſumma recitat attentiones. 312

Olyſſippone vrbs Luſitaniæ celeberrima.

rima. 42

Operarios ſocietatis qui curæ animarum incumbunt cuiuſmodi requireret Xauerius. 386

Ora Piſcaria. 89

Orando noctes traducet Xauerius. 129 *Ei oranti obſtrepunt dæmones.* 132. *Orationis eius ſtudium.* 309. *Oratio ardens.* 311. *Oratio quam recitare ſolitus erat pro infidelibus.* 314

Orandi præceptis populus erudiendus. 348

Oratio eius ad amicos Indicum iter diſſuadentes. 177

Oryzæ magna copia apud Indos eaque pre tritico vtuntur. 74. *eam ſibi ipſi coquit Xauerius.* 97

P

Pagos obit doctrinam tradens Chriſtianam & ſemel luſtratos reuiſit. 102. *&* 168. *eos obit lacera tunica & nudis pedibus.* 118. *item puero crucem præferente.* 140

Panis vnico fruſtulo aliquando. 30 *milliaria patres confecerunt nudis pedibus.* 23

Pallio non vtitur more Indicorum ſacerdotum Xauerius. 81

Parauà qui. 89. *bellum cum Saraceni gerunt ex leuiſſima cauſa ortum.* 90. *& uictores redeunt.* 92

Parentes Xauerij, 5

Pariſienſis academia. 7

Parochos quos Canacapolos vocant inſtituit ſui muneris. Vicarios 104

Paſſionem Chriſti audiendo Ethnici lacrimantur. 203

Paſtor bonus pro grege occumbere exoptat. 117. *& vix poteſt a grege diuelli.* 157. *Antonius Criminalis vt bonus paſtor animam ponit pro ouibus ſuis.* 167

Pater ſanctus vulgo appellatur Xauerius. 102. *&* 138. *item Pater magnus.* 118

Patientia Ignatij in Franciſcum ad Deum adducendo. 10

Patientia Ioannis Fernandi quidam cõmotus conuerſus ad Chriſtum. 210

Patientia Xauerij cum vt ſtultus exagitaretur. 202

Patriam tranſeundo ne parentes quidem numquam amplius viſurus ex itinere parum deflectendo ſalutare voluit. 41

Paulus III. Patres ad oſculum pedis admittit atque humaniter excipit. 23. *Eius ad Franciſcum Xauerium pulcherrima oratio.* 37. *eius iuſſu Patres pijs per Italiam negotijs diſtinentur.* 34. *ab eoque impetrant facultatem Hieroſolymam adeundi.* 23

Paulus Camers ſocius Xauerij. 38. *primus Rector ſeminarij Goani* 112. 171. *eum Vicarium ſuum in India reliquit.* 175. *comes Xauerij in India.* 54. *noſocomium inſtituit Goæ.* 229.

Pauli Iaponis ſtudium in propaganda Chriſtiana religione. 195

ſancti

ſancti Pauli Patres dicuntur ſocietatis Ieſu. 88. Collegium Goa S. Pauli ab eoque Anger baptizatus Paulus ſanctæ fidei. 173
Paupertatis tenaces Patres. 23. & 24. 44. 52. & 57. Franciſcus in veſtitu. 80. & 320. 94. Iaponenſes item. 189. Cum pauperibus quæ ratio tenenda. 355
Peccatores conuertendi ratio. 136. ijs ſe offert Xauerius ad cœnam vel prandium. 180. 338. quomodo a peccato deterrendi. 348. conſuetudo cum ijs. 349. quomodo excipiendi ad confeſſionem accedentes. 356
Peccato mortali obnoxios commendat piorum precibus ſub noctis initium tintinnabuli ſono. 138
Pecunia abſtinebat Xauerius in concionibus 28. 30. vetat eam accipi a confeſſariis etiam pro reſtitutione. 385
Pedibus iter faciunt Patres. 23. & Franciſcus licet non adeo aſſuetus nec ſine difficultate. 16. & maximo incommodo Meacum petens. 204. & ſæpe nudis per vicos & oppida. 96. & 118
Peregrinationis Patrum ratio. 15
Peregrinorum ritu inuiſit S. Thomæ Apoſtoli ſepulchrum. 127
Pericula etiam mortis Chriſti cauſa ſubire non veretur. 115. in idolis confringendis. 117. ea contemnit Dei cauſa. 329. & pro ſalute animarum. 146. in periculis animi præſentia & Dei fiducia. 167. & 176. 250. & 251, 330. in medijs periculis gaudio abundat 154
Perſeuerantia neceſſaria ei qui dat operam ſaluti animarum.
Petrus Faber Allobrox contubernalis Xauerij Pariſiis. 9. facile dat manus Ignatio. 10
Petrus Maſcarenius legatus Regis Luſitaniæ. 32. duos impetrat Patres. 33
Petrus Ortizius Cæſaris Procurator Patres ĩtroducit ad Pontificẽ. 23
Philoſophiæ dat operam Xauerius Pariſiis. 8. eius laurea inſignitur & publice ibi profitetur. ibid. eius cognitio multum eum iuuit in Ethnicis ad fidẽ alliciendis. 216
Piſcariæ ora. 89. vbi Piſcatores margaritarum. 89. ijs excolendis inſudat Xauerius. 96
Pœnitẽtias aſperrimas adhibet initio ſuæ conuerſionis 16. & toto vitæ ſuæ temopre vt paſſim in vita legitur.
Pompeiopolis vrs regia Nauarræ. 5
Pompa ſolemni defertur Xauerij corpus.
Pont. Max. ſe voto obſtringunt Patres. 14. ei mittit tabulas publicas Rex Luſitaniæ de illuſtribus Xauerij factis. 283
Præcepta dat ſocijs ſalubria. 168. pro ſalute animarum labroantibus. 168. 173. item Rectori Goani Collegij. 344. item P. Gaſpari 345. & toto fere libro
Præfectum Malacenſem vt excommunicatũ denunciari iubet. 243
Præfectis ſuis iubeat Rex Luſitaniæ

tanie vt Chriſtianā rem promoueant petit ab eo Franciſcus. 171
Præpoſitis Eccleſiæ obſequentes voluit ſocios ſuo exemplo. 324
Præpoſitos quales requireret. 358
Preſte Iannes. 54
Principes viri ſi peccauerint prudenter admonendi. 347. & 371
Probari diu volebat in ſocietatem admittendos. 361
Prophetiæ dono claret. 283
Proximis operam nauat Chriſtianæ caritatis exercitijs. 29. 82. & *pijs ſermonibus.* 19. 158. 160. *eorum ſalutem ſitit.* 39. 334. 335. & *magno zelo incenditur ad eos iuuandos.* 70. *ſi fructus cum eis non ſuccedat videndum num id acci dat noſtra culpa.* 356
Prudentia eius mira in conuertendis peccatoribus. 337
Puerorum Comorinenſium ardor ediſcēdi capita doctrinæ Chriſtianæ. 98. *eorū vtitur opera ad parētes iuuādos in doctrina Chriſtiana.* ibi. *eorū zelus in reprehēdendis parētibus idolis cultū exhibētibus.* 99. *opa eorū plurimos agros ſanat.* 103. *itē energumenos.* 292 *ijs attribuit miracula a ſe geſta.* ib. & 102. *eorū inſtitutio maxime et cordi.* 133. & 168. & 390. *eorum ſe precibus commendat.* 315
Puluerem de calceis excutit Apoſtolorum more denuncians ciuitati calamitatem vt euenit. 245
Pupillorū domiciliū extruat rex in India hortatur Xauerius. 171

Q

Quadrageſima ieiunia arctiſſime ſeruant Patres. 22
Quadrageſimas binas ſeruāt Caſiches Saracenorum ſacerdotes. 69
Quadraginta diebus Chriſti exemplo ſolitariam peragit vitam. 27
Quæſtionibus varijs de rebus fidei vnico reſponſo ſatiſfaciat Xauerius. 209. & 214
Quieti vix binas horas dabat noctu. 118
Quirinus Garzonius villam ſuam Patribus precario concedit.

R

Regionis fertilitas. 74
Religioſos etiā ex alijs familijs in Indiam exoptat. 170. *cupiebat aliorum ordinum religioſos a ſocietate coli & amari* 363. *cum ijs potius modeſtia ac facilitate certandum.* 377. *diſcordia inter religioſos vitanda eaq; orta quatenus ſedenda.* 378
Religiones nouæ audiendæ cupidi Iaponenſes. 209
Religionis propagandæ ſtudio incenſus Luſitaniæ Rex. 43. 50
Reliquias quas e collo geſtebat ſuſpēſas in mare deijcit & ſedatur tempeſtas. 237. & 297
Remedia aduerſus venena in Mauricam regionem profecturus diuinæ plenus fiducia contēnit. 149

Rex Luſitaniæ petit aliquos e ſocietate. 32. *mira ardet cupiditate viſendi Xauerium.* 41. *eum benigne excipit.* 42. *eius pietas.* 33. *liberalitas.* 43. 44. 51. *ſuſtentantur ab eo ſocietatis religioſi in India.* 51. *cupit Franciſcum in ſanctorum numerum referri.* 279. *eius ſtipendiarij Saracenorum Rex.* 143. *Malucenſis.* 155. *Eius pulcherrima ad Franciſcum oratio.* 42.49

Regina Luſitaniæ pecuniam in ſoccos crepidasque collatam Franſci monitu attribuit Parochis qui rem Chriſtianam prouent. 105

Rex Tafanapataniæ Chriſtiani nominis hoſtis martyres facit. 121

Rex Sinarum Legatos mittit vt aliorum mores ac religionem cognoſcat. 252. *moderatiſſime gubernat.* 224

a Rege facultatem petit Chriſtianæ legis promulgandæ. 196

Regi Amangucij euangelium prædicat. 202. *eique dona offert.* 208. *eiusque viciſſim dona repudiat ibidem facultatem dat Franciſco Euangelij liberæ promunciandi.*

Rex Bungi Franciſcum accerſit per litteras. 220. *eius de Franciſco opinio ibidem Domicilium ſocietati in ſuo regno.* 221. *baptizatur & nomen Franciſci accepit.* 222

Rex Tanoridis publice religionem Chriſtianam profitetur magno omnium exemplo. 230

Romam adeunt Patres Pontificem adituri. 23. *fuerat præmiſſus Ignatius cum Fabro & Laines.* 29. *ſequuntur reliqui.* 31. *Romana pietas eorum concionibus accenditur.* 32

Rupes flagrantes in Maurica regione. 151

S.

Sacerdotes patres die ſancti Ioannis Baptiſtæ conſecrantur. 26

Sacerdotum Indorum veſtitus. 81. *ſacerdotum gratia a ſocietatis hominibus captanda.* 347. *eorum inopia populi ad deprauatos labuntur mores.* 136. & 145. *eorum famæ parcendum.* 168. *eorum amicitia expetenda.* 347

Sacramenta confeſſionis & communionis octauo quoque die frequentant Faber & Xauerius Ignatij hortatu. 9. *Romæ frequentari cœpta.* 32. *In Luſitania.* 44. *ſacerdotio non facile quoſuis in ſocietate initiandos.* 362

Sacrum primum Xauerius facit Vicetiæ. 28. *cetera vide Miſſa facit item ſuum Alphonſus Caſtrius.* 179

Saltui

Saltui deditus Franciſcus adoleſcens. 12
Salus propria anteponenda ſaluti aliorum. 390
Sancianus inſula. 248. *hanc præter nauigantes nautæ Franciſcum inuocant vt ſanctum.* 305
de Sanctimonia Franciſci populi opinio. 66. *& ſociorum eius.* 230
ſanctimonia in iuuandis proximis plus habet momenti quam doctrina. 387
Sanguis effluit e Franciſci corpore ſuauiſſimi odoris. 268. *& aqua miſtus ex latere.* 302
Saracenorum in vrbe Melinda crux ingens erecta a Luſitanis. 67. *eorum religionem conſenuiſſe.* 67. *plurimis Indiæ populis imperant.* 74 *coutumelioſum genus hominum.* 89. *duo Franciſci rogatuu ab animæ & corporis periculis liberantur.* 186
Saxum ſancti Thomæ reſperſum ſanguine. 127
Scandalum quantopere vitarit Xauerius. 339. *& cenſuerit vitandum.* 363
Scribi cupit ad ſe omnia a ſocijs bis in anno. 344
Secta Iaponenſium. 211. *earum principos.* 212
Seminario inſtituendo in Luſitania Olyſſipone Simon cogitur ſubſiſtere. 48. *ſeminarium Goæ Inſtituitur.* 86. *eius adminiſtrationem recuſat Xauerius.* 87
Senſus quos Deus aliquando nobiſcum communicat eſſe notandos. 357
Sepulchrum ſancti Thomæ. 127. *ſepulturæ mandat mortuorum cadauera.* 141
Sermo Xauerij cum proximis de rebus pijs. 39
Sermo Iaponenſium copioſius. 192
Seruitutem ſubit Chriſtianæ legis promulgandæ ſtudio. 204
Sinarum in religione approbanda ingens apud Iaponenſes auctoritas. 223
Regnum florentiſſimum. ibidem
aptiſſimi ad Chriſtianam diſciplinam capeſſendam. 224
Legationem curat in Sinas. 234
Hæc impeditur. 243
Regionis eorum deſcriptio. 247
Mores. ibidem.
Aduenas non admittunt. 248. *&* 249
Immo capitale eſt in eam regionem ingredi. 250
Franciſci apud eius ſanctitatis opinio. 249
magnopere deſiderat eius regni conuerſionem. 250. *&* 251.
agit cum Sina vt ſe exponnt in portu. 253
& hac in re magno ſe exponit periculo. 331
Magiſtratus eius in aduenas crudelitas. 250
mortuo Fräciſco eius vt creditur

meritis Luſitanos & Patres in Sinas penetraſſe. 262
Sinæ interpretis Xauerij pietas. 265
Sionis Rex legationem parat in Sinas cum eoque Franciſcus ire contendit. 226
Societas Ieſu nondum confirmata iam aliquot orbis terræ partes ad eius famam commouerat. 32
eius varia obit in India miniſteria. 82
Patrum veſtitus communis illorum ſacerdotum vbi degunt. 80
S. Pauli Patres in India vocantur. 98
eius ſedes diuerſis in locis inſtituũtur in India ſociorum opera. 232
eius erga Dominicanam familiam obſeruantia. 231
ab ea dimitti cupiebat Xauerius qui eſſent alijs offenſioni. 340
eius ſuperiori committit Xauerius paternum exerceat in ſuos imperium. 178
ei imminens periculum in Luſitania abſens cognoſcit, 284
eius bonum nomen quærendum. 356. 363
in eam admittẽdorum delectum habendum. 360
Socios in Malucam bene inſtructos dimittit. 160
egregia dat eis præcepta. 168. 173. 393
neminem mittebat alicubi vbi ipſe prius non fuiſſet. 172. & 342
in vinea Domini laborantes ſolatur. 174
idque fieri curat ab Ignatio eis longe abſentibus cupit quam diligentiſſime de neceſſarijs prouideri. 344
ſolatur eos in Iaponiam ſecum ire contendentes. 178
magna lætitia ab eis excipitur Goam ex Iaponia reuerſus ei ſocius æger exhilaratus ex eius aduentu ſanitatem recuperat. 228
alter ſocius ab interitu vindicatur. 184
egregie quiſque ſe gerit in vinea Domini. 231
Sociorum Franciſci defuncti corpus videre cupientium ſtudium. 273
habere eos talenta non ex ſe ſed ſocietatis deprecatione. 374
Socotora inſula. 68
Socotorei Chriſtianos ſe factos gloriantur a S. Thoma. 69
Eorum miſera conditio. 70
hos Xauerius moribus excolere conatur. 70
magnam vim puerorum baptizat. ibidem
commendat eos Regi Luſitaniæ. 71
a Saracenorum tyrannide Franciſci precibus & Luſitaniæ Regis auxilio liberantur. 72

Stoico- rum

Stoicorum more iram moderantur Iapones. 189
Stultus habetur pro Chriſto Xauerius. 101. & 105
Superbia a concionatoribus reprimenda. 375
Superiores ſocietatis quales requireret. 358
eis commendat paternum imperium. 178

T

Tancridis Rex pius profitetur religionem Chriſtianam magno aliorum Regum exemplo. 230
Tartari ſpecies in Maurica regione. 151
ad eius ſepulchrum peregrinatur Xauerius. 125
Apoſtolicum ibi ſpiritum a Deo deprecatur. 128
Templum ſocietatis Ieſu primum ſancti Pauli nomine inſignitum. 88
Templum Xauerius adibat noctu pro orationis ſtudio. 310 & 130
Temperantiæ ſtudioſi Iapones. 189
Tempeſtas ſedatur diuinitus. 237
Tentationes aperiendæ. 365
Teſtimonium Vicarij Generalis & Inquiſitoris de ſanctitate Xauerij. 300
Theologiæ dat operam Xauerius. 8
Dei cauſa eius curſum prope metam abrumpit. 15
Thomas Apoſtolus Euangelium Chriſti prædicauit in India. eius fama celebris in inſula Socotorea vbi ſe Chriſtianos ab ipſo profitentur factos. 69
eius ſanguine imbutam Indiam complures factos Chriſtianos. 76
corpus eius repertum cum ferro quo interfectus eſt. 127.
Ternate vrbs præcipua in Inſula Maluca. 143
egregie ibi laborat pro animorum fructu. 156
eorum in Franciſcum amor. 157
Terræmotus horribiles in Maurica regione. 151
Terræmotus ingentes metu omnibus hinc inde diffugientibus ipſe Franciſcus miſſam celebrans imperteritus loco non ſe mouet. 153
Terras a ſe Luſtratas enumerat 177
Tintinnabulo veſperi animas purgatorij & peccato mortali obnoxias piorum commendat precibus. 136. & 160
Tintinnabulo item conuocat populum ad doctrinam Chriſtianam 83
Trauancoridis oræ deſcriptio. 114
Trinitatis mons Romæ olim collis Hortulorum dictus vbi primum

Patres excepti. 31
Sanctiſſimæ Trinitatis myſteriũ catechumenis Xauerij explicat. 116
hoc myſterium ſumma ſemper coluit pietate. 314
Trinum Deum adumbrata quadam veritatis imagine agnoſcunt Brachmanes. 106
Tugurio ventis ac cæli incommodis peruio ægrotus excipitur, vbi deinde magna ſumma patientia perpeſſus incommoda deceſſit. 260
Typhon ventus. 175
Tyrones ſocietatis non eſſe ante tempus emittendos ad iuuandos proximos. 367

V

VAletudinario incurabilium miniſtrat Venetijs Franciſcus. 20
ibique eximiæ charitatis exercet officia. 25. & 44
Valetudinarium poſt poſito quouis alio lautiori domicilio petunt Patres in Luſitania. 44
Moſambici in valetudinario miniſtrat Xauerius. 62
In Indiam cum perueniſſet à valetudinario initium ſumit, quem perpetuo ſtylum ſeruauit. 80
æger cum eſſet è valetudinario in priuatas ædes aſportari noluit. 64
Valetudinarium vbicumque reperit in eo diuertit. 128
illud prius inuiſit Goam appulſus quam ad Collegium deſcenderet. 226
erat eius conſuetum hoſpicium. 166
Valetudo Iaponenſium. 190
Vaticinatur Xauerius tempeſtatem imminentem. 126
iram Dei impendentem ſceleratis. 137
mortem Ioanni Arauſio. 142
Luſitanum à prædonibus occiſum. 157
nauem pericliturum. 159
victoriam. 162
Malacam obſeſſam deinde precibus liberatam. 226
morbos ibidem graſſari. 237
malum impendens Præfecto Malacenſi, quod legationem in Sinas impediſſet. 243
portum præteritum. 248
mortem ſui hoſpitis qui eum deſeruerat. 258
item ponuntur Vaticinationes variæ. 285. & ſeq.
Venenum non timet vbi de ſalute agitur animarum. 149
Venetias Xauerius proficiſcitur. 15
ibi Patres emittunt vota. 24.
conſecrantur ſacerdotes. 26
Veni Creator ſpiritus hymnum ſummo ardore recitat ante diuinum officium pro attentione recuperanda. 313
Ventus Xauerio morem geſſiſſe videtur.

detur. 140
Ventus Typhon quanta vi perflet. 175
Verberatur a Dæmone Xauerius. 131
Verberat ipſe ſeſe in ſolitudine. 310
Verborum elegantiæ ſtudioſi Iaponenſes. 192
obſoletis maxime offenduntur. 209
Veſte ſimplici indutus Xauerius a cohorte regia illuditur. 206
Veſtitu vtitur vulgari ſed mundo. 263. more ſacerdotū regionis. 80
Veſtitus delitias reijcit. 81
Veſtis ſplendore aditum ſibi facit ad regem. 208
Veſtis carbaſina quo Sinarum regem adire decreuerat gentis more integra reperitur poſt multorum menſium ſepulturam. 320
Veſtitu ſacerdotali ſepelitur. 264
Vicarium ſui muneris relinquit P. Camertem præceptis inſtructum. 178
item P. Gaſparem Belgam. 234
Vicarius epiſcopi corpus Franciſci explorat & integrum reperit. 279
Victoria ſui ipſius efficax ad virtutem comparandam. 13. & 354
hanc præbet Franciſcus ſaniem ægre exſugendo. 21
Vincere ſemet ſemel multum refert ad animi libertatem. 22
Victoria paſſionum eius. 318
Victoriam impetrat Luſitanis. 198
Vincentius Franciſcanus Regem Tanoridis conuertit. 229
Vino ut plurimum abſtinuit Franciſcus. 317
Virginitatem perpetuo coluit ac ſeruauit Xauerius. 7. & 315
Virginalis eius Caſtimonia. 129
Viri potius quam mulieres aut vxores excolendi. 383
Vitam nouam inſtituere cupiens Xauerius variæ eius animū ſubibant cogitationes & curæ. 11
Vita eius ex regijs tabulis maxima ex parte deprompta. 282
Vitæ probitas ſi doctrina reſpondeat magnam habet vim ad Ethnicos conuertendos. 166
Vitam contemplatiuam quam vocant cum actiua coniungit. 312
Vitia plurimorum corrigit Xauerius. 125
idque prudenter. 143
a vitijs quomodo deterrendi homines. 168
quæ vitia maxime deteſtentur Iaponenſes. 189
eorum corrigendi ratio. 352
Vitiorum noſtrorū monitor quærendus. 357
Vitia ciuitatis cognoſcenda a concionatoribus. 372
Votis ſe Deo obſtringit Xauerius. 14
Votorum annua inſtauratio. 14.
ea quotidie inſtaurat. 25
idemq; alij faciāt auctor eſt. 353

Vota Venetijs primum emiſerunt Patres ſub miſſarum ſolemnia. 24
Victorum obſeruantiſſimi Patres. 26
Vrbanitas Iaponenſium. 190
Vultus hilaritatem præſeferat oportet qui agit cum primimis. 372. 373
eamque perpetuo præſetulit Xa-rius. 373

X

XAueria villa maiorum Franciſci Xauerij vbi natus eſt. 5
Xauerij & Aſpilcuetæ cognomina duo generis eius. 6
Ximus inſula in Iaponia. 188
Xicus item. ibidem

Z

ZElo vnius animæ lucrandæ quantopere fuerit incenſus Xauerij. 64. *maximum Zelum oſtendit cum linguæ ignarus nutibus excolere conetur Etnichos.* 70. & 146. *in Sinis ad Deum conuertendis.* 251. *vt lucretur duas Saracenorum animas.* 287
Zelus Euangelij promulgandi. 333
Zonam torridam prætereuntes ingentes patiuntur calores. 58. *Ei tota fere India eſt ſubiecta.*
Zona non ſe cingebat Franciſcus more Indorum ſacerdotem. 81

FINIS.

ERRATA QVAE IN QVAEDAM exemplaria irrepſerunt ſic corrige.

pag.	lin.	Error	Correctio
20	26	*euertere*	*euerrere*
24	3	*Franciſcum*	*Franciſcus*
40	16	*rupo*	*rupe*
44	17	*beneficium,*	*beneficam.*
71	9	*ſcirent*	*ſciret*
	23	*prouidentia*	*prouidentiæ*
81	3	*colores*	*calores*
87	4	*India*	*Indiæ*
92	vlt.	*fortaſis*	*fortaſſis*
103	28	*excitaret*	*excitare*
109	23	*diligente*	*deligente.*
118	1	*inſignis*	*inſignes*
129	12	*deſidentes*	*diſſidentes*
144	pen lin.	*Itq;*	*Itaque*
147	27	*eadem*	*cædem*
155	8	*abſtinuerat*	*abſtinuerant*
158	5	*adicula*	*ædiculam*
159	26	*ennoxia*	*innoxiæ*
162	4	*eſſe*	*eſte*
167	24	*Xaxerium*	*Xauerium*
176	5	*enæſtuant*	*exæſtuante*
177	11	*pereginarum eſſent*	*peregrinatum iſſent*
ibid.	14	*prudentiæ*	*prouidentiæ*
ibid.	18	*aliam*	*alium*
186	12	*tempeſtate*	*tempeſtati*
ibid.	14	*cognaris*	*cognatis*
216	26	*ſubdijs*	*ſubſidijs*
245	27	*Profectum*	*Præfectum*
252	31	*præclarum*	*præclaram*
253	23	*mercatore*	*mercator*
257	33	*operiri*	*opperiri*
262	12	*circiter LII.*	*circiter LV.*
275	2	*teſtæ*	*tectæ*
275	10	*eum*	*cum*
ibid.	lin.pen.	*cirgentibus*	*cingentibus*
277	28	*tangentiſt*	*tangentium*
279	19	*diſturbo*	*diſturbato*
284	2	*deeſt verbum*	*tenuit*
281	1	*excuderet*	*excederet*
294	24	*grauaretur*	*grauaretur*
297	31	*defoderat*	*defoderant*
307	16	*impenſi momenti*	*impenſe monenti*
322	6	*Iodia*	*India*
325	27	*miniſteſtia*	*miniſteria*
328	11	*ſententem*	*ſentientem*
336	vlt.	*nudita*	*audita*
340	19	*viris*	*iuris.*
341	25	*moderbatur*	*moderabatur*
353	24	*promeridianis*	*pomeridianis*
363	1	*littera*	*litteras*
386	pen.	*nand;*	*nanq;*
ibid.	vlt.	*q;*	*abundat*
388	pen.	*frauderentur*	*fraudarentur*

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII.

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

EGREGIVS plane vir, atque perfectus FRANCISCVS XAVERIVS fuit: qui ad Indiæ potiſſimum, ultimique Orientis ſalutem natus cum inſigne Societati decus attulit; tum uero illuſtre ſanctitatis exemplū Socijs reliquit. Is enim non ſolum e nouem IGNATII LOIOLAE Parentis noſtri diſcipulis primis extitit magiſtro ſimillimus, ſed etiam in India, Iaponia, alijſque barbarorum regionibus uel primus e Societate, uel plurimum laborauit, vt viam Indis in cælum, Socijs in Indiam aperiret. Quocirca pulcherrimam eius in omni genere uirtutum effigiem noſtris hominibus proponi iam diu vniuerſa Societas haud immerito expetebat. Quippe cum illuſtribus maiorum exemplis, quædam egregijs viris flamma creſcat in pectore, quæ ſedari non po-

teſt ante, quam præſtantem illorum uirtutem expreſſeris imitando. Equidẽ etſi videbam præcipua Xauerij facta aliorum hiſtorijs ſanè magnifice intexta, tamen ægre admodum ferebam amplius XXXX annorum ſpatio neminem extitiſſe, qui omnibus ornatum virtutibus vitam proprio uolumini mandandam ratus, tam amplam, ac frugiferam prouinciam aut alteri demandaret, aut ſibi depoſceret. Itaque nuper cum me & amicisſimorum hominum ſermo, et uero ſuperiorum meorum auctoritas ad hoc opus inuitaret, feci non modo non inuitus, verumetiam libens pro mea erga XAVERIVM veneratione, vt ſuccisſiuis operis tanti viri memoriam proderem poſteris: efficeremque ſi quo modo poſſem, vt vir immortalitate dignus, quem uiuere iure credimus in cælo, in meis quoque ſcriptis, non tantum in Sociorum mentibus viueret. Ac mihi quidem non tam humano, quàm diuino conſilio fieri videtur, vt laborioſisſima eius vitæ ratio eò potisſimum tempore noſtris hominibus expromatur, cùm ex regionibus ab illo cultis maximas percipi fruges videmus animorum. Nuper quippe complures Iaponiæ Dynaſtas, Regeſque cum ſuis fere populis ad Chriſti religionem traductos, & in Sinas aditum, quem Satanæ calliditas vndique ſeptum, atque obuallatum tenebat, diuinitus Euangelij præconibus aliquando patefactum accepimus. Quòd vtrumque profectò ſecundum Deũ XAVERIO potisſimum acceptum referre debemus, qui noſtris hominibus non ſolùm ad illarum gentium conuerſionem ſeſe præbuit ducem; ſed etiam procli-

procliue ac facile id negotium tradidit. Huius igitur ego vitam ſanctitatis eximiæ notis inſignem ſcribere aggredior, voluntate vtique maiore, quam facultate: nec tam ſatisfaciendi ſpe, quam ſtudio obtemperandi. Cęterum ſimul Franciſco deprecatore, cuius cauſa hic a me ſuſceptus eſt labor, ſimul diuina obedientiæ vi ſubnixus futurum ſpero, vt & vires animo, & conatus expectationi hominum aliqua forſitan ex parte reſpondeant. Quod ſi aſſequi nequiuero illud certe aſſequar, vt meo hoc qualicunque ſtudio ad idem opus ſtudia excitem aliorum. Me quidem utcunque erit iuuabit paruiſſe optimo Parenti, & ſanctiſſimi uiri memoriæ quantum in me fuerit, conſuluiſſe. Perficiam enim fortaſſe, vt poſteritas intelligat, cuiuſmodi ex ſemente tanta in deſertis illis locis nouorum Chriſtianorum extiterit ſeges: ex qua nauus ille atq. experiens agricola, qui flēs miſit ſemina ſua, retulerit cū exultatione manipulos ſuos. Etſi autem maioribus noſtris magis cordi fuit præclara FRANCISCI facinora factis exprimere, quam mandare litteris; ego tamen ex ijs quæ extāt, quæque ad manus meas peruenerunt, duntaxat colligam certis comperta autoribus, qui ſcilicet aut uiderunt ipſi, aut ab ijs qui uiderant, acceperunt.

Ac de prima eius ætate pueritiaque pauca quædam exponam, quæ ex Martino Azpilqueta Nauarro homine cum probitate tum doctrina inclyto, eodemque XAVERII cognato, & ferè æquali, paucis ante eius obitum menſibus, ipſe cognoui. Reliqua autem uitæ facta familiares FRANCISCI ipſius, pri-

mo quidem cum minus clara eſſet eius uirtus negligentius obſeruarunt; deinde uero ut illuſtrior eſſe cœpit, accuratius, Luſitani Regis imperio conquiſita litteris prodiderunt. Quo factum eſt ut non æque omnes eius vitæ partes virtutibus ac factis inſtructas haberemus. Nec dubito quin pleriſque, qui P. N. IGNATII cognouerint uitam, XAVERII tyrociniū; primaq. illa efferueſcentis uirtutis opera magna ex parte nota minus iucunditatis præbitura ſint feſtinātibus ad illa, quæ præclare geſſit in India. Verum hos meminiſſe oportet, & ex illo Tyrocinio XAVERIVM tantum Christi extitiſſe militem, nec oportuiſſe eius facta quanquam iuſtis de cauſis narrata alieno loco, reticeri ſuo.

Sed iam Franciſci Vitam ab eius genere, cuius per magna uis eſt in utramque partem, ordiamur.

FRANCISCI XAVERII genus, indoles, educatio. Cap. I.

FRANCISCVS Xauerius in Nauarra, quà vergit ad Hiſpaniã, ſtirpe antiqua & generoſa natus eſt in Xaueria villa peruetuſta ac celebri maiorum ſuorum. Villas quippe gentis more ferme nobilitas incolit; & Xaueria non longe abeſt a Pompeiopoli vrbe regia Nauarræ. Eius maiores bellica virtute, eximiaque erga Reges ſuos fide multa ac magna decora ſimul, & præmia ſibi ac poſteris pepererunt, haud minus factis ſuis, quam regijs beneficijs inſignes. Maternum genus in primis clarũ, ac nobile: vtpote cuius antiquitas longisſima clarorum bello virorum ſerie, per plurimas deinceps ætates, haud dubijs teſtata monumentis, ab anno prope milleſimo repetatur. Maternus auus Martinus Azpilqueta fuit, clarisſimæ familiæ iam ad paucitatem redactæ propemodum ſtirps relictus, vir nõ maiorum gloria, quam ſua virtute clarior. Is Ioannam Xaueriam pari ſplendore ac nobilitate virginem, ſpem item Xauerij generis duxit vxorem. Ex ea Mariam vnicam filiam ſuſcepit, ſtirpem ac ſpem familiæ vtriuſque: vt duæ nobilisſimæ pene Nauarræ totius familiæ in vnius ferme puellæ capite conſiſterent. Et fuit Maria egregia pariter forma ac pietate, tam excellenti nomine non indigna. Hanc Ioannes Iaſſus ſibi matrimonio iungit,

Generis nobilitas.

Parentes Xauerij.

git, homo genere copijſque, maximè vero doctri na & prudentia nobilis, idemque apud Ioannem Regem Nauarræ gratioſus in paucis, conſilijque regij longe primus. Qui ſoceri hortatu, ex Iaſſo villa ſua, ac maiorum ſuorum, in Xaueriam dota lem coniugis villam cum demigraſſet; feliciori quàm ſocer matrimonio vſus, ſoceri magis conſu luit genti, quàm ſuæ. Pluribus enim ex Maria li- beris (inter quos Franciſcus hic noſter fuit) geni- tis; grauis eius animum inceſſit cura, duas anti- quisſimas Nauarræ familias iam deficientes ab interitu vindicandi. Ergo ſtatuit poſthabito gen tis ſuæ nomine (quanquam nec humili, nec obſcu ro) trãſmittere gentilitia coniugis ſuæ nomina li beris ſuis, poſteriſque. Quocirca eius filij pater- nò cognomine omiſſo, partim Azpilquetæ, par- tim Xauerij appellati. His igitur parentibus ac maioribus Franciſcus Xauerius naſcitur Ioanne Rege Nauarra, Innocentio viij. Pont. Max. anno poſt Chriſtum natũ circiter M. CCCC. XCVII. Fratrum quidem natu minimus, ſed tanquam al ter Dauid, ſummi parentis deſtinatione maxi- mus. Nec vero illi ad deſtinatum ſanctitatis fa- ſtigium adiumenta vel diuina, vel humana un-

Educatio. quam defuere. Ab incunabulis in ſinu optimo- rum parentum educatus pueritiam egit ex eorun dem ſanctiſſima diſciplina: primamque eius æta tem ſolers magiſtrorũ cura ijs artibus erudiuit, quibus ingenia ad ſummum excitantur decus. Et erat in eo rara indoles animi, egregia corpo- ris forma, conſtitutioque, magnum & acre inge- nium: ſtudium litterarum (vt eſt captus puero- rum) non vulgare. Nihil illo probius, nihil fe- ſtiuius, nihil comius. Quibus ille rebus aſſe-

quebatur,

quebatur, vt notis ignotiſque carus eſſet; Nec mortalibus eodem tempore carior fuit; quam cæleſtibus. Vel illud argumento eſt, quod in tanta eſfluentia rerum, iuuentæque licentia, præclara ſpecie habituque corporis adoleſcens, pudore cupiditatem frenante, ſui potens fuit; ſingulariq; Dei beneficio, virginalis integritatis florem intactum illibatumque ſeruauit. Vt cæleſtis ille ſponſus, qui paſcitur inter lilia, iam tum videretur certam in eo ſedem ſibi delegiſſe. Acuebat, vt fit, caſtimonia ingenium, animumque ad ſapientiæ ſatus accipiendos, tanquam purum ſolum diligẽtius præparabat. Igitur contemptis militaribus fratrum vocibus ad domeſticum armorum decus reuocantium, inſtitutum tenuit: ac ſiue recenti patris exemplo incitatus, ſiue ſcientiæ dulcedine delinitus, ſiue etiam diuino inſtinctus afflatu, doctrinæ gloriam bellicæ prætulit laudi. Sed interuenit rectisſimis ſtudijs auitum malum, honorũ cupido. Etenim (vt eximia nobilitas fere auida eſt excellentiæ) cum illa ipſa puerili diſciplina ingentes hauſit ſpiritus; cœpitque, nixus ingenio magna quædã & alta ſpectare; vt familiæ decus, quod amplum a maioribus acceperat, maius, & auctius poſteris ſuis traderet. Decreuit itaque maximarum artium præſidia, quæ ad dignitatem, opeſque augendas viam facerent ſibi parare: cõſilio ſpecioſo magis, quam ſalutari.

Virginalis pudicitia.

Cant. c. 2.

Doctrinam armis anteponit.

Pariſiis ab Ignatio Loiola ad ſtudium pietatis conuertitur. Cap. II.

ERAT illis temporibus Pariſienſis Academia non ſolum vetuſtate famaque ſapientiæ

Academia Pariſienſis.

inclyta; ſed etiam ob magiſtrorum præſtantiam, diuturnitatemque pacis maxime celebris, acerrimis vndique ingenijs eò confluentibus, vt inde referrent eruditionis eximiæ famam. Franciſcus ergo haud ſcientiæ auidior, quam gloriæ, vt primū ſatis imbutus literis ſibi viſus eſt, Lutetiam ipſe quoque iter intendit. Quò vt primum peruenit, in Collegium S.Barbaræ doctoribus iuxta diſcipuliſque florentiſſimum adſcriptus, totum ſe Philoſophiæ tradit, facilius deinde ac tutius operam diuinarum rerum ſcientiæ daturus. Magno incœpto adhibet maximarum rerum effectricem conſtantiam. Non illum aſſiduus frangebat labor: non ludus intempeſtiuus, non voluptas, cæteræque lubricæ ætatis peſtes aut auertebāt ab inſtituto curſu, aut retardabāt: contraque in tanta Gymnaſij frequentia præſtantium ingeniorum æmulatio, maximum ſtudiorū incitamentum, cupidam excellentię mentē acerrime ſtimulabat. Itaque conatui reſpondit euentus. Philoſophiæ curſu vt conſtanter, ſic feliciter confecto, non doctrinam ſibi modo, ſed doctrinæ etiam decus peperit. Nam Gymnaſij moderatoribus induſtriam cum egregie probaſſet ſuam, de more philoſophici magiſterij laurea & inſignibus ornatus, Piloſophiæque inſuper tradendæ præpoſitus, Ariſtotelem Pariſijs publice, nec ſine laude aliquamdiu explicauit. Inde animo a naturalibus rebus ad diuinas verſo, Theologiam perſequitur eodem vel animi ardore, vel tenore vitę. Inter hæc dum dignitatis magis, quam ſalutis memor, ſtudia ſcientiæ diuinæ ad humana refert præmia, inanibus eius contētionibus cęleſtis vis interuenit; hominemque auidum glorię, ad

Collegium S.Barbaræ.

Studet Philoſophiæ Pariſiis.

Ariſtotelem Pariſiis publice interpretatur.

Studet Theologiæ.

gloriosius

glorioſius piæ ſanctæque vitæ curriculum aliquã do traduxit. Verſabatur *Franciſcus* (vt paulo ante diximus) in Collegio S. Barbaræ; Contuberna lem habebat Petrum Fabrum Allobrogem virũ ingenio quàm genere nobiliorem. Eodem tempore Ignatius Loiola (is qui poſtea Societatis I E- S V parens, et auctor fuit) ſtudiorum optimarumque artium cauſa Lutetiã profectus, ad Philoſophiam primum, inde ad Theologiam applicuit animum. Igitur vt in Fabrum Xaueriumq; incidit, contraxit eos celeriter (vt fieri ſolet) ingeniorum ſtudiorumque ſimilitudo. Demum Ignatius ab eiſdem in contubernij vitæque ſocietatem benigne receptus, gratiam utrique bene cumulatam retulit. Eximia quippe in ambobus indole ingenij animaduerſa, amborumque ſenſibus perſpectis, paulatim eos officijs delinire, ſalubribus præceptis pro re nata excolere, atque ad Chriſtianæ vitæ perfectionem allicere cœpit: Reputarent ſecum non ad breuem hanc & miſeram vitam natum eſſe hominẽ immortali animo præditum; ſed ad ſempiternam illam beatamque, & memores quæcunque oculis cernerent, mortalibus non tam ad fruendum vtendumve tradita; quàm propoſita, ad cognoſcendum, diligendũq; Deum, æternis bonis, ac proprijs caduca & commodata ducerent leuiora. Quid enim prodeſſe homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Iam ſi ipſe Dei filius certiſſima ſalutis præſidia reliquiſſet hominibus, quod tandem conſilium eſſe, ſine his munimentis inter infeſta hoſtium tela verſari? Quocirca ſubinde, & (ſi ipſum audirent) octauo quoque die ſacramentis, confeſſionis & Eucha-

Familiaritas eius cũ Ignatio.

Ignatij monita.

Matth. 16.

riſtiæ

„ riſti animum ſalutemque ſuam communirent. „ quippe cæleſtibus hiſce armis tectos facile hoſti „ reſiſtere, nudos iugulum dare. Eadem monita haud ijſdem ab vtroque auribus animiſque audita. Nam Faber, qui humanum nihil magnopere expeteret, auide arripuit: at Franciſcus, animo amplitudinis cupidine occupato penitus excluſit. Erat Xauerio viuidum, ſed tractabile ingenium, niſi naturam mala conſuetudo corrumperet. Itaque ingenti ſpiritu iuuenis proterue procaciterque obloquens vltro Ignatij dicta, ipſumque Ignatium carpere: pietatemq; eius egregiam petulantius interdum illudere. Ille contra iuuenili feroci a exultantem obſequiis omnibus permulcere. Nec fruſtra. Vicit denique patientia peruicaciam. Xauerius (vt erat generoſus ac nobilis) paulatim tanta moderatione ac facilitate mitigatus, reſpexit primo quem exagitarat: ad extremum diuino tactus ſpiritu totum ſe illi regendum gubernandumque tradidit. Ceterum magni refert, quam vacuo liberoq; animo ad Deũ accedas. Fabrum quidem rerum mortalium contemptorem, & quadriennium iam ex Ignatij præſcripto ſacra myſteria frequentantem haud ægre pellexit cæleſtis vitæ dulcedo, vt Chriſtum ducẽ expeditus miles ſequeretur. At Xauerius, vt qui adhuc imaginarijs honoribus ſpeique ſuæ indulgeret, quanquam idem vitæ genus amplexus, tamen ſpiritui ſancto obſtinate reſiſtebat; quominus Chriſtum ducem ſecutus egrederetur ad eũ extra caſtra, eius improperium portans. Iuuenis cætera pius ac facilis ab hac vna parte durus erat. Eo impenſius illum Ignatius flens deprecabatur a Deo. Nec incaſſum miſſæ preces. Demũ

Xauerij ferociam Ignatius permulcet.

Ad He. c. 13

asſiduis

aſſiduis eius lachrymis animus Franciſci mollitus flectitur: iniectaque diuinitus ingenti ſalutis cura, aliquando colligit ſe, & quæ in vtranq; partem hinc cupiditas, hinc pietas ſubijciebat, inter ſe conferre & æſtimare tacitus cœpit. Vocantem Deum audiam, nudumque Chriſtum nudus ſequar? At durum vitæ genus, & abiectum erit ſubeundum. Dei voce contempta, vitę ſplendorem, meumque retineam inſtitutum? Enimuero periculum eſt, ne ſi vocante Deo, renuerim; iratus ille in meo interitu rideat. Quî tandem crucis acerbitatem, probrumque perferre potero? quid igitur? malimne aggregari inimicis crucis Chriſti, quorum finis interitus, & gloria in confuſione ipſorum? Quo ore notorum oculos, quibus auribus ſodalium feram voces? at ſermonibus hominum ab honeſta beataque vita reuocari, ſummæ non modo leuitatis eſt, ſed etiam dementię. Quid? inopinatus hic nuntius quam acerbum cognatis & parentibus inuret dolorem? Parentumne, aut cuiuſquam mortalium amor me plus, quàm mea ſalus, plus quam Dei, Chriſtique ipſius caritas tangat? Talibus curis in diuerſa trahentibus, anceps ac dubius nutabat animus. Diebus aliquot inter has cogitationes abſumptis, ad vltimum pertinacia victa eſt, vrgẽtique Deo manus dedit. Extemplo in contrarium mutatus aſpicere cœpit in autorẽ fidei, & cõſummatorẽ I E SV M, qui propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem, confuſione contempta. Ac primùm quidem quo adminiculo erectus erat, eodẽ innixus Ignatio ſtetit: Inde quaſi ab ſecunda origine lętius, ac felicius renatus, egregios Chriſtianę virtutis edidit fructus, Ignatij iam ſimilior quã ſui.

Franciſci de liberatio de uita ratione mutanda.

Ad Phil. 3.

Ad Heb. 12

Eius feruor in domando corpore, ac ſtudio perfectionis. Cap. III.

NAM breui ardentius ſui abiectionem & crucem quæſiuit quam dignitatem antea & honorem quæſierat. Id adeo proprium eſt fermè præſtantiũ ingeniorum, ut quácunq; in partem ſe dederint, eò toto animi ferantur impetu. Franciſco itaq; ſanctitatis palmam petenti prima (vt aſſolet) orta eſt pugna cum corpore. Cum enim caro concupiſceret aduerſus ſpiritum, edomãdum ſibi eſſe corpus ſtatuit, ne illius retractatio peruicaciaq;, Chriſtianæ perfectionis curſum moraretur.

Mortificationes.

Quocirca vſitatas inediæ, verberũ, ciliciorũ aſperitates, velut cupiditatum moderatrices, delictorumq; vindices, nõ minus ſæpe quam auide tum florente ætate adhibuit, tum in omni vita. Et fortitudinis eius indoles inter primũ nouæ militiæ rudimentum, haud leuibus ſe prodidit argumentis. In campo ſuburbano adoleſcẽs inter æquales gregaleſq; ſuos, ſaltu (vnus hic ludus cordi fuerat)

Agilitas corporis.

libenter ſe impigreq; exercens, aliquãdo corporis agilitate, qua reliquos longe anteibat, nimium ſibi placuerat. Igitur vbi teſipuit, leuem noxam, minimeq; diuturnam vindicauit grauiſſimo multorum dierum ſupplicio.

Membra funiculis perſtringit.

Dies quippe aliquot continuos exegit, noxijs membris funiculo non ſine acri dolore conſtrictis. Eodemq; tempore animi quoq; elationem expiandam ratus, aſsidua rerum piarum meditatione exercuit mẽtem, vt pœnæ magnitudo in poſterum, & animum cohiberet, & corpus. Nec minus ad mentem excitandam, quam ad culpam eluendã, iuueniles domuit motus. Inter ipſas humanarum diuinarumq; rerum

pias

pias commentationes (quæ exercitia ſpiritualia nominamus) cum nimis effrænatam ac retractātem corporis uim fame debilitare atq; comprimere conaretur, peruincendi ſtudio prouectus, quatuor dies totos cibo abſtinuit, audaci quidem incepto, uerum non improbo; quippe quod tyrocinij ipſius, ætatiſq; feruor excuſet. Nulla utiq; res eſt nec difficilior, nec efficacior ad uirtutē, quam ſui ipſius uictoria: vt autem in medio ardore certaminis modum nunquam excedant tyrones, optandum magis, quam ſperandum eſt. Quocirca Xauerius ſecum aſſidue certans, ac ſemet uincens ſedulo, in dies & fortior ſeipſo fiebat, & melior. præcipue adiumento erat crebra, ac pia Chriſti cum uitæ mortiſque, tum uero eximię illius caritatis meditatio, maximum diuini amoris inuiramentum, chriſtianæq; uirtutis. Quo plus materiæ ea commentatio addebat diuinæ caritati, hoc magis in Franciſci pectore exardeſcebat humanæ ſalutis, ac martyrii cupido. Eo demum res euaſit, vt Dei filio, qui ſuum caput pro eius ſalute deuouiſſet, inuicem totum ſe pro ipſius gloria, & ſalute hominum in perpetuum deuoueret. Ergo vt nulla eum res a caritate Chriſti ſepararet, Ignatij hortatu ſimul cum ſociis qui tum erant, numero nouem, palam ſtatuit certis ſe Deo uotis obſtringere, quibus peteretur martyrij decus. Anno igitur poſt Chriſtum natum M. D. XXXVI. huic negotio dicunt ipſum diem Aſſumptioni ſacrum Beatæ Mariæ, eam ſcilicet promiſſorum ſuorum & teſtem & præſidem habituri. Is dies ubi uenit, in ædem ſuburbanam, cui Mons Martyrum nomen eſt, (ut locus ipſe accenſam martyrij cupiditatem inflammaret) ar-

Quatriduū inedia traducit.

Sui uictoria

Christi vitæ mortiſq; meditatio.

Martyrij cupiditas.

dentibus diuturna meditatione animis coeunt. Ibi ſub ſacrificium miſſę, diuinaſque epulas, gaudio alacres, votis nuncupatis Deo dicant ſeſe. votorum ſumma fuit, vti cõfecto Theologiæ curriculo, rerum omnium poſſesſione exuti, in paupertate perpetua, diuinæ gloriæ inſeruirent ſalutique animarum: ut ad certam diem Hieroſolymam nauigarent operam Turcarum conuerſioni, uel cum aperto capitis periculo, daturi. Si quis forte caſus id conſilium impediſſet, anno circum acto, Romam contenderent, ſuamque operam Pontifici Max. ad animorum ſalutem atque auxiliũ, ſine ulla temporum locorumue exceptione, nulla facta uiatici aut ſubſidii mentione, deferrent. Votorum nuncupationem nouus ſed pius eadem uota ſæpius inſtaurandi mos excepit. Vt crebra veterum uotorum inſtauratio innouaret eorundem memoriam, religionemque; non eo ſolum anno hæc fecere uota, ſed eadẽ quamdiu Lutetiæ ſtudiorum cauſa fuerunt, quotannis eodem die, loco, cærimonia, pari cum alacritate fructuq; renouarunt. Cæterum Xauerius hoc auidius id per ſemetipſum identidem uſurpabat, quò certius experiebatur frequenti uotorum renouatione mentis ſuæ ſicut aquilæ iuuentutem renouari. Atque hæc quidem tanta perfectæ virtutis cupido nihil interim ſtudio eruditionis offecit. Sed incidit tempus, cum Franciſcus haud dubie oſtenderet, ſibi Chriſti militiam, cuius gratia iam rerum ſcientia quærebatur, diſcendi ſtudio eſſe potiorem.

Votis ſe Deo obſtringit.

Annua inſtauratio uotorum.

Frequẽs uotorum renouatio.

Venetias non ſine magna corporis uexatione contendit. Cap. IIII.

PAVLVLVM iam aberat à meta Theologiæ, cum ei in Italiam demigrandum fuit. Conuenerat iam inter Patres, ut ad dictam diem (is dies erat ad VIII. Kal. Februarias anni inſequentis) Venetias ad Ignatium, qui eò certis de cauſis anteceſſerat, ſe pariter conferrent. Interea dum præſtituta profectioni expectatur dies Carolò Cæſare contra Gallos arma ferente, ingens in Gallia bellum exarſit; qui caſus conſtitutum iter maturauit, omiſſa Theologici curſus conficiendi cura: Aegre ſcilicet Xauerius, ſed tamen ſapiéter eam iacturam tulit, haud pulchrius ratus doctrinæ ſtudia Dei cauſa perſequi, quam relinquere. Idibus ergo Nouembris alieniſsimo anni tempore, rebus omnibus, præter uiaticum, & ſcripta, vti vouerant, in pauperes diſtributis, ex compoſito ſimul cum ſociis dat ſeſe in uiam. Itineris ratio eſt talis. Veſtitus plebeius obſoletuſque: ſuus cuique baculus, & ſcortea, pauperum uidelicet peregrinorum ritu. B. Mariæ Corona, Catholicæ religionis inter hæreticos index, è collo ſuſpenſa præferebatur: mantica ſcriptorum cuſtos pédebat ex humero. Solenne erat ad vires, animoſque ex viç laboribus recreandos cæleſti pane vnico ærumnarum ſolatio refici quotidie: In exitu diuerſorii committere ſe Deo, in introitu gratias agere. In ipſa uia commentari primum aliquandiu de diuinis rebus, deinde cum comitibus colloqui. Itineris laborem ac moleſtiã canẽdis inuicem hymnis, pſalmis,

Theologiæ curſum abrumpit non procul a meta.

Itineris ratio.

pſalmis, canticiſque ſpiritualibus identidem leuare. Hoc potiſſimum modo per Lotharingiam, ac Germaniam, bellici tumultus declinandi cauſa, Italiam petens, autumnales Galliæ imbres, hyberna frigora Germaniæ pertulit. Et quanquam pedeſtri itinere nequaquam aſſuetus, tamen ultro ſcriptis onuſtus perfrigida tempeſtate, teterrimis uijs, ac ſæpe niui obſitis, glacieque concretis (alpes quippe ſuperandę erant, perpetuo rigentes gelu): tamen adeo longinquum arduumque iter pedes ingredi, & exſequi ſuſtinuit. Accedebat ad ſarcinę onus, uiæque aſperitatem, uoluntaria quidem, ſed acerba corporis afflictatio. tantum animi ad incōmoda laboreſq. ſupererat. Antequã enim vię cōmitteret ſe, ſiue animi ad patientiam exercendi, ſiue edomãdi corporis ſtudio, lacertos, & coxendices iampridem conſtrictas habebat funiculis: qui iam ob neceſſariam in domeſticis officijs corporis agitationem, intumeſcente circum carne, artus fœdum in modum lacerabant. Tãtus autem patiendi amor animiq. uigor fuit, ut uiam non minus longam, quàm aſperam ingrediens pedibus, demere ſibi tam ſæua neglexerit uincla: Ergo cum ad cruciatum ſuapte ſponte peracerbũ acceſſiſſet iter pedeſtre ac difficile, neceſſario etiã ad funiculorum cruciamenta acceſſit uel plurimum. Ille tamen non in ſuſcipiendis, quam in perferendis ærumnis fortior, ſpreto non ſolum diſſimulato dolore pergebat. Quippe eas ſimiliter, ut cęteras quas expertus erat corporis uexationes, ſperabat poſſe uſu & conſuetudine mitigari. Cæterùm cum non modo in dies, ſed in horas creſceret atrocitas illius carnificinæ, fiducia in ſolicitudinem uerſa, non ille quidem animo, ſed uiribus

Voluntaria in itinere corporis afflictatio.

Ex uexatione corporis deficit omnia.

cœpit

cœpit deficere. Ad extremũ igitur poſteaquã nec diſſimulare nec ferre vltra vim poterat mali; neceſſitati cedẽs ſocios benigne rogat, ſibi ut ignoſcãt, ſe quidẽ præ defatigatione eò redactũ, ut nõ valeat iam mouere veſtigium. Mirari illi primo ſubitum feruidi hominis lãguorem: inde vbi pallor ori ſuffuſus inteſtini mali magnitudinẽ indicauit, deficientem excipere, ſciſcitari quid tandem acciderit noui. Tum Franciſcus recepto paulisper ſpiritu, quem incluſerat dolor, neceſſario rem totam vrgentibus aperit. Quocirca eius illi palàm vicem dolentes, clam ſuſpicientes virtutem, hortantur, vt quam commodisſime interquieſcat, quoad parumper vis tanti remittat mali. Vbi ſatis quieuiſſe viſus eſt, & aliquid recepiſſe virium; pedetentim eum ad proximum hoſpitium deferunt: confeſtimque medicum adhibent: qui affecta membra diu multumque contemplatus ſeuere pronuntiat, vincula iam diſpici non poſſe nedum incidi; Nodos autem etſi appareant, atque extent, vlcera tamen effeciſſe talia, vt diſſolui, diſſecariue nequeant ſine acerbiſſimo ſenſu doloris. Igitur (quia morbus artẽ, morbi cauſa conſuetudinem vincebat) attonitus ac ſtupenti ſimilis aliquamdiu hæſit: ad vltimum parum proſperæ curationis euentum veritus, nullis Franciſci aut ſociorum precibus perpelli potuit, ut ægris membris tanto cum periculo admoueret manum ita re nõ modo infecta, ſed etiam intentata receſſit; Ingens Patres ſolicitudo inceſſerat anxios non de Franciſci tãtum ſalute: ſed de ratione quoque communis itineris, cui magno cum omnium incommodo intempeſtiuus ille ſocij morbus obſtabat. Et Franciſ-

Deſperato eius morbo, deſeritur a medico.

co haud leuior ſociorũ ſua cauſa hærentium erat cura, quam ſui. Ergo omnes pariter ab humana ope ad diuinam uerſi, cæleſtem medicum pro ſe quiſque ſuppliciter implorare, ſuperoſque omnes deprecatores adhibere. Nec ſupplicatio irrita fuit. Suppleuit medici vicem Deus, & deſperato morbo fecit ſubito medicinam. Mirum dictu poſtridie mane Franciſcus ſurgens reperit funiculos omnes diffractos excidiſſe, tumorem reſediſſe omnem: nihil ex tanti mali atrocitate, præter indicia mali, funiculorumque ueſtigia remanere. Tum enimuero admirabundus nec ſuam magis, quam comitum vicem lætus cœleſti numini magna voce gratulari. Accurrunt Socij nouæ lætitiæ cauſam requirentes: re cognita omnes haud dubio miraculo obſtupefacti certatim laudes, grateſque Deo (vti par erat) agere, & tendentes ad cælum manus, manantibuſq; præ gaudio lacrimis præcipuam cæleſtis parentis prouidentiam eximiamq; in ipſo temporis articulo benignitatem efferre cœperunt. En tãtum malum, quod ſedari modo optaſſent, repente ſublatum eſſe, vt non ſolum ſine ſolicitudine, ſed etiam cum alacritate pergerent. Idem profecto & diuini patrocinij pignus fore, & uinculũ fidei erga Deum ſuæ. Talia inter gratulandum cum omnes, tum uero Xauerius, quem ea res proxime attingebat, gratisſimis profitebantur animis. Inde repetito itinere ſucceſſu læti ſe ad operam tam benigno domino nauandã mutuis vocibus accẽdunt. Ac toto illo itinere, ut ſemper antea, Franciſci præcipue miniſtrandi ſociis inſeruiendique ſtudium & alacritas extitit. Nam cum omnes inter ſe ſumma ui (hoc unum inter eos certamen

Diuinitus repente ſanatur.

Miniſtrat ſocijs in itinere.

erat) officijs & demiſſione certarent, Xauerius ſiue animi ardore, ſiue inſita comitate reliquos facile uincebat. Nec plus in commoditate ſocio rum, quam in aliorum ſalute curanda, ſedulitatis erat ardorſque. Vbicunque ſe offerebat occaſio proximos conſiliis, monitis, exemplis iuuandi, arripiebat eam auidisſime: ultro etiam, ſi res ſineret ipſe captabat. Neque is labor inanis fuit. Catholicorum plures ad honeſtam uitam reuocati: nonnulli hæreticorum ad ſanitatem, uiamq; ueritatis reducti: quacunque cum ſocijs tranſijt, ſanctitatis ueſtigia impreſſa; quæ hæreticis ſpectaculo, Catholicis etiam exemplo forent. Itaque ſæpe etiam uſu uenit, vt hæretici ipſi ſanctimoniæ admiratione capti comiter illis monſtrarent itinera; locorum denuntiarent difficultates, itineris duces ubi opus erat, ſemet ſua ſponte præberent Adeo vera ac germana ujrtus emicat, & immanes quoque homines admonet humanitatis. Franciſcus igitur omnibus uiarum incommodis, ac periculis perfunctus, ſuperis mortalibuſque fauentibus, ad ſextum Idus Ianuarias anni inſequentis incolumis una cum ſociis Venetias peruenit. Ibi Ignatium Loiolam reperit dulcisſimos ſocios, filioſque auidisſime opperientem. Sequuntur conſalutationes lætisſimæ, complexuſque Societatis more, ſummæ beneuolentiæ indices. Ea lætitia præteritorum laborum memoriam abſterſit omnem.

In uia proximos iuuat.

Hæreticorum animos mitigat.

Venetijs dat operam Valetudinario inſanabilium, inde Romam ad Pontificem adit.

Cap. V.

COMMVNI iam conſilio Patres decreuerant proficiſci Romam, vt à Pontifice Maximo peterent poteſtatem manendi ſuo iure arbitrioque Hieroſolymis (quòd Franciſcanorum cuſtos Pontificia auctoritate armatus iuſtis de cauſis permittere Chriſtianis aduenis non ſolet) Euangelijque prædicandi ſine vllius interdicti metu. Placuit igitur dum ſe vis hyemis frangeret, Venetijs quaſi tyrocinium futuræ militiæ ponere. Ergo Patribus publica valetudinaria tanquã prouincias inter ſe comparantibus, Franciſcus ægrorum inſanabilium curationem, optatæ ſui victoriȩ materiem, ſibi ipſe depopoſcit. Nec minore animi ardore eam prouinciam gesſit, quam expetiuit. Simul atque eò venit, miſerorum lectos, & grabatos cœpit circumire, mæſtos blande conſolans, perditos cæleſtis vitæ ſpe recreans, confirmans moribundos, omnes ad patientiam, ad honeſtatem ſanctitatemque vitæ acriter impellens: vt quorum morbi inſanabiles erant, eorum mores quacunque poſſet ratione ſanaret. Ad hæc facilius iuuari poſſe eorũdem animos ratus, ſi inſeruiret corporibus, ipſemet valetudinarium euertere, lectos ſternere, purgare ſordes, abiectisſima quæque miniſteria, chriſtianæ humilitatis rudimenta, exſequi: mortuos denique ipſos de more ablutos rite ſepelire. Inter hæc munera inſignis quædam pietas ex eius vultu atque oculis eminebat: Chriſtum ab illo in affectis hominibus

bus latentem cerni oculis quodammodo, eique ipſi dari operam crederes. Gerebantur hæc in luce celeberrimi valetudinarij, in oculis clariſſimæ ciuitatis, tam inſolita alacritate, atque lętitia, vt multis ad nouę rei famam concurrentibus, ſpectaculo Franciſcus eſſet non Deo ſolum & Angelis, ſed etiam hominibus: vtique cum eius in affectos ſedulitas B. Rochi (cuius nomẽ ab eximia huius generis benignitate Venetijs celeberrimũ eſt) iucundisſimam renouaret memoriam. Vitabat ergo Xauerius quantum poterat oculos hominum, cæleſti parenti, qui videt in abſcondito, placere cupiens. Gratisſimum interim ſpectaculum eius virtus ſuperis præbuit. Ægrum nactus venerea lue, ac tabe confectum hoc impenſius ei miniſtrare inſtitit, quo magis ab illo abhorrebat animus natura vſuq; delicatus: Miras itaq; ibi pugnas edidit, nobileſque de ſe tulit victorias. Coercebat ratio contumaciam naturæ, & peſtis illius horrorem virtus diuina ſuperabat: vrgebat tamen interdum vlcerum fœditas grauitaſque odoris adeo, vt nauſeans (vti aſſolet) animus vlceroſum hominem auerſaretur. Non fefellit ſiue' Dæmonis, ſiue naturæ dolus ſolertiam Xauerij. Igitur poſteaquam paulatim refrigeſcere ſenſit caritatem; ſibimet infenſus, ſuamque animi mollitiem increpitans, meritas de ſe expetere pœnas, atq; illud delicati animi faſtidium penitus exuere ſtatuit. Nec mora: obfirmat Chriſti charitate pectus, & S. Catherinæ Senenſis exemplo manantem ex vlceribus ſaniem ſemel, atque iterum vnicus ſui victor exſugit. eximia virtus diuinitus eximio donata eſt præmio. Hæc victoria non modo illum in præſens ſui potentem fecit,

Vlceroſo præcipua cura miniſtrat.

Saniem exuſgit.

ſed etiam in omne tempus, aduerſus ulceroſos & elephantiacos eius muniuit animũ. Morbos enim quorum cæteri uel aſpectum ipſum horrere ſolent, ipſe deinde cum voluptate tractauit non tantum ſine moleſtia. Tanti refert ad animi libertatem, vel ſemel ſemet egregie vincere. Quocirca in omni Franciſci vita, & perpetua omnibus in rebus ſui victoria enituit, & benignitas in miſeros ægros ſingularis. Hoc tyrocinio imbutus curas omnes ad deſtitutam animo expeditionem intendit. Vere primo nullam moram interponendam exiſtimarũt Patres, quin quamprimum Romam, vti vouerant, ad Pontificem Maximum adirent. Erant tum imbres maximi, itinera admodum lutulenta & aderant ſolennia Quadrageſimæ ieiunia religioſis viatoribus haud ſane commoda. Verum ne rem Deo gratisſimam minus gratam cunctatio faceret, tanta fuit apud omnes voti religio, vt dum ieiuniorum tempus præteriret; dum idonea tempeſtas vias lacunis & uoraginibus teterrimas aliqua ex parte ſiccaret, dum uernæ remitterent pluuiæ, neutiquam cenſuerint expectandum. Adeo non ſibi uota, ſed ſe votis accommodabant. Itaque inita Quadrageſima, omnes pariter Romam ire maturant. Ad ſuperioris itineris paupertatem hoc acceſsit, ut ſine viatico omnes uiæ ſimul ac diuinæ prouidentiæ committerent ſe. Porrò in itinere uetera illa inſtituta perpetuo retinebantur, atque hoc amplius, quoniam id temporis erat, etſi pedeſtres uiatores neceſſarii itineris labor, cibuſque parce emendicatus plurimum uexabat, tamen rite quotidie ieiunabatur; nulluſque omnino capiebatur cibus, niſi emendicatus; ut dubitari

Sui victoria

Quadrageſima iter pedibus faciens et mendicãs rite ieiunat.

poſsit.

poſſit, utrum maior imperati ieiunij religio fuerit, an euangelicæ paupertatis. Nec piorum hominum fiduciam vlla ex parte Dei prouidentia fruſtrata eſt. Nam magnis imbribus grauique tempeſtate vexati, procedere tamen quo deſtinarant perſeuerantes, lutulentas in primis ac lacunoſas eo potiſſimum anni tempore Longobardiæ vias pedibus ſine ullo grauiore incommodo peruaſere. Interdum autem vſu venit, *Fruſtulo panis ſumpto per lacunas iuſtum iter conficit.* vt fruſtulo duntaxat cibarij panis ſumpto, maximo imbri, campis longe, lateque ſtagnantibus (vt alicubi vix ſummo pectore extarent) millia paſſuum vno die prope xxx. nudis conficerent pedibus, non æquo ſolum tranquilloque animo, ſed hilari, lætoque. Demum illos Deus neceſſariis ſubinde rebus, ac viribus ſuppeditatis, precario victu, periculiſque itineris defunctos, quò intendebant ſaluos incolumeſque perduxit. Romam vbi ventum eſt, nihil eis potius fuit, quam ut limina Apoſtolorum adirent, ſanctiſſimiſque urbis, atque omnium gentium patronis ſalutatis, cõmunem per eos cauſam enixius commendarent Deo. Exinde tantorum Præſidum patrocinio & gratia freti ad Chriſti Vicariũ (is tum erat Paulus III. ex inclyta familia Farneſia vir cõ *Paulus III Pont. Max.* ſilio prudentiaq; longe clariſſimus) aditum ſibi quærere cœperunt deſtinata petituri. Erat Romæ eodem tempore Petrus Ortizius Hiſpanus Cæſaris procurator, homo ſumma autoritate parique humanitate præditus, à quo ad Pontificem introducti, atque ultro etiam commendati, benigne comiterq; ab eo accipiuntur de more ad oſculũ pedis. Inde periclitandæ eorũ doctrinæ gratia, ad philoſophicas, theologicaſq; diſputa

tiones ſuper menſam (vti optimi principis cōſuetudo ferebat) non ſemel adhibentur. Quo in genere cum omnes, & Franciſcum in primis, egregium qua eruditionis, qua modeſtiæ ſpecimen dediſsēt, editis de Hieroſolymitana profectione poſtulatis, quæ volebāt, impetrāt omnia, non modo nihil repugnante, verū etiā valde approbāte Pontifice, cuius paterna in gentes omnes caritas adeo peregrinorum hominū eſt cōplexa virtutē, ut eos pro egregia ipſius benignitate, ac munificentia, cum fauſta precatione pariter & copioſo viatico dimitteret. At illi ne in copia quidem paupertàtis obliti, attributam votiuæ peregrinationi pecuniam apud argentarium cuſtodiendā deponunt, tantiſper dum profectionis tempus adeſſet: ipſi ſibi victum interea per vrbem mendicando palam conquirunt. modeſtia vtiq; quàm doctrina inſigniores, vtpote qui à familiaritate principum virorum vltro ad tantam uitæ humilitatem deſcenderent.

Vicetiæ poſt diutinam præparationem Deo Sacerdotij primitias offert. Cap. VI.

VRBANIS negotijs feliciter ſimul celebriterque confectis, Hieroſolymam primo quoque tempore trāſmiſſuri eodem fere modo quo Romam venerant, reuertuntur Venetias. Ibi cæleſtis vitæ auidi, vt pluribus pignoribus obſtricti Deo tenerentur, re familiari dudum conſecrata, ſemet Chriſto penitus conſecrare ſtatuunt. Igitur cum ad eam rem intentiore ſe paraſſent cura, ſub Miſſæ ſacrificium apud Hieronymum Verallum Apoſtolicum Legatum paupertatis, caſtitatiſque perpetuæ nuncupant vota. Nunquam

Paupertatē caſtitatēque perpetuam uonet.

aliàs

aliàs ante Franciſcus diuinis gaudijs cumulatior conſpectus eſt. Quippe admodum lætus (quod ex vultu notari poterat) ſuperfundenti ſe Deo totum dicauit pectus, & veteris inſtituti ſui memor, vota ſemel nuncupata quotidie inſtaurauit deinceps in omni vita. Cæterum dum deſtinatæ nauigationis opportunitas expectatur, ad intermiſſa itineribus, retenta animo benignitatis officia refert curam, auctamq; ceſſatione induſtriá. Et eximiam Franciſci in ægros caritatem, hoc etiam maior Veneti populi admiratio, approbatioque excepit, quo labor eius fuit, quam ante diuturnior. Euenit quippe vt Palæſtinam, quæ ſemper antea patuerat peregrinis, illo ipſo anno exortum inter Turcas ac Venetos bellum clauderet: Maria vtique omnia infeſtis Turcarum claſſibus adeo obſidebantur, vt ſine manifeſto cędis, ſeruitutiſue periculo, nemo poſſet ex Italia petere Hieroſolymam. Quæ res Hieroſolymitanam Patrum expeditionem primum diſtulit, denique diſturbauit; Deo meliores in vſus illorum operā reſeruante. Conductos enim operarios ita deſtinauit in vineā ſuam, vt relicto effœto Turcarum ſolo partim ſylueſcentia Chriſtianorum uineta, partim deſertos Indorum campos, intactaſq; æuo Iaponum ſyluas excolerent. Ita dum Franciſcus diuini ignarus conſilij inter ſpem metumque ſuſpenſus optatisſimæ nauigationis tempus in dies opperitur, menſes plures in ijs, quos dixi ualetudinarij laboribus abiere, nunquam aut remittente ſe induſtria, aut refrigeſcente charitate. Verum enimuero Hieroſolymitanæ profectionis ſpes demum vndique abſciſſa ingenti eum dolore perculit, mœſtum eodem tempore cum facultate

tate

tate viſēdi ſacra illa Paleſtinæ loca, martyrij quoq; ademptã ſibi eſſe occaſionē. Inde vnicũ caſuum humanorũ ſolatium diuinam prouidentiã reſpiciens, euentum illũ quamuis acerbũ, æqui boniq; cõſuluit. Et re cõmuniter deliberata, cũctorũ verſæ alio curæ. Viſũ erat Patribus, quò impenſius & pietati ſuæ & alienæ ſaluti ſeruirēt, omnes ſacris ordinibus initiari. Itaq; menſe Iunio ipſo S. Ioan. Baptiſtę natali die, nõ ſine egregia præparatione, ſacerdotes (nam cæteris ſacris ordinibus rite paulo ante initiati fuerãt) ab Arbenſi Epiſcopo conſecrantur. Fama eſt eos tanta inter conſecrationē lætitiã perfuſos, ut ea in ipſum redundaret Epiſcopum. Is.n. confirmaſſe deinde fertur, ſe eo ipſo tempore inter cæremonias nouum quendam & inſolitum fructum cœpiſſe diuinæ voluptatis. ſpes trãſmittendi in Palæſtinam ita præciſa iam erat, vt voti religione propemodum ſoluti viderentur. Placuit tamen, ne quis omnino in eorum animis vel tenuiſſimus reſideret ſcrupulus; ad annum vſque vertentem (vti nominatim in votorum formula cautum erat) votiuæ peregrinationis occaſionem captare: hoc interim ſpatio, propediem libaturos Deo Sacerdotij ſui primitias, colligendi ſui cauſã, ex tanta celeberrimæ vrbis frequentia excedere. Ergo ad finitima loca digreſſi alius aliò. Franciſcus cum Alfonſo Salmerone in Montem Celſum (vicus is eſt paſſuum millia X V. a Patauio) recepit ſe, ibi ſolitudinis cupidus, vt proxime ad Deum accederet, quam longiſsime a cœtu hominum receſſit: deſertamque ac ſemirutam deuio in loco caſam nactus, tecto e ſtraminibus refecto, qualecunque ſibi diuerſoriolum parauit; hoc gratius, quod repræſentaret Chriſti

Sacerdos conſecratur

Primi ſacri præparatio.

Solitaria vita.

ſti domini ſui præſepe, ſummamque illam rerum omnium inopiam. Inde vt IESV infantis paupertatem, eiuſdemque iam viri ſolitudinem experiendo meditaretur, talem vitæ rationem inſtituit. Emendicato cibo parce ac duriter victitabat humi ſuper ſtramine cubitans in tugurio imbribus, frigoribus, ventis obnoxio. Animum porrò ad cæleſtium rerum contemplationem excitaturus ſolito vehementius, uoluntarijs quotidie pœnis corpus affligebat ſuum: Nec immemor Dei animam ducentis in ſolitudinem, & ibi loquentis ad cor eius, intentius audiebat quid in ſe loqueretur Dominus Deus: identidem uidelicet orans, & quicquid erat otij in ſacrorum lectione librorum, & pia cæleſtium rerum meditatione conſumens. Quid incommodorum ærumnarumque eo in loco pertulerit; rurſus quam duras ac liquidas ex cæleſtis ſponſi conſuetudine perceperit voluptates, facilius eſt cogitare, quam dicere. Illud conſtat ſtipem ab eo coactam ferè ita fuiſſe exiguam, vix vt ad panem emendum ſatis eſſet: Quod ſi quando aliquid olei aut obſonioli accederet, tum vero illum opipare ſibi epulari viſum: in hanc autem ſolitariæ vitæ rationem, ipſos quadraginta dies (cæleſti magiſtro videlicet autore qui totidē in ſolitudine dies verſatus eſt) iucundiſſime abſumptos. Nec dubiū eſt quin ex diuino congreſſu, pro ſummo illo ſuo ardore animi, flagrantiq; in Deū charitate, non minus donorum, quam gaudiorum cæleſtiū hauſerit. Subinde igitur progreſſus in publicū, Chriſti quoq; exemplo inſtitutoq; populū docere, & diuinitus hauſta impertire hominibus intēdit. Concionādi uerò modus hic erat, vt Chriſti

Oſeæ. 2. Pſal. 84.

A ſolitaria uita populū docere inſtituit.

ſermonem

ſermonum in campis, mõtibus, littoribus habito rũ memor, vbicunq; ſpes eum inuitaret rei bene gerendæ, in cœtus hominum concionaturus inferret ſeſe: eoſque potisſimum erudiret qui maximè inſtitutionis indigentes minime intereſſe ſacris concionibus ſolent, quò Deus etiã à non quæ rẽtibus inueniretur. Quocirca in triuio aut platea corrogatis auditoribus, ſumptoque ex aliqua taberna ſcabello, ex eo de honeſta, beataque uita apud deſidioſos ac ludibundos vehementius, quam ſpecioſius verba faciebat: vt nonnulli etiã qui riſus captandi gratia ad concionem acceſſerant, orationis grauitate, diuinaque vi permoti pro riſu referrent fletum. Non alia res maiorẽ habebat admirationem, aut negotium adiuuabat magis, quam pecuniæ abſtinentia, gratisſimum omnibus ſanctitatis indicium. Quippe neque ipſo quicquam petente a circumfuſa multitudine, neque ultro datum accipiente, nemo non ſenſit illum haud quaquam ſuis commodis ſeruire ſed alienæ ſaluti. Studio atque opera non minus vtiliter in alijs iuuandis, quam in ſeipſo excolẽdo, in Monte Celſo collocata: Ignatij accerſitu venit Vicetiam. Ibi animo, quanta maxima potuit cura præparato, maturum iã ratus quod pridem pia mente conceperat, nouus ſacerdos cæleſtem illam, ac ſalutarem hoſtiam diuinæ maieſtati, miſtis gaudio lacrymis immolauit. Non tam credere illum, quod ſacroſanctis illis myſterijs continetur, quam cernere atq; intueri diceres. Ardor ſane mentis ac vultus is fuit, vt eum qui conſpicerent tam ſuauiter lacrimantem, temperare ipſi nequirent lacrymis. Et ille deinceps excellentem hunc pietatis ſenſum haud ſecus retinuit

Abſtinentia pecuniæ in concionibus.

Primum ſacrum facit.

tinuit in reliqua vita, quam ſi nouus quotidie ſacerdos ad aram accedens, primorem illam ſacrorum dulcedinem delibaret.

Bononiam, Romamque ſermonibus iuuat. Cap. VII.

IAM præſtituta Hieroſolymitanæ peregrinationi dies abierat, neque tamen (obnoxio adhuc hoſtium claſſibus mari) ſpes transmisſionis dabatur vlla. Reſtabat vt ex uotorum formula, Pontifici Max. addicerent ſe. Patres ergo communi conſilio ſtatuunt vt Ignatius, Petrus Faber, Iacobus Laines, Romam petant, Pontificemque adeuntes ei vota & operam ſuam ſociorumq; offerant ad auxilium animorum. Interim cæteri in celeberrimas Italiæ Academias diuiſi ſtudioſos litterarum adoleſcentes pietate imbuerent, pellicerentque, ſi quos Deus ad ſuum numerum aggregatos vellet: In Academiarum partitione Xauerio Bononienſis obuenit, non minimo illius ciuitatis bono. Nam ſimul Bononiam attigit, etſi quod tum infirma erat valetudine, plus animi attulerat quam virium; tamen virtutis ardor, quòd viribus deerat, abunde ſuppleuit. Haud ſecus quam ſi optime valeret (adeo immēſa erat de hominibus benemerendi cupido) per omnia ferme Chriſtianæ caritatis munia, eximia eius benignitas vagabatur. quotidie re diuina de more facta, ægris in ualetudinarijs, vinctis in cuſtodiis inſeruire, pueris & idiotis hominibus chriſtianæ doctrinæ rudimenta tradere, accedentium confesſiones audire inſtitit; Inſuper in triuiis compitiſque ad multitudinem verba facere, nō asſidua magis

Sedulitas eius in proximis iuuādis etiam cum minus ualeret.

Concionandi ratio. magis, quam ſalubri ratione. Neque enim nouũ hoc ſpecioſum & declamatorium concionandi genus, ſed vetus illud ardens & prorſus apoſtolicũ ſequebatur. Nullus orationis fucus, ornatuſque verborum, ſed maximus ardor animi, ſpirituſq; grauiſſimæ certiſſimæque ſententiæ, quas veritatis index orationis ſimplicitas & quaſi negligentia commendabat. Oris totiuſque corporis cõformatio ad modeſtiã & humilitatem, ſpirabat eã, quæ in animo latebat, ſanctimoniam: emicans ex ore, atq; oculis pietas facile declarabat, quicquid diceretur, ex intimo animi ſenſu, ardentiq; pectore proficiſci; quo feruentiora etiã ad auditorũ mẽtes verba tanquã faces perueniebant, eorumq; voluntates accendebant vehementius; ut ſatis appareret quàm ignitum ſit eloquium diuinum, cum ita iactatur ab hominibus, vt ſuppeditatur a Deo. Nempe erat Xauerio propoſitum non gratiã hominum, & popularem captare auram, ſed in mentibus auditorũ, Dei timorem amoremq; ingenerare; animorum vtiq; ſaluti, non ſuæ exiſtimationi conſulere. *Summa concionum.* Summa porrò concionum, aut acerbisſimos, ſempiternoſque cruciatus apud inferos improbis conſtitutos, rurſuſque æterna cumulatiſſimaq; præmia, quæ bonos manent in cœlo, proponeret: Vitiorum quoq; fœditatem & virtutum ſpeciem pulchritudinemq; non venuſte, ſed grauiter demonſtraret. *Concionum fructus.* Sic iactum ſatumque Dei verbum nec ſegnibus excipiebatur animis, & optatos Deo Franciſcoque ferebat fructus. Complures enim mortales Deo bene iuuante e flagitiorum extracti cœno, non pauci ad frequentem ſacramentorum vſum perducti: magna inſuper pe*Paupertatis amor.* cuniæ vis eleemoſynæ nomine collata; cuius tamen

men ille ne teruncium quidem attingebat, ſed ea in pauperes diuiſa, ipſe oſtiatim victũ ſibi quæritabat, ſimul egentium neceſſitati proſpiciens, & concionatoriæ dignitati. Quo factum eſt non modo quod agebat, vt quamplurimi reſipiſcentes piam, christianamque uitam inſtituerent; ſed etiã quod non laborabat, vt eius nomen omnium ſermo ac fama celebraret. Itaque Bononiæ haud minus diuturna ſanctimoniæ ſuæ, quam induſtriȩ reliquit veſtigia. Quippe domus, vbi ille diuerſatus eſt, deinde conſecrata, & in ſacellum verſa, hodie religioſe viſitur celebraturq;, vt idẽ ſit Xauerij, & diuerſorij, & ſanctitatis monumentum. Bononienſi Prouincia bene geſta, Franciſcus Romam, vti conuenerat, media circiter Quadrageſima venit, anno a Chriſto nato M.D XXXVIII. Diuerſabantur tum Patres precario in villa, quam eis Quirinus Garzonius ciuis Romanus honeſtus pariter, ac pius in colle Hortulorum (montem Trinitatis hodie vocant) conceſſerat. Ibi emendicato victitantes cibo, nec minus ſalutis alienæ, quam ſuæ virtutis auidi, rei chriſtianæ communi conſenſu operam nauare, & in Chriſti vinea pro ſe quiſque elaborare ſtatuerunt, rati ex vrbe religionis ſede, plurimoque martyrum cruore opima vberrimos capi fructus poſſe pietatis. Primũ igitur rectum conſilium recte atque ordine exequentes Pontificis Vicarium & Parochos adeũt. Facta vbicunque vellent concionandi poteſtate, præcipua vrbis inter ſe diuidunt templa: Xauerio & Petro Fabro S. Laurentij in Damaſo ædes obtigit, celebris imprimis, ac nobilis, vbi alternos inuicem ad populum ſermones haberent. Hac igitur in æde, frequenti, ac ſecunda concione de rebus

Domus ubi diuerſatus ẽ in Sacellum uerſa.

Collis hortulorum.

In æde S. Laurentij ĩ Damaſo conciones habet ad populum.

bus non dictu ſpecioſis, ſed vſu neceſſarijs ſubinde differens, haud diſparem meſſuit ſeméti meſſem; auditoribuſque non tam admirationi, quã (quod caput eſt concionatoris) ſaluti fuit. Nam populum Romanum crebris ſermonibus ad honeſtatem, ad temperantiam, ad crebrum ſacramẽtorum vſum pro virili parte compulit: cæteriſq; eius ſociis eodem ſumma ope incumbẽtibus, Romana pietas rurſus accendi, & antiquę Romę ſpecies paulatim redire viſa. Nec populum excolens Xauerius teneram neglexit ætatem, ſed eam vicatim chriſtianis præceptis, ac myſterijs imbuere intentiore cura inſtitit, haud dubius quin ciuitatum conformatio penderet potiſſimum ex diſciplina atque inſtitutione puerili. Inter hæc, Patrum conſultationibus decretiſq; Societas IESV in Religionis formam redacta, non domi ſolum fundari cœpta eſt, verum etiam virtus eius atque induſtria probari foris, adeo vt Ignatij ſociorum nomen vltimas quoque terras peruaderet, *Deo* nouam gentem diſſeminare toto orbe terrarum parante.

Sacramẽta Romæ frequentari cœpta.

India prouincia diuinitus illi deſtinatur.
Cap. VIII.

NONDVM erat Societas IESV Pontificis Max. auctoritate confirmata, cum Ioannem Luſitaniæ regem hoc nomine tertium Ignatij & ſociorum eius fama perpulit, vt aliquot ex ijs à Pontifice & ab Ignatio per Petrum Maſcarenam Legatum ſuum poſtularet. Cauſa poſtulandi fuit, quod Luſitani per ea tempora regijs inſtructi claſſibus, non minore ſucceſſu quam auſu, per ignota maria, clauſas omni antiquitati vias, ac terras aperuerant; feriſque ac barbaris natio-

Rex Luſitaniæ aliquot e Societate poſtulat.

nibus

nibus ſubactis, trans Indum & Gangem, in vltima Orientis penetrarant. Ad eas gentes chriſtianis ſacris imbuendas, rex optimus haud ignarus quantum id eſſet negotij, ueros germanoſque Euangelii præcones deſtinabat animo, ratus chriſtiani regis nomine ſe dignum non eſſe, niſi populos in ſuam ditionem redactos in Chriſti redigeret ditionem. De Ignatij ſociorũque eius egregia virtute, ſummaq; in adiuuandis hominibus induſtria multorum litteris multa cognorat. Quocirca talium virorũ auidus Maſcarenæ legato ſuo magnopere mandauit: ut ſimul a Pontifice ipſo, in cuius poteſtate illos eſſe acceperat, ſimul ab Ignatio Societatis conditore, eorum ſuo nomine curaret quamplurimos. Nec defuit regis ſtudio ſedulitas Legati. Rem cum Pontifice Ignatioque ita tranſegit, vt duos (plures enim tanta ſociorum paucitas non ſinebat) ad eam rem impetraret. Erat utique non laborioſa magis, quam periculoſa prouincia. Quippe cum continenti multorum menſium nauigatione, per immenſam Oceani uaſtitatem, per maria, uel inſanis fluctibus, uel immanibus belluis horrenda, in alium quaſi orbem terrarum traijciendum foret; & barbaræ ac feræ nationes, haud minore in horas ſingulas periculo excolendæ, quam adeundæ. Cæterum hæc mortalium terricula uiros Chriſti cruciſque amatores, quibus uiuere Chriſtus eſſet, & mori lucrum, ultro etiam inuitabant. Itaque ubi cognitum eſt ipſorum duos in Indiam ituros, erecti expectatione, eamque ſibi quiſq; Prouinciam expetentes tantæ rei taciti opperiebantur euẽtum. Socios tũ Ignatius Phil.c. 1.

autoritate magis, quam imperio regebat, vir uel ſanctitatis miraculo uel Societatis inſtitutione uenerabilis. Is primo Indiam Simoni Roderico, & Nicolao Bobadillæ decreuerat, non ſine pia quadam æmulatione cæterorum. Sed Franciſco vtique diuinitus ea prouincia debebatur. Iam Simon, etſi quartanæ obnoxius febri, per nauis occaſionem, in Luſitaniam tranſmiſerat; & Bobadillam adhuc Romæ aduerſa tenebat ualetudo, quominus cum Regis Legato profectionem maturante ire poſſet. Quocirca Ignatius conſulto intentius per preces Deo, Franciſcum ad ſe accerſi iubet nonnihil iam ſuſpicantem.

Ignatij oratio. Tum hilari vultu vt ſolebat. Nimirum, inquit,
„ Franciſce Indiam Prouinciam tibi Deus ipſe de-
„ ſtinauit. Bobadilla cui a me deſtinata erat, lon-
„ ginquo implicitus morbo, vt uides, eam obtine
„ re nequit; reliqui ſocij maxima ex parte, Ponti-
„ ficis iuſſu pijs per Italiam negotijs diſtinentur.
„ Te ego alios ad vſus apud me retinere ſtatueram;
„ ſed Deo aliter viſum, qui ſegregauit te in Euan-
Rom. c. 1. gelium ſuum. Age igitur macte virtute vir, Du-
„ cem ſequere Deum, qui te haud dubijs ſignis in
„ Indiam vocat. Iam te ad tantum opus cæleſtis
„ illa excitet flamma, qua te ſemper ardentem vi-
„ dimus. Iam altitudine animi tui, iam magnitu
„ dine prouinciæ, iam cœleſtium expectatione di
„ gnos ſpiritus cape. Ne pluribus ſuper tanta re
„ tecum agam, tua mihi haud ignota virtus facit,
„ & ſcilicet illa nutum, non modo imperium, præ
„ uertere ſolita obedientia; Cui hæc ipſa ſuperua
„ canea uideri poſſunt, cum ſatis ſuperque foret di
„ cere, i, ſequere in Indiam vocantem Deum. Ad hæc Xauerius virginali ſuffuſus rubore, cum dixiſſet

xiſſet ſe Chriſti cauſa paratum eſſe ad omnia; manantibus gaudio lacrymis, ingentes illi ſecundum Deum gratias egit, quod ſuum votum impleret. Senſiſſe quidem ſe olim ad Indorum ſalutem curandam diuinitus impelli; ſed iam acceſſiſſe ad diuini numinis inſtinctum, eius, quem diuinæ voluntatis interpretem duceret, autoritatem. Quocirca ſe id quicquid eſſet ſiue oneris, ſiue periculi non dubitanter ſubire. Nam vt cætera ſibi humana diuinaque præſidia deeſſent ad obſequendum Deo; propenſam obſequendi voluntatem certe non defuturam; eundemque fore, & obedientiæ finem, & uitæ: ſpectata eſt in ea re Franciſci non obtemperandi tantum propenſio, ſed magnitudo quoque animi ſingularis. Nullum tum erat in India, aut uſpiam omnino, præterquam Romæ, Societatis domicilium, quo diuertere, vbi diuerſari poſſet. Societatis in Luſitania, Indiaque ea conditio futura, quam ipſe feciſſet. Indicum porro iter, barbaraque gentium peragratio haud minus periculorum habebat, quàm ærumnarum. At ille martyrij auidus ſperare cœpit ab India, quod Hieroſolyma denegarat. Quocirca omnes difficultates, ac diſcrimina ab animi fortitudine, Deique fiducia contemnens, protinus Ignatio, quaſi cæleſti uoce iuſſus, dicto audiens fuit. Ab eo digreſſus extemplo parare ſe ad iter, lætus optatum negotium diuinitus delatum ſibi eſſe in ſinum. Nec quiſquam omnino domeſticorum fuit, quin liquidò affirmaret diuino prorſus conſilio nutuq; factum eſſe, ut Xauerius potiſſimum eligeretur ad nouam illam Indiæ prouinciam delibandam. Subibant quippe eorum animos cre-

Franciſci magnitudo animi.

bri illius ſermones, quibus immẽſam Indiæ meſſem efferre, & Indorum per inſcitiam pereuntium cladem deplorare conſuerat, eúmque maxime idoneum cenſebant ad depellendam calamitatem, qui maxime miſeraretur. Recenſebant etiam viſum quoddam, quod Iacobus Laines olim ſibi a Franciſco contubernali ſuo indicatum enuntiarat aliis. Viſus enim ſibimet ſæpe Xauerius per quietem humeris Indum aliquamdiu vectare adeo grauem, vt ipſo pondere fatigatus excitaretur e ſomno. Quod quidem rei futuræ indicium potius, quàm ſopitæ mentis ludibrium fuiſſe deinde oſtendit euẽtus. Franciſcus igitur haſce ſpes, & cogitationes ſecum in Indiam portans, tam longinqua profectione in poſterum diem parata, documentum fuit, quam parum ad humanas res ſit affectus, qui totus aptus ex Deo pendeat.

Franciſci ſõnium de Indo humeris ab ſe geſtato.

Profectionẽ Indicam in poſterum diem parat.

Adito Pontifice, in Luſitaniam proficiſcens magnarum virtutum indicia edit in via. Cap. IX.

CETERVM prius, quàm ſe in viam daret, ita demum omnia proſpere ac feliciter ſucceſſura ſibi exiſtimans, ſi ex autoritate Chriſti vicarij tam difficilem Prouinciam ſuſcepiſſet, Paulum Tertium Pontificem Max. adit, pedesq; de more oſculatus, fauſtam ab eo precationem certasq; indulgentias petit, tacito vtique ipſius imperio in Indiam iturus. Et Pontifex Indica expeditione lætus excepit eum comiter benigneq. Inde benedictione indulgentijsq; liberaliter nõ ſolum libenter conceſsis, in hanc ferme ſententiam locutus eſt: Equidem ingentes diuinę benignitati

gnitati grates ago habeoque, quod me Pontifice reuerſura ſit in Indiam fides, quæ ab Apoſtolis olim introducta, paulatim barbaris illarum gentium ceſſerat moribus. Tu vero non modo noſtra autoritate, ſed etiam Dei, cuius perſonam gerimus, impulſu excitatus, pari animi magnitudine tantam capeſſe prouinciam, memor te in Indiam per homines vocari à Deo. Quis vocet, non qui ſis, tecum reputa. Memento te ab illo vocari, qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Neque enim tam idoneos ad opus quærit, quam ipſe deligendo facit. Quemcunque elegerit, huic & animorum ſuggerit, & virium ſatis. Niſi forte obſcurum eſt, vel ipſos Apoſtolos per ſe ab omnibus rebus imparatos fuiſſe. Atqui iſti piſcatores, rerum verborumque imperiti quid non Dei miſſu ductuque fecerunt? quæ regna, quos populos, quas gentes Cruci non ſubegerunt? Atque vt cæteros taceam, Thomas Apoſtolus quam bene rem Chriſtianam geſsit in India, quò tu nunc eodem Deo autore tendis? Quot barbaras nationes mitigauit? quot inanium Deorum aras euertit? quot regnis ſuaue Chriſti iugum impoſuit? Nec verò te ærumnarum, aut mortis terror ad audendū facere debet ſegniorem. Vilis hæc eſt vita æternā meditanti: & mortali honeſta beataq; mors omnibus votis expetenda. mortē vero contemnenti aut etiam optanti quid graue, quid acerbum, quid horrendum videatur? Perge igitur & Dei ductu, S. Thomæ exemplo, Chriſtianæ religionis fines longe lateque profer in Oriente. Non eſt abbreuiata manus Domini. Eccleſiam qui olim per Apoſtolos fundauit, ſubinde per apoſtolicos viros auget

Oratio Pauli iij. Pont. Max.

Rom. 4.

Iſa. c. 59

ornatque: Tum Franciſcus vultu demiſſionem animi præferens, in hunc fere modum reſpondit.

Franciſci reſponſum.

Quid tandem in hoc genere efficere queam, Pater Beatiſsime, cur ego potiſsimum ad tantum opus deligar, equidem non video; cæterum exiſtimandum ijs relinquo, qui delegerunt. Non obtemperantis eſt quid poſſit, conſiderare, ſed imperantis. Ego vero quantum meis ipſe diffido viribus, tantum diuina ope, prouidentiaque confido, quæ infirma mundi eligit, vt confundat fortia, ne glorietur in conſpectu eius omnis caro. proinde ſic in animum induco meum, quo autore tantam prouinciam ſuſceperim, eodem adiutore me ex eius ſententia geſturum. Pontifex ingentis indolis ſpecimen ex aſpectu ac ſermone Xauerij cum cœpiſſet, ratus propagatori religionis apud Indos, maiore quadam autoritate opus eſſe, ultro ſuam illi poteſtatem quoad opus foret, impertijt. Quippe apoſtolicum eum Legatum in India conſtituit, eiuſque rei diploma Luſitani Regis Legato dedit tradendum Regi, quo ſi videretur Xauerium in Indiam abeuntem ornaret.

Franciſcus Apoſtolicus Legatus in India conſtituitur.

Franciſcus igitur qui haudquaquam tanto oneri ferendo eſſe ſibi videretur, dilato munere, quam ſi delatum eſſet lætior reuertitur domum. Inde non ſine mutuis lacrymis digreditur à domeſticis magno ſui deſiderio cunctis relicto. Profectus eſt ab vrbe in Luſitaniam cum Maſcarena Regis Legato, Paulo Camerte comite, (is per eos dies Ignatio ſe adiunxerat) anno poſt Chriſtum natum M.D.XL. protinuſque in ipſo itinere non obſcuriora dedit ſigna modeſtiæ, quam ſanctitatis ſuæ. Nam cæleſtium licet rerum contemplationi deditus, hu-

manitatis

manitatis tamen memor, officioſum adeo ſe omnibus præbebat, ut in diuerſotiis lectulo cubiculoue comitibus cedere; deterrimis rebus ipſe contentus, ceſſantibus inſuper famulis, in curandis comitum equis aliiſque ſeruilibus miniſterijs, ad omnia deſcenderet, famulus verius quàm comes. Ceterum nihil illo iucundius in conſuetudine, nihil ad omnem rationem humanitatis accommodatius: omnes omni ratione demereri, benigne vnumquemque alloqui, comiter & ipſe ad alios accedere, & ad ſe accedentes accipere, hilari ſemper eſſe vultu, facile aliis, ac libenter obſequi; gratos iucundoſque miſcere ſermones. Sed talibus in rebus (id quod difficillimum eſt) adeo tenebat modum, vt grauitate comitatem moderante, omnia eius tum facta, tum dicta ſanctimoniam redolerent. Proprium ac perpetuum eius erat colloquia uel de pijs rebus, uel pietate cōdita ſerere: omneſq; quibuſcum promiſcue uerſabatur, occaſione aliqua oblata, aut illato ſermone ad odium uitiorum, ad uitæ emendationem impellere admonitos vt vitia, quàm remedia grauius ferrent. Salubrem talium ſermonum amaritiem multa humanitatis condimenta mitigabant. Et uarii caſus Xauerii ſedulitatem non uerbis quam rebus admirabiliorem fecere. Cum enim fatigatos ex itinere comites omni obſequio refoueret, periclitantibus ſi manu non poſſet, ſuccurrebat prece. Vnus è primoribus Legati aſſeclis torrentem amnem diſſuadentibus ceteris, equo tranſire auſus ad ultimum periculi uenerat. Iam rapidos in gurgites delatus regere non quibat equum, iamq; uorticibus implicitus, prærapidi fluminis impetu ad certum auferebatur

Comitum equos curat.

exitium, cum aliis pauore defixis, Fráciſci uirtus tantum periculum facile diſcusſit. Nam cæteris ad numen comprecandum incitatis, intentius cœpit orare. Nec fruſtratæ ſunt eum preces. Repente ille profúdo emerſus flumine, qua leniore tractu ferebatur amnis, equum ſtatuit in vado; additoq; diuina ope conitúmq; hortantium uocibus animo, ad ulteriorem ripam euadit, Franciſci utique precibus omnium conſenſu a præſenti morte reuocatus. Inde cum in Alpium iugis iter fieret, paſſim nix cumulata uento, in uiæ rupes, & ſaxa veſtigium ſubinde fallentia ingredientium equos non ſine equitum periculo fatigabant. Igitur Legati Secretarium forte ex equo prolapſum ingés niuis aceruus hauſit. Erat is locus lubrica in rupe atq; præcipiti, quam minax ſubibat torrens. Diſcriminis magnitudo a ferenda ope comitum proximos abſterrebat veritos, ne ille adiuuantes traheret potius, quam ſequeretur. ita occupatis metu animis, alius alium intuentes in eodem hærebant ueſtigio. Cunctantibus ſuperuenit Xauerius, qui alienæ magis, quam ſuæ ſalutis memor protinus ex equo deſilit, illumque ſumma ui niue extractum manifeſto periculo eximit, pari cum periculo ſuo. Hoc ille tanto Franciſci promerito deuinctus eum deinde ſemper tanquam uitæ ſalutiſque ſuæ parentem coluit. Ipſe quoque Legatus & egregiis hiſce factis, & ſanctisſimorum ſuauitate morum captus, Xauerium eximie diligebat. Nec Franciſcus ſat habuit comitibus omni ratione prodeſſe, ſed obuios quoq; utcunq; poterat iuuabat, in diuerſoriis præſertim cauponiſque per occaſioné omnes docendo monendoq; ad honeſtá Chriſtianamq.

Comitem precibus e fluminis uorticibus eripit.

Legati Secretarium è niue extrahit.

inci-

incitans vitam. Egregia verò eius pietas ſubinde euangelicæ perfectionis exemplum edidit, non minus imitationis apud religioſos viros, quam admirationis apud ceteros habiturum. Haud procul patria iter habebat, eius mater, propinqui ac neceſſarii minime deuii erant. Si eam occaſionem dimiſiſſet, non erat ignarus, propter Indiæ longinquitatem, nullam prorſus eos uiſendi facultatem poſthac futuram: ſimul intelligebat, nihil ſibi a matre pia femina (nam pater mortem obierat) nihil a cognatis periculi fore. Inſtabant comites, vrgebat ipſe Legatus, ut eos ex itinere ſalutaret: Xauerius tamen ueritus ne quem forte ſociorum minus cautum olim ſuo exemplo impelleret in fraudem, nullo modo flecti potuit, vt ad ſuos ſalutandos pauliſper diuerteret. ita pio erga propinquos odio declarato, & verum ſe Chriſti diſcipulum præbuit, & documentum fuit hominibus Deo ſacris, ut multo magis inimicorum loco (ſi Dei obſequio) domeſticos haberent ſuos. Verum ne inſolita res offenderet Legatum, eiuſque comites cæleſtis huius philoſophiæ rudes, conatus eſt ſermonis comitate aptiſq; rationibus ſuam illis probare cauſam. Peragrata igitur celeriter Hiſpania; Olyſſipponem ad Regem Luſitaniæ cum Legato ire contendit. Et Legatum ex diutina intimaque familiaritate Xauerij tanta iam admiratio cœperat uiri, vt ſibi imperare non potuerit, quominus certum ad Regem tabellarium cum litteris de Franciſci laudibus deſtinaret ex itinere, quæ res ingẽtem regi viſendi ornandique Xauerii cupiditatem iniecit. Itaq, Olyſſipponem iam fama notus, expectatuſq, peruenit.

Patriam præterit cognatis ne ſalutatis quidem.

Ab Rege Luſitaniæ benigne acceptus Olyſſipponenſes ad ſtudium pietatis excitat.
Cap. X.

Olyſſipponis deſcriptio.

OLYSSIPPO vrbs regia eſt non longe ab Oceani littore, Luſitaniæ totius longe maxima, eademq; portu egregio, quem flumen Tagus urbem præteriens efficit; Indicarumque rerum commercio celeberrima. Huc igitur ut per uentum eſt: Xauerius eò ſe veniſſe lætus, vnde in Indiam ſolueretur, Simonem Rodericum Indicæ expeditionis ſocium, qui iam dudum (vt ante diximus) eò tranſmiſerat offendit adhuc quartana laborantem, & forte illo ipſo die febris erat reditura. mirum dictu ægrum hominem ex inſperato amplexans tanta perfudit lætitia, vt febri in perpetuum excluſa, ſiue gaudii magnitudo, ſiue potius virtus Xauerii vim omnem excuſſerit morbi. Itaque ſimul ex defatigatione itineris refecit vires, accerſitus in regiam, cum Simone iam valente Regem adit; ſe ſuamque illi operam ad Indorum auxilium offerens. Rex qui de Franciſci eximia virtute ex Legato multa comperiſſet, benigne vtroque excepto in magna procerum corona, ſummopere, inquit, lætor Patres de veſtro in Luſitaniam ad Indiæ ſalutem aduentu. Nec dubito quin eadem uobis haud minoris lætitiæ ſit cauſa, quam mihi. Aperitur quippe ueſtræ induſtriæ immenſa vaſtitas Indiæ, quæ diligenter vt ſpero & conſtanter exculta uberrimos fructus promittit animorum: tanta ubique cernitur ad Chriſti fidem propenſio. Equidem per omne regni tempus antiquiorem religionem,

Simonem Rodericum.

Regis Oratio.

nem, quam regnum habebo, tum demum illa- „ rum me gentium regem exiſtimaturus, cum eas „ cæleſti regi parere cognouero. Quocirca nihil „ mihi, ſpero etiam Deo a vobis gratius accidere „ poteſt, quam vt mecum totis viribus in eandem „ incumbatis curam Orientis Chriſto communi „ domino adiungendi. Si cum ueſtri diſſimilibus „ agerem, hortarer vos ne obſtantis naturæ diffi- „ cultates, exæſtuantis Oceani minas, infiniti pene „ itineris ærumnas, barbararum gentium congreſ- „ ſus formidaretis: neu quo aliorum cupiditas ala- „ cris aduolat, veſtra pietas cunctaretur ire. Ve- „ rum quid ego veſtram virtutem accendere uer- „ bis coner, cum ſat nouerim uos Chriſto & Euan- „ gelio militantes diuinam gloriam, ſalutemque „ hominum ex periculis accerſere? nec quicquam „ optabilius ducere in vita, quam pro Deo hone- „ ſta morte defungi? Nihil profecto natura ita „ clauſit, quo non ualeat vera virtus perrumpere; „ Deo bene iuuante non Indiam ſolum Euangelio „ aperietis, ſed vltima quoque Orientis. Ibi vos „ aut uita meritis conſpicua, aut glorioſus vitæ „ exitus manet. Proinde dum claſſis ſe inſtruit, „ vernum tempus expectans, vos quoque ad iter „ neceſſaria comparate. Nobis curæ erit præſtare, „ vt neque in Luſitania, neque in India quicquam „ requiratis. Tum illi maximis Regi gratiis actis, ita reſpondent. Iampridem ſe exploratam habere ſummam eius cupidinem diuini cultus augendi; liberalitatem autem religioni parem non Romæ ſolum ex multorum ſermone cognouiſſe, ſed nuper etiam ipſoſmet in itinere multis eſſe documentis expertos, vt magis conniti deberent, tanti regis meritis reſpondere, quàm dubitare an

ſui

ſui ſimilis eſſet futurus, & quoniam omni uoto expeterent Indiæ cæteræque Barbariæ afferre Euangelij lucem, haud conſtanter qualicunq; ipſorum opera uteretur ad Indorũ & Orientis auxilium: Etſi enim & ſe & illum noſſent, ſentirentque ſemet tantæ moli, tantoque ipſius ardori nec animis eſſe, nec viribus pares; confidere tamen Deum, qui onus imponat, quod uirium deſit additurum. Deo duce, ac pro Deo quid diſcriminis recuſandum? ſibi utique primam curam diuinæ gloriæ eſſe oportere, honeſtamq; mortem quatunq; vita potiorem. Certamen idẽ ortum inter Regis liberalitatem, & Franciſci, Simoniſque modeſtiam. Rex prolixe omnia eis pollicitus benigno ſermoni facta benigniora adiicere: illi contra votiuæ paupertatis tenaces delatis ab rege cõmoditatibus uti nolle. Poſtremo vicit beneficium regis naturam conſtans ſeruorum Dei in propoſito uoluntas; ceſſitq; rex non æquitate cauſæ victus, ſed admiratione virtutis. Dimiſſi ab Rege protinus recuſato lauto domicilio, quod ultro offerebatur, ad publicum valetudinarium tendunt cum ingenti laude non modeſtia magis quàm pietatis. Satis quippe conſtabat, eos ibi potiſſimum diuerſari uoluiſſe, ut liberius ægris Chriſti cauſa miniſtrarent. Nec illorum benignitas & induſtria expectationem fruſtrata eſt ciuitatis. Nam vitæ ratio in valetudinario huiuſmodi fuit. Ante lucem per horam res diuinas meditati, ſacerdotalis officij penſo rite perſoluto, ſacrum faciebant prima luce. Quod ſupererat temporis in ægrorum corporum cura, animorumque ſalute impenſe ſimul & hilariter abſumebant, alias mœſtis & afflictis ſolatia & ſubſidia afferentes; alias mo-

ribundos

ribundos roborantes ad ultimum illud certamen diſcrimenque: nunc excipientes peccatorum confeſſiones: interdum conſulentibus de rebus ſalutaribus reſpondentes. Neque is labor aut obſcurus, aut irritus fuit. Plerique ciuium fama eorum ſanctitatis illecti cœperunt vulgo ad eos uentitare. Et illi perpetuo de rebus pijs ac ſalubribus non minore animi ſenſu quam ardore diſſerentes, plurimos ad odium vitiorum amoremq; honeſtatis, & ſcilicet ad pium, frequentemque ſacramentorum uſum compellebant vitæ iam prioris oblitos. Quæ conſuetudo ſacra myſteria frequentandi Olyſipponem tum primum longo interuallo reuocata totam deinceps perſuaſit Luſitaniam, uel cum ſingulorum ciuium ſalute, vel cum vniuerſarum emolumento ciuitatum. Innumerabiles enim ubique mortales (Luſitana gens eſt ad pietatem ſatis propenſa) antiquam illam pie ſanctcque uiuendi rationem innouarunt: multi cæleſtis vitæ capti dulcedine diuino inſtinctu ad uarias religioſorum hominum familias aggregarunt ſe: nonnulli quoque ipſorum expetierunt Societatem, per id tempus a Paulo Tertio Pontifice Maximo rite comprobatam. Itaque ingenti morum facta mutatione, alia forma, alia facies ciuitatis eſſe: Neque iam plebs tantum, ſed nobilitas quoque ſacramentorum, conſiliorumque cauſa illorum diuerſorium frequentare: Et loci hominumque humilitas rem illuſtriorem faciebat, egentium aduenarum hoſpitium primoribus ciuium celebrantibus. Ad poſtremum eximia illorum virtus rerumq; humanarū deſpicientia cunctæ ciuitati

mira-

miraculo fuit. Iam in vulgus relatum erat duodecim Romæ Sacerdotes (duo enim ad decem illos acceſſerant) Societatem inter ſe coiſſe. Ex quo numero in duobus illis, quos apud ſe haberent intueri ſibi videbantur neſcio quod ſpecimen vitæ apoſtolicæ. Itaque eos populus ſiue ex pari numero, ſiue ex quadam vitæ ſimilitudine, Apoſtolos, nimis amplo ſcilicet vocabulo appellare cœpit, & quamuis inuitos & reclamantes vocitare perſeuerauit. Quippe natio Luſitana non minus in cœptis conſtans, quam in conſiliis pia, nullis perpelli rebus potuit, ut reuocaret quod ſemel dediſſet, ut credebat, veritati. Quin etiam eo progreſſa res eſt, ut ad ceteros quoque è Societate tota fermè Luſitania idem cognomen perueniret.

In Luſitania Apoſtolus appellatus.

Profectio eius in Indiam fruſtra impeditur. *Cap. XI.*

EGREGIA vero Luſitanorum pietas, Patribus tali nomine oneratis uerius quam ornatis, expeditionem Indicam nonnihil deinde turbauit; ſed ita vt variantibus hominum voluntatibus, de Franciſco fixa Dei exſtaret voluntas. Nam primorum ciuium nonnulli Xauerii & Roderici admodum ſtudioſi vtilitatem ciuitatis non præſenti ſolum fructu, ſed etiam futuri ſpe emolumenti æſtimantes, rationem tales viros retinendi in Luſitania, inter ſe inire cœperunt, rati ſuum commodum præferendum alieno. Res igitur primum cum Regni primoribus agitata: denique cum ſatis multos iam grauesq; & autores & adiutores haberet, defertur ad Regem. Oſtendunt

dunt proceres pro ſe quiſque quantum emolumenti ab Ignatij ſocijs tam breui temporis ſpatio regia ciuitas cœperit: quantum ab iiſdem opis ſperare Luſitania poſſit vniuerſa, ſi eos non hoſpites ad breue tempus, ſed habuerit perpetuos incolas. Luſitaniæ profecto, vrbiſque regiæ ſalutem, quippe quæ propior ſit quàm India, etiam potiorem Regi eſſe oportere. Cur igitur vt barbaris gentibus conſuleret, patriam ipſam tam præſtanti nudaret præſidio? cur tanto ac tam ſalutari bono India potius quàm Luſitania foueretur? Quocirca ſi idem regi videretur, quod cæteris; eximios illos, velut eius gentis ſemina mandaret Luſitaniæ, ut ſeminarium ad manum foret, vnde idoneos Sacerdotes in Indiam ſubmitteret. Rex probata procerum ſententia, proximiſque primum conſulendum ratus, omiſſo in præſentia Indiæ iuuandæ conſilio, ambos inſtituendo talium ſeminario virorum, retinere conſtituit in Luſitania. Quod cum ex amicis Rodericus Xaueriuſque reſciſſent, enimuero nec opinato nuntio commoti, protinus Ignatium per litteras de nouo Regis conſilio admonitum quid opus facto ſit conſulunt. Qui re cum Pontifice communicata, totam rem ad Regis arbitrium reijciendum cenſuit, haud dubius quin ei præſens rerum tractatio certiora conſilia eſſet ſubiectura. Dantur litteræ eodem tempore a Pontifice ad Regem, ab Ignatio ad ſocios, id negotium omni ex parte permitti Regi. Quod ſi is ſuper ea re Ignatij ſententiam exquireret, commodiſſimum videri, rem omnem ita diuidi, ut Simon hæreret in Luſitania, Franciſcus in Indiam pergeret. Rex ergo Ignatij conſilium ſecutus ambos

bos ad ſe accerſiri iubet. Accurrunt illi haud ſecuro quidem animo, ſed ex diuina prouidentia ſuſpenſo. Tum Rex benigne ut ſolebat, quid ſibi ab urbe de ipſis permiſſum eſſet præfatus, quid iam deliberatum haberet, expromit: Simoni manendum in Luſitania, qui Collegium Conimbricæ inchoaret, Seminarium ſubmittendorum in Indiam: Franciſco in decretam ſibi Indiæ Prouinciam proficiſcendum. Proinde uterque ad ſuum ſe munus quanquam diſſimile pari ſtudio quam primum pararent, haud ignari ſæpe diſſimillimorum munerũ paria eſſe præmia, Deo non tam opus ſpectante, quam ſtudium. Ibi Xauerius repente ex magno metu in magnam lætitiam uerſus, ingentes Regi grates agere, quod ſe uoti cõpotem feciſſet, & cum talis comitis deſiderio ſuum miſcere gaudium: demum pro tanto beneficio non gratam modo, ſed etiam ſolertem operam polliceri. At Rodericus ſpei, uotique irritus primo inſperata denuntiatione perculſus, oculis vultuq; motum prætulit animi: deinde vbi ſe collegit, in hanc ferme ſententiam æquo animo uultuq; reſpondit. Tantum quidem doloris Indiam ademptam ſuo incusſiſſe pectori, quantum diſſimulare nequiuerit, ſed quoniam diuinam voluntatem Ignatii, Regis, Pontificis conſenſio ſatis declararet, haud ægre cuius cauſa eam ſuſcepiſſet prouinciam, eiuſdem imperio depoſiturum. Quocirca fore utique ſe in Regis poteſtate, lætum Seminario inſtituendo aliquid ſe quoq; operæ Indis nauaturum, cum quo ipſe non poſſet, per alumnos diſciplinæ excoleret ſuæ. Ita ab Rege digresſi ad ſuum uterq; munus uertere curam.

Naui-

Nauigaturus in Indiam ab Rege *Pontificium diploma legationis accipit, uiaticum recuſat.*

Cap. XII.

FRANCISCVS igitur ſuam expeditionem tam euidentibus mortalium, Deique iudicijs comprobatam, non commeatu, rebuſque opportunis, ſed appoſitis commentationibus & ſalubribus conſilijs inſtruere intendit. Nolebat ſcilicet nouus ac rudis, ſed meditatus paratuſq; ad tantæ prouinciæ molē accedere: & per otium cogitare, quæ deinde uſui forent, ne agendi tempus in cogitando conſumeret. Vbi adfuit Indicæ profectionis dies, Rex Franciſco ad ſe uocato in hunc maxime modum locutus dicitur. Paratæ ſunt naues Franciſce Xaueri, tempus inſtat tibi adeo expetitum tranſmittendi in Indiam. Ego uero adhuc ſatis multa magnaque habeo documenta uel uirtutis vel prudentiæ tuæ, ut noſtram tibi hortationem ſuperuacaneam eſſe credam ex præteritis futura coniectans. Ceterum ne noſtro uideamur deſuiſſe officio, currentem ut dicitur incitabimus. Primum igitur Ethnicas gentes noſtro imperio additas, Eccleſiæ addendas tibi committo: ne latius imperium meum, quàm Dei Religio proferatur. Deinde Luſitanos homines illis in locis uerſantes pro mea in eos paterna charitate, tuæ ſic trado commendoque fidei, ut cupiam te noſtræ beneuolentiæ Vicarium ſuccedere. Non ignoras profecto regibus ad regnorum adminiſtrationem multis & manibus, & oculis opus eſſe. Quocirca te ego oro quæſoque per illum ipſum Deum, qui tibi huius expeditionis dux eſt & comes, ut præſidia noſtræ ditionis (quod tuo commodo fiat) obeas

Oratio Regis.

„ luſtreſq; ſedulo, noſq; de omnibus rebus ad religio-
„ gionē ſpectātibus ſubinde facias certiores. Ita de
„ mum impedimētis, ſi qua ſunt celeriter ſublatis,
„ chriſtiana religio tuo conſilio atq; opera, noſtra
„ ope ac præſidio, Indiā Orientemq; percurret. Me
„ quidē prius regnum deſeret, quàm ſtudium augē-
„ dæ religionis. Hanc omnibus opibus, hanc omni
„ bus neruis propagare certum eſt. Tuæ ſunt partes
„ nec ſuſceptę cauſę, nec noſtro ſtudio deeſſe. Quic
„ quid diuinus cultus, quicquid res chriſtiana opis
„ ſubſidiiq; deſiderare videbitur, fidenter poſtula;
„ fiet quod poſtulaueris, & ego ſumptū pro religio
„ ne reponam in lucro. Quare age Frácíſce, & quo-
„ niam haud dubio diuini numinis inſtinctu ductu
„ que ad difficillimam ex omnibus prouinciam tē-
„ dis, gere animos quos huc attuliſti; & qua uirtu-
„ te emines in Luſitania, hanc fer tecum in Indiá.
„ Inde Rex prolato Pontificis diplomate, adiecit.
„ Atq; ut intelligas maximā tibi rerū gerendarum
„ poteſtatem non a me ſolum, ſed etiam a Chriſti
„ Vicario permitti dariq; ; en tibi Pontificium di-
„ ploma, quo Apoſtolicus Legatus in India conſti-
„ tueris, ſimul teſtimoniū poteſtatis, & incitamen-
Reſponſum Xauerij. tum induſtriæ. Tum Xauerius qui dudum ad lau
des ſuas erubuerat, diplomate non verecundius,
„ quàm reuerentius accepto; Si quam bene te, Rex
„ optime, exiſtimare de me uideo, inquit, tam uere
„ exiſtimare ſentirem; ſane talis, & regis & uiri iu
„ dicio admodum lætus Deo bonorum omniū lar-
„ gitori gratularer. Sed nimirum eximia tua probi
„ tas fallitur opinione virtutis alienæ. Ego meæ te-
„ nuitatis, ac nequitiæ conſcius non inſaniam, ſi de
„ me plus alijs ipſe credam, quā mihi? Profecto ho-
„ muncioni nequam ac prorſus nihili (veritatis hęc
verba

verba ſunt non ſubmiſsionis)uel abs te,vel a Pon ,,
tifice longe plus oneris imponitur,quã mea imbe ,,
cillitas ferre queat.malo tamẽ oneris magnitudi ,,
ne opprimi,quã quod Dei nutu imponatur,ab in ,,
firmitate animi aut nunc detrectare,aut unquam ,,
deponere.Nimirum Deus vires addit cũ onere , ,,
& facultatẽ cum poteſtate largitur . Quocirca cæ ,,
leſti ſubnixus ope in omni vita efficere nitar , ut ,,
omnes intelligãt,meminiſſe me, quam perſonã a ,,
Deo, a Pontifice,ab Rege Luſitaniæ impoſitã hac ,,
mea ſuſtineam tenuitate . Omnibuſq; in dictis, ,,
ac factis citius me deficiet uita,quàm fides . Hæc ,,
elocutũ Rex familiariter admonet,videret etiam atq; etiã ecquid vel in Luſitania vel in India deſideraret:imperaſſe ſe vtrobiq; magiſtratibus , ut ei quæcunq; uellet, impigre curarent,& ſimul regias ei litteras tradit non cõmendationis magis plenas,quã autoritatis. Franciſcus actis Regi gratijs, manũq; eius de more oſculatus domũ reuertitur,ut amicis ualere iusſis, conſcẽderet nauim. Nec Regis dicta factis benigniora fuerunt.Magiſtratibus procuratoribuſq; regijs mãdauit ſane diligenter,ut Frãciſco,eiuſq; ſocijs tũ in Luſitania, tũ in India ſuppeditarent quæcunq; vel ad ipſorũ vitã tuendam, uel ad Dei cultum augẽdum opus forent. Itaq; Xauerius cæteriq; e Societate IESV regijs deinceps facultatibus opibuſque in India, Malaca,Maluco, Iaponia,vitã atq; itinera ſuſtentantes longe lateq; Chriſti cultum protulere. Ceterum etſi omnia benigne ſuppeterent eis, modeſtia tamen cum regia munificentia certabant vt ne quid ultra vſum neceſſarium ſumerẽt, de aliena benignitate,vt perẽnis foret,parce hauriendũ rati.Quocirca in ſuis cõmodis curandis,cũ vbiq;

Xauerius et cæteri e Societate IESV Regis Luſitani liberalitate ſuſtinẽtur in India.

D. 2 ſemper,

" ſemper, tum verò ſub profectionem Indicam ærario pepercerunt. Igitur Xauerium a paupertatis amore magis, quam ab uerecundia nihil omnino poſtulantem Magiſtratus ipſi ultro in gratiam Regis adeunt, demonſtrantes ſibi ab rege magnopere imperatum, ut ei quæcunque requirat ad iter, munifice præbeant. Rogant quam primum indicem edat earum rerum, quas deſideret, vt curari poſſint in tempore. At Franciſcus magnam habere ſe quidem gratiam reſpondit & regiæ liberalitati, & ipſorum diligentiæ: ceterum nihil requirere, nihil deſiderare omnino. id cum feciſſent ſæpius Magiſtratus, idemq; a Franciſco reſponſum ſemper tuliſſent, precibus urgere acriuſque inſtare, ut aliquid ſaltem acciperet. Ad ultimum Xauerius urgendi modum nullum facientibus (ne obſtinatior abſtinentia præberet ſpeciem pertinaciæ) ita morem eis geſſit, vt ſuum ipſe teneret inſtitutum. Centonem, ſeu uulgarem lacernam poſtulauit ad arcenda ſumma hyemis frigora, quæ circa Bonæ ſpei promontorium nauigantibus ſubeunda ſciebat eſſe; paucoſque libellos magno ſibi vſui in India futuros. Neque ullæ eum preces flectere potuerunt, ut quicquam præterea ſibi pateretur dari. Itaque Comes Caſtanerius Indicæ claſſi inſtruendæ Præpoſitus Franciſcum in Prætoria naui Regis iuſſu locatum, & viatici ſecurum, eius uicem ſolicitus ipſe conuenit; eiq; oſtendit Regis puerum, eiuſdem miſſu, ad ſe ueniſſe cum mandatis, vt illi res ad profectionem opportunas abunde ſubminiſtraret. Tum Franciſcus, at ego oro te, quæſoque uehementer, inquit, ne quicquam cuiquam mea cauſa tribuatur. Nihilo ſecius Co-

Paupertatis ſtudium in itine re.

mes

mes inſtare, ut ſaltem ſecum duceret, ſeruum neceſſariis in rebus miniſtraturum. Tum Franciſcus. Mihi uero, inquit, harum manuum uſus dum erit, alio haud erit opus miniſtro. Quo Xauerij reſponſo affirmabat Comes ſe obmutuiſſe. Ita Franciſcus non alio viatico, quam Dei fiducia inſtructus inito iam uere in Indiam ſoluit.

Indiam petens edit exempla uirtutis ſua. *Cap. XIII.*

OLIM ſtante Imperio Romano, & chriſtiana religione in Aſia uigente (Aſiæ enim regio India eſt) duo ferme itinera trita erant in Indiam, unum per Syriam Euphrate flumine, ac Tigri ſinuque Perſico; alterum per Aegyptum, Arabico ſinu & mari Erythræo. ſed iam his regionibus Saracenorum armis ac ſuperſtitione occupatis, non perinde tutus ac breuis Europæis Chriſtianis aditus eſt per infeſta hoſtibus loca. Quocirca Luſitani homines Africæ oram, quæ Atlantico Oceano alluitur, legentes, Africam quàm uaſta eſt, Arabiam Perſidemque circumuecti, longiſsimo circuitu in Indiam traijciunt. Quippe hiſce Oceani anfractibus abeſt India ab Luſitania Leucarũ millia amplius quatuor (Leucas dico Luſitanis nautis familiares, quæ ternis paſſuum millibus conſtant.) Et hoc ſpatio linea æquinoctialis, quæ ab æſtu ſolis eſt maxime torrida, mediam fere Africam interſecans, bis tranſeunda neceſſario eſt. Hanc tam longam ac difficilem uiam Henricus princeps Ioannis primi Luſitaniæ Regis filius (ut erat Mathematicis inſigniter eruditus) primus omnium non minore

Itinera in Indiam.

Leuca Luſitana.

Henricus princeps nouum iter aperit in Indiam.

animo, quam ingenio tentauit. Cauſa tentandi fuit, vt Aethiopiæ Regem (vulgo Preſte Iannem appellant) quem cognorat in extrema ferme Africa non procul ab Arabico ſinu regnare, noua aperta via, ſibi Luſitaniſq; cõmercio adſciſceret. Cum res belle ſuccederet, eius cœpta tres deinceps Luſitaniæ Reges Alphonſus. V. hoc nomine, Ioannes II, & Emmanuel primus proſecuti, paulatim viam vſque in Indiam fortiter iuxta ac feliciter aperuerunt, munierũtq;. Quippe & adiacẽtes Africæ inſulas, & opportuna loca complura in ipſa ora Africæ occuparunt, quæ etiam hodiæ Luſitanorum præſidijs tenentur. Hoc igitur circuitũ Xauerius Indiam petens, e Luſitania ſoluit anno poſt Chriſtũ natum M.D.XLI.VI. Idus Aprilis. Vehebatur eadem naui, qua Martinus Alphõſus Soſa nouus Indiæ Prætor: e Societate comites habebat omnino duos. P. Paulum Camertem Sacerdotem egregia virtute, qui eum ab vrbe ſecutus erat comes additus ab Ignatio; & Franciſcum Manſillam Luſitanum, qui Olyſſippone ſemet illi ſocium adiunxerat. Occurrebant multa in ipſo itinere viſenda doctis utiq; hominibus, & Geometrię, rerum naturalium, aſtrorumq; ſtudioſis. Monſtrabantur in mari Atlantico, Africę dorſo adiacentes Inſulę plures haud ignobiles, alię propius, alię longius diſtantes, & inter ſe, & a continenti. In his Fortunatæ (vulgo Canarię dicuntur) & Promontorij Viridis inſulę, quas propter eximiam locorum amœnitatem nonnulli

Horti Heſperidum. Hortos Heſperidum fabuloſis poetarum carminibus nobilitatos fuiſſe memorant. Et hęc loca ad cognoſcendum non inutilia ita claſsis pręteruehebatur, ut pleraque in conſpectum ſe darent.

Acce-

Accedebant ſereno cœlo ſyderum, tranquillo ma ri piſcium noua & inuſitata ſpectacula, quę vecto rum pene omniũ non ſine admiratione, tenebant oculos animoſq;. At Xauerius etſi a talium cogni tione rerum haud ſane abhorrebat; tamen non doctrinã, aut uoluptatem ex India, ſed diuinam gloriam, ſalutemq; animarum petendam ratus, gratiora Deo, utiliora hominibus ſpectacula ede re ipſe intra nauim cœpit. Et erat prętoria nauis oppidi inſtar non ſolum nautis, ſed militibus, aſſeclis Prętoris, mercatoribus ſeruis referta, ad ſummam capitum circiter mille. Itaque Franciſcus ut primum iter eſt ingreſſus, una cum ſocijs in proximorum ſalute procuranda ſummo ſtudio elaborare inſtituit, nauticam turbam uectoreſque Chriſtianis pręceptis imbuens, deprauatos omnium corrigens mores, vniuerſos ad eluen das animi ſordes inuitans. Nec fruſtra. Temere iurandi conſuetudo ſublata: multorum reſtincta odia, plurimorum confesſiones auditę: plures a perdita uita ad honeſtam piamq; reuocati. Erat in Xauerio perpetua oris hilaritas, omniũ animos comitatis dulcedine alliciens. Itaque homines quoq; flagitijs ſceleribuſq; cooperti vulgo a religioſorum uirorum conſuetudine congreſſu que abhorrentes, iucundiſſimam Franciſci familiaritatem auidius expetebant. Et ille haud rudis cuiuſq; generis animos tractandi, paulatim eos beneuolentia delinitos reflectebat a uitiis; demũ iam fræni patiẽtes in omnem uirtutis, ac pietatis partem incitabat. Inter hęc Deus parem eius animo ac uirtuti materiẽ obtulit. Diutina difficiliſque nauigatio, vt fere fit adeo afflixerat vectores nautaſque, ut iam alij ſuper alios in morbum

Nautas & milites docet in naui.

Comitas etiam flagitioſos alliciens.

Difficultates Indiæ nauigationis.

inciderent, & ſuper cætera, uim mali augebant alimenta. Salſamentis enim perpetuo, ſæpe nautico pane mucido atque corrupto uitam trahentes, uitiatam inſuper ac uerminoſam ferme potabant aquam; quæ & genere ipſo liquoris, & exiguitate accenderet magis, quam reſtingueret ſalſamentis excitatam ſitim. Noxij ergo inſalubrium ciborum ſucci in uenas diffuſi morbos creabant non atroces minus quam exitiales; quippe gingiuæ fœde excreſcentes, atrociterque exulceratæ non cruciatum ſolum afferebant laborantibus, ſed etiam (quod miſerrimum erat) eripiebant edendi facultatem. Ad hæc vis peſtilens morbi ægritudine animorum rerumque inopia ſenſim roborata cœpit per confertam arctis in locis turbam ſerpere vagarique. Nam etſi rex præter neceſſarium commeatum, ſuam cuiq; naui tabernam medicamentariam, haud leue ægrorum ſubſidium attribuit: tamen affectorum multitudini nulla ſatis eſſe benignitas poterat. Imminentis etiam terror mali neceſſarios ipſos a ſuorum cura, ut fit, ad ſuimet tuendi curam auerterat. Ita ægri pariter medicamentis, ac miniſteriis deſtituti non magis lue, quam (quæ tetrior peſtis eſt) fame interibant. Et ne quid mali deeſſet, miſeros illos nauticæ urgebant ſordes. longe fœdius ægrorum quàm ualentium corpora infeſtantes. Xauerius igitur poſteaquàm conſpexit nauim qua vehebatur affectis corporibus refertam, memor eius quod in ipſo nouæ vitæ tyrocinio imbiberat, inſigne benignitatis virtutiſque ſuæ ſpecimen dedit. Exterruiſſet alium, quod illum ſtimulauit. ſtratos viderat foros onerariæ non ægris tantum ſed ſemiuiuis: luem contagione

Magnitudo animi incredibilis.

gione

gione vulgari ſciebat: fœda impendentis mortis facies ante oculos erat. At ille formidine in miſericordiam uerſa, ſatis gnarus martyrij genus eſſe, humanæ ſalutis cauſa obijcere ſe peſtilentiæ, affectos omni ope iuuare ſtatuit. Ergo morientium peccata expiare, ægrorum corporum ſordes abſtergere, linteas eorundem lauare veſtes, mœſtos benigne ſolari, ad utriuſq; ſalutis ſpem excitare torpentes. Ita cunctis promiſcue ægris enixe hilariterque inſeruiendo omnium etiam ſanorum in ſe oculos animoſque conuertit.

Aegris miniſtrans Mozambicum appellat. *Cap. XIIII.*

MIRABANTVR utique in eo vniuerſi eximiam uitæ ſanctimoniam, aſſiduum ſtatis horis ſtudium orationis, contemplationisq; rerum diuinarum; paternam promiſcue in omnes indulgentiam & caritatem. Quibus ille rebus effecerat, ut cum cæteris omnibus, tum præcipue Soſæ Prætori carus ſimul ac venerandus eſſet. Franciſcum quippe Soſæ ab Rege ipſo ſub profectionem impenſius commendatum quotidie magis efficaciſſimum commendationis genus, virtus ipſa commendabat. Proinde Prætor & Regis imperio & voluntate ſua, prolixe illi, benignèque omnia deferebat. Xauerius tamen victitabat ſemper precario; reſque ſibi neceſſarias a vectoribus corrogans alienam benignitatem excitabat ſtudio paupertatis ſuæ. Quod ille inſtitutum adeo conſtanter retinuit, ut neq; uiri honeſti ac nobiles ex Prætoris cohorte & comitatu; neque Prætor ipſe potuerit eum ab amore

In naui precario uictitat.

Tenacitas paupertatis.

re ſummæ paupertatis abducere. Ceterum hoc maiorem Xauerius apud Deum ſimul hominesque gratiam & gloriam tulit, quod fraudans ſe ipſe victu ſuo perinde res corrogatas a vectoribus, ut a Prætore aſſignatas benigniſſime diſpertiret ægris. Tenax enim diſciplinę ſuę parco parabilique defungebatur cibo, ad naturę deſideria ſedanda uerius, quam explenda. Nec vero interim noua ęgrorum ſubleuandorum cura intermittebat uetus inſtitutum tradendi catechiſmi. Quotidie ſeruos, nautas, milites, reliquoſq; vectores ſalubrium rerum ignaros ſimul religionis noſtrę myſterijs pręceptiſque imbuebat, ſimul ad Chriſtianæ uitæ rationem aptis ſermonibus accendebat. Crederes illum non frangi laboribus, ſed roborari. Id adeo non alias magis, quam in illo ipſo Indico curſu intellectum eſt. Nam ad ſummum eius laborem, ille quaſi cumulus acceſsit, quod in hiſce muneribus Zonam torridam, lineamque ipſam æquinoctialem haud ita multo poſt ęquinoctium tranſiit. Quo ferme tempore in illo maris tractu, uel ex imminentis ardore ſolis, uel ex tranquilli ęquoris repercuſſu, tam intolerandus exiſtit æſtus, ut nulla prorſus afflante aura, ualentisſimi quoque robuſtisſimique uiri æſtuantes, ac ſudore fluentes miſere langueant: utiq; cum in illis nauium anguſtijs conferti vectores uix liberum ſpiritum ducant & per idem tempus nullum fere capere liceat ex potione aut cibo ſolatium. Liquores quippe omnes, & cibaria feruidi ſolis uapore corrupta, maxima ex parte (quoad lineam illam tranſgreſſa ſint naues) ſuos uſus amittunt. Sępe autem ceſſantibus uentis, multorum

Laboris patientia.

Zonæ torridæ incommoda.

torum dierum atque adeo hebdomadarum malacia exiſtit tanta, vt ingenti cum vectorum tędio naues mouere ſe loco nequeant. Itaque intolerabilis ſolis feruor per totam fere torridam Zonam pertinens, ut febres grauiores, ita crebriora funera inferre prętereuntibus ſolet. Eo igitur ipſo tempore ingruentibus morbis, in tanta nauticorum vectorumque ſtrage, ſanis & otioſis ægre uitam trahentibus, Franciſcus oblitus ſui, tantam incommodorum molem pari uirtute ſuſtinuit, quantum ad ęgrotorum moleſtiam accederet, tantum ad ſuam diligentiam addendum ratus. Et quamquam ipſe quoque totus ſudore manans incredibili ęſtu oblangueſcebat; tantus tamen animi uigor; tanta ſancti ſpiritus (qui eſt in ęſtu temperies) uis fuit; ut laborantibus, moribundis, ipſiſque mortuis haud ſegnius quam antea nauaret operam. Ingenti hac ęquinoctialis plagę moleſtia perfunctos, iamque circiter duo leucarum millia emenſos maior inceſſit metus: quia grauiſſimo periculo defungendum erat. Nihilo enim leuiorem peſtem clademque Bonę ſpei Promontorium fœdiſſimis tempeſtatibus, naufragiiſque infame minitabatur. Quod promontorium ex eo nomen accepit, quod eius minis & periculis vitatis; tum demum ſpem concipias ſecundę nauigationis. Quippe eo loci Africa cuneata infinite excurrit in Auſtralem Oceanum, verſus glacialem plagam; ibique duo maria longe maxima ex ambobus Africę lateribus continenter procurrentia, aduerſiſq; agitata ventis perpetuo inter ſe, acerrimeque confligunt.

Bonæ ſpei Promontorium.

Id

Id vero potiſſimum vſu venit Iunio & Iulio menſibus, quo tempore illis locis prorſus Europæ contrarijs, hyems eſt ſumma; quibus ipſis menſibus id promontorium tranſeundum eſt Indiam è Luſitania petentibus. etſi autem naues, quò veſanos illius Promontorij furores, atque impetus quam maxime declinent, in altum prouectæ, longiſſime recedere ſolent à terra; tamen periculum magis fugiunt, quam incommodum. Dum enim curſum longo itinere circumflectunt; quo magis diſcedunt a Promontorio, hoc magis ad glacialem Zonam accedunt. ita neque procellas ſatis euitant, & intoleranda incurrunt frigora. Quocirca vt naufragij periculum abſit, inſolitam certe nauium iactationem effuſa vectorum conſequitur nauſea. Hæc igitur nauſeæ moleſtia, vt ægris morbum, ita Franciſco laborem auxerit oportet: præſertim cum algens, nauſeans (quod tempus ac res ipſa ferebat) & ſibimet diſplicens ſua illa caritatis munia exſequeretur. Sed vicit diuina vis imbecillitatem naturæ, & animi conſtantia perturbationem compreſſit ſtomachi. Ita cum ſibi ipſi deeſſet, nullo ne diffi-cillimo quidem tempore defuit ægrotis. Nec ſolum in præſentia vectores Indicæ nauigationis comites omni ope, atque opera iuuit; ſed etiam ſocijs, eodem deinceps profecturis itineris Indici, ac vitæ regulam in poſterum reliquit: quam illi hodie Franciſco auctore enixe tenentes, nauibus, quibus vehuntur non minori ſolatio ſunt, quam adiumento. Soſa igitur Prætor cæterique Luſitani Bonæ ſpei promontorium circumuecti; eiuſque minis longiſ-

ſimo

ſimo circuitu aliquando tandem ſuperatis, læti-
tia ex timore geſtientes. Deoque & inter ſe, vt
ſolet fieri, gratulantes, præter alterum Africæ
latus, quod inter meridiem & orientem ſolem
ſpectare diximus, nauigare cœperunt. Inde
DC. fere leucas a promontorio prouecti, cum
quinque iam totos menſes cęteri in perpetua na-
uigatione, Franciſcus in aſsiduo labore abſum-
pſiſſent; Mozambicum plurimis maximiſq; de-
functi periculis, in Auguſti menſis exitu peruę-
nerunt, nauigatione tuta magis, quàm oppor-
tuna Nam iter in Indiam ſemeſtre ferme eſſe
ſolet, nauesque è Luſitania menſe Martio pro-
fectæ Goam tenent fere initio Septembri. Quod
ſi incommoda tempeſtas aduerſusque ventus,
aut malacia curſum earum moretur, (quod
tum accidit) Mozambici hyemare coguntur.

In Mozambici valetudinario æger ipſe agros ſubleuat. Cap. XV.

MOZAMBICVS Inſula eſt modica in Africæ ora vergente ad ortum ſolis, non tam cæli temperie (ſubiecta eſt enim zonæ torridæ) quàm portu commoda & opportuna. In ea oppida ſunt omnino duo, Luſitanorũ vnum, Saracenorum alterum amicorum. Diſtat ab Luſitania non quidem recta regione, ſed adiectis nauigationis anfractibus; leucarum millia amplius tria: ab India leucas circiter nongentas. Multo maxima pars itineris confecta iam erat; reſtabat pars ferme quarta ſed Mozambicum ſerius quam opus erat, applicuit claſsis; cum ſcilicet iam idonea tempeſtas, ventusque deficeret. Itaque naues ibidem omnes hybernare *Mozambicus inſula.*

neceſſi-

neceſsitas coegit. Mozambici ergo cæteris corpora ex diutinæ nauigationis iactatione reficientibus, vnus Franciſcus laboris quam ceſsationis patiẽtior nullam pene partem quietis capiebat, rudes inſtituendi, ſubleuandique ægros cupiditate flagrans. Non dubito quin toties iam Franciſci operam in rudium inſtitutione, ægrorumque miniſterio verſatam legentibus præter ſatietatem, illud quoque ſuccurrat, quod mihi ipſi idem animo repetenti miraculo fuit. vnde tantæ illi vires ſuffecerint, quæ toties, tot ac tanta vno tempore onera ſuſtinerent. Sed eximius ille vir, vt erat incredibili corporis, & animi robore præditus, diuina caritate præualidam naturam accendente, vigorem concipiebat tantum, vt Dei cauſa vnus omnia quodammodo efficere, & vellet & poſſet. Aſsidue autem ſine vlla defatigatione, aut ſatietate in eadem Chriſtianæ caritatis munia intentus, nihil prætermittebat eorum, quæ mortalibus ſalutaria, Deo grata conſtabat eſſe. Ergo perinde ac ſi integris, & nuſquam libatis viribus eo veniſſet, vt in terram eſt egreſſus, in valetudinario regio (quod Mozambici eſt ſimiliter vt in reliquis Luſitanorum arcibus) ſedem ſuam locauit, ægros præſenti ope de more ſubleuaturus. Haud minus negotij in terra, ac valetudinario fuit, quam in mari, nauique fuerat. Quippe Mozambici longe maxima erat eo tempore, vel morborum grauitas, vel laborantium multitudo: & ad morbidam peſtiferamque vim Autumni illa cauſa acceſſerat, quod naues pariter omnes, quæ eo anno è Luſitania in Indiam ſoluerant, incommoda vſæ tempeſtate, parique lue afflictæ eodem

Corporis animiq; robur.

Nouus labor in hybernis.

dem

dem hybernabant loco. Ea res Xauerij curam, & ſedulitatem acuit, vt tantam ægrorum ſubiret molem. Nam cæteris etiam nauibus benignitatem ſuam impertiendam ratus, quantum diurnis nocturniſque laboribus conſequi poterat, enixe operam nauare afflictis, ſolennia ſacramenta laborantibus miniſtrare, mœſtis ſolatium, morientibus Dei fiduciam adhibere inſtitit. Itaque ægri omnes Franciſcum Dei immortalis dono vnicum claſsis affectæ remedium ſibi miſſum ducere. Nec ægris addictus aliorum immemor fuit. Per idem tempus feſtis diebus ad Indiæ Prætorem ac populum maxima hominum frequentia ſermones habebat, vt valentium quoque animis ſubueniret. Ceterum quid tandem haberet vtilitatis, & commodi egregia eius benignitas, ægri carendo etiam magis quam fruendo ſenſerunt. Paucis enim interiectis diebus, Xauerius dum affectorum ſubleuare morbos ſumma ope conniti-tur, ipſe in morbum incidit, exemplum futurus quibus fuerat ſolatium. Nec ſane fortitudinis illi materia defuit. Febris eum inuaſit adeo grauis ac periculoſa; vt paucis diebus ſepties inciſa laxataue vena miſerit ſanguinem; quam tamen ille febrim, non leuiter tantum, ſed velut a Deo miſſam, libenter ferebat. Ecce autem vt inſita eius virtus foret euidentior, graui corporis valetudini ægritudo mentis grauior, phreneſis additur. Ea totum triduum tenuit, quo tempore ſancte adiurarunt medici, qui eum curabant, in rebus quidem ad corpus ac valetudinem pertinentibus (id quod morbi natura fert) deliraſſe illum, & inſa-

In morbum incidit.

Phreneſi laborans delirat intra uerba.

& inſaniſſe: ſed in diuinis atq; ad animum ſpectantibus (quo maxime erumpere ſolet inſania) magna cum ipſorum admiratione adeo mentis compotem fuiſſe; nullum ut omnino ei uerbum a recta ratione alienum excideret. tantam uim habet vſus habituſque virtutis. Nec pietatis magis in eo morbo quam paupertatis tenax Franciſcus fuit. Curabatur in publico valetudinario cum ceteris, pari lectulo & conditione utens. Non deerant uiri honeſti & copioſi, qui certatim eum ab initio morbi in ſua transferre tecta, & curandum ſuſcipere conarentur, idque ut per ipſum liceret, uehementer etiam atque etiam inſtarent, Verum ille ſanctæ paupertatis ſtudioſus in paucis, collaudata eorum humanitate, vti liberalitate noluit. Quandiu ægrotauit, nullo diſcrimine in ægrorum iacuit turba. Vis porrò mali periculoſior fuit, quam diuturnior. Igitur breui diſcuſſo periculo, melius habere cœpit. Nec uero recens caſus alacritatem illi minuit in ſuo inſtituto, ſed potius auxit ſedulitatem. Vtique cum ipſemet quantopere humanæ etiam opis indigerent ægri, uſu propiore didiciſſet. Ergo ut primum remiſit morbi uis, ſuimet oblitus nihilo ſegnius ualetudinarium obire, mœrentes conſolari, confitentibus aures dare; vtcunque poterat conari, ut etiam ægrotus ſubleuaret ægrotos. Non unquam aliàs ante Franciſci benignitas clarior atque admirabilior fuit. Quippe medicus iacentes de more ægros reuiſens in Xauerium incidit, qui non leui ipſe affectus febri, cubantibus tamen adſtans, non ſecus ac ſi valeret, ſumma inſeruiebat ope. Ibi medicus rei miraculo ſtupens parumper hæſit, inde venarum

E valetudinario in priuatas ædes transferri ſe vetat.

Æger ægros iuuat.

rum

rum pulſu explorato, haud dubius quin ipſemet magis indigeret miniſtro, quam quibus miniſtraret; orare eum obteſtarique, uti ad lectum ſuum reuerſus quieſceret, ſaltem quoad febris decederet: noxio calore reſtincto, tum ſane ſi uellet, ad ægrorum rediret curam. Franciſcus & medico parendum, nec tamen periclitantes deſerendos exiſtimans, reſpondit proxima nocte aliquid ſibi negotij cum ægro quodam fore haud ſatis ad impendentem mortem parato: eius ſalute in tutum recepta, ſe quietem eſſe capturum. Is quem deſcribebat erat ultimæ ſortis nauta, qui ex febri inſaniens nondum peccata ſacra confesſione expiarat. Poſtero igitur die medicus Franciſcum cum nauta illo colloquentem offendit. Iacebat æger in lecto Xauerij, ipſe asſidens ei operam dabat confitenti: quippe illius vicem miſeratus temere in publico iacentem in ſuo lectulo collocarat, & noua benignitas nouo decorata videtur miraculo. Satis conſtat nautam inſanientem, poſteaquam ab illo in ſuo lectulo eſt poſitus: ad mẽtis ſanitatẽ rediſſe. Nec uanus de illius morte uates Xauerius fuit. Eodẽ nauta die ſub ueſperam ſacramentis rite procuratis, plenus bonæ ſpei ex ceſſit e vita. Tum uero apparuit idcirco Xauerium tantopere de illo laboraſſe, quod imminẽs ei uitæ, ſalutiſque diſcrimen prouideret. Et Franciſcus nautæ ſalute admodum lætus extemplo ſtratum repetit, ualetudinique ſuæ ſeruit, medico uſquequaque obtemperans haud minore obedientiæ exemplo; quam Chriſtianæ caritatis.

Nautæ inſanienti Franciſci lecto mentis ſanitas reſtituta uidetur.

Vt uero ex morbo conualuit, nihilo ſegnius ad priſtinos valetudinarij labores retulit ſe, atque ut rem bene ac fortiter cœptam perſeueranter

tueretur, eundem prorſus induſtriæ curſum tenuit, vſque ad extremum profectionis diem. Illo autem ſemeſtri ſpatio (tamdiu enim Mozambici hyematum eſt) ea exempla edidit eximiæ, ſanctimoniæ, ut incolę, claſsicique omnes, illum tanquam uirum ſanctum vulgò ſuſpicerent. Quocirca nonnulla quæ per id tempus eis proſpere euenerant, Xauerio haud dubie ſe debere fatebantur. tanti uiri uirtute ac meritis factum eſſe memorantes; ut pro morborum grauitate, ingentique ægrorum numero, tam pauci eo anno in Mozambicenis hybernaculis interirent: profecto eiuſdem & induſtria ſubleuatos morbos, & ſanctitate depulſos. Aderat iam profectionis dies, nec tamen ęgrorum plerique conualuerunt. Quin etiam ipſe Prætor tentari iam cœperat febri: proinde in Indiam peruenire feſtinans, optimum factu ratus eſt, eos qui per ualetudinem ſequi non poſſent, hoc eſt totam fere claſſem in hybernis relinquere, donec recreatis ex morbo uiribus tranſmittere in Indiam valerent. Itaque P. Paulo & Manſilla Xauerij ſocijs facile exoratis, ut Mozambici manerent apud ægros, Xauerium ipſum ſecum ducere ſtatuit, itineris ſolatium, & ſi quid grauius incidiſſet, auxilium.

Opinio de Franciſci sãctitate.

Melindæ, & in Socotora inſula non ſine incolarum fructu, pauliſper moratus in Indiam peruenit. Cap. XVI.

MENSE igitur Aprili ineunte anni inſequētis, Soſa faſelum ingentem (galeonem vulgo uocant) tractus Indici cauſa comparatum cum

ualida

ualida manu conſcendit, claſſe cum primum per ualetudinem liceat, ſequi iuſſa. Diſceſſit cum Prætore Franciſcus Luſitanis ſimul & incolis eius diſceſſum lacrymis magniſque beneuolentię indicijs proſequentibus. Soſa aliquot dierum nauigatione paſſuum millia ferme nongenta a Mozambico prouectus, & Melindam (*Saracena* urbs eſt amica Luſitanorum) delatus paucos ibi dies ſubſtitit. In ea urbe Luſitani mercatores plerumque uerſantur, & ſi quos forte ibidem occupauerit mors, tumulis cruce inſignibus conduntur. Propter urbem ingens ac præclara crux è marmore inaurato uiſitur a Luſitanis conſtituta. Qua conſpecta Xauerius ex inſperato, efferri gaudio cœpit tantam uim & gloriam cruci gratulans, quod in media Saracenorum ac dæmonum ditione victrix emicaret. Subinde haud leuis dictu res hanc eius lætitiam auxit. Saracenus quidam ciuitatis eius primarius, queſtus apud Franciſcum Saracenorum pietatem conſenuiſſe, percontabatur ex eo, an idem eueniret Chriſtianis. Quippe ex ſeptemdecim fanis, quæ Melindæ erant, tria dumtaxat, eaque paucis admodum celebrari obſtupeſcebat, ignarus cur tandem ſuorum pietas deficeret. Et tantum illud mali profecto ex nefario aliquo ipſorum ſcelere dicebat ortum. At Xauerius lætus obiectu crucis uim dæmonis repreſſam, negauit tam mirandum eſſe, vanam Mahometis religionem iam deficere, quam tamdiu uiguiſſe. Deum utique veræ religionis auctorem a ſuperſtitioſorum Saracenorũq; precibus abhorrere: & hanc ſcilicet eſſe causã, cur preces quas auerſaretur, extingui

Melinda urbs.

Crucis honos inter Saracenos.

Mahometis cultus conſenuit.

funditus vellet. His forte auditis Saracenus ſuo more ſacerdos (Caciche ipſi appellant) idemque Magiſter Mahometicæ diſciplinæ ſane eruditus propalam confirmauit, niſi Mahometes intra biennium eos reuiſeret, nuntium ſe illi remiſſurum. adeo iam in anxiis illorum mentibus Mahometis reuerentia exoleuerat. Ceterum Franciſcus animos ſuperſtitione captos, nec vllius ſalubris conſilij patientes cum nequiret tam breui tempore liberare; quod erat reliquum, excitauit eos ad cupidinem Chriſtianæ libertatis, magnopere monens ut ab hominum conditore Deo opem lucemque identidem implorarent. Repetito deinde itinere, uetus illud ſuum inſtitutum tenebat ardore animi nouo, vt vectoribus, ægris maxime (neque enim deerant) quibuſcunque poſſet rebus opem ferret. In quo quidem genere eouſque progreſſus eſt, quoad progredi benignitas poteſt. benignus vt eſſet in alios, durus fuit in ſeipſum. Namque ut de ſua habitatione ac lectulo commodaret ægrotis, magnam illius itineris partem ipſe in publico inter turbam nauticam cubitauit, lectum ei anchorario fune in ſpiram conuoluto, ceruical anchora præbente. Exinde noua Franciſco benemerendi de hominibus ac de religione oblata materies eſt: Nam omnem Africæ orā circumuectus præter ad Socotoram inſulam a Melinda paſſuū millia prope M. CCCC. nauigium appulit. Ea inſula adiacet Guardafo, vt vocant, Africæ promontorio, è regione ſinus Arabici, fretique Mecani poſita, cui freto Meca nomen dedit vrbs execrando Mahometis ſepulcro inclyta. Socotora autem circuitu ad C. millia paſſuum amplectitur.

Aegris de ſuo cubiculo lectoq; commodat.

Anchorarij funis uolumine pro lecto utitur.

Socotora Inſula.

tur: Terra ſaxis aſpera, ac vaſta ſine ullo fere indicio humani cultus: non triticũ, non oryzũ, non vinum, non poma fert, ſterilis prorſus, niſi quod dactylis, ex quibus pane incolæ cõficiunt, & pecore abundat. Et ſuper cætera, cæli intemperie grauis ingenti torretur ardore ſolis. Gens plane rudis, & imperita: nulla apud eos monumenta litterarum, nemo qui legere ſaltem ſciat. Vicis habitatur, ſuus cuique vico Caciche eſt inſtar Curionis. Et Caciches nihilo doctiores alijs, precationes tantum quaſdam peregrina lingua compoſitas, quas ne ipſi quidem intelligunt, recitant memoriter. At incolæ Chriſtianos ſe eſſe gloriantes eximia veneratione Thomam Apoſtolum colunt, atque ad priſcos illos olim in ea Inſula ab Apoſtolo baptizatos originem referunt ſuam: Multaque (cum iam chriſtiani mores exoleuerint) religionis oſtendunt veſtigia, Sacella pie magis quam ample extructa & ornata, cruces in altaribus cum lychnis præpendentibus, & quoniam paupertas tintinnabulorum adimit uſum ligneis crepitaculis (uti apud nos ſancta hebdomada aſſolet) conueniendi populo ſignum datur. Caciches porro quanquam connubio implicati, tamen abſtinentia ſunt inſignes: quoties ieiunant non ſolum carne, ac lacte ſed etiam piſce, cuius magna eſt copia, prorſus abſtinent, ut adeo moriantur citius, quam quicquam tale deguſtent, dactylis dumtaxat & oleribus victitantes. Quin etiam quadrageſimas quotannis binas, quarum altera bimeſtris eſt, rite ieiunant. et ſi qui forte profani homines carnem per ea tempora guſtauerint, templi aditu prohibentur. Ceterum

Caciches inſtar curionum.

Caciches abſtinentia inſignes.

terum ſatis conſtabat a Gaſizibus utpote imperitis, iamdiu neque inſtitui quemquam Chriſtianis præceptis, neque baptizari. Accedebat Saraceni Domini, qui indigenas per uim ſubegerat, ueſana impietas; quippe non ſolum ipſos miſeris uexabat modis; ſed etiam eorum paruos filios e complexu parentum abreptos execrãdis Saracenorum ſacris initiare geſtiebat. Itaque ex incolarum aſpectu, congreſſuq; haud minus moleſtiæ Xauerius, quam lætitiæ cepit, indigne ferens illos a maioribus degeneres, religionis, quã profitebantur, ignaros, a catholicis ſacerdotibus deſtitutos in Saracenorum ditione eſſe, uelut oues in poteſtate luporum. Cumq; eos (quod per tempus liceret) inſtituere exoptaret, uernacula in peregrino homine lingua non ſuppetebàt uoluntati, animoque. Sed nimirum nihil eſt difficile caritati. A propriis nationum ſignis ad communia confugiens, nutibus & quibuſcunq; rebus poterat, tantiſper dum ibi fuit, homines rudes chriſtianis imbuit ritibus. Puerorum quoque complures, libentiſſimis eorum parentibus, baptizauit; cum pro ſe quiſque ad eum liberos ſuos deducerent enixius orantes, ut apud eos commorari ne grauaretur; pollicenteſque neminem prorſus, qui non baptiſmo ablueretur, tota inſula futurum. Xauerius ergo etſi loci uaſtitas, & incommoda erant ante oculos, omnium tamen præterquam illorum ſalutis immemor, Pretorem adit; meſſemque iam maturam ac paratam oſtendens precatur, ut per eum aliquãdiu ibi morari liceat. At Prætor ſatis gnarus eam Inſulam Turcarum populationibus expoſitam, committendum ſibi ratus non eſt, ut talis uir in ſerui-

Socotoreorũ miſera conditio.

Socotoræos nutibus excolere conatur.

Magnam uim puerorũ baptizat.

ſeruitutem abduceretur a Turcis, Ergo egregia eius in miſeros homines benignitate collaudata, eum admonuit, ne præſentis ſpecie boni ſe falli ſineret. Noli (inquit) auidius hęrere in primis, ne omittas meliora. Quid tantopere iſtic laborare expetis, ubi maior fructu labor eſt? minora periculis præmia? Alia te regio, alia gens, alij chriſtiani manent, apud quos utique operam, & tutius ponas, & melius. Tum Franciſcus quoniam ei ſecus uideretur, quem ſciret plus uidere, quam ſe: in ipſius poteſtate ſe omnino fore reſpondit. Indigenas inde ſolatus, promittit eorum ſibi ſalutem ubicunque terrarum eſſet, cordi futurum. Ad extremum omnes ad rectam interim religionem in medio generationis prauæ retinendam cohortatus, certam illis ſpem maturæ oſtendit opis. Nec promiſſum ſefellit. Ab eis digreſſus ut primum occaſio ſe obtulit, ad Ioannem Luſitaniæ Regem litteras dedit, quibus Socotorços chriſtianos tanquam oues errantes ſine paſtore deſertos ab omnibus, Saracenorum inſuper tyrannide oppreſſos uehementer Regiæ prouidentiæ cōmendaret. In ea quippe Inſula Saracenū per uim contra ius faſq; omne dominari, ut qui chriſtianos indigenas ſiue in chriſtianā fidē propenſos oriūdos ab Alumnis Apoſtoli Thomę miſerādū in modū opprimat ac diuexet, eorūq; liberos per uim e gremio parentū raptos initiare ſtudeat Mahometi Satanæq. Proſpiceret pius Rex, ne paulatim in Saracenorū mores ac ritus abirēt: & quibus eorū corporavis dediſſet, ultro ipſi animos darent. Actū de illis fore, niſi in Luſitani Regis umbra deliteſcerēt. Ceterū nō dubitādū quin Deus

Franciſci epiſtola ad Regem Luſitania.

cui hoc dediſſet, ut unus ex omnibus chriſtianis Regibus poſſet, eidem hanc mentem eſſet daturus, ut uellet, miſeros illos & afflictos protegere ac tutari. Proinde ne cunctaretur, quos communis Dominus diuino redemiſſet ſanguine hos ipſe regalibus opibus domino ſuo conſeruare. Præſertim uero cum totum hoc negotium nullo periculo, nullo ſumptu, nutu ſolo Regis confici poſſet. claſsi modo regiæ illac iter utiq; facturæ imperaret, ut Socotoreos ſuo præſidio ab immaniſſima Saraceni Domini tyrannide uindicaret. Haud irritæ fuerunt Franciſci litteræ, ac preces. Cauſa nec honeſtior Xauerio quam Regi uiſa, nec magis cordi fuit. Itaq; haud ſegnius, quam eius pietate dignum erat, claſſem eo deſtinauit. Et bellum fuit tam felix quã pium. Socotora pulſis Saracenis ui capta, indigenæ ſeruitio impotentis domini exépti; ualidum quoque inſulæ præſidium impoſitum, vt libertas non gratior eſſet, quam tutior. Xauerius deinde eo non contentus beneficium libertate maius adiecit, in eam inſulam quibuſdam è Societate misſis, qui ſylueſcentem illam Domini vineam denuo colerent, & Saracenorum tyrannide depulſa, etiam Satanæ tyrannidem depellerent. E Socotora cum nauis uela feciſſet, Xauerius ad ſuum ſe munus penſumq; reuocauit; eodemq; benignitatis & induſtriæ tenore, quo Indicum iter ſuſceperat, prætervectus Arabiæ oram ac Perſidis, aliquando peruenit in Indiam. Goam egregiam Indiæ urbem applicuit, prid. Non. Maias eiuſdem anni, ipſo die S. Ioanni ante portam latinam ſacro; quem diem Indiæ natalem quodammodo poſſumus appellare. Quippe eo die Franciſcus Xauerius ſummo

Socotorai Franciſci rogatu Saracenorum tyrãnide liberantur.

Dei beneficio, ac munere illis gentibus natus, magna ex parte lucem ſalutemq; in Indiam ſecum aduexit. Nam & ipſe perditas illas nationes recreauit maximis beneficiis ſimul cum Euangelij lumine allatis: & cæteris ſocijs viam ad Indorum aliarúmq; gentium conuerſionem aperuit. Id adeo planum omnibus faciet reliqua narratio. Poſthac enim res geſtas Xauerij copioſius, quam adhuc fecimus perſcribemus. Nam ſuperiora magna ex parte non quidem dubia, ſed tamen ſubobſcura ſunt, quod ferme litterarum luce caruerunt: Deinceps uero narraturi ſumus ea, quæ partim ab ipſo ſunt memoriæ prodita; partim ab ijs qui cum illo diu ac familiariter in India uerſati, eundem non modo obſeruarunt viuum, ſed etiam mortuum contrectarunt.

Quo in ſtatu Indiam offenderit. Cap. XVII.

INDIA Poetarum Hiſtoricorumque monumentis inclyta, regio eſt Aſiæ, duplo fere in longitudinem, quàm recta regione ſpatioſior, humanæ linguæ exſertæ maxime ſimilis. quippe à Septentrionibus Caucaſo commiſſa monti, ab occaſu Indo flumine a quo nomen traxit, ab ortu ſolis Gange coercita, exſerit ſe è temperata zona in auſtralem Oceanum. Amnes quippe illi è Scythiæ montibus profluentes magno aquarum diuortio, quo longius manant, hoc latius inter ſe terræ ſpatium relinquunt; paſſuúq; millia circiter M, hoc eſt dimidiatā ferme Indiæ longitudinem emenſi prorumpunt in mare. Inter horum oſtia fluminum, ubi latiſſima eſt India circiter *India deſcriptio.*

citer decies centena millia paſſuum patet. Inde paulatim in arctum coit vſque ad Comorinum promontorium, vbi cuneata longe excurrit ex Aſia. Interiora Indiæ ethnici indigenę colunt: ora quæ ad Indum vergit, fere indigenas habet Reges: quæ Gangem ſpectat Saracenos. Nam Saraceni iampridem ex Arabia, ac Perſide eo profecti, ſenſim plures Indorum populos qua conſilio, qua armis ſuæ ditionis fecerunt. Luſitani quoque libero commeantes mari, ignotas alijs terras ſæpius adeundo, per occaſionem in vtraque ora maritima vrbes nec paucas, nec ignobiles occuparunt: magnumque eſt Luſitanorum nomen in India, totoque oriente. Oram Indiæ maritimam, quippe maxima ex parte torridæ ſubiectam Zonæ perpetuus ferme ſolis feruor vrget, qui ęſtiuo vapori perſimilis omnes anni partes vno prope tenore percurrit. Ceterum tempeſtiui imbres atque Eteſiæ ſic æſtum temperant, vt haud ſane incommode habitetur; quanquam æſtiuis menſibus (& quia bis ſol æquinoctialem lineam tranſit quotannis, binæ in anno æſtates exiſtunt) omnia feruidiſsimus Solis incendit ardor. Regio fertilis eſt maxime Oryzæ, quæ apud eos tritici vicem implet; ſecundum oryzam palmæ cuiuſdam, ex qua non modo fructus tum recentes tum aridos carpunt; verumetiam (incredibile dictu, audituque) vinum, acetum, oleum hauriunt; materiam tectorum, nauium, funium, librorum petunt; omnium pene rerum facultatem in vna arbore præbente natura. Piſce quoque ac pecore abundant. Margaritarum in primis eſt terra diues, quas conchilijs incluſas in latentibus ſcopulis inco-

incolæ ſolertiſſime rimantur. Nec alia celebratæ à veteribus Indorum opulentiæ cauſa maior, ex quo luxuria purgamentis maris pretium fecit. Gens indigena colore nigra, corpus cætera nudum ab vmbilico ad genua carbaſis velat. Seruilia vulgo ingenia & fraudulenta. Paupertas in tam diuite regione latiſſime patet, diuitijs ob Dynaſtarum ac regum impotentiam, ad paucos redactis. Nec tamen luxum inopia excludit. Omnibus vulgo etiam viris aurum, aut certe aurichalcum pendet ex auribus, quas delitiarum cauſa artificio quodam productas ad humeros oſtentant. Plerique brachia quoque armillis ornant: adeo in muliebrem degenerauere cultum. Alia præterea multa de Indorum moribus traduntur, quibus perſequendis huiuſce hiſtoriæ curſum morari operæ pretium non videtur. Indiæ caput Goa eſt vrbs in Inſula eiuſdem nominis, è regione ſinus Perſici poſita, ab Indi oſtijs millia paſſuum circiter CCCC. Hæc manu ac natura munita (Inſulam enim exiguam vbi ſita eſt, anguſtum fretum a continenti dirimit) pulchritudine ac tectorum frequentia, commercio, diuitijs, ciuium & incolarum numero cum præcipuis Europæ vrbibus haud immerito conferri poteſt. Itaque & Archiepiſcopi Prætoriſque Indici ſedes eſt, & à Luſitanis maxime celebratur. Satis conſtat Indiam olim S. Thomæ Apoſtoli non ſolum veſtigijs impreſſam verum etiam ſanguine imbutam: complureſque illius opera factos eſſe Chriſtianos. Sed horum poſteri ethnicis, ac Saracenis

Goa Indiæ caput.

immiſti

immiſſi paulatim degenerauerant ad eorum mores ritusque. Et iam (paucis admodum vicis exceptis quorum incolæ a S. Thoma nomen acceperunt) nihil ferme Chriſtianæ religionis præter famam in India durabat, cum Luſitani Goa, & alijs Indiæ oppidis potiti, Indis Saracenorum Tyrannorumque iugo exutis euangelij lucem reddidere. Namque & ipſi inter eos habitare, & indigenas ad Chriſtum ſenſim aggregare cœperunt. Erat tum Goanus Epiſcopus (idem autem quia tum ſolus erat in India Epiſcopus, cunctæ Indiæ præſidebat) Ioannes Alboquercius vir è Franciſcana familia pariter doctrina & religione inſignis, is cum paucis ſuæ diſciplinę hominibus, etſi maiorem quàm pro numero, Chriſtianæ rei nauabat operam; tamen Sacerdotum penuria minus proficiebat, quàm opus erat. Nulli tota India tum erant religioſi, præter eos, quos dixi Franciſcanos, quibus Luſitanorum inſtitutio vix inſtituendi Ethnicos ſpatium dabat. Inter omnes fratris Iacobi Borbani Franciſcani vel eruditio ac virtus vel Chriſtianæ fidei propagandæ cupiditas eminebat. Is Indos aliquot pueros ab ſe conuerſos ac baptizatos cum Chriſtianis myſterijs ſimul & Luſitana imbuiſset lingua, eosdem in conuertendis Ethnicis interpretes adhibuerat, inuento non magis ſolerti, quam felici. Itaque piorum ac locupletium hominum opibus fultus maiora agitabat animo; & Indicarum gentium Seminario inſtituto, ipſe in alumnis docendis totus erat. Quocirca etſi Epiſcopus, cæterique Franciſcani pro egregia ſua pietate exoptarent Chriſtianæ religionis proferre fines in India; tamen tot locis tanta paucitas ſufficere haud

Iacobi Borbani Franciſcani ſtudium religionis.

Goani Collegij initia.

quaquam

quaquam valebat. Ergo non tantum in aliis oppidis Luſitanorum, ſed in ipſa vrbe Goa, ethnicorum Saracenorumque vigebant ſuperſtitiones: Gentiles Saracenique ſane opulenti vbique miſti Luſitanis, palam, luce execrandis ſuperſtitionibus operabantur, conniuentibus Luſitanarum arcium Præfectis, ſeu quod nondum recentis imperij opes ſatis ſtabilitas haberent; ſeu quod nemo foret, qui illos erroris conuictos ad Chriſti traduceret cultum. Proinde ſi qui ex ijs Chriſtiana ſuſceperant ſacra, adeo ab opulentioribus vexabantur, vix vt ſe Chriſtianos profiteri ſuſtinerent. Ethnicorum vtique Saracenorumque negotiatorum regias merces, ac vectigalia tractantium tantæ erant opes etiam Goæ, vt apud Luſitanos, ipſoſque Magiſtratus plurimum & gratia pollerent, & viribus. Ita nouis Chriſtianis oppreſsis, ethnicorum conuerſio frigebat. Haud multo melior conditio erat Luſitanorum. Multis locis apud eos ſacramentorum rarus vſus, ſacrarum concionum fere nullus, quòd tota India duos treſue ad ſummum habebat concionatores, haud ſane multo plures ſacerdotes. Quocirca pleraque Luſitanorum præſidia Miſſæ quoque ſacrificio, non ſolum concione ſacra, totos ſæpe carebant annos. Super hæc vrgebat eos fœda, perditaque conſuetudo Saracenorum Ethnicorumque. Nihil moribus eorum corruptius, nihil ad irritandam libidinem efficacius. Vtrique ènim pariter in obſcœnas effuſi voluptates, nihil ferme vxorum pudicitia leuius ducebant. Quocirca Luſitani quanquam natura temperantiæ frugalitatiſque ſtudioſi, in tam corruptrice terra epulis, & ijs quæ epulas ſequun-

Neophytorũ miſera conditio.

Luſitanorũ prolapſi mores in India.

ſequuntur, dediti, vulgo pellices plures vndique coemptas habebant domi. Eoque iam illos, nemine vitia reprehendente, libido prouexerat, vt pudoris obliti vitam flagitioſam vel honori ſibi ducerent: nullum lucrum iniquum, nullum turpe exiſtimarent, adeo cupiditas malo vſu corroborata rerum immutauerat ſpeciem. Plerique vero ſine confeſsionis, & Euchariſtiæ vſu annos complures tranſigebant. Et ſæpius quam ſemel in anno confitentes ſimulatæ pietatis vulgo arguebantur. Si quis forte conſcientia ſtimulante, expiare peccata vellet, oculos ac voces hominum fugiens clam &, velut Nicodemus olim, noctu veniebat ad IESVM. Luſitanorum porro coniuges pellicesque indigenæ etſi Chriſtianę, tamen ob Chriſtianorum myſteriorum inſcitiam, Ethnicis Saracenisque ſuperſtitionibus captæ tenebantur: & liberi parentibus ſimiles, aut etiam nequiores. Hic rerum ſtatus erat in India, cum eò Franciſcus venit. Qui mire lætus ſe aliquando (quod omni voto expetiuerat) in Indiam perueniſſe, rebus hiſce cognitis, ad medendum tot ac tantis malis curam intendit, & quod in illo ardore animi permirum eſt, cautius quam auidius admouit manum.

Conciliato Epiſcopo, in India elaborare inſtituit. Cap. XVIII.

NON erat ignarus inter Epiſcopos, & alios curatores eccleſiaſticos, ſi vtrique ſummo iure agant, nec de ſuo remittant iure, facile controuerſias & contentiones oriri, non minore damno, quam offenſione populorum. Omnium igi-

Igitur primum omnem certaminum materiam de medio remouendam ratus, vt prouideret bona non ſolum coram Deo ſed etiam coram omnibus hominibus, Epiſcopum ſibi omni ratione demereri ſtatuit. Ergo Deo, & Archangelo Indiæ prçſide (vt eius inſtitutum ferebat) inuocatis, Epiſcopum adit, eique comiter ſimul, ac reuerenter ſalutato demonſtrat, ſe Pauli Tertij Pont. Max. & Ioannis Tertii Luſitaniæ Regis miſſu veniſſe in Indiam, vt ethnicos ad Chriſti fidem adduceret, Neophytos ac Luſitanos ad Chriſtianam erudiret pietatem. Ceterum parere magis quàm imperare aſſuetum, alieno arbitrio vti malle quam ſuo. Proinde ſe in Epiſcopi Indici poteſtate futurum: nihilque facturum prorſus, niſi ex ipſius ſententia, ac voluntate. Tum Pontificijs, Regijsque litteris prolatis, Apoſtolicę ſuę legationis teſtibus, ad eius pedes prouolutus, ea omnia ſe illi tradere ait, ne ſecus vteretur, quam Epiſcopo viſum foret. Non facile aliàs magis apparuit, quam cito animos conciliet vera humilitas. Alboquercius tantam talis viri demiſsionem modeſtiamque admiratus, ſummæ facilitati demittentis ſe pari facilitate reſpondit. Nam confeſtim iacentem comiter alleuat, eidemque diploma ac litteras reddit, gratum ſibi futurum confirmans, ſi Apoſtolicus legatus data auctoritate ad Pontificis, Regisque vteretur arbitrium. Neque enim dubitandum, quin ita vſurus eſſet, vt talium virorum de ſe iudicia comprobaret. Ex eo tempore inter Epiſcopum, & Xauerium obſequio obſeruantiaque adeo certatum eſt, vt inuicem ſua cõſilia amiciſſime cõmunicarẽt. Franciſcus ergo lętus ſibi in Chriſtiana re cu-

Indiæ epiſcopum adit.

Goanum epiſcopum ſumma demiſſione ſibi conciliat.

re curanda adiutorem epiſcopum fore, alacrius Goæ, velut penſum inſtituti ſui, ſumma vi ęgros iuuare inſtitit. Extemplo enim ſede in valetudinario regio collocata grauiter affectis omni ope inſeruire, hortari nunc ſingulos nunc vniuerſos; confeſsionisque & euchariſtiæ ſacramentis expiare non ante deſtitit, quam morum mutatio ſpem vitæ feciſſet melioris. Præcipuus labor erat grauiter laborantibus ſubuenire, quibus non interdiu ſolum ſed etiam noctu præſto erat, omnibus eximiam eius benignitatem amoremque in alienos pluſquam paternum mirantibus. Quippe Franciſci lectus eſſe vulgo dicebatur ad pedes eius, qui grauiſsimo inter omnes eſſet morbo implicitus, ibi enim inſtituto ſuo pernoctabat, vt omnibus horis, ſi quid grauius incidiſſet, periculo ingruenti celeritas obuiam iret. Inter quæ nihilo ei minor cura paupertatis tuendæ, quam nauandæ benignitatis fuit. Xauerij veſtimenta erant ea, quibus è Luſitania indutus venerat, cultu haud ſane a vilioribus vulgatisque Luſitanorum Sacerdotum abhorrentia. Ceterum veritus ne diſpar veſtitus abalienaret ab ſe animos Indorum, ſtatuit ab Sacerdotibus qui ibi degebant non differre veſtitu. Itaque ſatis gnarus Societati IESV veſtis habitum certum ac proprium nullum eſſe, ſed communem Sacerdotum eius loci vbi verſetur; valetudinarij cuſtodem facile exorat pro familiaritate, vt tunicam ſibi plebeiam comparet, quali pauperes indigenæ Sacerdotes vulgo vti ſolerent. Sed ille non tam poſtulati, quàm decori memor, pro Franciſci dignitate atque auctoritate defert ei ex vndulata veſte confectam togam:

Franciſci lectus apud periculoſiſsime ægrotãtem.

Studiũ paupertatis in veſtitu.

libe-

liberali facto liberaliorem addit orationem; talem ibi Sacerdotum veſtitum eſſe, propter maximos Indiæ colores: veſtis genus, etſi undulatũ ſit, rude tamen eſſe plebeiumque. At Xauerius illas ueſtimentorum delitias auerſatus, tum tu igitur (inquit) iſtam undulatam togam cuipiam iſtorũ, quos dicis, Sacerdotum, ſi uoles dabis, mihi ſi vi debitur, cannabinam curabis nigram. Quippe hominem qui paupertatem uouerit ea ueſtis decet, quæ & indicium ſit, & monumentum paupertatis. Huius ille reſponſi ueritate uictus talarem ei tunicam cannabinam, qualem requirebat conficiendam protinus curat. Ea deinde Franciſcus illorum Sacerdotum ritu eſt uſus ſine zona & pallio, malens de veſtitu quam de paupertate detrahere. In eo autem non magis moderatio enituit, quã conſtantia. Eundem deinceps ueſtitum in India perpetuo uſurpauit. Et ualuit eius auctoritas apud Socios. Qui diu Franciſci inſtituto, talem habitum tenuere. Ceterum hodie Luſitanorum more, quem complures iam peregrini Sacerdotes in India ſequuntur, & zona utuntur & pallio. Agebat tum Xauerius annum circiter quintum & quadrageſimum, quæ ætas fere conſilio magis quam uiribus pollet. Verum ille uirtute erectus nulli cedebat labori: etſi enim per id tẽpus ægrorum ſubleuandorum præcipua erat cura, nequaquam tamen ualentibus deerat, quos grauior ſiue animorum, ſeu corporum caſus urgeret.

Tunica cannabina utitur ſine toga aut pallio.

Poſt operam ægris impenſe datam, mane adeuntibus confitendi gratia, faciles aures dabat; ſæpe a primoribus ciuitatis ob eandem cauſam euocabatur. & erat tanta confiteri cupientium multitudo, ut ne decimæ qui-

dem eorum parti eximia Xauerij ſedulitas ſuffi-ceret. Poſt meridiem fere uinctos in cuſtodiis uiſitans, corrogata iuuabat ſtipe: traditaque eis recte confitendi ratione, plurimas totius anteactæ uitæ confesſionis audiuit. Nec nihil Xauerii apud alios ualuit exemplum. Prętor ipſe Soſa ſemel in hebdomada,& ægros benigne inuiſere,& uinctos,cauſis eorum cognoſcēdis, expediendiſque ſolari inſtituit,idque ſolemne habuit quamdiu in India fuit. Dominicis porro diebus Xauerius leproſos (quorū Noſocomiū eſt in ſuburbano) iuuabat, eis cum cæteris in rebus miniſtrans, tum uero poſt exceptas confesſiones,Chriſti corpus impertiens. Nec quiſquam omnino fuit eorum, qui non illo auctore, ſacrorum myſteriorum particeps fieret. Vbi ſatis operæ ægris nauaſſe uiſus eſt, in ædem B. Mariæ valetudinario proximam demigrauit ualentibus quoque opem laturus. Ibi Dominicis ac feſtis diebus mane concionem habebat ad Luſitanos; a prandio indigenis ſymboli capita cum ſumma cura explicabat. maiore hominum frequentia, quam pro ædis, ubi docebat,modo. Inde inimicos ad pacem, disſidentes ad concordiam reducebat. Nec quicquam in priuatis colloquiis inexpertum omiſit,quod ad ſanandos ciuium animos pertineret. Ille Luſitanos ſermonis affabilitate captos comiter de ipſorum uitijs admonuit;ille incuſſo nunc mortis nunc gehænnæ terrore,perditos homines à flagitiis reuocauit. Quos ut primum permotos eſſe ſenſit, modo ad expiationem noxarum,modo ad vitæ emendationem rogando alternis,ſuadendoque pellicere inſtitit. Satis conſtat pleroſque ita affectos atque animatos, ut a confesſio-

Vinctos corrogata ſtipe iuuat.

Leproſis miniſtrat.

Concionatur.

Priuata colloquia.

Fructus ſermonum.

ne

ne nouam uitæ rationem inſtituerint, pellicibus eiectis,& iniqua pecunia reſtituta. Cęleſtis hæc diſciplina adeo ciuium: incolarumq; formauit mores, vt alia quædam uideretur eſſe Goæ facies, quam paulo ante fuerat. Et Franciſcum ipſum cum diurna chriſtianæ pietatis miniſteria, tum uero nocturnę orationis asſiduitas clarum et celebrem fecerunt ad Luſitanos pariter Indoſq;. Ceterum uir uere ſanctus nominis celebritatem non ſuperbię incitamentũ habuit, ſed induſtriæ. Quippe humanæ ſalutis,quam laudis auidior,nouas ſubinde excogitans iuuandorum hominum rationes;ad omnia deſcendebat. Illud autem in tali uiro admirabile Chriſtianæ ſimplicitatis exẽplum,& utilius quam ſpecioſius inſtitutum. Homo id ætatis,atq; auctoritatis uias plateaſq; cum tintinabulo circumiẽs (adeo nihil quod Deo gratum,hominibus ſalubre foret,ſibi indecorum ducebat) pueroſq; ac ſeruos ad Chriſtianam doctrinam conuocans,ad uiarum angulos, & compita ſubinde tali carmine incolarum pietatem excitabat. Fideles chriſtiani liberos ueſtros ſeruoſq; pro ueſtra in Chriſtum caritate, ad Chriſtianam diſciplinam dimittite. Ad hãc rei nouitatem maximi puerorum ac mancipiorũ vndiq; ſe proripientium, aliorũq; hominum concurrebant greges. Quos ille omnes in ædem B. Mariæ quaſi agmine adductos Catechiſmum modulãs docebat, ratus pueros cãntus ſuauitate delinitos & libẽtius conuenturos ad audiendum, & facilius illa tanquã carmina memoriæ mandaturos; quod utrũq; rei euentus comprobauit. Verum ad id negotium non plus ſolertiæ adhibuit quam prudentiæ. Namq; haud dubius ita demum utilem ſuum laborem

Pueros ac ſeruos tintinnabulo coactos docet.

borem futurum, ſi probe intelligerentur quæ edi ſci oporteret; ſingula rerum capita decantata pro auditorum captu & intelligentia explicabat bre uiter appoſiteque. Apud rudes enim homines ac ſeruos rudi & abiecto dicendi genere utebatur de induſtria; quo facilius ſermo notus in illorum aures atque animos influeret. Nec uero huius la boris fructus aut exiguus aut caducus fuit. Hinc tantus ille Chriſtianæ inſtitutionis docendæ diſcendæque vſus, qui hodie viget in India. Nam cum ex ea re fructus hominum ſpe maior extaret, Epiſcopus ab aliis idem in reliquis urbis tem plis fieri iuſſit. Itaq; certatim ſocij quidem Fran ciſci inſtituto, ceteri autē partim Epiſcopi iuſſu, partim illorum exemplo excitati, idem poſtea to ta India factitarunt, cum ingenti rei Chriſtianæ emolumento. Quippe hic mos cum alibi tum uero Goæ adeo percrebuit, vt paſſim in ſcholis, in uijs, in compitis, in tectis, agris, nauibus, pro ineptis ac vecordibus cantilenis, chriſtianæ diſcipli næ rudimenta & decantentur iucundiſſime, & audiantur. Quocirca iam uſu uenit, ut uix dum balbutientes infantes carmina illa magna ex par te percepta cantitare geſtiant. In hoc autem quod dixi munere obeundo Xauerius haud illuſtrius induſtriæ, quam abſtinentię ac modeſtię exemplū edidit. Ex his quæ eleemoſinæ nomine ad illum plurima afferebantur, nihil admodum ſumens ſi bi, omnia egentibus, atq; ægrotantibus quam oc cultiſſime diſpertiebat, ne quid laus humana de diuina mercede decerperet. Nec gloriolam ſolum, ſed etiam honorem (in quo pauci fortes & conſtantes reperiuntur repudiabat ex animo. Nam cum vulgo honos illius virtuti debitus ha-

Plebeio ſermone utitur de induſtria

Tradendi Cathechiſmi fructus.

Honoris fuga.

beretur,

beretur, honorem æque & honorantes geſtu, ac toto corpore, non tantum voce vultuque auerſabatur; indignũ ſcilicet ratus Chriſtianũ hominẽ ueneratione delectari Chriſti opprobria ſecum animo reputantem. Audiant quod dicturus ſum, qui uanos honorum titulos aucupantur. Xauerius quidem rerum humanarum, maximeq; ſui ipſius contemptor nihilo minus celebritatem nominis honoremq; aſpernabatur, quam vulgo homines expetunt: vt iam conſtaret inter omnes, nihil illi grauius ac moleſtius accidere poſſe, quam prædicationem rerum ſuarum, ſuique uenerationem. Ceterum ut honor fugientem maxime ſequitur, hæc ipſa honoris fuga, ut fit, honorem, & admirationem auxit. Admirabantur omnes Sacerdotem eruditionis ac uirtutis eximię, peregrinum ex alio orbe terrarũ tam multa gerere, tamq; pręclara, nulla omnino mercede, ne laudis quidem & gloriæ. Ergo ut antea in Luſitania, ſic in India, Apoſtolus vulgo cœptus eſt appellari, non minore vtique eius ſtomacho, quam pudore. Sed vicit multitudinis ſiue pertinacia dicenda eſt, ſiue conſtantia: Hæſit enim deinceps Xauerio Apoſtoli cognomen adeo, ut excuti ab eo nullo modo potuerit. Idemque poſtea cognomen a Franciſco quaſi capite ad eius manauit ſocios. Verum hi denique effecerunt, ut nouo nomine, de quo mox dicemus aſſumpto, vetus illud nimis magnificum deponerent nomen.

Apoſtolus in India appellatur.

Goanum Collegium Societati parat. Cap. XIX.

PAVCIS ante Xauerij aduentum menſibus, Goæ pij quidam homines, auctore fratre Iacobo Borbano Franciſcano rei Chriſtianæ augendæ ſocietate inter ſe inita (vt ſupra oſtendimus) Indorum Seminarium inchoarant, iamq; rerum vſu docti conſenſerant, optimũ factu eſſe pueros adoleſcentuloſq; quamplurimos omnium fere Indicarum nationum chriſtianis moribus, ac literis imbui; ac deinde ſuam quemq; domum remitti partim Sacerdotes, partim interpretes futuros. Igitur cõmuni conſilio ad Ferdinandum Rhodericum Quæſtorem Regium (is tum Stephano Gama Indiæ Prætore abſente, eius loco Goæ præerat) rem deferunt, ab eodem conſilium, & auxilium petentes. Ex eius ergo auctoritate Sodalitas inſtituitur his legibus, ut Goæ ex omnibus ferme Indiæ nationibus (nominatim autẽ appellabãtur Canarini, ad quos Goa ipſa pertinet, Cingulani, Malauares, Ceilanij, Bẽgalenſes, Beguani, Malacenſes, Sinæ, Abyſſini) pueri Chriſtianis myſterijs, ac præceptis erudirentur qui deinde Sacerdotum aut interpretum implerent uicem. Quod ſi qui ad neutrum munus eſſent idonei, alerẽtur tamen, quoad artem aliquam addiſcerent. Et rei quidem familiaris procurationẽ penes delectos a Sodalitate curatores, puerorum uero inſtitutionem apud Franciſcanos eſſe placuit. His rebus ita compoſitis. Quæſtor regius Prætoris Indici, & Regis Luſitani nõmine ſtipendium ex publico octingentorum aureorum, quo tum Deorum Sa-

Seminariũ Indorum.

cerdotes

cerdotes fruebãtur, Goano Seminario attribuit, Dęmonis opes ad Dei cultum diuina prouidẽtia vertẽte. Id vectigal deinde duplicatum ab eodẽ, & ab India Prætore & regia auctoritate firmatum: ædes quoque cum templo ædificari cœptæ: Collegio, quoniam ad fidei propagationem referebatur, à ſancta fide nomen eſt inditum. Redituum iam & eleemoſynarum tanta uis erat, ut centum alumni ſuſtineri facile poſſent. Alebantur tum ſexaginta. Præerat Collegio F. Iacobus Borbanus, is qui eius autor fuerat. Ceterũ id Collegium Societati IESV diuinitus erat deſtinatũ, quod ipſemet Borbanus ex quo tempore Societatem noſſe cœpit, lętus euentu non ſemel prędixit. Ille gitur Xauerij egregia uitę ratione perſpecta, ſtudioq; inſtituendę teneræ ętatis ualde probato Seminarii adminiſtrationem vltro ei detulit. Ille utpote qui diſſeminando Euangelio totam Indiam peragrare in animo haberet, id oneris ſcilicet recuſauit. Inſtare primo acriter Iacobus; negotij magnitudinem proponere, uberrimos fructus percenſere, Seminarium illud Sacerdotum atq; interpretum, Ethnicarũ nationũ ſubſidium, maximum ad religionem propagandam momentum eſſe ueris laudibus memorans. Vbi nihil ſe proficere animaduertit, cum ipſemet, tum per Soſam Prætorẽ Indiæ agere cœpit vt ſi Xauerius eã curã ſuſcipere ipſe aut nõ poſſet, aut nollet; at alicui ſaltem è ſociis ſuis mandaret. Paulum & Mãſillam ſocios Franciſcus e Mozambico propediẽ, alios item deinceps è Luſitania expectabat. Itaq; animo Collegij illius amplitudinem atq; uſum eximium præſagiẽte, rem complexus Paulum deſtinauit ſui muneris Vicarium: alumnorumq; Ma-

Seminarij adminiſtrationem recuſat.

giſtros è Societate inde uſq; ab urbe Roma exciuit, haud minore Prętoris quã Borbani uolũtate, Inde reditibus annuis regia liberalitate auctis, cum ad augẽdum alumnorũ numerum laxari tecta placuiſſet, Soſę Prætoris non autoritas magis, quam largitas negotio fauit; & nouum templum, deſcriptæque denuo ædes eiuſdem potiſſimũ ope atq; opera breui tempore abſolutæ ſunt. Templũ dicatum S. Paulo. inde collegium S. Pauli appellatum. Ex eo deinde homines è Societate nomen acceperũt. Nam cum id Collegiũ poſtea, ſaluo Indorum Seminario, Societati IESV ab Rege Luſitaniæ attributum eſſet, Patribus in Indiam & Oriẽtem deſtinatis inſtituendis, Patres cognomen traxerunt ex loco. Id hodie regia munificentia locupletatum bonis, ædificijſq; ornatum eſt, egregiũ ſane Luſitanorum Regũ munificentia monumentum, ampliſſimumq; cõcionatorum, ſacerdotumque ad uſum Indiæ, Orientiſq; Seminarium, Conimbricenſi Seminario in Goanũ ab Rege Luſitaniæ verſo. Hîc enim (præter plurimos ex Indorũ populis alumnos, qui ſeparatas colunt ædes) ad centum partim ibidem adſciti in Societatem IESV, partim a Luſitania ſubmiſſi bonis artibus ac moribus inſtruuntur, donec ſatis idonei ſint ad Indiæ, Orientiſq; gentes exemplis & ſermonibus iuuandas. Hanc primam Societati ſedem diuina prouidentia conſtituit in India, priuſquam ibi eſſet Societatis nomen auditum: eademque ſedes parens eſt & caput ſedium cæterarum, quæ deinceps in Oriente plurimæ quæſitæ conditæq;. Ceterum ut ad ordinem rerum, unde nos opportunitas Goani Collegij per Xauerium parti, auerterat, redeamus, Seminario quod diximus Societati

Goanum collegium Societatis IESV.

cietati aſsignato, nouum Indiæ campum Xauerio excolendum Deus attribuit.

Ad Comorinenſes Neophytos iuuandos proficiſcitur. Cap. XX.

IAM prolapſam Goæ Chriſtianam diſciplinam Xauerius reſtituerat, cum Comorini promontorij, oræque Piſcariæ incolæ nuper ad Chriſti fidem adducti, deſertique à Sacerdotibus ingentem eius animo iniecere curam. Piſcaria regio vicis magis quàm vrbibus frequens à piſcatoribus (Parauas vocant) incolitur. margaritis non alia ora ditior: Quocirca ex margaritarum maxime piſcatu Piſcaria nominatur. Verum incolæ opum vernacularum expertes in margaritis piſcandis, operam ſuam locabant Saracenis. Tutuchurinum oppidum eſt eius oræ non ignobile, vbi leuis dictu res grauiſsimi belli cauſa; & imminens genti clades Chriſtianę fidei occaſio fuit. In iurgio Saracenus (vt eſt genus hominum impotens & contumelioſum) Parauæ cuiuſdam aurem gentis more perforatam, detracto per contumeliam anulo, lacerarat, quod apud illos probrum ducitur maximum. Itaque Saraceno illo interfecto, iniuriam Parauæ vlti ſunt. Ceterũ vt in rixis accenſo certamine animorũ, cędes alia ex alia naſcitur, neq; vllus eſt cædendi finis, niſi pax intercurrerit; res quæ primo per vlciſcẽdi libidinẽ à duorum iurgio ad neceſſariorũ certamẽ venerat, inde ab horũ certamine ad internecinũ bellũ venit nationũ. Nam Parauæ demũ maiore quã intulerãt, accepta clade, impoſitã nationi ſuæ labem hoſtium ſanguine luendã rati, clam permagnam ex vicis fere omnibus contrahunt manum.

Ora Piſcaria.

Ex leuiſsima cauſa internecinũ bellum.

ac de

ac de improuiſo, impetu in Saracenos facto, magnum eorum numerum interficiunt. Tum enimvero Saraceni ira furentes omnibus viribus in Parauas conſurgere, eorumque nomen ad internecionem redigere ſtatuerunt. Protinus ergo quantam maximam poſſunt comparant Claſſem, ipſoſque Parauarum Regulos magnitudine pecuniæ in ſuos populares incitant, haud dubij ſi hoſtes nullum neque mari neque terra haberent, effugium circumuentos haud ęgre ad vnum omnes concidi poſſe. Hic Parauæ cum vndique ſe cinctos periculis, ab hoſtibus circumseſſos, ab Regibus ſuis proditos cernerent, fluctuantes animis circumſpicere externa auxilia, conſilia vndecunque exquirere. Verſabatur tum forte inter eos Chriſtianus eques (Ioanni Crucio nomen fuit) homo domi ſuæ honeſtiſsimus, natione quidem Malauar, ceterum Luſitanis ſimilior quàm ſuis; qui virtutis ergo ab Rege Luſitaniæ Chriſti eques factus, eo ipſo tempore equos aliquot ad Parauarum regulos adducebat. Ad hunc igitur primores Parauarum pro familiarita te coeunt, rem demonſtrant, conſilium petunt. Et Crucius vir æque prudens ac pius illorum tre pidationem Euangelij occaſionem ratus, vt ſimul belli ac ſuperſtitionis arceret cladem, cenſere ſe dixit, in vltimo diſcrimine ad vltima remedia deſcenderent. Et quoniam a ſuis Regibus contra ius, fasque proditi vndique hoſtium vrgerentur armis, a præpotenti cæli Rege, Luſitaniſq; eum pie ac religioſe colentibus implorarent opē. Quippe hac vmbra Luſitani, cæleſtiſque auxilij non tegi ſolum ipſos poſſe, ſed etiam de hoſtibus triumphare. Nam ſi Luſitanorum, hoc eſt,

Ioannes Crucius.

Chri-

Chriſtianam religionem amplexi, eis ſe vltro dedidiſsēt, haud dubie illos pro religione, ac dedititijs ſuis bellum aduerſus communes hoſtes impigre ſuſceptum fortiter æque ac feliciter cæleſti ope geſturos. Et Saracenis æterni Chriſtiani nominis hoſtibus victis debellatisque, fortaſis piſcatum margaritarum iure belli eis ademptum Parauis, quod Chriſtiani facti eſſent vltro donaturos, velut auctoramentum religionis. Haud ſurdis hæc auribus dicta. Nec Parauas eques, nec equitem Luſitanus fefellit. Omnia prorſus, vt ille prædixerat, euenere. Cum terror hoſtium, & equitis autoritas trepidos Parauarum animos ad Luſitanorum amicitiam, religionemque perpuliſſent, propere ſummi eorum magiſtratus (Pantagatini appellantur) honeſtiſsimos ſuæ nationis viros Cocinū ad Luſitanos allegant, Legatis mandant, vt Cocini primo quoque tempore ipſi fiant Chriſtiani, & Parauarum rebus in Luſitanorum ditionem datis, opem ab eis ad imminentem Saracenorum rabiem arcendam, Sacerdotes ad cæteros Chriſti ſacris initiandos petant: Cocinum Luſitanorum oppidum eſt maritimum inter Comorinum promontorium, & Goam poſitum, amplitudine ac dignitate vni Goæ in India ſecundum. Huc ergo Parauarum Legati millia paſſuum circiter cxxx. emenſi cum appuliſſent, mira opportunitate Michaelem vazium Proepiſcopum (generalem Epiſcopi vicarium vocabant) virum propagandæ religionis auidiſsimum offendunt: à quo comiter accepti, & ad Præfectum vrbis introducti, non enixius quàm efficacius commendantur. Præfectus Parauarum legatione benigne audita; & beneuolen-

Cocinum.

uolentiam eis in præſentia præſtitit, & ſtudium apud Prætorem Indiæ detulit ſuum. Benignius etiam quam locutus eſt fecit: vtique poſtea quam Legati baptiſmum efflagitarunt. Et Prętor Indiæ à Cocini Præfecto certior de tota re factus, vt erat homo eximiæ pietatis, eo nuntio lętus celeriter Parauis ferri iuſſit auxilium. Inter hęc Parauarum Legati baptiſmo luſtrati cognomen à cruce in gratiam Ioannis Crucij, qui hoc illis conſilij dederat, acceperunt. Idque cognomen (tanta fuit ſalutaris conſilij gratia) a reliquis deinceps eius gentis primoribus adſcitum. Pręfectus igitur Prætoris iuſſu, confeſtim validam claſſem adornat, oram Piſcatiam petit, cum hoſte confligit. Haud humanę opis res viſa. Saraceni primo impetu victi, vnoque prælio debellati. Inde Parauis belli metu liberatis, ad eorum baptiſmum cura Præfecti verſa. Miſſis eo ſacerdotibus, baptizata capitum ad XX. millia dicuntur. Luſitanus inde victor haud contentus dedititiorum ſuorum ſalute, piſcatum inſuper margaritarum (vti Crucius coniectauerat) eiſdem ſuſceptę religionis præmium vltro conceſsit: vt verſa vice Saracenis, non niſi facta a Parauis poteſtate, piſcari liceret. Ita Deo incommoda in bonos euentus vertente, vnius auris laceratio in vniuerſæ gentis ſalutem & emolumentum ceſsit. Ceterum diuino conſilio humana imbecillitas defuit, Nam Sacerdotes illi quos diximus, Parauis magna ex parte baptizatis ſumma loci intemperie, & alimentorum inopia territi domos protinus remigrarunt. Itaque miſeri Neophyti, quos fortaſis non tam verę religionis amor, quam metus

Comorinenſes baptizantur.

Comorinenſes à Sacerdotibus deſeruntur.

metus ac fuga periculi ad Chriſti aggregauerat cultum, deſerti à paſtoribus, Chriſtianę diſciplinæ penitus ignari, ad priſtinos ritus, ac mores reuoluebantur. His rebus ex ipſo Michaele Vazio cognitis, Xauerius varie affectus eſt, nam tanto rei Chriſtianæ incremento admodũ lętus, ingentem ex illorum ſolitudine cepit dolorem: quem tamen breui haud dubia ſpes leniit, Neophytos illos poſſe ſua opera erigi, colique. Quippe ethnici & Neophyti Vrbi Goæ finitimi, ad quos iam eius induſtria vocabatur, F. Iacobi Borbani & aliorum opera egregie iuuabantur: Ipſe autem ſubuenire geſtiebat omni ope deſtitutis. Extemplo igitur in oram Piſcariam proficiſci conſtituit, piſcatorum ipſorum animas piſcaturus longe pretioſiores margaritis. Mox igitur Epiſcopum ſua conſuetudine adit, quid ſui conſilij ſit, edocet: eique totius rei permittit arbitrium. Ille probato conſilio, bene precatus eum dimittit. In digreſſu obortæ Alboquercio lacrymæ facile prodidere, quantopere Xauerij modeſtiam diligeret. Franciſcus inde epiſcopi autoritate ſubnixus Soſam Indiæ Prætorẽ conuenit, ac re demonſtrata, vt facultatem negotij conficiendi (ſi videatur) det, impenſe rogat. Tum ille teſtari Deum ſe talis viri diſceſſum permoleſte ferre: ſed quoniam non ambigeret, quin eius profectio Parauis ſaluti foret; hoc ſolatio deſiderium, quod ex ipſo caperet, leniturum: & ſimul quicquid ad iter illud opus eſſet, non minus benigne, quam libenter, & regis imperio, & ſua ſponte curaturum. Egit grates Xauerius tam officioſæ voluntati, negans ſe quicquam deſiderare aliud, niſi

Epiſcopi in Xauerium amor.

Prætoris obſeruantia erga Franciſcum.

eius itineris facultatem ; vt quoniam terreſtre iter hoſtibus obnoxium diceretur, mari quamprimum eo contendere liceret. Extemplo morem gerit Soſa, nauim attribuit, & nihilo ſecius imperat ſuis, omnibus eum inſtruant rebus. Sed in viæ vitæq; cõmodis fortiter conſtanterque repudiandis, Xauerius ſui ſimilis fuit. Offerentibus atque adeo obtrudentibus magiſtratibus ad iter illud neceſſaria gratias comiter agens prorſus omnia remiſit. Verum cum ijdem obſtinate, non modo enixe inſtarent, ceſsit nonnihil eorum precibus, haud minore facilitatis laude, quam abſtinentiæ. thoracemque ex corio, atque ocreas ſumpſit aduerſus ſolis æſtum, quem illis in locis, quippe æquinoctiali plagæ proximis longe maximum cognorat eſſe. Hiſce rebus impigre curatis pro ſe quiſque amici eius, ac ſtudioſi inſtrumenta itineris conferre cœperunt. Quibus ille benigne remiſsis, quod impedimenta verius, quàm adiumenta ſibi eſſe diceret, vna cum Præfecto oræ Piſcariæ, qui eodem pergebat, Octobri menſe inito diſceſsit.

Studiũ paupertatis.

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII.

LIBER SECVNDVS.

In Comorino Promontorio elaborat. Caput I.

Comorinum promontorium.

COMORINVM promontorium pari fere interuallo ab Indo & Gange diſtans ad æquinoctialem lineã procurrit, ab vrbe Goa millia paſſuum circiter DC. Hinc velut ex cubito ſe flectit India: indidem & ora Piſcaria inter orientem, ac meridiem ſpectans ferme CC. millia paſſuum Gangem verſus porrigitur. Tota regio tam alimentorum inops, quam diues gemmarum. Quippe incolæ oryza, lacte, piſce, carne viuunt; pane, vino, pomis, cæteriſque eiuſmodi rebus carent. Et medicorum medicamentorumque vſus vulgo apud eos nullus. Gentis quidem ingenia (vt eſt captus barbarorum) ſatis ſedata, & quieta: ceterum admodum rudia & incondita ſunt. Nec aliam Indiæ regionem ſol magis exurit, vbi enim vapor iacentes arenas accendit, æſtus exiſtit intolerabilis,

Aeſtus intolerabilis.

quo

quo cuncta velut igne torrentur. Hanc tamen tantam cæli locique intemperiem pari ciborum, medicamentorumque inopię iunctam, inuicta Xauerii virtus vltro ſubijt, auidior ſcilicet animorum, quam cæteri margaritarum. Enimuero pretium eſt operę quæ deinceps expoſituri ſumus de immenſo infinitoque Xauerii labore, maximis ærumnis, omniumque rerum inopia in Comorinenſi promontorio, cognoſcere eos, qui vel modicis laboribus, & incommodis perfuncti placent, indulgentque ſibi, perinde quaſi Chriſti nomine extrema perpeſsi. Nimirum vehementer nos noſtri pudeat, pigeatque ſi noſtros labores cum Franciſco conferamus in Comorinenſi Chriſti vinea laborante. Habitabatur longiſſimus ille tractus piſcatorum, partim vicis, partim oppidis ad XXX. Horum XX. erant Chriſtianorum, in quibus præter XX. Neophytorum millia Chriſtianis pręceptis imbuenda, complures ſupererant baptizandi vel infantes, vel adulti; luctandum ſępe non magis cum ardore ſolis, quam cum arena: feruido littore non tantum fallente, ſed etiam exurente veſtigia. At Franciſcus ad omnia interritus tam duram prouinciam maiore etiam animi robore ſuſtinuit, quam ſuſcepit. Namque vnus multorum Sacerdotum animos ac vires gerens contempto ſolis ardore continenter circum illius orę maritimę vicos & oppida pedibus ſępe nudis (vtique poſt detritas vſu ocreas) feruida arena curſare: infantes ac pueros, cęterosque quotidie ad Chriſti fidem accedētes baptiſmo abluere: Idolorum ſacrificia miris artibus impedire: ſponſos ac ſponſas rite in matrimonio collocare: omnes pro cuiuſque

Labores Xaueriÿ infiniti.

iuſque intelligentia, catechiſmo erudire inſtitit quamuis æſtuãs, & ſudore pene perpetuo fluens. Nec uero ſuum ipſe corpus in tantis laboribus indulgenter habuit. Solenne illi fuit cubare humi, gentis more oryza victitare, eaq; exigua, & ſcilicet male cõdita, utpote quam ſibi ipſe in ſummis occupationibus coqueret. Ad oryzam admodum raro piſcẽ, aut lac a Neophytis Ethniciſue ultro allatum adhibebat. Multis etiam ac grauibus mõleſtijs, quas peregrino homini locorum inſolẽtia, rerumque omnium inopia neceſſario offerebant, defungebatur. Et cætera quidem incommoda haud ferebat ægre, ſed patrij ipſorum ſermonis inſcitia uehementer curam eius intenderat. Nam incolæ interrogati de rebus ad Chriſti religionem legemque pertinentibus id modo reſpondebant, ſe eſſe Chriſtianos. & quod Luſitanæ linguæ omnino rudes eſſent, Chriſtianorum inſtituta, ac præcepta cognoſcere nequiuiſſe. Deduxerat quidem ſecum Franciſcus alumnos Goani Collegij duos iam adultos, & Malauarici ſermonis, quo illa gens utitur, Luſitanique non ignaros: Sed puerorum & idiotarum inſtitutionem per interpretem, & tardam & minus efficacem expertus, maluit eos magiſtros habere quam interpretes, adeo incenſa erat cupido non celeritatis ſolum in docendo, ſed etiam ſedulitatis. Itaque ab ijs, quos diximus Chriſtianæ diſciplinæ capita in Malauaricam linguam celeriter uertenda curauit. Inde homo id ætatis in Chriſti gratiam uelut repueraſcens illa quamprimum ediſcere; mox tintinnabulo puerorum greges, ac uirorum cogens vicos obire,

Orizam ſibi ipſe coquit.

Comorinenſium inſcitia.

vnum in locum coáctis illa quæ dixi capita incul care. Magiſtri ardor diſcendi alacritatem diſcipulis attulit. Omnia quæ tradebantur, rudes pueri unius menſis ſpatio memoriæ belliſſime commendarunt, ut nec Franciſcum induſtriæ ſuæ, nec illos aſſiduitatis pœniteret. Tanta porrò eos ceperat diſcendi cupido, vt ab illo alias ex aliis precationes ediſcendas ſubinde flagitarent, adeo obſtinate, ut pene odioſe interpellarent etiam diuini penſum officij perſoluentem: neque finem ullum facerent inſtandi; donec illorum poſtulatis ſatisfacturum promitteret. Xauerius ergo ubi initia ex ſententia ſuccedere animaduertit, paucorum emolumento minime contentus, rationem inijt iuuandi quamplurimos. Vt ea inſtitutio latius pateret, pueris præcipit, uti ſuos quiſque parentes, cognatos, domeſticos vicinoſque omnes paulatim docerent eadem illa, quæ ipſi in ſchola didiciſſent. Ita pueri è diſcipulis repente doctores facti rem chriſtianam haud ſane mediocriter adiuuerunt. Nec uero Xauerius hiſce adiutoribus utens quicquam de labore remiſit ſuo. Diebus Dominicis in magno puerorum, mulierum, ac uirorum cœtu, orſus ab ſymbolo Apoſtolorum breuiter duodecim fidei capita ac præcepta Decalogi, alia alio explicabat tempore. Audiebatur attente ac diligenter, obſtupeſcentibus non modo Chriſtianis; ſed etiam Ethnicis, qui frequentes conueniebant, demirantes Chriſtianam legem adeo conſentaneam & congruentem eſſe rationi. Ceterum Xauerius haud ignarus in diuinis rebus recte tradendis plus diuinam uim ualere, quàm humanam induſtriam, ad ſingula ſymboli ac decalogi capita ipſe appoſito carmine

Comorinenſium puerorum ardor diſcendi.

Pueris utitur ad Parentum, & aliorum inſtitutionem.

Chriſtiana lex Ethnicorum iudicio congruit rationi.

præibat:

præibat: quo carmine opem ſeparatim a Chriſto & a B. Maria peterent, ad illa ipſa ſiue credenda, ſiue exſequenda; illudq; ſubinde pronunciabat, ſi illa quæ tum peterent de fide ac lege Chriſtiana ſeruanda, a Deo impetraſſent, deinceps multo plura ac maiora diuinitus accepturos, quam ipſi taciti auderent optare. Eadem autem opera & Neophytos inſtituebat, & imbuebat Catechumenos; ad quos utique quia magis periclitabantur, plus etiam curę atque operæ deriuabat. Tantus uero numerus erat Chriſtiana ſacra capeſſentium (vicos enim totos ſingulis diebus non ſemel expiauit) vt inter baptizandum, manibus brachiiſque defatigatis, ſæpe langueret: Sępe etiam talium rerum inculcatio docentem frangebat, adeo vt uox pariter uireſq; deficerent. Nō tamē illius uirtus laxamentum laboris, ſed nouam materiam quærebat benemerendi. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animum uinci poſſe diceres. Plures quotidie infantes undique conquiſitos rite ſacra luſtrabat aqua. Præcipue uero teneram ætatem ad religionem informare ſtudebat, haud ignarus plurimum momenti eſſe in puerorum inſtitutione, utpote quos prouideret a primæ ætatis conformatione longe meliores parentibus euaſuros. Habebat eius rei argumenta & multa & illuſtria. Etenim Neophytos pueros cernebat Chriſtianæ doctrinæ perdiſcendæ cupidos, non auidius arripere ipſos explicata, quam aliis tradere: ab Idolorum cultu, omniq; ſuperſtitionum genere adeo abhorrere, ut parentes ipſos in hoc genere peccantes, nec ipſi reprehendere vererentur, & ad Franciſcum protinus deferrent. Nec ille accenſis puerorum ſtudijs

Totos pagos ſingulis diebus baptizat.

Virtus labore inuicta.

Teneræ ætatis informatio.

deerat, ſed ad facinus vindicandum & dux eis erat & comes. Si quando tale aliquid illorum indicio enunciatum eſſet, propere contracta pue rorum manu contendebat ad eam domum, quæ tantum admiſerat nefas: extemplo uelut ſigno dato, inuadebat lararium: Tum pueri facto impetu pro ſe quiſque Deorum ſimulacra comminuere, conſputare, conculcare pedibus, omnibus contumelijs onerare, Diaboli cultum in ludibrium uertente Xauerio.

Multis miraculis per ſe ac pueros editis, tradendæ Chriſtianæ doctrinæ Vicarios ſibi ſubſtituit. Cap. II.

PAGIS, qui primi occurrerant ſatis Catechiſmo eruditis, Tutuchurinum oppidum petens ad ignobilem Ethnicorum pagum diuertit, qui contempto proximo accolarum exemplo Chriſti aſpernabantur fidem. Inſtanti Franciſco ut uniuerſæ orę Piſcariæ auctoritatem ſequerentur, id ſibi per Regem ſuum fas eſſe omnes pariter abnuebant; non tã uerè, quam obſtinatè ſuperſtitioni honeſtum obſequij titulum præferentes. Incerto conſilij Xauerio egregiam rei benegerendę occaſionem diuina prouidentia obtulit. Per id tempus inibi mulier quædam honeſta tertium iam diem periclitabatur difficultate partus: Nihil illa deſperatius. Iam ſurdæ inanium Deorum aures fruſtra pro illius ſalute pulſatæ coniugem eius cognatoſque fatigauerant, cum Franciſcus re comperta, Deo fretus eò cum interprete accurrit, ſpem aliquam opis oſtendens. Mox domeſticorum permiſſu agere cum illa, ut deſperata

ſperata corporis ſalute, animæ conſuleret; & ſimul noſtræ fidei capita breuiter explicare cœpit. Quibus cum mulier diuinitus tacta aſſentiretur, percontatur ex ea Xauerius, uelitne fieri Chriſtiana,& libenter quidem inquit illa. Tum Franciſcus Euangelio recitato, moribūdam feminam rite baptizat mirum dictu.baptiſmus ita facilem illi partum præſtitit, ut protinus innoxia fœtum effunderet. Lætus euentu Franciſcus primum modo natum infantem, domeſticos deinde omnes baptiſmo luſtrat non minus miraculo attonitos, quam lętitia geſtientes. Factum tam admirabile tamque teſtatum celeriter (vt fieri ſolet) fama vulgauit. Xauerius ergo populi animos ſtupore perculſos urgendos ratus, pagi primoribus inſtare ut ſuſcipere ne dubitarent religionem,cuius documentum recens tam euidens haberent. Negare illi primo id ſe Regis ſui iniuſſu eſſe facturos; deinde poteſtate a Regio procuratore facta, omnes fere cum ſua quiſque familia, Chriſtianis initiati ſacris. Primores baptizati ceteros omnes ſuo exemplo incitarunt. Ita Pagus uniuerſus ad Chriſti fidem acceſſit. Inde Franciſcus Punicale (oppidum ideſt ſane frequens) profectus benigne à Neophytis excipitur. Confeſtim infantibus ſuo inſtituto baptizatis, populum ac pueros catechiſmo imbuere inſtitit. Et graſſabatur tū in oppido lues. Itaq; permulti quotidie ad eum conueniebant undiq; rogatū, ut ipſorū tecta adiret, ſuper affectos Deū rite precaturus: plures quoq; grauiter laborātes, qui deprecatores nullos haberēt, ipſimet ut poterāt, ad illum eādē ob cauſā obrepebāt. Cōmouebatur ſcilicet Xauerius tum inſita miſericordia tum miſerabili

Mulier periclitans difficultate partus baptiſmo liberatur.

Pagum uniuerſum baptizat.

ſpectaculo. Miſeris hominibus iuſta petentibus abnuere neſas ducebat, ueritus ne quid forte de fiducia aut opinione chriſtianæ religionis cunctatio demeret. Quocirca in adeundis ægrotis, recitandoq; ſuper eos Euangelio plurimum & operæ ponebat & temporis. Nec male tempus & opera poſita. Satis conſtat plurimos ab eo in illa maritima ora ægros ſanatos eſſe, multos Energumenos liberatos. Fama eſt etiam excitatos a mortuis duos treſue, de quibus dicturi ſumus, ubi Franciſci miracula exponemus. Non ceſſabant interea quotidianę occupationes inſtituendi pueros, Ethnicos conuertendi, baptizandi cõuerſos, ſepeliendi mortuos, conſulentibus reſpondendi. Ægrorum autẽ negotium, pro multitudine ægrotantium & fama curatorum, infinite creſcebat in dies, ut iam unus omnibus ſatisfacere haud quaquam ualeret, & contentiones ut fit inter eos exiſtebant, quòd ſuam quiſque domum primus eum certabat adducere. Igitur iuſtis eorum poſtulatis ſalua pace, morem gerens, pueros idoneos ſuo loco dimittere inſtituit, conſilio non magis neceſſario, quam ſalubri. Pueri domos adeuntes ex pręſcripto Xauerij, primum domeſticos ac vicinos omnes concire: deinde ſimul cum ijs qui conuenerunt, ſymbolo fidei recitato, ęgros ad ſpem certamq; Dei fiduciam, cuius beneficio valetudinem recuperaturi eſſent, excitare: ad extremum omnibus qui aderant ſpe & expectatione erectis, certas adhibere preces. Nec uanum id inuentum fuit. Puerorum circunſtantium, ægrorum, & uero Franciſci auctoris fides ſpe laborantibus tum corporum, tum animorum peperit ſanitatem. Permulti quippe Neophytorum in ſuſcepta religione

Ægros ſanat Energumenos liberat.

Ægros per pueros curat

gione confirmati: Ethnicorum non pauci ad Chriſti fidem, cuius uim experti forent in ualetudine recuperanda, perducti. Quod ſi quis puerorum precatoriam Franciſci coronã habere poterat (ea tactos ægros haud dubie ſanabat) preclare ſecum putabat agi. Itaq; illa prodigiis nobilis certatim expetebatur, & ad ægros perpetuo circum lata, raro admodum ad Franciſcum redibat, miraculis magis quam precibus ſeruiens. Hæc fama non ſine magna Xauerii laude manans clariorem eius animi demiſſionem fecit; nam miracula, ab ſe circummiſſis pueris edita ipſe puerorum ægrorumq; aſſignabat fidei. Ceterum dum omni ratione abijcere ſeſe, ſuamque uim occulere conatur, auxit ſplendorem ſanctitatis ſuæ. Quocirca non egregia uirtute ſolum, ſed etiam chriſtiana humilitate conſpicuus, vulgo iam Pater Sanctus appellabatur. adeo occultata uirtus exiſtit illuſtrior. Spectata in depellendis morbis Neophytorum fides, atq; induſtria ad communicandum eiſdem laborem plebis erudiendæ Xaueriũ accendit. Itaq; delectu habito, quibus haud minus ſedulitatis erat quã pietatis, eos quoquo uerſus dimittebat monitos, ut in domibus, uijs, plateis, Catechiſmum ita ut acceperant, rudibus traderẽt. Vbi rem pulchre inſtitutam ſuis iam uiribus niti uidebat poſſe, in alium uicum ipſe cum pueris commigrabat. eadẽ ratione pagos reliquos eruditurus. Quos omnes ut obierat quietis immemor, labore in orbem redeunte ad primum vicum reuertebatur, confirmaturus ſi quid forte labaret; eodéq; ordine pagos deinceps reuiſebat omnes. Inter hæc non modo ad præſens tempus, ſed etiã in poſterum rem Chriſtianam ſtabiliendam ratus, in-

Xauerij humilitas, rationes ægrorum puerorum fidei tribuentis.

Sanctus Pater uulgo appellatur.

Catechiſmi tradendi laborem eum pueris communicat.

ſingulis pagis oppidiſq; Chriſtianæ inſtitutionis relinquebat, exéplũ ſcribendi gnaris ut id deſcriberét, rudibus vt ediſcerent, quotidieq; memoriter recitarent, præcipiés. In omnibus etiã pagis inſtituit, uti feſtis diebus omnibus, Neophyti unũ in locũ congregati Chriſtianã doctrinam cuncti pariter decantarent. Vt autem rectum inſtitutũ, recte atq; ordine procederet, Vicarios muneris ſui relinquendos exiſtimans in oppidis uiciſq; ſingulis, unum aliquem Chriſtianæ rei curatoré (Canacapolam ipſi appellant) conſtituit. Et Canacapolis (nequando tam neceſſarium inſtitutum interiret) a Prætore Indiæ certam quotannis pecuniam attribuit ad victum; Canacapolis inſtituendis cauſa hęc fuit, ut eſſent qui paruis pueris periclitantibus baptiſmo ſuccurrerent in tempore: cæteriſq; in rebus quæ moram dilationemq; non patiũtur, Neophytis ſubuenirent, quoties ipſius Franciſci occurſum locorum longinquitas moraretur. Proinde omnibus in locis ſingulos, binoſue delegit, qui diſciplinæ Chriſtianæ intelligentia, grauitate uitæ, pietatis ardore, morũ integritate inter cæteros eminerent: his baptiſmi ratione tradita mãdauit, ut ſi quando neceſſitas urgeret, impigre baptizarét infantes: ſi quid incidiſſet grauius, referrent ad ſe. Hi in ſuo quiſque pago ob Sacerdotum inopiam, inſtar Curionum ſeu Parochorum erant, ædem ſacram curabant; bis in die Catechiſmum tum Latino tum patrio ſermone, mane uiris, poſt meridiem mulieribus, tradebant. Nuptias quoq; de more pronũciabant, inquirentes ecqua connubiorum forent impedimenta: præcipue uero periclitantes infantulos baptiſmate abluebãt. Iidem luſtranti uicos Xauerio numerum puero-

Canacapolæ Franciſci Vicarij.

rum

tũ eo anno natorũ, itẽq; habentium apud ſe pelli ces, inimicitiaſq; inter ſe exercentium edebãt ſtatim: quò ille hiſce rebus remediũ quãprimũ adhiberet. Ita res omnes præcipuas celeriter ſingulis in locis cognoſcebat pariter & cõponebat, ut quã minima mora interpoſita trãſiret alio. In hos omnes Canacapolas Xauerij rogatu quadringeni aurei ex publico à Prętore Indiæ attributi, ab Rege Luſitaniæ cõfirmati deinde ſunt. Ea pecunia Reginæ Luſitaniæ ſoccorũ, & crepidarũ nomine pẽtitabatur. Quocirca Frãciſcus ad Catharinã Reginã tã ſalsè quã pie ſcripſit. Non alios fore ſoccos aut crepidas cõmodiores, quibus ipſa ſcãderet in cælũ quã pueros Chriſtianos oræ Piſcariæ, eorũq; inſtitutiones. Quare orare ſe, ut ſoccorũ crepidarũque ſuarũ uectigal ad ſternendã ſibi in cælũ uiam illarũ præceptoribus attribueret. Læta tali cõmutatione, qua nullã potiorẽ optare potuiſſet. Illa ut erat femina inſigni religione, totã rẽ ualde probauit, ſuũq; illud tributũ Canacapolis Neophytorũ magiſtris volens ac libens conceſſit. Ita auctore Xauerio, liberalitate Reginæ, Regis auctoritate conſtituta res, ſtabilitaq;, non maiore illorum merito, quam rei Chriſtianæ emolumento.

Epiſtola ad Reginam Luſitaniæ.

Liberalitas ac pietas Reginæ Luſitaniæ.

Brachmanas conuincit, nonnulloſque eorum conuertit. Cap. III.

INTER hæc haud nihil cum Brachmanis Frãciſco negotii fuit. Inter omnes Indorum gentes nõ ſolum nobilitate, ſed etiã ſapientia eminẽt Brachmanes, Stirps Regia eadẽ & Sacerdotalis. Vnum ipſi Deum colunt (Parabrã uocant,) principium rerũ omniũ omni ex parte perfectũ, quippe cõditorẽ terræ cæliq;. Sed fabulas innumerabiles ad decipiẽdũ uulgus affinguntvero: ab illo tres

Brachmanes eorumq; religio.

filios

filios progenitos, mundique adminiſtrationi præ poſitos, quorum tamen vna ſit natura, vna diuinitas. Id adeo Brachmanum ipſorum ſignificant cingula, quibus in extremis terni ex nodo funiculi pendent: acceptam olim trini Dei veritatem, ſiue improbitate hominum, ſiue dæmonum calliditate adulterante. Fana quoque Dijs illis dicata viſuntur cum ternis turribus ab imo ſeiunctis, paulatimque in vnum coeuntibus. Eorundem ſimulacra varijs formis, quas olim induerint, ficta Pagodes ab ipſis vocantur. Et Brachmanæ quidem apud Indos doctrinæ & abſtinentiæ fama nobiles, in Comorino promontorio inſcitia ſunt, nequitiaque inſignes. Quippe in ea Indiæ parte paupertatis, quam locus ipſe fert, impatientes, ingenitæ nequitiæ nefarium adijciunt dolum. Ipſi remotis arbitris, feſto tympanorum ſono epulantes perſuadēt imperitis, Deorum ſimulacra epulari; Deorumque nomine ab eis poſtulant, quæ ipſi ad ſuſtentandas familias ſuas deſiderant; denunciata Deorum ira niſi extemplo faciant imperata. Xauerius ergo eos palam fraudis conuictos criminari apud populum, eorumque fallacias aperire cœpit. Ea res multis qui relicta inanium Deorum ſuperſtitione, ad Chriſtum ſe aggregarunt, ſaluti fuit. Brachmanes autem ſiue doctrinæ ſiue virtutis miraculo attoniti odio in venerationem verſo, Franciſcum donis atque omni ratione demereri connitebantur. Sed paupertatis amorem nulla deuinciunt dona. Ille remiſsis muneribus, ita libertatem conſeruabat ſuam, vt tamen Brachmanum amicitiam retineret. Et Chriſtianorum pagos circumiens ad illorum ſedes (Pagodes eodem, quo

Brachmanum improbitas & nequitia.

Bachmanes Frãciſci amicitiam expetunt.

Pagodes.

Deos

Deos nomine appellāt ſepe diuertebat, ex Brachmanum numero aliquos traduci ad Chriſtū poſſe credens cum ſalute plurimorum: Forte ad Pagodem venerat, vbi Brachmanes erant facile ducenti, qui Xauerij aduentu nuntiato, frequentes ad eum coeunt. Conſalutatione facta, multiſque verbis vltro citroque habitis, ſciſcitatur ex eis Franciſcus in conſeſſu, quid tandem illorum Dij præciperent in cælum ad ipſos ituris. Poſt longum certamen quis eorum potiſsimum reſponderet, ad ſenem octogenarium natu maximum ex omnibus, communi conſenſu delata res eſt, qui callide tergiuerſans percontatur inuicem de Xauerio, quid Chriſtianis hominibus eorum imperet Deus. At ille ſenis improbitate cognita, negauit ſe de Chriſtianis rebus verbum prius eſſe facturum, quam ipſe (vti par erat) reſpondiſſet de ſuis. Tum vero ſenex neceſſitate cogente, inſcitiam ſuam aperiens duo Deorum præcepta eſſe dixit, vnum vt vaccarum cæde, quarum ſpecie Dij colerentur, abſtinerent: alterum vt Brachmanas Deorum antiſtites, & adminiſtros benigne colerent donis. Ibi Xauerius ſimul hominis impudentia, ſimul rei indignitate motus repente exurgens, illos rogat vt ſe viciſſim audiant; & contenta voce ſymboli capita, ac præcepta Decalogi ipſorum ſermone pronuntiata breuiter explanat. Sub hæc quæ foret beatorum in cælo, quæ miſerorum apud inferos ſedes, & conditio docet, & ſimul quibus hominibus cælum pateret, qui detruderentur ad inferos. His illi auditis, repente conſurrexerunt vniuerſi, eumq; pro ſe quiſque amplexari, & chriſtianam religionem tam conſentanea myſteria ac præcepta continen-

Franciſci cō greſſus cum Brachmanis.

Brachmanæ Chriſtianam religionem probāt.

tinen-

tinentem miris efferre laudibus. Tanta apud peruerſos quoque animos vis eſt veritatis ſi ſuperno illuſtrentur lumine. Multa deinde percontati ridicula fortaſſe, atque abhorrentia ab auribus noſtris, & ingenia & tempora cultiora, Dei benignitate ſortitis. An hominis anima ſimiliter vt cæterorum animantium interiret vna cum corpore. Morientis hominis quà animus exiret. Qui fieret, vt per quietem in remotis etiam locis cum amicis eſſe nobis videremur. an quod dormiẽtis animus deſtituto corpore exiliret foras? Deus albus, an ater eſſet. nam ipſi vt pote natura nigri, ſuo indulgentes colori, nigrumque Deum eſſe rati, Deorum ſimulacra idẽtidem perungunt oleo, vt non atra modo, ſed etiam tetra horrendaque ſint. Dæmones ipſos, non eorum ſigna eſſe credas. Hiſce interrogationibus Xauerius haud ignarus ſermonem accommodandum auditoribus, non tam ſubtiliter, quam appoſitè ad eorum ingenia ita reſpondit, vt nemo prorſus ex tanto numero contra quidquam hiſcere auderet. Vrgenti deinde Xauerio vt Chriſtianam religionem, ſatis eis probatam, ſuſciperent, enimuero vereri ſe aiebant hominum ſermones, & rerum neceſſariarum inopiam, vitæ ratione mutata. Itaque miſeri cum eis pudor ſalute potior eſſet, neglecta luce, quam diſpicere cœperant, obſtinati hæſerunt in tenebris. Et quanquam Brachmanum (vt diximus) ſapientia inter Indos eminet, tamen vnus omnino inuentus eſt, tanto nomine non indignus homo è ſchola & ex celebri Indiæ Academia, qui Xauerio pro familiaritate, quædam illius Academiæ myſteria enuntiauit: vnũ eſſe Deũ

Ridicula Brachmanũ percontationes.

Brachmana Deũ nigrũ eſſe putant.

Brachmanũ myſteria

mund

mundi conditorem, quem in cælo regnantem à mortalibus coli oporteret. Octauum quemque diem (nos Dominicum appellamus) feſtum agendum eſſe. Venturum tempus cum vnam omnes ſequerentur religionẽ. Huic Chriſtianæ fidei myſteria inuicẽ exquirenti Franciſcus ſalutarẽ illam Chriſti vocem. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, pluribus explicauit. Quibus ille verbis ſimul cum explanatione in libellum relatis, eum rogauit vt ſe certis conditionibus baptizaret. At Xauerius nec æquas nec honeſtas conditiones auerſatus, baptiſmo ſuperſedẽdum cenſuit. Demum hominem dimiſit monitum vt myſterium illud de vno Deo colendo, in vulgus ederet confidens ſe aggregatum iri Chriſtianis, atq; huius digreſſus haud nullam iuuandæ rei Chriſtianæ ſpem dedit: Verum Brachmanæ alterius adoleſcentis lętior non ſpes ſolum, ſed etiã euentus fuit. Is optima indole ac moribus à Franciſco inſtitutus baptizatuſq; eodẽ auctore munus Catechiſmi pueris tradendi ſuſcepit: Chriſto ſibi e Dæmonis quoque ſchola diſciplinæ ſuæ Magiſtros diligente. per idem tempus Deus quam ſibi cordi eſſet Xauerius, haud dubio indicio declarauit. Dynaſtam Ethnicum certis de cauſis adibat, qui ut erat inhumanus ac barbarus, uirum ſanctitate inſignem aſpernatus non minus ruſtice quam contumelioſe venientem domo ſua excluſit: & ſimul irridens adiecit, ſi quando ipſe Chriſtianorum adiret templum, ſe inuicem excluderet. Franciſci iniuria per eos qui adfuerant vulgata, neminẽ minus, quã ipſum cui illata fuerat, irritauit. Enimuero indignũ facinus non

Brachmana baptizatus Catechiſmũ pueris tradit.

Illata Franciſco iniuria diuinitus uindicata.

quo cuncta velut igne torrentur. Hanc tamen tantam cæli locique intemperiem pari ciborum, medicamentorumque inopię iunctam, inuicta Xauerii virtus vltro ſubijt, auidior ſcilicet animorum, quam cæteri margaritarum. Enimuero pretium eſt operę quæ deinceps expoſituri ſumus de immenſo infinitoque Xauerii labore, maximis ærumnis, omniumque rerum inopia in Comorinenſi promontorio, cognoſcere eos, qui vel modicis laboribus, & incommodis perfuncti placent, indulgentque ſibi, perinde quaſi Chriſti nomine extrema perpeſsi. Nimirum vehementer nos noſtri pudeat, pigeatque ſi noſtros labores cum Franciſco conferamus in Comorinenſi Chriſti vinea laborante. Habitabatur longiſſimus ille tractus piſcatorum, partim vicis, partim oppidis ad XXX. Horum XX. erant Chriſtianorum, in quibus præter XX. Neophytorum millia Chriſtianis prçceptis imbuenda, complures ſupererant baptizandi vel infantes, vel adulti; luctandum ſçpe non magis cum ardore ſolis, quam cum arena: feruido littore non tantum fallente, ſed etiam exurente veſtigia. At Franciſcus ad omnia interritus tam duram prouinciam maiore etiam animi robore ſuſtinuit, quam ſuſcepit. Namque vnus multorum Sacerdotum animos ac vires gerens contempto ſolis ardore continenter circum illius orę maritimę vicos & oppida pedibus ſçpe nudis (vtique poſt detritas vſu ocreas) feruida arena curſare: infantes ac pueros, cçterosque quotidie ad Chriſti fidem accedẽtes baptiſmo abluere: Idolorum ſacrificia miris artibus impedire: ſponſos ac ſponſas rite in matrimonio collocare: omnes pro cu-

Labores Xauerij infiniti.

iuſque

iuſque intelligentia, catechiſmo erudire inſtitit quamuis æſtuās, & ſudore pene perpetuo fluens. Nec uero ſuum ipſe corpus in tantis laboribus indulgenter habuit. Solenne illi fuit cubare humi, gentis more oryza victitare, eaq; exigua, & ſcilicet male cōdita, utpote quam ſibi ipſe in ſummis occupationibus coqueret. Ad oryzam admodum raro piſcē, aut lac a Neophytis Ethnicíſue ultro allatum adhibebat. Multis etiam ac grauibus moleſtijs, quas peregrino homini locorum inſolētia, rerumque omnium inopia neceſſario offerebant, defungebatur. Et cætera quidem incommoda haud ferebat ægre, ſed patrij ipſorum ſermonis inſcitia uehementer curam eius intenderat. Nam incolæ interrogati de rebus ad Chriſti religionem legemque pertinentibus id modo reſpondebant, ſe eſſe Chriſtianos. & quod Luſitanæ linguæ omnino rudes eſſent, Chriſtianorum inſtituta; ac præcepta cognoſcere nequiuiſſe. Deduxerat quidem ſecum Franciſcus alumnos Goani Collegij duos iam adultos, & Malauarici ſermonis, quo illa gens utitur, Luſitanique non ignaros: Sed puerorum & idiotarum inſtitutionem per interpretem, & tardam & minus efficacem expertus, maluit eos magiſtros habere quam interpretes, adeo incenſa erat cupido non celeritatis ſolum in docendo, ſed etiam ſedulitatis. Itaque ab ijs, quos diximus Chriſtianæ diſciplinæ capita in Malauaricam linguam celeriter uertenda curauit. Inde homo id ætatis in Chriſti gratiam uelut repueraſcens illa quamprimum ediſcere; mox tintinnabulo puerorum greges, ac uirorum cogens vicos obire,

Orizam ſibi ipſe coquit.

Comorinenſium inſcitia.

vnum in locum coactis illa quæ dixi capita incul care. Magiſtri ardor diſcendi alacritatem diſcipulis attulit. Omnia quæ tradebantur, rudes pueri unius menſis ſpatio memoriæ belliſſime commendarunt, ut nec Franciſcum induſtriæ ſuæ, nec illos aſſiduitatis pœniteret. Tanta porrò eos cepe rat diſcendi cupido, vt ab illo alias ex aliis precationes ediſcendas ſubinde flagitarent, adeo obſtinate, ut pene odioſe interpellarent etiam diuini penſum officij perſoluentem: neque finem ullum facerent inſtandi; donec illorum poſtulatis ſatisfacturum promitteret. Xauerius ergo ubi initia ex ſententia ſuccedere animaduertit, paucorum emolumento minime contentus, rationem inijt iuuandi quamplurimos. Vt ea inſtitutio latius pateret, pueris præcipit, uti ſuos quiſque parentes, cognatos, domeſticos vicinoſque omnes paulatim docerent eadem illa, quæ ipſi in ſchola didiciſſent. Ita pueri è diſcipulis repente doctores facti rem chriſtianam haud ſane mediocriter adiuuerunt. Nec uero Xauerius hiſce adiutoribus utens quicquam de labore remiſit ſuo. Diebus Dominicis in magno puerorum, mulierum, ac uirorum cœtu, orſus ab ſymbolo Apoſtolorum breuiter duodecim fidei capita ac præcepta Decalogi, alia alio explicabat tempore. Audiebatur attente ac diligenter, obſtupeſcentibus non modo Chriſtianis; ſed etiam Ethnicis, qui frequentes conueniebant, demirantes Chriſtianam legem adeo conſentaneam & congruentem eſſe rationi. Ceterum Xauerius haud ignarus in diuinis rebus recte tradendis plus diuinam uim ualere, quàm humanam induſtriam, ad ſingula ſymboli ac decalogi capita ipſe appoſito carmine

Comorinenſium puerorum ardor diſcendi.

Pueris utitur ad Parentum, & aliorum inſtitutionem.

Chriſtiana lex Ethnicorum iudicio congruit rationi.

præibat:

præibat: quo carmine opem ſeparatim a Chriſto & a B. Maria peterent, ad illa ipſa ſiue credenda, ſiue exſequenda; illudq; ſubinde pronunciabat, ſi illa quæ tum peterent de fide ac lege Chriſtiana ſeruanda, a Deo impetraſſent, deinceps multo plura ac maiora diuinitus accepturos, quam ipſi taciti auderent optare. Eadem autem opera & Neophytos inſtituebat, & imbuebat Catechumenos; ad quos utique quia magis periclitabantur, plus etiam curę atque operæ deriuabat. Tantus uero numerus erat Chriſtiana ſacra capeſſentium (vicos enim totos ſingulis diebus non ſemel expiauit) vt inter baptizandum, manibus brachiiſque defatigatis, ſæpe langueret: Sępe etiam talium rerum inculcatio docentem frangebat, adeo vt uox pariter uireſq; deficerent. Nō tamē illius uirtus laxamentum laboris, ſed nouam materiam quærebat benemerendi. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animum uinci poſſe diceres. Plures quotidie infantes undique conquiſitos rite ſacra luſtrabat aqua. Præcipue uero teneram ætatem ad religionem informare ſtudebat, haud ignarus plurimum momenti eſſe in puerorum inſtitutione, utpote quos prouideret a primæ ætatis conformatione longe meliores parentibus euaſuros. Habebat eius rei argumenta & multa & illuſtria. Etenim Neophytos pueros cernebat Chriſtianæ doctrinæ perdiſcendæ cupidos, non auidius arripere ipſos explicata, quam aliis tradere: ab Idolorum cultu, omniq; ſuperſtitionum genere adeo abhorrere, ut parentes ipſos in hoc genere peccantes, nec ipſi reprehendere vererentur, & ad Franciſcum protinus deferrent. Nec ille accenſis puerorum ſtudijs

Totos pagos ſingulis diebus baptiZat.

Virtus labore inuicta.

Teneræ ætatis informatio.

decerat, ſed ad facinus vindicandum & dux eis erat & comes. Si quando tale aliquid illorum indicio enunciatum eſſet, propere contracta pue rorum manu contendebat ad eam domum, quæ tantum admiſerat nefas: extemplo uelut ſigno dato, inuadebat lararium: Tum pueri facto impetu pro ſe quiſque Deorum ſimulacra comminuere, conſputare, conculcare pedibus, omnibus contumelijs onerare, Diaboli cultum in ludibrium uertente Xauerio.

Multis miraculis per ſe ac pueros editis, tradendæ Chriſtianæ doctrinæ Vicarios ſibi ſubſtituit. Cap. II.

PAGIS, qui primi occurrerant ſatis Catechiſmo eruditis, Tutuchurinum oppidum petens ad ignobilem Ethnicorum pagum diuertit, qui contempto proximo accolarum exemplo Chriſti aſpernabantur fidem. Inſtanti Franciſco ut uniuerſæ orę Piſcariæ auctoritatem ſequerentur, id ſibi per Regem ſuum fas eſſe omnes pariter abnuebant; non tã uerè, quam obſtinatè ſuperſtitioni honeſtum obſequij titulum præferentes. Incerto conſilij Xauerio egregiam rei benegerendę occaſionem diuina prouidentia obtulit. Per id tempus inibi mulier quædam honeſta tertium iam diem periclitabatur difficultate partus: Nihil illa deſperatius: Iam ſurdæ inanium Deorum aures fruſtra pro illius ſalute pulſatæ coniugem eius cognatoſque fatigauerant, cum Franciſcus rę comperta, Deo fretus eò cum interpretę accurrit, ſpem aliquam opis oſtendens. Mox domeſticorum permiſſu agere cum illa, ut deſperata

ſperata corporis ſalute, animæ conſuleret; & ſimul noſtræ fidei capita breuiter explicare cœpit. Quibus cum mulier diuinitus tacta aſſentiretur, percontatur ex ea Xauerius, uelitne fieri Chriſtiana, & libenter quidem inquit illa. Tum Franciſcus Euangelio recitato, moribūdam feminam rite baptizat mirum dictu. baptiſmus ita facilem illi partum præſtitit, ut protinus innoxia fœtum effunderet. Lætus euentu Franciſcus primum modo natum infantem, domeſticos deinde omnes baptiſmo luſtrat non minus miraculo attonitos, quam lętitia geſtientes. Factum tam admirabile tamque teſtatum celeriter (vt fieri ſolet) ſama vulgauit. Xauerius ergo populi animos ſtupore perculſos urgendos ratus, pagi primoribus inſtare ut ſuſcipere ne dubitarent religionem, cuius documentum recens tam euidens haberent. Negare illi primo id ſe Regis ſui iniuſſu eſſe facturos; deinde poteſtate a Regio procuratore facta, omnes ſere cum ſua quiſque familia, Chriſtianis initiati ſacris. Primores baptizati ceteros omnes ſuo exemplo incitarunt. Ita Pagus uniuerſus ad Chriſti fidem accesſit. Inde Franciſcus Punicale (oppidum ideſt; ſane frequens) profectus benigne à Neophytis excipitur. Confeſtim infantibus ſuo inſtituto baptizatis, populum ac pueros catechiſmo imbuere inſtitit. Et graſſabatur tū in oppido lues. Itaq; permulti quotidie ad eum conueniebant undiq; rogatū, ut ipſorū tecta adiret, ſuper affectos Deū rite precaturus: plures quoq; grauiter laborātes, qui deprecatores nullos haberēt, ipſimet ut poterāt, ad illum eādē ob cauſā obrepebāt. Cōmouebatur ſcilicet Xauerius tum inſita miſericordia tum miſerabili

Mulier periclitans difficultate partus baptiſmo liberatur.

Pagum uniuerſum baptizat.

gione confirmati.: Ethnicorum non pauci ad Chriſti fidem,cuius uim experti forent in ualetu dine recuperanda,perducti. Quod ſi quis puero rum precatoriam Franciſci coronã habere poterat (ea tactos ægros haud dubie ſanabat) prçclare ſecum putabat agi. Itaq; illa prodigiis nobilis cer tatim expetebatur, & ad ægros perpetuo circum lata, raro admodum ad Franciſcum redibat, miraculis magis quam precibus ſeruiens. Hæc fama non ſine magna Xauerii laude manans clariorem eius animi demiſſionem fecit; nam miracula, ab ſe circummiſſis pueris edita ipſe puerorum ægro rumq; aſſignabat fidei. Ceterum dum omni ratione abijcere ſeſe, ſuamque uim occulere conatur, auxit ſplendorem ſanctitatis ſuæ. Quocirca non egregia uirtute ſolum, ſed etiam chriſtiana humilitate conſpicuus, vulgo iam Pater Sanctus appellabatur. adeo occultata uirtus exiſtit illuſtrior. Spectata in depellendis morbis Neophyto rum fides, atq; induſtria ad communicandum eiſ dem laborem plebis erudiendæ Xaueriũ accendit. Itaq; delectu habito, quibus haud minus ſedu litatis erat quã pietatis eos quoquo uerſus dimit tebat monitos, ut in domibus, uijs, plateis, Catechiſmum ita ut acceperant, rudibus traderẽt. Vbi rem pulchre inſtitutam ſuis iam uiribus niti uide bat poſſe, in alium uicum ipſe cum pueris commi grabat. eadẽ ratione pagos reliquos erudituru. Quos omnes ut obierat quietis immemor, labore in orbem redeunte ad primum vicum reuerte batur, confirmaturus ſi quid forte labaret; eodẽq; ordine pagos deinceps reuiſebat omnes. Inter hæc non modo ad præſens tempus, ſed etiã in poſterum rem Chriſtianam ſtabiliendam ratus, in

Xauerij humilitas curationes ægrorum puerorum fidei tribuentis.

Sanctus Pater uulgo appellatur.

Catechiſmi tradendi laborem cum pueris communicat.

rũ eo anno natorũ, itẽq; habentium apud ſe pellices, inimicitiaſq; inter ſe exercentium edebãt ſtatim: quò ille hiſce rebus remediũ quãprimũ adhiberet. Ita res omnes præcipuas celeriter ſingulis in locis cognoſcebat pariter & cõponebat, ut quã minima mora interpoſita trãſiret alio. In hos omnes Canacapolas Xauerij rogatu quadringeni aurei ex publico à Prętore Indiæ attributi, ab Rege Luſitaniæ cõfirmati deinde ſunt. Ea pecunia Reginæ Luſitaniæ ſoccorũ, & crepidarũ nomine pẽſitabatur. Quocirca Frãciſcus ad Catharinã Reginã tã ſalsè quã pie ſcripſit. Non alios fore ſoccos aut crepidas cõmodiores, quibus ipſa ſcãderet in cælũ quã pueros Chriſtianos oræ Piſcariæ, eorũq; inſtitutiones. Quare orare ſe, ut ſoccorũ crepidarũque ſuarũ uectigal ad ſternendã ſibi in cælũ uiam illarũ præceptoribus attribueret. Læta tali cõmutatione, qua nullã potiorẽ optare potuiſſet. Illa ut erat femina inſigni religione, totã rẽ ualde probauit, ſuũq; illud tributũ Canacapolis Neophytorũ magiſtris volens ac libens conceſſit. Ita auctore Xauerio, liberalitate Reginæ, Regis auctoritate conſtituta res, ſtabilitaq;, non maiore illorum merito, quam rei Chriſtianæ emolumento.

Epiſtola ad Reginam Luſitaniæ.

Liberalitas ac pietas Reginæ Luſitaniæ.

Brachmanas conuincit, nonnulloſque eorum conuertit. Cap. III.

INTER hæc haud nihil cum Brachmanis Frãciſco negotii fuit. Inter omnes Indorum gentes nõ ſolum nobilitate, ſed etiã ſapientia eminẽt Brachmanes, Stirps Regia eadẽ & Sacerdotalis. Vnum ipſi Deum colunt (Parabrã uocant,) principium rerũ omniũ omni ex parte perfectũ, quippe cõditorẽ terræ cæliq;. Sed fabulas innumerabiles ad decipiẽdũ uulgus affingunt vero: ab illo tres

Brachmanes eorumq; religio.

filios

filios progenitos, mundique adminiſtrationi præ poſitos, quorum tamen vna ſit natura, vna diuinitas. Id adeo Brachmanum ipſorum ſignificant cingula, quibus in extremis terni ex nodo funiculi pendent: acceptam olim trini Dei veritatem, ſiue improbitate hominum, ſiue dæmonum calliditate adulterante. Fana quoque Dijs illis dicata viſuntur cum ternis turribus ab imo ſeiunctis, paulatimque in vnum coeuntibus. Eorundem ſimulacra varijs formis, quas olim induerint, ficta Pagodes ab ipſis vocantur. Et Brachmanæ quidem apud Indos doctrinæ & abſtinentiæ fama nobiles, in Comorino promontorio inſcitia ſunt, nequitiaque inſignes. Quippe in ea Indiæ parte paupertatis, quam locus ipſe fert, impatientes, ingenitæ nequitiæ nefarium adijciunt dolum. Ipſi remotis arbitris, feſto tympanorum ſono epulantes perſuadēt imperitis, Deorum ſimulacra epulari; Deorumque nomine ab eis poſtulant, quæ ipſi ad ſuſtentandas familias ſuas deſiderant; denunciata Deorum ira niſi extemplo faciant imperata. Xauerius ergo eos palam fraudis conuictos criminari apud populum, eorumque fallacias aperire cœpit. Ea res multis qui relicta inanium Deorum ſuperſtitione, ad Chriſtum ſe aggregarunt, ſaluti fuit. Brachmanes autem ſiue doctrinæ ſiue virtutis miraculo attoniti odio in venerationem verſo, Franciſcum donis atque omni ratione demereri connitebantur. Sed paupertatis amorem nulla deuinciunt dona. Ille remiſsis muneribus, ita libertatem conſeruabat ſuam, vt tamen Brachmanum amicitiam retineret. Et Chriſtianorum pagos circumiens ad illorum ſedes (Pagodes eodem, quo

Brachmanum improbitas & nequitia.

Bachmanes Frăciſci amicitiam expetunt.

Pagodes.

Deos

Deos nomine appellāt ſepe diuertebat, ex Brachmanum numero aliquos traduci ad Chriſtū poſſe credens cum ſalute plurimorum: Forte ad Pagodem venerat, vbi Brachmanes erant facile ducenti, qui Xauerij aduentu nuntiato, frequentes ad eum coeunt. Conſalutatione facta, multiſque verbis vltro citroque habitis, ſciſcitatur ex eis Franciſcus in conſeſſu, quid tandem illorum Dij præciperent in cælum ad ipſos ituris. Poſt longum certamen quis eorum potiſsimum reſponderet, ad ſenem octogenarium natu maximum ex omnibus, communi conſenſu delata res eſt, qui callide tergiuerſans percontatur inuicem de Xauerio, quid Chriſtianis hominibus eorum imperet Deus. At ille ſenis improbitate cognita, negauit ſe de Chriſtianis rebus verbum prius eſſe facturum, quam ipſe (vti par erat) reſpondiſſet de ſuis. Tum vero ſenex neceſſitate cogente, inſcitiam ſuam aperiens duo Deorum præcepta eſſe dixit, vnum vt vaccarum cæde, quarum ſpecie Dij colerentur, abſtinerent: alterum vt Brachmanas Deorum antiſtites, & adminiſtros benigne colerent donis. Ibi Xauerius ſimul hominis impudentia, ſimul rei indignitate motus repente exurgens, illos rogat vt ſe viciſſim audiant; & contenta voce ſymboli capita, ac præcepta Decalogi ipſorum ſermone pronuntiata breuiter explanat. Sub hæc quæ foret beatorum in cælo, quæ miſerorum apud inferos ſedes, & conditio docet, & ſimul quibus hominibus cælum pateret, qui detruderentur ad inferos. His illi auditis, repente conſurrexerunt vniuerſi, eumq; pro ſe quiſque amplexari, & chriſtianam religionem tam conſentanea myſteria ac præcepta con-

Franciſci cō greſſus cum Brachmanis.

Brachmana Chriſtianam religionem probāt.

tinen-

tinentem miris efferre laudibus. Tanta apud peruerſos quoque animos vis eſt veritatis ſi ſuperno illuſtrentur lumine. Multa deinde percontati ridicula fortaſſe, atque abhorrentia ab auribus noſtris, & ingenia & tempora cultiora, Dei benignitate ſortitis. An hominis anima ſimiliter vt cæterorum animantium interiret vna cum corpore. Morientis hominis quà animus exiret. Qui fieret, vt per quietem in remotis etiam locis cum amicis eſſe nobis videremur. an quod dormiẽtis animus deſtituto corpore exiliret foras? Deus albus, an ater eſſet. nam ipſi vt pote natura nigri, ſuo indulgentes colori, nigrumque Deum eſſe rati, Deorum ſimulacra idẽtidem perungunt oleo, vt non atra modo, ſed etiam tetra horrendaque ſint. Dæmones ipſos, non eorum ſigna eſſe credas. Hiſce interrogationibus Xauerius haud ignarus ſermonem accommodandum auditoribus, non tam ſubtiliter, quam appoſitè ad eorum ingenia ita reſpondit, vt nemo prorſus ex tanto numero contra quidquam hiſcere auderet. Vrgenti deinde Xauerio vt Chriſtianam religionem, ſatis eis probatam, ſuſciperent, enimuero vereri ſe aiebant hominum ſermones, & rerum neceſſariarum inopiam, vitæ ratione mutata. Itaque miſeri cum eis pudor ſalute potior eſſet, neglecta luce, quam diſpicere cœperant, obſtinati hæſerunt in tenebris. Et quanquam Brachmanum (vt diximus) ſapientia inter Indos eminet, tamen vnus omnino inuentus eſt, tanto nomine non indignus homo è ſchola & ex celebri Indiæ Academia, qui Xauerio pro familiaritate, quædam illius Academiæ myſteria enuntiauit: vnũ eſſe Deũ

Ridicula Brachmanũ percontationes.

Brachmana Deũ nigrũ eſſe putant.

Brachmanũ myſteria

mund

mundi conditorem, quem in cælo regnantem à mortalibus coli oporteret. Octauum quemque diem (nos Dominicum appellamus) feſtum agendum eſſe. Venturum tempus cum vnam omnes ſequerentur religionẽ. Huic Chriſtianæ fidei myſteria inuicẽ exquirenti Franciſcus ſalutarẽ illam Chriſti vocem. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, pluribus explicauit. Quibus ille verbis ſimul cum explanatione in libellum relatis, eum rogauit vt ſe certis conditionibus baptizaret. At Xauerius nec æquas nec honeſtas conditiones auerſatus, baptiſmo ſuperſedẽdum cenſuit. Demum hominem dimiſit monitum vt myſterium illud de vno Deo colendo, in vulgus ederet confidens ſe aggregatum iri Chriſtianis, atq; huius digreſſus haud nullam iuuandæ rei Chriſtianæ ſpem dedit: Verum Brachmanæ alterius adoleſcentis lętior non ſpes ſolum, ſed etiã euentus fuit. Is optima indole ac moribus à Franciſco inſtitutus baptizatuſq; eodẽ auctore munus Catechiſmi pueris tradendi ſuſcepit: Chriſto ſibi e Dæmonis quoque ſchola diſciplinæ ſuæ Magiſtros diligente. per idem tempus Deus quam ſibi cordi eſſet Xauerius, haud dubio indicio declarauit. Dynaſtam Ethnicum certis de cauſis adibat, qui ut erat inhumanus ac barbarus, uirum ſanctitate inſignem aſpernatus non minus ruſtice quam contumelioſe venientem domo ſua excluſit: & ſimul irridens adiecit, ſi quando ipſe Chriſtianorum adiret templum, ſe inuicem excluderet. Franciſci iniuria per eos qui adfuerant vulgata, neminẽ minus, quã ipſum cui illata fuerat, irritauit. Enimuero indignũ facinus non

Brachmana baptizatus Catechiſmũ pueris tradit.

Illata Franciſco iniuria diuinitus uindicata.

non magis Luſitanis quam Neophytis viſum, & diuinitus profecto vindicandum. Igitur relicta rum iniuriarum vltor ac vindex Deus, contumelioſum hominem celeriter debita perſecutus eſt pœna. Paucis interiectis diebus, is Dynaſta, quem dixi, in armatos inimicos inermis incidit, non procul ab æde ſacra Chriſtianorum. Ergo cum manu non poſſet, fuga ſaluti conſulere; illi infeſtis telis in tergo fugientis hærere. Ventum erat ad templum Chriſtianorum, quod miſer ille ſuæ fugæ receptum deſtinabat animo, priſtinæ magniloquentiæ oblitus. Sed Neophyti clamore ac tumultu exciti ſacræ ædis aditum compleuerant; vrgentibusque, vt fit, vltimis primos perfugium fugienti aperire, vt maxime vellent, nequibant. ibi noſcitantes hominem, pro ſe quiſque Deum, Franciſci vltorem aperuiſſe oculos fremunt: diuina vtique non humana opera aſylum illi, quod peteret, intercluſum. Ita excluſor ille inſtantibus inimicis in Chriſtianorum templum confugere fruſtra conatus excluditur, eo modo eluſus à Deo, cuius ipſe feciſſet exemplum.

In ora Piſcaria maximo cum, fructu incolarum verſatus, Neophytos afflictos recreat.
Cap. IV.

QVAM ſolidos autem diuinę voluptatis, fructus ex ſuis maximis laboribus Xauerius cœperit, incredibile dictu eſt; ipſemet in epiſtola Romam Societati miſſa, ſignificauit. operæ pretium eſt audire eos, qui præ humanis com-

commodis diuina contemnunt, piorum hominum vitam iucunditatis omnis expertem rati, quaſi nullus eſſe queat voluptati locus, vbi non delitiæ atque opes affluant. In clauſula igitur epiſtolę ſocios ad eoſdem labores inuitans adiecit. Tanta vis eſt ſolatiorum cęleſtium, quę Deus impertit ijs qui in hac vinea, Indisque ad Chriſtum conuertendis elaborant, vt ſi quod eſt in hac vita gaudium, hoc vnum mihi eſſe videatur. Nec vero hoc temere affirmauit; ſed alijs ſcripſit, quod expertus erat ipſe. ſępius enim in eiuſmodi laboribus ſuperfundente ſe cęleſti lętitia, auditus eſt, cum remoto ab arbitris, vt credebat, loco ita diceret, Quęſo te Domine, noli, ſi placet, noli tanta me gaudiorum mole obruere in hac vita; aut certe ſi pro tua infinita benignitate uis tantis circumfluere me lętitijs, transfer in domicilium beatorum; nam qui tuam ſemel dulcedinem interiore guſtauit ſenſu, vitam ſine te acerbam viuat neceſſe eſt. Verſatus eſt itaque in ora Piſcaria Xauerius annum totum ſummo cum labore, parique lætitia, & (qui lętitię cumulus fuit) maximo Chriſtianæ rei incremento. Conſtat quippe ex ipſius literis amplius mille infantes ab eo baptizatos ſub baptiſmum in cęlum euolaſſe. Ex quo coniectari licet, quanta tandem ſumma fuerit vel ſuperſtitum infantum, vel adultorum, quos ad Chriſti aggregauit Eccleſiam. Satis etiam conſtat in illa ora complures pagos, & oppida quędam tota ab illo ad Chriſtianam religionem eſſe traducta. Re Chriſtiana in ora Comorinenſi ita geſta, & conſtituta, in exitu anni poſt Chriſtum natum M. D. XLIII. reuertit Goam, de grauibus qui-

Cæleſtium gaudiorum copia.

Baptizatorum multitudo.

quibuſdam religionis Chriſtianæ negotiis cum Indiæ Prætore coram acturus. Per eam occaſionem aliquot e prima eius gentis nobilitate adoleſcentulos ſecum deduxit, litteris in Goano Seminario inſtituendos; pignora ſimul, & ſubſidia fidei Chriſtianæ. Iam Goanum Collegium magna ex parte ædificatum, atque inſtructum erat: Quocirca Borbanus paſſus non eſt Xauerium in Valetudinario conſuetudine ſua diuerſari, ſed ei domum abducto adminiſtrationis ſummam permiſit ultro: quam ille de eiuſdem ſententia, Paulo Camerti, (is nuper è Mozambico aduenerat) tradidit. Præcurrerat Xauerii reditum fama rerum admirabilium in ora Piſcaria ab eo geſtarum: plurimumque illi adiecerat venerationis, cum apud cæteros tum uero apud Indiæ Prætorem; cui notus in primis & carus erat. Itaque haud difficulter ab eo quæcunque uoluit, impetrauit. Rebus quarum cauſa uenerat, confectis, & Franciſco Manſilla ſocio aſſumpto, in oram Piſcariam reuertitur VI. Kal. Martias anni inſequentis, ſeq; protinus ad intermiſſa munia refert caritatis. Iam præter Manſillam adiutores aliquot habebat, Ioannem Leſianum Hiſpanum Sacerdotem, indigenaſq; Sacerdotes duos, qui eò partim Goa, partim Cocino ob eandem cauſam Xauerii rogatu contulerant ſe. Cum his igitur prouinciam partitus, uicos circumire, baptizare infantes, alioſque ut idem facerent per literas admonere non deſiſtebat. Labor idem qui antea, difficultas etiam maior fuit. Verſabatur quippe homo peregrinus, & Malauaricæ linguæ ignarus (nam præter illa Catechiſmi capita nullum

P. Camers primus Rector Goani Seminarij.

Adiutores adducit in oram Piſcariam.

fere eorum tenebat verbũ) inter Malauares Neo phytos ſine interprete, ſed ea res incitabat potius eius conatus, quã retardabat. Neque enim ad baptizãdos infantes requirebat interpretẽ: & egentes ac miſeri ſuas illi miſerias per ſemetipſos ita oſtendebant vt facile apparerent: ipſe quoque ſtudio ac meditatione aſſequebatur, vt ſibimet eſſet interpres. Namq; etſi vernaculi ſermonis imperitus tamen vtcumque poterat, verba faciebat ad populũ, vultu ac geſtibus verborũ ſæpe vicẽ implentibus. Cæterum vt ordinis & decori ratio haberetur, non promiſcue omnes, ſed ſeparatim viros ac mulieres alternis diebus cõuenire ad Catechiſmum decantandũ iubebat. Præcipue baptiſmus infantiũ atq; inſtitutio puerorum illi cordi erat, propterea quod cæleſtis beatitudinis, ex qua adultorũ complures ad priſtinos mores reuoluti exciderẽt, infantes profecto pueriq; cõpotes forent, qui prius vitã quam baptiſmalem innocẽtiam amitterent. Id adeo nõ modo ipſe faciebat, vt teneræ ætati potiſsimũ operam daret; verum etiã Manſillæ ſocio ſuo diligẽtiſsime pręcipiebat. Neq; vero animis ſolũ Neophytorum, ſed etiam corporibus quoties res, locusq; poſceret ferebat opẽ. Finitima oræ Piſcariæ ab ortu ſolis gẽs eſt fera & immanis, Badagæ appellãtur. horum magna manus, ſiue odio religionis, ſiue prædæ cupidine ſtimulante, populabunda Comerinenſium Chriſtianorum inuaſerat fines. Illi ſubita hoſtium incurſione conterriti relictis trepide vicis, in ſcopulos opportunos breui maris ſpatio tranſmiſſo, abdiderant ſeſe. Ibi ſub dio, atque in Sole (cuius æſtum illis locis maximum eſſe diximus) miſerrime torrebantur, & ſubſi-

Separatim viros ac mulieres Catechiſmo inſtituit.

Puerorũ baptiſmus quãta curæ illi fuerit.

Badagarũ genſim manus.

Comorinenſium calamitas.

dia vitæ deerant adeo, ut nonnullos extrema ab ſumeret fames. Trepidus hic nuntius non miſericordiam ſolum mouit Xauerio, ſed curam etiam acuit ad ferẽdum in nouo caſu nouum auxilium. Celeriter ergo viginti nauiculas onuſtas cõmeatu ad miſeros illos ipſe perducit. Literas quoque ad finitima orę Pantagatinos ac magiſtratus dat, eorundem ut miſeriam corrogata ex locupletioribus ſtipe, ſubleuarent. ita perditis hominibus non magis in præſentia, quam in poſterum ſubuenit. Vt primum uero hoſtium diſceſſu tempeſtas illa ſedata eſt, diſperſas oues colligẽs nullum boni paſtoris officium prætermiſit, ille iacentes erexit, ille afflictos tum oratione, tum omni ope recreauit. Ecce autẽ noua procella exoritur, hoc grauior quo diutùrnior. Qui oræ Piſcariæ præerant auidi homines, & impotentes ſuperbe auareq; Neophytis imperare cœperunt. Xauerius rei indignitate haud ſecus quam par erat motus, primo eorum cupiditati fortiter reſtitit, ad ultimũ vbi non ſatis uirium ad obſiſtendum in ſe eſſe vidit, opem ab Indię Prætore, qui tum Cocini erat, implorandam ratus ad eum proficiſci ſtatuit.

Franciſci ſubſidia ad ſubleuãdam Neophytorũ miſeriam.

Trauancoridis regnum Chriſto adiungit, Neophytoſque a barbaris tuetur.

Cap. V.

IAM tantum in ora Piſcaria profecerat, ut qui XX. Neophytorum pagos plane rudes accepiſſet, XXX partim pagos, partim oppida Chriſtianorum prope exculta, ac morata traderet ſocijs.

ciis. Rebus igitur quoad eius fieri potuit, compoſitis, Neophytorum curam Manſillæ mandat, Cocinum ipſe per Trauancoridis oram Piſcariæ proximam tranſiturus. Trauancoris ora maritima in altero Indiæ latere, in quo Goa eſt, ſita vergit ad occaſum ſolis. Inter Comorinum promontorium & Colanum oppidum interiacet, a Cocino millia paſſuum circiter centum, Eius longitudo perhibetur millium facile LXXX. In eo tractu illis temporibus pagi erant ad XXX. maritimi, quos partim Ethnici piſcatores (Machoas uocãt) partim Saraceni incolebant. Franciſcũ igitur, ſiue quod nauigij facultas deeſſet, ſiue quod ex itinere illorũ animos tentare vellet, per eorum fines Cocinũ petẽdi cupido cepit. Nõ defuerunt eius amici, ac neceſſarii, qui eum a ſuſcepto deterrere itinere conarentur, denunciantes ſummam eſſe in ipſum odium Machoarum, Saracenorumque, Parauas accolas Chriſtianos factos indigne ferentium. Ille tamen per illorũ fines diuino numine magis (ut poſtea euentus docuit) quam neceſſitate ſubigente, ire non dubitauit. Diuino itaque fretus pręſidio, & ſimul ſi accideret, pro Chriſto mori lucrum exiſtimans, infeſtam hoſtibus ingreditur uiam. Ex itinere obuios Machoarum uicos circumiens (ut Dei benignitas longe uincit ſpes omnes piorum) cæleſti numine haud minus hoſtibus, quam ſibi propitio eſt uſus. adeo pacata omnia ac pene parata ad Euangelii ſemen accipiendum, offendit. Igitur conciliato primum eorum Rege barbarorũ pectora hinc ſpe, hinc metu uerſans, modo Luſitanorum amicitia propoſita, modo minis cæleſtibus additis haud ægre perpulit ut Chriſti ſequerẽtur fidem, utiq; poſteaquam

Trauancoris ora.

Egregia magnitudo animi.

Dei prouidentia.

Chriſtianæ charitatis officiis ab eo deliniti, mutandæ religionis poteſtatem regio edicto factam eſſe viderunt. Franciſcus ergo ſucceſſu lætus pagos obiens, chriſtianis myſterijs imbuere pleroſque, & baptiſmo expiare inſtitit. Quàm ingens mortalium numerus ad Chriſtum eius opera ſit aggregatus, vel ex eo exiſtimari poteſt, quod capitum amplius decem millia ſimul vno tempore baptizauit. Et inſtitutionis baptiſmique ratio talis erat. Vbi ad vnum aliquem pagum baptiſmi cauſa accerſitus venerat, viros omnes, pueros, mulieres vnum in locum contractos, cum vnum eſſe Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum docuiſſet, ter ſibi quemque ad honorem Sanctiſsimæ Trinitatis, Crucis ſignum adhibere ex præſcripto iubebat. Inde linteatus Chriſtianæ religionis myſteria ac præcepta clara pronuntians voce, eadem ipſorum lingua vtcunque poterat explicabat breuiter. Deinceps cum ſatis inſtituti videbantur, eos à Deo veniam anteactæ vitæ publice petere iuſſos rogitabat, an vniuerſa ac ſingula Chriſtianæ religionis capita haud dubie crederent: vbi illi brachijs in crucis modum compoſitis, ſe verò omnia omnino credere annuerant, tum demum baptiſmo rite expiabantur; & ſuum cuique ſcriptum tradebatur nomen. Ad vltimum baptizatis omnibus, Xauerius fana diſturbari, Deorum ſimulacra confringi protinus imperabat. Non aliud gratius illi iucundiuſue ſpectaculum erat, quàm cernere Idola modo ab eis ſuppliciter culta, eorundem proculcari pedibus. Nec ſanè inultus tantam iniuriam tuliſset Diabolus, niſi Franciſco quantum animi fuerat ad contumeliam,

Numerus baptizatorum.

Baptiſmi modus.

Fana ac ſimulacra Deorũ euertit.

liam, tantum ad periculum fuiſſet. Quippe Badagas, de quibus ſupra diximus, non minus acres nominis Chriſtiani hoſtes, quam natura ac moribus immanes in tenerum adhuc Chriſti incitauit gregem. Itaque permagna eorum manus in Trauancoridis fines irrumpit Chriſtianorum vicos depopulatura. Extemplo incolarum ortus clamor, muliebri pueriliqùe ploratu miſtus cuncta turbauit. fit fuga, ſed ea circumfuſis hoſtibus, exitum non habebat. Ibi Xauerius, nam forte aderat, tumultu excitus, facinus edidit memorabile. Alienata ob periculum alienum ſui memoria, in medium prouolat, mox oculos circumferens ſumma animi, ac vultus conſtantia hoſtes miraculo audaciæ obſtupefactos increpat, mancipia Satanæ ſuæ libertatis, ac ſalutis oblitos ad alienam oppugnandam ruere. Inde bonus paſtor ſemet in primam Chriſtianorum turbam coniicit, aut tecturus ſua auctoritate gregem ſuum, aut ſi id nihil valeret, certe ſimul cum grege moriturus. Ceterum mentis ardorem ex vultu & oculis micantem Badagæ quamuis barbari ac feri non tulere, Franciſcique verecundia cæteris pepercerunt. Nec nulla ipſemet diſcrimina ſubiit necis. Sæpe Ethnici ab odio Chriſtianę religionis ei ſtruxerunt inſidias, quas ille partim prudentia ſua, partim diuino præſidio eluſit, vt tum accidit. Ad cædem quæſitus aliquando, in ſyluam proripuit ſeſe, & arbore ſtrenue conſcenſa, ibi pernoctans præſens periculum Deo magis quam arbore aut nocte tegente vitauit. Hoſtium vero inſidiæ adeo crebræ erant vt Neophyti ſemper aliquot fide;

Trauancorienſium tumultus.

Fräciſci facinus memorabile.

Necis pericula Dei benignitate vitat.

ac pietate inſignis eius ſalutem, etiam noctu pro diuerſorio excubantes ſua ſponte tutarētur. ad aſſiduas barbarorum inſidias accedebant non ſolū nocturnæ preces, quæ uix binas horas quieti dabant, verum etiam diurna ſub ardenti ſole itinera: quippe cum pedibus nudis, in lacera tunica, cum vulgari pileolo circuiret pagos. Nec tamen neglecti corporis cultu viri ſanctitas obſoleuit, ſed magis enituit. Vulgo namq; Magnus Pater uocabatur. Et Trauancoridis Rex toto regno ſuo edixit, ut Magno Patri, omnes obtemperarēt haud ſecus, quam ſibi. Nulla tum erant in illa ora Chriſtianorum templa: quocirca aut ſub arbore quapiam, aut ſub uelo nauali ſacrum Miſſæ facere cogebatur; ſed paulatim in illo tractu amplius XX. ſacella excitaſſe dicitur. Concionabundus autem cum ſuggeſti copia non eſſet, ex opportuna aliqua arbore ad infinitam multitudinem verba faciebat. quippe in campum concionis cauſa exeuntem ſæpe quina, aut ſena hominum millia proſequebantut. Nec ſolertior in quærendis Chriſto gregibus, quam in tuendis fuit. Namq; vt Neophytorum diſciplina etiam poſt ſuum diſceſſum maneret, diſcedens in ſingulis pagis non tantum Chriſtianæ inſtitutionis exemplum relinquebat, ſed eius antemeridianis ac pomeridianis horis exercendæ rationem moderatoremque. Inter hæc ab Indis mediterraneis ferme abſtinebat, ſatis gnarus oram maritimam, in qua Luſitanus imperitaret, longe opportuniorem eſſe ad capeſſendam tuendamque Chriſti fidem, quam interiora Indiæ, quæ Brachmanes acerrimi noſtræ religionis hoſtes obtinerent. Ita vicatim totam illam maritimam obibat

Magnus Pater appellatur.

Multitudo eorum qui concionabūdum ſequebantur.

Indi Mediterranei minime apti ad Chriſti religionem.

regionem

regionem plurimos vbique Chriſtianis ſacris ac præceptis erudiens. Iamq; omnes prope Machoarum Parauarumque pagi Franciſco auctore ſuaue Chriſti acceperant iugum, cum hęc fama in adiacentes inſulas perlata Manares vicinos populos ad ęmulandam eorum pietatem accendit.

Neophytos à Tyranno interfectos per Pratorem ulciſci nititur. Cap. VI.

MANARIA parua inſula eſt è regione oræ Piſcariæ, millia paſſuum a continenti circiter CL. In ea Patinus pagus erat tum obſcurus, nunc incolarum martyrio nobilis. Huius pagi incolas ingens cupido Chriſtianæ religionis inceſſit, de qua ſimul, & de Franciſco Comorinenſibuſque multa egregia ad eos pertulerat rumor. Itaque eò Franciſcus ſummis Manarum precibus baptiſmi cauſa euocatur. Verum cum grauiſſimis religionis negotiis implicatus, eò ipſe ire non poſſet, ſacerdotem quendam ſuo loco miſit, qui Catechiſmo inſtitutos baptiſmo ablueret. Baptiſmum grauis ſed utilis procella excepit. Quippe Rex Tafanapataniæ, in cuius ditione inſula eſt, Chriſtiani nominis odio barbaram ferociam ſtimulante, ſic exarſit ira; ut immiſſa militum manu, pagum omnem ferro, flammaque vaſtaret. Cæſi dicuntur pro religione amplius DC. Ita vaſta illa ſolitudo recentes cælo effudit martyrum flores. Opportune per eos dies Tafanapatanici Regis germanus, idemque regni hæres fraternam rabiem veritus ad Indię Prętorem confugerat, ſi in regnum paternum Luſitanis armis reſtitutus foret

ſemet cum regni Proceribus, maximaque popu larium ſuorum parte, Chriſtiana ſuſcepturum ſa cra promittens. Prætor igitur ſimul augendæ religionis ſtudio, ſimul innocentium cæde motus quam fama audierat, ingentem in tyrannum iram cõcepit. Protinus itaque ad Nagapatanum (quod oppidum maritimum in continenti eſt fe rè contra inſulam Manariam, à Comorino promontorio paſſunm millia circiter CC.) validam adornari claſſem. Taſanapataniæ Regẽ bello peti, victum captumq; interfici, aut ad Franciſci arbitriũ tractari; regnum Regis germano reſtitui iubet. Interea dum Cocini eſſet Xauerius eò pręſens affertur lætitia, ethnicorum plurimos nuper in remotiſsimo MacazariæRegno Chriſtianis eſſe myſterijs imbutos. Macazaria ingens inſula vltra Indiam, flumenq; Gangem eſt amplius decies centena millia paſsuum. In eo Regno Dynaſtę tres, alijque quam plurimi è populo nuper ad Chriſti fidem conuerſi ad vrbem Luſitanorum Malacam nomine, certos legauerant homines, poſtulatum Sacerdotes à quibus ad Chriſtianam religionem erudirentur. In mandatis illud fuit, ſe Chriſti initiatos ſacris ſumma ope anniſuros, vt qui ad id tempus pecudum vixiſſent ritu, poſthac hominum vitam viuerẽt, & ſimul Deum colerent caſte pieque. Quocirca Pręfectus vrbis probatis eorum poſtulatis, Sacerdotes aliquot eis conceſſerat. Franciſcus ergo etſi haud dubius quin illi nauaturi forẽt egregiam rei Chriſtianæ operam; tamen ipſe quoque in parte laboris eſſe expetiuit, ratus in tam amplo Regno magnũ eſſe campum: & ad euangelium diſſeminandum, colendumque induſtriam requiri multorũ.

Nagapatanum oppidum.

Macazaria inſula.

Eiſdem

Eiſdem ferme diebus triſtes quidem prima ſpecie nuntij, ſed euentu læti ex Ceilano inſula perferuntur. Dynaſta eius regni præcipuus, idemq; Regis filius natu maior Luſitanorum oratione commotus, una cum alijs multis Chriſtianus ſtatuerat fieri. Id Rex barbarus ubi reſciuit, inſtinctus rabie filium ſuum; cæteroſque eiuſdem conſilij participes (ad D C. fuiſſe ferunt) propalam trucidari iuſſit. Ceterum baptiſmi hoſtis ſuo illos ſanguine baptizauit, & Chriſtianam religionem dum opprimere conatur, erexit. Satis quippe conſtat ſub idem tempus vulgo ab incolis uiſam eſſe igneam in cœlo crucem, eodemque in loco vbi cædes facta eſt, fatiſcente terra, hanc dubiam crucis figuram notatam, ſæpiuſq; ab Ethnicis ingeſta oppreſſam humo, tamen extitiſſe. Itaque hiſce prodigiis moti plures incolarum atque inter hos Regis ipſius filius natu minor una cum Sobrino ſuo, & aliquot cohortis regiæ principibus, ad Chriſti fidem adiecerant animum. Xauerius hoc nuntio lætus. etſi iam eius animus in Macazarum finibus verſabatur; tamen huic negotio, aliud quod iam in manibus erat præuertendum exiſtimauit. Igitur menſe Aprili anno poſt Chriſtum natum M. D. XLV. Manſilla Comite, Cocino ſoluit ea mente, vt Ceilanam inſulam peteret, exploraturus animos incolarum: atque inde Negapatanum, ubi claſſis ad expeditionem inſtructa dicebatur, primo quoque tempore traiecturus.

Regis filius cũ alijs DC. pro religione interficiuntur.

Crucis prodigia.

In

In Ceilanum inſulam traſmiſſus nauicularium à perdita uita reuocat.

Cap. VII.

Ceilanus Inſula. CEILANVS inſula eſt cùm gemmarum & aliarum mercium, tum maxime cinnamomi fertilitate celebris, è regione oræ Piſcariæ poſita, Patet in longitudinem millia paſſuum CL. in latitudinem circiter XL. Vlteriori Ceilani angulo adiacet inſula Manaria, vbi cæſos à Rege Taſanapataniæ Neophytos diximus. Incolitur quidem Ceilanus a Malauaribus, quos Cingalas uocant, ſed à Luſitanis mercatoribus cõmercij cauſa frequentatur, & ſacella quædam ab eis ad uſum ſacrorum viſuntur in littore. Huc igitur delato Xauerio res accidit memorabilis. Gubernator nauis familiaritate inductus, quam cùm Franciſco contraxerat, ingenue ſemet illi in itinere indicarat, oſtendens ſe iamdiu certo quodam flagitio obſtrictum teneri, quominus à Sacerdote poſſet abſolui. At ille medicus animorum vnicus, Dei clementia ac miſericordia, quæ eſt præſtabilis ſuper malitiam, propoſita, (quod ei in hominibus ad confeſſionem illiciendis ſolemne erat) negotium procliue ac facile reddiderat, ſeque (quoniam tum otium ac facultas non eſſet) ubi ad portum ventum foret, illa uincula diſrupturum promiſerat. Cum res ita inter eos conueniſſet; nauicularius ſimul Ceilani tenuit portum, perinde quaſi ſalutem in tutum recepiſſet, abiecit conſilium confitendi. Quocirca tergiuerſari,

uerſari, congreſſum aſpectúq; Franciſci uitare, ne promiſſis ſtare cogeretur. Ceterum eluſit gubernatoris aſtutiam Xauerij, aut Dei potius prudentia, quæ prudentem apprehendit in aſtutia ſua. Etenim Franciſcum ſublatis ex conſuetudine ſua in cælum oculis, inambulantem in littore gubernator offendit imprudens. Ergo cum congreſſionem ſubterfugere iam ab illo conſpectus nequiret, ne leuitatis & inconſtantiæ argueretur; ſedulitatem eius eludere ſtatuit. Igitur ultro quærit ex eo, quando tandem ſibi operam dare confitenti uelit. Hęc ore confuſo & magnæ perturbationis notas præferente, cum dixiſſet; ſenſit illico Xauerius ex uultu, ac trepidatione quam vehementer abhorreret ab eo quod requireret: tamen oblatam occaſionem, qualiſcunque ea eſſet, haud quaquam omiſit. Itaque ut inani eum metu liberaret, ore hylari ac iucundo, vt ſolitus erat, IESV bone, inquit, confiteri uis gubernator? Ego uero tibi libentiſſime, ac ſi lubet, uel in hoc ipſo littore ambulans iam aures dabo. Tum ille non tam flagitioſæ tabis tædio, quam ſumma Franciſci facilitate uictus, & ſcilicet impulſu tactus diuino, induxit in animum uniuerſæ uitæ peccata confiteri. Xauerius timide ac uerecunde rem aggredienti operam primum inambulans uti pollicitus erat, dedit in littore, ubi uero paulo maiore animo ac libertate pergere eum cernit, manu comiter præhenſum in proximam ædiculam ſacram deducit. Et ille quidem ſacri loci admonitu moliebatur de more genua ſubmittere, cõfeſſionę inſtitutã abſoluturus. Sed Franciſcus ægre id eũ facere animaduertẽs, in præſentia

Prudentia in Confeſſionis demendo horrore.

inhibuit, atque ut faciliorem illi in poſterum red deret confeſſionem, idoneum locum ubi ille ſederet, ſtorea ipſe ſubſtrauit. Pauliſper ille ſederat, cum Deus adeo eius permouit animum, ut repente aſſurgens ſuapte ſponte procumberet in genua, & multis cum lacrimis ac gemitibus totius anteactæ vitę detegeret noxas. Ita è cœno emerſus animo ſemel expedito, ſacram confeſſionem, cuius iam fructum ſalubritatemque guſtauerat, auide frequentare cœpit: ac ſerio animæ ſaluti conſulere. Inter hæc Xauerius cum ſe in Ceilaniorum conſuetudinem inſinuaſſet, ad Regis filium peruenit. Reperit eum ſiue fratris exemplo, ſiue prodigijs de quibus ante diximus impulſum, clam ſimul cum ſobrino eſſe baptizatum: iamque cum illo, & nonnullis regni primoribus ad Indię Prætorem velle confugere: petitum eius auxilium aduerſus immanem patris ſæuitiam tot innoxiorum, atq; ipſius filij ſanguine reſperſi, & inſuper ſuum quoque cruorem ſitientis. Ex eodem cognoſcit cæleſtis terreſtriſq; crucis prodigiis Ceilanios pleroſque commotos Chriſti iam fidem ſpectare, ſed pijs eorum ſtudijs obſtare terrorem tyranni. His rebus admodum lętus Xauerius literis Goam ad Paulum datis, præcipit ut duos e Patribus, qui propediem ex Luſitania expectabantur, ad Ceilanum cum Dynaſtis illis in regnum reſtituendis mitteret, curaturos in ea inſula rem chriſtianam. Et confeſtim remiſſo in Comorinum promontorium Mãſilla, ipſe ex Ceilano ob eam quam ſupra demonſtrauimus cauſam, traijcit Nagapatanum, ſed totus ille apparatus, Franciſci expectatio, cum haud procul a iuſto bello, ac victoria abeſſe

vide-

videretur, ſubito ad nihilum recidit. Quippe eodem tempore nauim regis Luſitani (ea preciosis onuſta mercibus è regno Peguano Indiam repetebat) in Taſanapataniam ui tempeſtatis appulsam extemplo barbarus inuaſerat rex. Quocirca Prætor regio negotio ſeruiens, donec regia bona recuperarentur, ſuperſedit bello ita interpoſita mora, vt fit, bellum differendo diſcuſſit. Ceterum id ipſum deinde Xauerio indulſit Deus. Haud ita multo poſt Tyrannus ille à Conſtantino Indiæ Prorege multis cladibus fractus: Manaria Inſula eidem adempta; incolæ omnes ad Chriſtum adiuncti. ita paucorum mors pro Chriſto obita multis libertatem ac ſalutem peperit. Franciſcus igitur ne gratuitus eſſet ſuſcepti itineris labor, & ſimul uento obſequens, qui aduerſus regredienti, progredienti ſecũdus erat, caſum in conſilium vertit.

S. Thomæ Sepulchrum uiſit. Cap. VIII.

AEDES Thomæ Apoſtoli & ſacris eius reliquijs, & Indorum peregre viſentium frequẽtia maxime inclyta aberat ab eo loco non amplius CL. millia paſſuum. Eò igitur pauperis peregrini ritu ire decreuit eo conſilio, ut Apoſtolum veneratus Malacam, inde (niſi Deo aliter uiſum foret) ad Macazares contenderet, quo lætis ſubinde nuntijs vocabatur. Cognorat enim nuper illis locis magnam eſſe animorum præparationem ad Euangelij ſatus accipiendos; plurimorumque conuerſioni, atque baptiſmo ninihil præter Sacerdotum penuriam obſtare. Ergo in exitu ferme Quadrageſimæ Nagapatano

ſoluit

ſoluit vento ſecundiore, quam curſu. Iam ad X L. millia paſſuum prouectus erat, cum aduerſa tempeſtas nauim in obuio quodam portu ſeptem ſubſiſtere coegit dies. Ibi Xauerius peregrinationis ſuſceptæ magis, quam humanæ imbecillitatis memor inſigne abſtinentiæ documentũ dedit. Quippe totum id tempus (uti poſtea is qui eius corpus curabat, iuratus affirmauit) ſine ullo penitus traduxit cibo: utpote qui Apoſtoli uiſendi cupidine accenſus cæleſtibus cogitationibus paſceretur. Inde nautis vela facientibus ut pergerent iter, quærit ex gubernatore ſatis ne firma ſit nauis ac ualida. reſpondetur ueterem eſſe infirmamque. Tum ille Nagapatanum, inquit, nimirum reuertendum eſt: ſæua enim nobis impendet procella. Nec irrita, etſi minus credita, uaticinatio fuit. Cum gubernator cæli mariſq; ſpecie deceptus nihilo ſecius porro pergeret, repente fœda tempeſtas coorta Nagapatanum (uti Frãciſcus prædixerat) non ſine periculo repetere ſubigit nauim. Tum uero notata res a vectoribus nautiſque, & pro vaticinatione habita. At Franciſcus etſi locum deſtinatũ aduerſo reiectus uento tenere non potuit, propoſitum tamen animi conſtantia tenuit, atque eò pedes maiore tum labore tum merito deinde peruenit. Oppidum eſt Meliapora Luſitanorum, ſane frequẽs & copiosũ in ora maritima Indiæ, pari fermè ſpatio (leucarum ſcilicet ferè ducentarum) a Comorino promontorio & à flumine Gange poſitum, in Calaminiæ nobilis quondam urbis forſitan excitatum ruinis. Eo in oppido ædes eſt Thomæ Apoſtoli, ubi illum indigenæ cæterique Indi ſepulturæ mãdatum perhibent. Eius rei multa hodie haud ſanè

Septem dies ſine cibo traducit.

Prædicit Nautis imminentem tempeſtatẽ.

Meliapora oppidum S. Thomæ.

nè contemnenda extant indicia. Viſitur ibidem locus ubi Apoſtolus mortem oppetijſſe, ſacellũq; ubi rem diuinam feciſſe dicitur. quod ſacellum Luſitani pro ſua religione, magnifico decorarunt templo, & oppidum ipſum S. Thomæ nomine appellarunt. In eo ſacello nuper cum ad nouæ ædis fundamenta terra altius effoderetur, corpus Apoſtoli cum ferro quo interfectus eſt, & uaſculo arenæ cruentæ pleno repertum, ac deinde ibidem repoſitum ferunt. Nec uana fides aut dubia. Hanc inueteratam indigenarum aduenarumq; de Thomæ Apoſtoli corpore ac martyrio opinionẽ Deus anniuerſario, ac perpetuo confirmat miraculo. Quippe ſaxum eſt apud eos Apoſtoli ſanguine reſperſum, quod adhuc conſeruat quaſi recentis cruoris ueſtigia, triduoq; ante diem S. Thomæ ſacrum (quo illum die pro religione interemptum eſſe tradunt) interea dũ Miſſæ ſacrificiũ ibidem peragitur, ſaxum quod dixi natura candidum ſenſim rubeſcit, ſudatq;, quaſi ſanguinis guttis vndequaq; manantibus. Abſoluto demum ſacro ad priſtinum colorem reuertitur. Quocirca Apoſtoli ſepulcrum a Chriſtianis ac ab Ethnicis grãdi ueneratione colitur. Huc quippe maximi fiunt undiq; peregrinorum etiam Ethnicorum concurſus Apoſtoli martyrium & ſepulcrũ celebrantiũ. Eòdem itaq; Xauerius pro ſuo erga S. Thomam Indiæ patronum ſtudio, peregrinantiũ ritu habituq. venit, Apoſtolici ſepulcri celebritati fauẽs pariter, & accolarũ ſaluti. Erant tum in oppido præter indigenas plurimos, familiæ circiter centũ Luſitanorũ, qui fortunarũ ibi ſuarum domicilium collocarãt. Huc igitur ut peruenit Xauerius Indorũ Apoſtolum cuius egregiã gloriam admirans, quantũ fas, erat,

Corpus S. Thomæ Apoſtoli.

Anniuerſarium miraculum.

erat,uirtutē æmulabatur,nō minus religioſe quā auide ſalutauit. Ac primū Deum intentius precatus eſt,ut quādo ipſe homuncio nullius pretij diuinitus ad tanti Apoſtoli qualēcunq; in Indis ad Chriſtum conuertendis imitationem uocaretur, aliquid ſibi Apoſtolicæ inſpiraret virtutis, S.Thomam deinde impenſe orauit pro ſua Indorum tutela ac patrocinio, ut illo deprecatore in India ceteriſque barbarorum regionibus peragrandis colendiſque, nec animus ipſi ad diſcrimina ſubeunda, nec uires ad perferendos labores deeſſent; Neu ſua aut cuiuſquam delicta impedirēt, quominus ipſe quoque in Domini agro meſſis reliquias, Rhutę Mohabitidis exemplo meſſorum ſequens veſtigia, colligeret,& tritici aliquid pro uirili parte in Chriſti reportaret horreum. Inde cum ſuum Apoſtoli deſiderium pauliſper expleuiſſet, ad Epiſcopi Vicarium (quod facere ſolebat, ubi ualetudinarium aut Xenodochium, religioſorumue hominum ſedes nulla erat) diuertit; eumque ſibi non ſolita modo erga Præpoſitos Eccleſiæ modeſtia, ſed inſita etiam affabilitate ſermonis,& nuda ſimplicitate deuinxit. Nam ſemet illi totum indicans, pectuſque ut dicitur aperiens facile eum pellexit, ut inuicem ipſi pectus oſtenderet ſuum. Xauerius quippe hac quā dixi ratione non magis ad parandos amicos,quā ad iuuandos, quos amicitia dignos iudicaſſet, utebatur ea quidem mente vt perſpectos iam coram animos paulatim impelleret quocumq; ipſorum ſalus diuinique obſequij ratio poſtularet. Comem igitur Xauerij ſermonem pari comitate Meliaporenſis Vicarius excepit, virumq; egregium in præſentia complexus,nemini deinde in

Ratio parādi iuuandique amicos.

eius

eius caritate & obſeruantia ceſsit; vtique poſtea quàm certiſsima ſanctitatis illius indicia emicare cœperunt. Ex ſermonibus cum Franciſco habitis Vicarius penitus perſpexit (vt deinde illo mortuo iuratus adfirmauit) Xauerium eadem caſtimonia uirginali florere, cum qua natus eſſet. Fuit in hoſpitio Franciſcus apud Vicarium Meliaporæ tres quatuorue menſes, magno vel oppidanorum bono, vel ſuo. Plures enim ex flagitiorum cœno extraxit, meretricios amores, quos diſſoluere nequiuerat, nuptijs conglutinauit, deſidentes odijs inter ſe in priſtinam reſtituit gratiam, diuturnis ac grauibus flagitijs ſceleribusque irretitos expediuit. Nec vero dum prodeſſet alijs, deerat ſibi. erat diuinarũ rerum contemplationi deditus noctu maxime cum ab vſitatis occupationibus vacaret. Quocirca ſæpe vſu venit, vt eum comites diu ac multum requiſitum demum orantem in ædis Apoſtolicæ quopiam offenderent angulo. Quippe per id tempus dubius animi & pergeret ne ad Macazares, an in Indiam rediret ſatis incertus, in ſanctiſsima Apoſtoli æde conſulebat Deum, totasque fere noctes cum magno animi motu, perpetuis vigiliis agens modo, ſanctiſsimam Chriſti Parentem, modo Thomam Apoſtolum cæterosque cæleſtes deprecatores adhibebat. Itaque demum incredibili diuinitus gaudio delibutus ſenſit, Deo cordi eſſe vt procederet ad Mazacares. Non quidem (quod poſtea intellectum eſt) vt ipſos erudiret, ſed vt alios populos, qui erant in via minus illi notos, magisque opis egentes, adiuuaret. Ergo diuinæ voluntatis exſequendæ auidus, occaſionem tranſmittendi primo quoq;

Virginalis Xauerij caſtimonia

Diuino inſtinctu in ulteriora Orientis tendere ſtatuit.

tempore Malacam captare cœpit, ſi Luſitanæ nauis facultas deeſſet, Saracena ethnicaue vtique *Deifiducia.* vſurus, tantamque ſe dei fiduciam habere dicebat, vt ſi nullius nauis onerariæ foret copia, & ſcapha quæpiam Malacam verſus ſolueret, diuina ope fretus, illa ipſa vtique traiecturus eſſet. Adeo certum ac fixum habebat omnino exſequi quod auctore ſuſceperat Deo.

A Dæmonibus cæſus tamen in oratione pernoctat. Cap. VIIII.

INTER hæc apud Vicarium, vt oſtendimus, diuerſanti quiddam in hoc genere ſanè memoria dignum accidit. Erant ædes Vicarij templo Apoſtoli proximæ, vnde ille ianua facta, aditum ſibi patefecerat in templum. Et Xauerius ex conſuetudine vt Vicarium cuius in cubiculo pariter dormiebat, ſopore oppreſsū animaduerterat, ſenſim ac ſine vllo ſtrepitu ſurgebat è lectulo, atque in ædem Apoſtoli ſuſpenſo ſubrepebat gradu. Non tamen fallebat omnino Vicarium, qui ſubito experrectus ſæpius illum ſurgere e lecto perſenſerat. Verū is re primo diſsimulata, demū illi pro amicitia denunciauit, ne de nocte iret ad templum; neu ſe viæ committeret, quam conſtaret eſſe Diabolis infeſtam; occurſuras ei horribiles illorum facies, cum minime crederet. Ad hæc arriſit Xauerius, ea ſui deterrendi cauſa dici ratus; & denuntiatione Vicarij per diſſimulationem iocumque eluſa, nihilominus nocte intempeſta, vbi ſomno illum ſopitum ſenſerat, ad ſacram ædem ſilentio obrepebat. Enimvero id ſempiterni humani generis hoſtes grauiter

ferre:

ferre: Franciſci ſecuritatẽ ipſorum contemptum interpretari. Ergo ira odioque furentes vt illum ab inſtituto abſterreant, nocte intempeſta ante aram Beatæ Virginis ſupplicanti ex compoſito ſuperueniunt, truci fremitu, clamoribus varijs, horrendoque cuncta complentes ſono; mox virum ad minas intrepidum quam tumultuoſiſsime adorti verberibus atrociſsime cędunt, factis dictisque odium explentes ſuum. Ille inter verbera crepitusque plagarum magis de conſtantia, quàm de tergo ſuo ſollicitus, Dei parentem ſui certaminis ſpectatricem implorare: vanos hoſtium tumultus magnitudine animi eludere: Orationem inſtitutã non fortiter ſolum ſed etiam conſtanter vrgere. Quocirca moleſtos illos & importunos interpellatores fortis atque inuicta perſeuerantia, acerrimum aduerſus infeſtos dæmones telum, facile abegit. Et Franciſcus quidem ferendo, ſpernendoq; eorum impetus adeo fregit, nunquam vt poſthac in eum auſti nuerint aliquid tale conari: Ceterum propulſatis hoſtium incurſionibus, domeſticorum irriſionem haud quaquã vitauit. Iuuenis quidam in cubiculo ſacræ ædi iuncto cubabat, qui nocturno illo excitatus tumultu, Xauerium ſub Dæmoniorum verberibus clamitantem, ac B. Mariæ identidem implorantem auxilium exaudierat. hanc etiam notauerat vocem ab illo ſæpius iteratam, Domina opitulare. Domina mihi non opitulaberis? Igitur is ab ſe audita Vicario cæteriſq; domeſticis non ſine omnium riſu (vt fit) cõmemorat, res iucundis ſermonibus domi celebratur, Franciſco inſciente. Qui poſtero die ex recrudeſcentibus plagis æger ſurgere cum cuperet, nequiuit

Conſtantia in verberibus dęmonũ.

Ex verberibus ægrotat.

quiuit e lecto;triduumque fractus ac debilitatus iacuit,morbum ſimulás, vt factum occuleret. Viſit iacentem Vicarius,rogitat an ægrotet; annuit Xauerius;morbi genus ſciſcitanti alia omnia reſpondet, deriuãs alio ſermonem. Tum Vicarius qui rem omnẽ iam reſciuiſſet,per iocum eandem illam imitando vſurpauit vocem,quã Franciſcus vapulans vſurpauerat; Domina opitulare, Domina non mihi opitulaberis? Franciſcus vbi rem in vulgus editã ſenſit,erubuit ille quidẽ,ſed æquiſſimo animo arridens, haud minus fortis contra hominum ſermones, quam contra Dęmonum plagas fuit. Vt primum conualuit, ſatis gnarus Diabolum plus terroris, quam uirium habere: & timidi canis ritu, cedentibus inſtare, reſiſtentibus cedere; alacrius etiam quam ſolebat(uictorem diceres) ſtatuit ad certaminis ultro reuerti locum. Igitur Dei maxime Diabolicam uim frenantis præſidio confiſus, eandem ædem ſupplicandi cauſa de nocte ſolus frequentare ſuſtinuit; infernaſque illas belluas ad uanos tumultus accomodatas impune contemnens documentum fuit, nihil diabolis eſſe contemptius atque infirmius, ſi eos audeas contemnere. Namque illi ſemel egregie victi, cum aperta vis minus ſucceſſiſſet, ad dolum uerſi eius orandi ſtudium ſi minus auertere, at aliqua ex parte morari conabãtur. Itaque cum ille inſtituto ſuo media nocte oraret in templo, in Odeum conueniunt, & precationi obſtrepentes, quaſi Matutinas recitare, & clericorum inuicem decantãtium choros per ludibrium imitari:ut moleſti forent,cui terribiles eſſe non poterant. Sed quàm parum profecerint,illud argumento eſt, quod Xauerius qui Cã-

Æquitas animi in irriſionibus domeſticorum.

Animus ad pugnã cum dæmonibus.

Oranti Xauerio dæmones obſtrepunt.

tores

tores eſſent, quid canerent nihil admodum attendēs, clericos matutinas canētes eſſe credidit. Poſtera igitur die percōtatur ex Vicario, quinam illi fuiſſent Clerici, qui ianuis clauſis Matutinas proxima cecinisſēt nocte, Ille quos clericos, quas Matutinas diceret primo miratus, ad ultimum intellexit non tam clericos, quam clericorum irriſores Diabolos fuiſſe. Idemque poſt Franciſci obitum rem multis non ſemel expoſuit.

Ioannem Durum ſibi ſocium adſciſcit. Cap. X.

IOANNES Durus mercator erat adoleſcēs, qui Xauerium conuenerat confitendi gratia. Is confeſſione facta cum Franciſcum de diuinis rebus diſſerentem audiſſet, ſenſit alias eſſe quaſdam merces lōge potiores ſuis: quales nunquam ipſe concepiſſet animo. Quocirca omiſſa mercatura, quā exercebat, cæleſtis mercaturæ auidus a Franciſco efflagitat, ut ſemet vitæ ſocium adſciſcat. Ac primo ille fortaſſe qui durum iuuenis ingenium occultamue leuitatē introſpiceret; pręci ſe obnuebat; ad poſtremum tamen vrgendo atq; inſtando peruicit Durus, & rebus ſuis compoſitis, fortunas omnes pauperibus diſpertire cępit. Sed auidius quā conſtantius deſtinata exſequutus eſt. Dum in eam curam intentus diuenderet merces, ſolicitatus eſt adeo a cōmuni hominum hoſte, ut poſita manu ſua ad aratrum reſpiceret retro; & auidiſſime repeteret ea, quæ paulo ante contempſerat. Itaq; in contrarium uerſus, merci cibus omnibus in expeditam nauicīlam quam occultiſſime impoſitis, adornabāt fugam. Ceterum ut alios falleret, Franciſcum ipſum quē ma

ximè cupiebat, fallere haud quaquam potuit. Iam omnibus, quæ in rem eſſe videbantur comparatis, nauigium conſcenſurus erat; cum ſubito Xauerius, eum ad ſe acciri iubet. Et ille rei diſſimulandæ magis, quam obtemperandi ſtudio ad eum venit. Franciſcus continuo remotis arbitris, gemitu vultuque dolorem præferens animi. Peccaſti (inquit) Dure, peccaſti. Tum vero ille repentina denunciatione perculſus attonito ſtupentique ſimilis primo hæſit, qui tandem reſciſſet Xauerius, quod mortalium nemo præter ſemetipſum ſuſpicari potuiſſet, ſecum requirens. Inde pudore ſimul ac lacrimis perfuſus, ſtimulante conſcientia reſpondit, Peccaui Pater, peccaui. Et Franciſcus exhilarata fronte confeſsionem igitur, fili confeſsionem. Durus ergo ſimul Xauerij voce, ſimul diuino rore mollitus, ſpatio ſumpto confitetur. Remedium non magis ſalubre quam opportunum fuit. Quippe ſacræ confeſsionis beneficio non tantum noxa depulſa, ſed priſtina illi mens reddita eſt. Quocirca re omni familiari cum fide in pauperes diſtributa, ſocium ſe, vti ante ſtatuerat, Xauerio conſtanter adiunxit: leuitatis memoria roborante conſtantiam. Per eadem tempora alijs quoq; ſociis auctus eſt. Antonius Criminalis Parmenſis, & Ioannes Beira Callaicus è Societate IESV exiguum quidem, ſed opportunum auxilium è Luſitania miſsi in Indiam appulerant, quorum aduentu per litteras cognito (vt primi ſubſidio venerant) mire lætus Xauerius eorum dem opera quamprimum vti in tanta Sacerdotum penuria decreuit; ipſe ne Indiæ finibus ſuus circunſcriberetur labor, occaſione naui-

gij data, vlteriora orientis petere intendit.

Deprauatos Malacenſium mores corrigit. *Cap. XI.*

SOLVIT ex Meliapora S. Thomæ Malacam verſus anno poſt Chriſtum natum. M. D. XLV. Cauſa eundi fuit, vt Luſitanis eius vrbis incolis excultis, ad Macazares Chriſtianis præceptis inſtituendos pergeret. Malaca regio eſt trans Indiam, flumenque Gangem, a veteribus (vt quibuſdam placet) aurea Cherſoneſus appellata. Quippe continenti non lato coniuncta Iſthmo, & in altum proiecta ad Inſulam Samatram (Taprobanam olim dictam volunt) auri fodinis celeberrimam procurrit. In hac Cherſoneſo e regione Samatræ, Malaca vrbs eſt Luſitanorum, copioſa in primis ac nobilis, quæ Cherſoneſo nomen dedit, ab vrbe Goa Leucas prope DCC. Ea quidem ſub æquinoctiali ferme linea ſita eſt; ceterum quotidianis fere imbribus maximos æſtus temperantibus, vere fruitur pene perpetuo. Fruges ac fructus bis in anno binis æſtatibus percipit. Verum amœna magis ac fertilis eſt quam ſalubris; quia ex iiſdem cauſis terræ fœcunditas & cęli grauitas oritur. Accedit peſtis grauior, vicinitas Saracenorum ethnicorumque. Neutra tamen res Franciſcum à propoſito deterruit, altera vt vicinorum vitio periclitantibus ſubueniret, etiam accendit. Malacam vt appulit, Pręfecto vrbis adito, ſuum Macazaricæ expeditionis conſilium exponit. Tum ille Xauerio narrat, eò nuper ab ſe miſſam cum

Malaca.

Sacerdote ſpectatæ ſanctitatis non contemnendā Luſitanorum manum, Chriſtianis (ſi quis forte inibi motus exiſteret) præſidio futuram. Proinde monet vt ſi videatur, ſubſiſtat Malacæ, quoad nauis quæ illos deuexerit, reuerſa quo in ſtatu Macazarum res eſſent, renuntiet. Franciſcus Præfecti conſilium ſecutus, interim nullo ſpatio ad quietem ſumpto, Luſitanorum ſaluti conſulere inſtitit. Erant tum Malacenſes accolarum penitus infecti moribus, Ethnicis profecto Saraceniſque ſimiliores quam Chriſtianis. Namque ob Sacerdotum inopiam magis quam incuriam, labente paulatim diſciplina, mores quoque magis magiſque lapſi cœperant præcipites ire. Iamque illi ſalutis, & honeſtatis immemores quicquid liberet, aut expediret, ferme etiam licere credebant; tantum ad nequitiam contagio ualet conſuetudinis. Itaque Franciſcus illorum animos adeo grauiter affectos intuens, vt iam nec vitia ſentirent, nec eorum remedia ferre poſſent, perditas mentes mira adoritur arte. Primo comiter, vti ſolitus erat, in illorum ſe familiaritatem dare, in peccatis conniuere, medendi voluntatem diſſimulans. Inde vſu & comitate illorum animis deuinctis, ſenſim ad inueterati morbi curationem ſibi viam facit, modo diuinis legibus propoſitis flagitia ipſorum oſtendens, modo intentatis varijs humanæ vitæ caſibus, Dei terrorem incutiens, ad vltimum mentibus præparatis admouet manum: auaritiam reſecat, libidinis illecebras remouet, recrudeſcentia cōſcientiæ vulnera diuinæ miſericordię oleo delinit, ſanatq;. laborē bene poſitum fructus ipſe declarauit. Satis conſtat Frāciſci opera male partas pecunias a pleriſque

Ethnicorum conſuetudo Chriſtianis pernicioſa.

Mira ars perditos homines conciliandi.

que reſtitutas: permultis pellices cōplures admirabili ratione ſubtractas: nonnullis ægre eas dimittentibus ut matrimonio ſecum iungerēt, per ſuaſum: plurimos ſacra expiatos confeſſione, atque ad pium uitæ genus adductos. Nec priuatim magis ſermonis facilitate profecit, quam publice grauitate orationis. Diebus Dominicis in maximo urbis templo cōciones habebat ad populum, non minore fructu, quàm approbatione auditorum. Quos ut magis urgeret, atque ut altius in eorum animos ſalutaris deſcenderet metus quæ diuinitus imminebant prædixit. Animaduerſum enim eſt a multis ſæpe illum cum pro concione perditam ac profligatam Malacenſium uitæ rationem incuſaret uehementius, cæleſtem irā impendentem ciuitati, pœnaſque deprecari ſolitum eas ipſas, quas ab eadem paulo poſt Deus ex petijt. Quippe anno inſequenti Malaca ab Iais Saracenis graui obſidione afflicta eſt: circumq; agri depopulati: & belli calamitatem fœda peſtilentia excepit, quæ uniuerſam peruagata urbem miras ciuium aduenarumque edidit ſtrages. Ita vrbs aſſiduis funeribus propemodum exhauſta eſt, Deo uetera ciuium delicta vindicante, nouāque condente ciuitatem. Xauerius ergo imminentia mala diuinitus prouidens, ſiue ut iram diuinæ iuſtitiæ aliqua molliret ex parte, ſiue ut incolarum animos ad impendentem cladem perferendam præpararet, talibus calamitatibus ſubinde intentatis, Malacenſes admonebat ut aliquando ad conſilia ſalubriora ſe verterent. Itaque plures cæleſtis ſpiritus horrore ac religione perfuſi tandem exitiali animæ ſopore diſcuſſo reſipuerunt. Inter quæ haud leuiter ciuitatem admirabile *Vaticinatio nes.*

bile

bile Franciſci facinus mouens. Adoleſcens energumenus adeo a malo vexabatur Dæmone, vt amiſſa loquendi facultate graui implicitus morbo iaceret. Accedit ad eum parentum rogatu Xauerius, certis ſuper illum precationibus recitatis infeſtum Diabolũ primo comprimit, inde facto pro ægri ſalute ſacro prorſus expellit; valetudinem inſuper ac linguę vſum eadem reſtituit opera. Nulla res magis Franciſcum apud Chriſtianos æque ac barbaros ſanctitatis fama conſpicuum fecit. Quippe vulgo ſanctus Pater appellari cœptus eſt, veteri cognomine quod in India reliquerat, Malacæ renouato. Xauerius interim non modo vetera Chriſtiana pietatis miniſteria nõ omiſit, ſed etiam excogitauit noua. Nam poſt ſolis occaſum ipſemet vrbem obiens incolas tintinnabulo excitatos ſubinde ſolemni carmine admonebat, ut pro cruciatis purgatorio igni animis, proq; hominibus ſcelerum veterno ſopitis, diuinam clementiam implorarent. Quod inſtitutum non mortuis quam viuis ſalubrius Malacenſium animos non parũ accendit. Ad hos labores quibus lapſam Malacenſis ciuitatis diſciplinam reſtituit, accedebat in cumulum haud leuis occupatio, ut Chriſtianã inſtitutionem adhibito interprete, in eiuſmodi uerteret linguam quam Macazares intelligerent quibus imminebat lætis identidem nuntijs incitatus. Ijſdẽ enim ferme diebus allatum eſt eius gentis animos ad Chriſtianæ fidei ſemen excipiẽdum mire eſſe propenſos. Nulla apud eos delubra Idolorũ, nullos Sacerdotes, à quibus ad Deorum cultum impellerentur; Solem dumtaxat ipſum orientem ab eis coli: pręterea nullum omnino Deum. Nihil iam Xauerio longius uidebatur

Energumenum liberat.

Sanctus Pater etiã Malaca appellatur.

Animas Purgatorij et lethali noxa ſaucios ſub noctem commendat.

Macazarũ præparatio ad Euangelium excipiendum.

eo die cum conuerſo in illorum ſermonem catechiſmo, exploratoq; inſulæ ſtatu, ad eos inſtituendos tenderet. Verum interea ſe ad tãtam prouinciam diuinarum rerum contemplatione, cæleſtibuſque maxime inſtruebat opibus. Nam cum dies totos in caritatis officijs poneret, notum ſomnum fraudans inuigilabat precibus meditationiq;, vt cæleſti igni exardeſcente, ad Macazares Dei hominumq; caritate flagrans veniret. Iã menſes Malacæ aliquot abſumpſerat, nec vllus de naui, cuius reditum expectabat, nũtius afferebatur. Quocirca bona cum Præfecti uenia Macazariam petere decreuit, gentem illam erudire feſtinans.

In Amboino multa edit Vaticinationis & caritatis indicia. Cap. XII.

VBI primum trãſmittendi, quo deſtinauerat facultas data eſt, Malacæ conſcendit, Duro ſocio & comite. quarto Idus Ianuarias anni poſt Chriſtum natũ MDXLVI. Proſpero vectus curſu non ſine multis incõmodis portum tenuit. Amboinum inſulam cum captaret gubernator præteritum ab ſe portum ratus grauiter angebatur deſperans poſſe iam aduerſo uento deſtinatum teneri locum. Tum Franciſcus gubernatorẽ bono eſſe animo iubet, nondum nauim locum, quem crederet, præteruectam: poſtridie mane eum ipſum portum, quem peteret, eſſe capturam, Idque ita prorſus euenit quamuis incommoda tempeſtate. Poſtera die albente cælo portus in conſpectu fuit. Percrebuerat ad eam horam ventus adeo, vt ad exponendum Xauerium, cuius cauſa inſula petebatur, nullo modo anchoræ iaci

Ventus Xauerio morē gerit. poſſe viderentur: Ceterum vt ad os aditumque portus ventum eſt, ſubitò ille vehementior flatus, quaſi Xauerio morem gerens ita remiſit, vt commode nauis caperet portum. Ecce autem in ipſo portu periculum. Xauerius in ſcapham cum paucis deſilierat ad terram applicaturus; cum ei repente duo piratici myoparones occurrunt. Ergo Luſitani, qui una cum Franciſco vehebantur, curſum auertere, & quam maxime prædonum occurſum vitare; ſed altum effuſa petentes fuga, a terra prouecti ſunt longius. Deinde vero vitato periculo terram repetentes, vereri cœperunt, ne eoſdem in piratas inciderent. At Franciſcus rurſus vaticinans bonum illos animum habere *Vaticinatio* iubet, & ſcapham ad littus applicare; Dei vtiq; benignitate ipſos incolumes in portum eſſe peruenturos. Prædictionem res ipſa comprobauit. In terram expoſitus Xauerius, vt erat ſanctitatis fama incolis commendatus, benigne hoſpitaliterq; *Amboinus* excipitur. Amboinus circuitu millia paſſuum cō-plectitur ad LXXX, imperij Luſitani inſula celebris imprimis, & mercatoribus indigeniſque frequentata. Diſtat ab vrbe Malaca millia paſſuum amplius DCCCC. In ea Inſula præter Luſitanorum præſidium, pagi tum erāt Chriſtianorum omnino ſeptē, ſine vllo Sacerdote: quippe is qui vnus erat, paulo antē ē vita deceſſerat. Franciſcus igitur deſertos pagos impigre circumiens pluri-mos infāntes ac pueros baptizauit. Circumeun-*Circumeundi ratio.* di ratio hæc erat; Puero crucem præferente, ipſe oſtiatim ecqui ęgroti, aut pueri baptizandi, ecqui mortui ſepeliendi forent, quęritabat: ſi quem laborantem morbo nactus eſſet, ſublatis pariter in cælum oculis manibuſque ſymbolum Apoſto-

lorum

lorum, & Euangelium ſuper eum recitabat: ac ſæpe medebatur vna opera eiuſdem corpori animoque. Mortuorum quoque corpora poſt preces funebres, rite mandabat ſepuluræ; tum pro eorum animis ſacrum faciebat, vt dubitari poſſet, vtrum viuis plus opis ferret, an mortuis. Sed conquirenti bene merendi de hominibus materiam diuina prouidentia longe maximam præbuit. Sub id tempus Ferdinandus Soſa Hiſpanorum Dux è noua Hiſpania (quę regio in alio terrarum orbe poſita haud ſane longius ab Amboino diſtat, quam ab Hiſpania) Malucum petens claſſem ad Amboinum appulit; Naues erant plures, maximus nautarum & claſſiariorum numerus: ægrorum incredibilis multitudo. plurimoſque Hiſpanorum ſçua abſumebat lues. tum vero facile apparuit Dei benignitate opportunum auxilium eis prçmiſſum Xauerium. Extemplo enim cum peſtiferi morbi vi accenſa illius caritas certare cepit alios miniſterio ſubleuans, alios Sacramento expians confeſſionis. & nunc grauiter affectos conſolabatur; nunc aderat morientibus; nunc mortuis iuſta ſoluebat, vnus multorum munia exſequens. Præcipuus labor erat egentibus ægrotis a diuitibus res neceſſarias ſuppeditare, & medicamenta, quorum ibi magna erat inopia, vndique cum ſumma cura conquirere. Itaque eiuſmodi res a Ioanne Arauſio Luſitano mercatore talibus mercibus abundanti cum peteret ſçpius, enimuero ille moleſte ferre, indignãs nullum eſſe petendi modum. Quocirca cuidam Fráciſci nomine nonnulla eius generis roganti cum ægre admodum & cunctanter quod rogabatur, dediſſet adiecit, ita ſe id ipſum Franciſco dare,

Ferdinandus Soſa Hiſpanorum Dux.

Hiſpana claſſis calamitatẽ ſubleuat.

vt in poſterum nihil prorſus ab ſe peteret. Quod vbi Xauerio nunciatum eſt, repente diuino inſtin ctus ſpiritu Quid? cenſet (inquit) Arauſius poſſeſſionē eorum, quæ habet fore diuturnā? errat. Abi denuntia illi meis verbis, ne tā tenax ſit merciū, quas mors breui ereptura eſt. ipſum paulo poſt in hac ipſa moriturū inſula, & eius bona in vſum pauperum ceſſura. Proinde ſi ſapiat, ſua ipſe ęgris pauperibus Dei cauſa benigne largiatur. occupetq; ſuum facere beneficium, quod ſit mortis futurum. Denuntiationi reſpondit euentus. Haud ita multo poſt eodē in loco nullo hærede relicto Arauſius moritur; eius bona, tradito ibi more de hęreditate caduca, pauperibus diuidūtur. Ceterū Arauſius in præſentia imminentis mortis terrore obiecto, ſcilicet factus eſt ut cautior ad viuendū, ſic ad largiēdum benignior. Menſes tres (tādiu enim Hiſpana claſſis ad Amboinū ſubſtitit) in ægrorum miniſterio abſumpti ſunt cum corporum & animorum pariter ſalute. Verum nihilo ſalubrior ægrotis, quam valentibus Xauerij ſedulitas fuit. Horū nāq; animos vitijs laborantes ſacramentorū medicamētis, priuatis publicisq; ſermonibus ſubleuare nō deſtitit. Nec incaſſum is cecidit labor. Fructus pacis ſane vberes ex bellicoſa gente percepti: multorū ſimultates ſublatæ: plurimorū ſanatæ mētes, & ad honeſtæ piæq; vitæ ſtudiū traductæ. Inter quos Coſmus Turrianus (is Hiſpanorū claſſe aduectus fuerat) eximia Frāciſci ſāctitate permotus ſtatuit ad eius inſtitutū ſocietatēq; aggregare ſeſe. Frāciſcus porrò re Chriſtiana Amboini bene geſta, ſub Hiſpanę claſſis diſceſſū, Macazares petens Ternatem Inſulam ab Amboino millia paſſuum CC. ex itinere tenuit.

Vaticinatur mortem Arauſio immi nere.

Fructus ex Hiſpanorum claſſe perceptus.

In

In Maluco lapſos incolarum mores reſtituit. Cap. XIII.

MALVCVS regio eſt modicis diſcreta inſulis, aromatumq; fertilitate & commercio nobilis, ab vrbe Malaça millia paſſuum circiter MC. Habitatur frequentibus, quà Ethnicorũ, quà Saracenorum pagis, terræ vbertate non detinẽte ſolum indigenas, ſed etiam aduenas inuitãte. Ceterum Saraceno ferme Regi paret ſtipendiario Regis Luſitani. Harum Inſularum longe celeberrima Ternate vrbem habet cognominem Luſitanæ ditionis, quę vrbs a Luſitanis, alijſque Chriſtianis indigenis maxime incolitur. Huc igitur cum veniſſet Xauerius, diuerſatus eſt in ſuburbana B. Mariæ æde, quæ Barræ dicitur. Ibi loci præ ſide certiſſima patrona ſua inuocata, extemplo ſolita pietatis miniſteria obire inſtituit. Ternatini iam palam ſuas cupiditates ſoluerant tanto profligatiores Malacenſibus, quanto ab India remotiores. Quippe ex Ethnicorum Saracenorumque vſu & conſuetudine, tam cæca rerum etiam humanarum inſcitia eorum mentibus ſe offuderat, vt in negotijs contrahendis, vbicunque lucri aliqua affulſiſſet ſpes, nihil contra ius faſque eſſe ducerent. adeo omnia in externum erant lapſa iam morem. Hanc ergo ciuitatem pene depoſitam Xauerius Malacenſi illo ſuo artificio curare orſus, incolarum animis diſſimulatione & comitate conciliatis, paulatim eorum vitia aperire, ac ſanare inſtitit. In quo quidem ſingularis eius enituit prudentia.

Malucus.

Ternate inſula Maluci præcipua.

Prudentia in flagitioſis hominibus corrigendis.

Si

Si quem enim vęſano irretitum amore teneri cõ pererat, qui alicuius auctoritatis eſſet ac pretij. hac potiſſimum illum arte adoriebatur Blande primo ac familiariter hominem affatus, ſi minus inuitaretur, comiter ſe illi offerebat ipſe conuiuam iucundoque ſermone conuiuium celebrabat, aditum ſalubri admonitioni præparans. Inde vbi in eius familiaritatem ſe bene penitus de derat, ingreſſus orationem de vitiorum turpitudine, ſenſim ad libidinis fœditatē delabebatur; eiuſdemque incommoda, & ſimul cæleſtes adijciebat minas. ad vltimum vt permotum eum ſen ſerat, manu familiariter pręhenſum ad peccatorum inducebat confeſſionem, ita demum illi con cubinā nullo negotio adimebat: aut certe ſi ęgre careret, in matrimonio collocabat. conſtat ab eo plurimos ad concubinarum nuptias traductos, ut luxurię flammam coniugij honeſtas extingueret. Conſimilem rationem in detrahenda fęneratitia, fraudulentaque pecunia ſeruabat. cuius tan ta uis fuit, ut Miſericordiæ ſodalitas ex tenui atque inopi locuples fieret & opulenta. Eam rem crebrę conciones inſtitutioneſq; rudium ac puerorum hand mediocriter adiuuerunt, quibus ci uitatis mores emendati; iniquæ pactiones reſciſſę: tenerę ętatis aures & linguæ catechiſmo adeo. imbutæ, vt paſſim omnia Chriſtianę doctrinę car minibus perſonarent. Pręcipue vero Franciſci vaticinatio quędam. Ternatinorum permouit animos. Nam Ioannem Arauſium mercatorem, quem in Amboino breui moriturum prædixerat longe abſens moribundum diuinitus proſpexit. Itque ſacrum magna hominum frequentia faciens, cum poſt Offertorium de more ſe conuer-

Vaticinatio

tiſſet

tiſſet ad populum, Orate fratres: inquit, & Ioannis Arauſij animam qui modo in Amboino expirauit, commendate Deo. Equidem heri pro illo feci, & hodie quoque facio. Mirari qui aderant alij alios intuentes, quęrenteſque inter ſe, qui tandem id reſcire potuiſſet, cum Amboinus ab eo loco abeſſet paſſuum millia amplius ducenta: & neminem per eos dies inde veniſſe conſtaret. Admiratione deinde in expectationem verſa, notatur res, & hora ab ijs qui audierant. & paucis interiectis diebus nauis ex Amboino de Arauſij morte nuntiat. temporibus ac rebus inter ſe comparatis, omnia cum Franciſci prędictione prorſus cōgruere comperta. Tum enimuero nemini dubium eſſe, quin id Xauerius diuinitus cognouiſſet: Quocirca illum tanquam prophetię dono prędituum omnes ſuſpicere cœperunt. Iam Xauerius Macazariam, quę bidui ferme aberat, meditabatur: Sed Macazares illos, vt qui ſatis auxiliorum haberent, a Franciſco iuuari, Deo utique cordi non fuit. Per idem quippe tempus haud varijs autoribus comperit, in Maurica (regio Mauri vulgo dicitur) Chriſtianos eſſe quamplurimos, quorum, quippe Sacerdotibus carētium, ſalus ad vltimum eſſet adducta diſcrimen. Itaque his potius ſuccurrendum ratus, qui grauius laborarent, omiſſis Macazaribus, quibus aliorum auxilia nō deerant, ad iuuandos deſtitutos ab alijs conuertit animum.

Maurica incolis periclitantibus vel cum capitis ſui periculo opitulari ſtatuit. Cap. XIV.

Maurica regio.

ABEST Maurica regio a Ternate prope CC. millia paſſuum. Terra eſt aſpera ac prærupta, omniumque ferme rerum ſterilis. Frumentum vinumque incolæ ne fama quidem acceperunt. nulla apud eos armenta aut greges, præter ſues admodum paucos, quos mirandi potius, quam guſtandi copia eſt, aquæ etiam dulcis mira penuria. Oryzæ tamen ſatis: magna vis aprorum: ingens modus arborum, vnde ſibi panem qualemcunque & vinum petunt. aliæ porrò arbores ex quarum cortice depexo veſtem vulgo conficiunt. Gens ipſa prorſus barbara & expers humanitatis quippe nulla omnino litterarum habet monumenta: feritate autem inter omnes nationes eminet, tũ ferro tum veneno ſæuiens etiã in ſuos; tantum abeſt vt ferocia ingenia vſu efferata alienis & aduenis parcant. Sacerdotem ipſum ac parochum, qui vnus illorum ſalutis curã agebat, de medio ſuſtulerant. Itaque iamdiu orbi erant paſtore. Regio magna ex parte crebris terræ motibus concutitur; ignes ac cineres euomit, ingentibuſq; exæſtuantis maris inceſſitur fluctibus. Deum credas de nefariis illorum ſceleribus ſupplicium ſumere. Quocirca multiplex hic metus aduenas abſterrebat omnes. At Franciſcus aduerſus omnia pericula interritus, omiſſa (vt diximus) Macazarica profectione, cui' cauſa venerat, in animũ induxit ſuũ, ſibi vt illorũ animos ab interitu vindicaret, vel manifeſtum vitæ diſcrimẽ eſſe ſubeundum. Qua de re ad ſuos ſcribẽs in Luſitaniã, ait ſe ad opẽ miſeris illis cũ perſpicua

Gentis Maurica barbaries.

Maurica terra incommoda.

zelus animarum.

ſpicuo ſuo periculo ferendam, illa Chriſti uoce in citatum, Qui voluerit animam ſuam ſaluam face re perdet eam, qui autem perdiderit propter me inueniet eam. Quã ille ſententiam facilẽ & apertam videri dicebat cogitanti, experienti non itẽ, niſi Deus ipſe interior interpres accedat. Nũquã alias magis ſingularis Franciſci fortitudo, diuinaque fiducia enituit. Vbi in Amboino inſula percrebuit, Xauerium in Mauricam regionem cogitare; incolas partim admiratio uirtutis cepit, partim etiam periculi miſeratio. Et amici, vt illum iam profectionem parare nuntiatum eſt, trepido nuntio exciti protinus ad eum coeunt. Docent illud belluarum verius, quã hominum receptaculũ eſſe: incolarum plurimos coniugum, liberorum, parentum, Sacerdotum sãguine manus imbutas habere. ergo manifeſta Superum ira aſſidue omnibus terræ, maris cæli incommodis conflictari. iiſdemq, aduenas ab illorum rabie procul arceri. Denuntiant haud dubia vitæ diſcrimina, in ſingula pene momenta ſubeunda fore apud homines per ludum iocumq; ſicas vibrãtes, ſpargẽtes venena, nihilq; magis quã humanum cruorem ſitientes. Quod tandem eſſe cõſilium infeſta loca pacatis præferre? Qui cõuenire vt peregrinus homo recte ſuã cõmittat ſalutẽ quibus cõſtet nihil tã eſſe in delicijs quam trucidationem, & eadm etiam proximorũ? Talia inculcantibus amicis, neminẽ minus tangebant obiecta pericula quam ipſum, qui erat aditurus. Tum vero illi flentes orare, ne tam uilis ſuus ſibi ſit ſpiritus. Quis ferat non modo Luſitanorum, ſed indigenarum ac barbarorum, qui modo Xauerium norit, eius capite ignobilis regionis inſtitutionem emi?

Io. c. 12.

Deterretur a conſilio feræ gentis adeunda.

Amicorum preces.

„ Quis iá ſperet Orientis columen, quòd perpetuũ
„ eſſe opporteret, flore diuturnum, ſi tam auidè ma
„ nifeſtis periculis caput offerat ſuum, oblitus tot
„ gentium animas ab ſe eundem in caſum trahi?
„ meminiſſet Indię vniuerſæ, & innumerabiliũ na
„ tionum ſalutem ex ſuo ſpiritu pendere. Si incre
„ dibili virtute atque animi altitudine pericula o-
„ mnia contemneret, at certe tot populorum ſalutẽ
„ ſecum in diſcrimen ne adduceret; vinceret pau-
„ corum caritatem caritas vniuerſorum; utiq; cum
„ conſtaret tam feram gentem inſtituere operæpre
„ tium haud quaquam eſſe, vtpote quam ſui Sacer-
„ dotes non magis periculi metu, quam proficien-
„ di deſperatione deſeruerint. Quare per Chri-
„ ſtum humanæ ſalutis autoremne committeret, vt
„ ſpes dubia paucorum ſalutis in apertum diſcri-
„ men caput ipſius, atque innumerabilium gẽtium
„ ſalutem obijceret: Semet (vt ſua prudentia virtu-
„ teque dignum eſſet) Orientis Eccleſiæ conſerua-
„ ret, aut ad ea ſaltem ſeruaret pericula, quę forét
„ tantæ animi magnitudini paria. Amicorum pie
tas gratior Franciſco, quam iucundior fuit. Ita-
que ſingulos familiariter amplexatus, mutuiſq;
Act. 21. perfuſus lacrimis in hunc fere modum eos affa-
Reſponſum Xauerij plenum diuinæ fiduciæ. tur. Quid facitis flentes & affligentes cor meũ?
agnoſco fidem beneuolentiamque veſtram, gra-
tes ago, habeoque, quod nullum erga me a-
moris indicium omiſiſtis. Sed nihil me iſtorum
„ mouet diuina imperia intuentem. Deus iſta vi-
„ derit haud dubius huius autor conſilij, cujus ego
„ præſidio tectus nihil omnino pertimeſco. Cui
„ enim melius me, caputque committam meum,
„ quam ei, qui mortalium tempora, vitaſque diſ-
„ ponit? Non eſt mortali extimeſcenda mors, quæ
timi-

timidiſſimum quemque conſequitur. Honeſta au „
tem mors quippe aditus ad immortalitatem, vel „
voto expetenda eſt. Quod ſi ego cecidero, Deus „
certe non cadet, cui & gentium ſalus cordi eſt „
haud paulo magis quam mihi, & facillimum eſt „
mittere operarios in vineam ſuam. Nec vero exi „
guus fructus ex Maurica percipietur; paruũ haud „
putandum, vbi magno eſt merito locus. Equidẽ „
ſi nihil aliud, pro periclitante illorum ſalute, cui „
conſulere debeo, nullum periculum ac diſcrimẽ „
recuſo. Vt fuerit voluntas in cælo, ſic fiat. Tum Mach. l. 1.
illi amore ſtimulante à precibus ad vim conuerſi
perpulerunt arcis cuſtodem, vt ei prorſus nauis
adimeret facultatem. Is igitur ijſdem illis peri-
culis hoſtium ac præſentis terrore mortis Franciſ
cum ab eo conſilio dimouere fruſtra conatus, ad
vltimum ei nauigium denegat. Cui Xauerius ſe
nulla pericula, nullum genus mortis vbi Dei cul
tus & animarum ſalus agatur, formidare ait.
Nec vllos hoſtes ducere, niſi qui diuino obſtent
obſequio. Sibi certum ac deliberatum eſſe in
Mauricam Deum vocantem ſequi: nec nauigium
morari: ſi nauis deſit, ſemet Deo incubantem
vtique tranſnaturum. Itaque cum eum amici cæ
leſti præſidio ſecurum obfirmato animo eſſe cer-
neret: quod vnum reſtabat, remedia quædam ad
uerſus venena pro ſe quiſq; lacrymantes ad eum
afferre. At Franciſcus ne anxio animo inanes pe
riculorum ſpecies fingens ſibimet ſolicitudinem
ſtrueret: neue humani auxilij ſpes detraheret ali
quid de diuinæ opis, ac prouidentiæ fiducia, gra-
tijs eorum beneuolentiæ actis; adiecit profecto
ſibi illa onera verius quam remedia futura. Pro-
inde orare, ne ſe tanta Dei diffidentia oneraret.

Si adimatur nauigiũ ſe tranſnaturum affirmat.

Remedia aduerſus uenena amicis remittit.

vtrum ſi ſalutem ſuam aduerſus omnes peſtes ac venena munitam vellet, aſſiduis precibus diuinã ſibi propitiarent maieſtatem: Eo remedio nullum certius, nullum præſentius inueniri. Ita dimiſſis amicis, profectionem adornabat. Inter hæc tantũ diſcrimen adituro læti ex India nuntij fiduciam accenderunt. Iiſdem temporibus nouem è Societate IESV Goam è Luſitania aduecti erant, Sacerdotes quinq; Franciſcus Perez, Alfonſus Cyprianus, Henricus Henriques, Franciſcus Henricus & Nunnes Ribera, cęteri nondum ſacris initiati Balthaſar Nunnius, Adamus Franciſcus, Nicolaus Nunnius & Emmanuel Morales. Antequam igitur ex Amboino diſcederet Xauerius, cum de horum aduentu cognouiſſet, opportuno auxilio admodum lætus ſuam cuiq; prouinciam deſtinauit: ſtatimque litteras Goam ad ſocios dedit, quibus Franciſcum Peren Goæ ad alumnorum inſtitutionem manere; Cyprianum, & Henricum ad Comorinenſes Neophytos iuuandos proficiſci iubebat; duos autem illos, qui apud Comorinenſes tũ verſabantur, itemq; cæteros ad ſe in Molucas inſulas euocabat eo conſilio, vt exiguis illis copiis circũ omnes regiones curſaret, omnibus quoad eius fieri poſſit opem laturus. Et Mauricæ expeditioni Deus haud dubie fauit. Menſe Maio anni M. D. XLVI. ex Ternate cum ſoluiſſet, ad inſulam Mauricam incolumis appulit.

Efferatos

Efferatos Maurica incolas mitigat eruditq;. Cap. XV.

MAVRICA (vti accepimus) bipartita eſt, altera pars in continenti Maurotia vocatur, altera duabus inſulis conſtat quæ Maurotides ap pellantur. Harum inſularum vna rupibus horrenda flagrantibus, ex quibus ſæpe ſaxa ignea maximarum inſtar arborum erumpunt, tanto impetu ac fragore quanto nulla tormenta ænea quamuis magna, globos eiaculantur, ac nonnunquam vbi acrior exiſtit flatus indidem ingens cineris modus egeritur, quo longe ac late diffuſo, viri feminæq; laborantes in campis cinere opple ti domos reuertuntur, dæmones magis quam homines diceres. Apri quoque in ſaltibus complures oppreſſi, piſces extincti paſſim offenduntur in littore. Eadē inſula ne quid incōmodi deſit, ideo perpetuis pene terræ quaſſatur motibus vt qui forte præteruehuntur, cōterriti naues in obiectas incurrere cautes arbitrentur. Ad hæc ingens ven torum cauernis obluctantium fremitus incredibilem omnibus incutit hororem: Tartari ſpeciē videre te credas. Vnde etiam libenter Franciſcus occaſionem captabat intentandi pœnas æternorum ignium, quibus apud inferos Deorum cultores, improbique Chriſtiani cruciantur. Gens etiam eſt in his locis ab Euangelio aliena inauditæ feritatis, Iauaros vocant, quorum vni cum votum eſt homines trucidare. Quocirca vbi alienorum copia deeſt ad cædem, in coniuges liberoſque vertunt rabiem: ijdemq; Chriſtianis hominibus aliquid ſubinde cladium inferūt.

Rupes flagrantes.

Cinis e rupibus effunditur.

Terræ motus horribiles.

Gens mirè immanis.

Nec deſunt qui humanam carnem maxime vero cæſorum in prælio habeant in delitijs. Pro Deus immortalis, quantum eſt præſidij in numinis fiducia tutelaque. quantum ſecuritatis in ipſis periculis Deo tegente? nimirum nil formidandum, nil dubitandum autore Deo. Hiſce ipſis in locis inter feras belluas verius quam homines Xauerius, qui habitaret in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cæli commoratus eſt meſes circiter tres, præter omnium opinionem, maiore cum emolumento incolarum, quam periculo ſuo. Hoc quippe temporis ſpatio, feros illos homines mitioribus ingenijs imbutos ad chriſtianæ vitæ mores reuocauit. Erant tum æque omnes omnino in Chriſtianis rebus rudes, vana prorſus Chriſtianorum nomina. Franciſcus ergo confeſtim cunctos Chriſtianorum uicos numero prope triginta obijt, infantes baptizando, erudiendo adultos, Idolorum impediendo ſacrificia. Neophytorum miſerijs, vel animi uel corporis ſubueniendo. In publicis vero priuatiſque ſermonibus barbaram gentem cæleſtibus, ſimul terreſtribuſque territabat minis; inferorum ſedem (quod identidem erumpens flamma ac cinis effuſus indicaret) proximam illis eſſe denuntians, eò conſceleratos homines deturbari: Idem profecto ſignificare ingentes illos terræ motus, quibus pene dehiſcens terra neſarios homines, ac Deo inuiſos abſorbere velle minitetur. Proinde cauerent omni ratione, ne in ſempiterna illa incendia, quorum facies ipſis quædam obuerſaretur ante oculos ruerent præcipites. Talibus ille ſermonibus alijſque Chriſtianæ diſciplinæ præcептis mire illorum feritatem mitigauit. Igitur bre-

Pſal. 4.

Barbaros in ferorum ſpecie territat.

Chriſtiana diſciplina barbariem mitigat.

ui gens illa vniuerſa, qua non alia vſquam (vt diximus) tetrior immaniorq; ad eam diem fuerat, ex eo tempore nō modo mitis & facilis, ſed etiā erudita fidei noſtræ myſterijs cœpit eſſe: tantum Chriſtiana diſciplina virium habet ad humanitatem. Inibi interrita Franciſci animi magnitudo ſpectata eſt. Forte ipſis Michaelis Archangeli ferijs in æde ſacra, maxima incolarum frequentia rem diuinam de more faciebat; cum repente inſula tota contremuit adeo, ut ara ipſa videretur funditus euerti. Extemplo cæteri diffugere, quà quemque agebat pauor. At ille ſeu diſſimulato, ſeu potius ſpreto metu, ſacrificium conſtanter peregit, id eueniſſe interpretatus quòd Archangelus Michael Diabolos omnes illius regionis diuino cultui aduerſantes male multatos deturbaret in Tartarum. Itaque plus ei negotij cum hominibus, quam cum Dæmonibus fuit. Quippe non defuerunt peruicaces ſimul ac potentes Deorum cultores, qui curſum Euangelij obiectis minis, ac terroribus morari niterentur. Sed fruſtra. inuicta Xauerij uirtus cæleſti ope ſubnixa uicit omnia. Paucis menſibus omnes Chriſtianorum uici luſtrati: innumerabilis incolarum multitudo partim Chriſtianis inſtituta præceptis, partim etiam ad Chriſti religionem traducta. Quantum profecerit, vel hinc exiſtimari poteſt, quod in vno oppido (Tolum vocant) ad XXV. capitum millia a Franciſco Chriſtiana facta traduntur. Par fructui labor fuit. In tam aſpera regione ultro citroque curſans, fert quicquid malorum ſubiri poteſt, tolerauit egeſtatē, æſtum, defatigationem, pericula. Ceterum ut ferme reſpondet dolori voluptas, ſecundum multitudinem

Animi magnitudo in terra motu.

Fructus animorum.

Pſal. 94.

nem

nem dolorum conſolationes lætificauerunt animam eius. Quæ quidem quantæ fuerint, ex quodam ipſius epiſtolæ ad ſocios capite coniectari licet. Vbi locorum illorum ſterilitate atq; omnium rerum inopia commemorata, Hæc inquit eo uobis expoſui, vt intelligeritis quanta in hiſce locis ſit cæleſtium copia gaudiorum. Siquidem hęc omnia pericula & labores vnius Dei cauſa ſponte ſuſcepti, theſauri ſunt diuinis maximiſq; gaudijs refertiſſimi: vt hæ inſulæ in primis aptæ atq; appoſitæ ad oculorum aciem ex iucundiſſima lacrimarum vbertate perdendam eſſe videantur. Equidem nunquam me tot, tantis, tam continuis animi voluptatibus circumfluere memini. prorſus vt omnem laborum atq; ęrumnarum ſenſum obruerent. Ita Franciſcus ex feræ gentis cultura haud plus laboris ac meriti, quam fructus lætitiæ percepit.

Solatia in laboribus, & ærumnis.

Ternatinos & Amboinos denuo excolit.

Cap. XVI.

MALVCVM inde repetens Ternatem reuertitur a Ternatinis ingenti gaudio exceptus, torpentes ad ſtudium virtutis excitat, uacillantes confirmat corroboratq;. Ratio autem erat talis. Diebus feſtis bis in die concionabatur, mane ad Luſitanos, poſt meridiem apud indigenas: illos quidem ad honeſtam piamq; vitam incitãs; hos verò Chriſtianis myſterijs maxime erudiens, & à vana Deorum religione deterrens. Quotidie antemeridiano pomeridianoque tempore cõ

Conciones uaria.

fitentibus

ſitentibus utriſque promiſcue dabat aures. Quartaquaque & ſexta feria ad Luſitanorum coniuges ferme indigenas de Symboli capitibus, de preceptis Decalogi, de Sacramentis confeſſionis & communionis ſeparatim verba faciebat. Erat tum Quadrageſimæ tempus, Quocirca earum plurimæ Paſchale Sacroſanctæ Euchariſtiæ conuiuium, a quo ad id tempus abſtinuerant, piè religioſèque celebrarunt. Ceterum iamdiu peregrinantem Xauerium domeſtica Goenſium ſociorum cura in Indiam reuocabat. Itaque quam primum in Amboinum traijcere ſtatuit, ibi Indicam tranſmiſſionem expectaturus: Sed Præfecti arcis Ternatinæ, ſodalium Miſericordiæ, aliorumque Luſitanorum ſummæ preces eum coegerunt Ternate diutius commorari, quanquã non inuitum, quod operæ apud illos poſitæ nequaquam eum pœniteret. Inter hæc Franciſcum cupido inceſſit barbari Regis animum tentandi. Rex Maluci Regis Luſitani ſtipendiarius Saracenus erat non tam profeſſione quam vita. Quippe is quo minus Chriſtianus fieret, non Mahometis religione impediebatur, ſed libidinis immodica licentia. Nam præter pellicum greges, coniuges centum regiam implebant. Rex igitur ſiue comitate, ſiue etiam ſanctimonia Xauerij captus omni eum honore colebat, regni proceribus palã indignãtibus: ac mirum in modum eiuſdem amicitiam expetebat ſpem oſtentans ſuſcipiendi aliquando Chriſtiana ſacra; cum diceret eundem a Saracenis, & Chriſtianis Deum coli: & fore aliquando tempus, cum utriq; in vnam religionem coirent. Ceterum etſi Franciſci congreſſu

Regis Maluc enſis uxores centum.

Rex Maluci impenſe colit Xauerium.

greſſu colloquioque delectari videbatur, tamē im moderata vitæ libertas Chriſtianæ obſtabat religioni. Id modo expreſſum ab eo, vt polliceretur ſe vnum è liberis ſuis quos habebat plurimos, ad baptiſmum daturum ea conditione, vt is deinde Chriſtianus Mauricarum Inſularum regnum obtineret. Itaque Xauerius quia nondum matura res erat, ſpe lætus ita Regis amicitiam tuebatur, vt in popularibus colendis haud ſegnius elaboraret. Namque Ethnicorum animos tentans, reperiebat eos, quamquam à Saracenis ad Mahometicos ritus compellerentur, longe minus a Chriſto abhorrere quam a Mahomete. Saracenos porrò ipſos, vtpote ſuæ diſciplinæ ignaros, minime in ea eſſe pertinaces. Quocirca vtrorumque conuerſionem in expedito futuram ratus, ſi Societatis domicilium in Maluco inſtitueretur, id omni ratione curare ſtatuit, ac deinde fauente Chriſtianæ rei Luſitaniæ Rege perfecit. Præcipuum interim opus erat. Luſitanos ac Neophytos inſtituere, quod haud ſane irritum fuit. Nam ſex menſium labor vberrimum illi ex Ternatinis retulit fructum. Quippe oppidanorum animos diuinis ſermonibus, ſacramentis ceteriſque rebus adeo excoluit, vt omnium iudicio alius populus quam erat antea videretur. Conſtat ex maximo pellicum numero duas omnino Chriſtianis incolis reliquas eſſe factas. Nec vlla res magis profecit, quam ſanctitatis opinio, maximum in perſuadendo momentum, diuinis indicijs confirmata. Per id enim tempus inter concionandum auditores ſubito rogauit, vt ſupplices Pater & Aue pro Iacobo Ægidio claſſis Luſitanæ Præfecto in Amboino animam agente recitarent. Idque po-

Ethnici Malucenſes minus a Chriſto quam a Mahometo abhorrent.

Collegium Societatis in Maluco.

ſtea

ſtea ita fuiſſe certis autoribus compertum. Ea tum res venerationem Franciſci auxit, deinde verò etiam deſiderium. Sexto menſe poſtquam eò appullerat, diſcedere parabat. Itaque pro eximia eius caritate cuncta ad eum ſe ciuitas effudit. In diſceſſu vero tantus vndique cum fletu clamor extitit magiſtrum, cuſtodem, parentem confuſis appellantium vocibus, vt Franciſcum ſingulos amplectentē velut oblitum itineris miſericordia moraretur. Cōmota ſunt quippe viſcera eius ſuper grege ſuo. Demum eos blande ſolatus ęgre admodum ſe ab illorum cōplexu diuellit, ingenti omnibus fletu atq; eiulatu digreſſum proſequentibus. Re Chriſtiana in Ternate inſula, ſatis aucta ſtabilitaq;, Amboinum repetijt renauigaturus in Indiam. ac Societatē cui præerat, nouorum aduētu ſociorum ſatis iam auctam longo interuallo reuiſurus. In medio curſu rectoribus hilariter inter ſe colloquentibus, Franciſcus è conſeſſu repente exiliens ſummo impetu atq; angore animi exclamat. IESV bone, quid hoc eſt? illi hominem occidūt. Cōfeſtim cæteri rei nouitate permoti ad Xauerium accurrere, quid tādem rei ſit percontari. Tum ille cū ad ſeſe redijſſet, re diſſimulata, nihil eſſe reſpōdit: ſeque in eorum cœtum comiter ſeſſum recepit, perinde ſe gerēs, quaſi nihil ipſe aut feciſſet inſolitum aut dixiſſet. Ceterum res ab illo cælata paruo intermiſſo ſpatio patefacta eſt. Vt nauis ad Amboinum appulit, comperiunt Luſitanum hominem ibi a prædonibus interfectum eo ipſo tempore, quo Xauerij clamor ad eorū aures acciderat in naui. Erant in portu Amboini, Luſitanorum onerariæ quatuor. Franciſcus igitur caritate ardens rationem inijt incolas pariter atq; adue-

Ternatinorum amor in Xauerium.

Vaticinatio

aduenas quam maxime iuuandi, quoad facultas nauigandi in Indiam foret. Itaq; ſiue paupertatis ſtudio, ſiue portus vicinitatem ſecutus, in ipſo littore ſibi ac ſocio modicam è ſtramentis extruit caſam. Huic eodem opere ſacram ædiculã adijcit, vbi nautis & Claſſiarijs confeſſionis & Euchariſtiæ Sacramenta miniſtraret. Opere abſoluto, in ijs quæ dixi officijs aſſiduus erat, plures quoq; capitali odio diſſidentes adducebat ad pacē. Aegrorum præcipue commodis & ſcilicet ſaluti ſeruiebat, quo in numero unus erat grauiſſimo implicitus morbo; hunc non prius Xauerius quam vita ipſa deſeruit. Igitur, vt is in Franciſci complexu ſpiritum vitæ extremum edidit, ille flens ingentes Deo laudes grateſq; egit, quod ſi nihil aliud, ad miſeri illius ſalutem in Amboinum in tempore reuertiſſet. Inde Chriſtianorum vicos impigre luſtrãs, baptizauit infantes, rudes chriſtianis præceptis imbuit, haud minore cum fructu, quam labore. Concionibus inſuper populum a vitijs deterrere, ad honeſtatem pietatemq; impellere inſtitit. Quàm porro carus & acceptus ſummis iuxta & infimis eſſet, digreſſus oſtendit. Vigeſimo quàm uenerat die, Xauerius idipſum prouidens, vt populi complorationem, qualē Ternate nuper expertus erat, in diſceſſu vitaret, ſilētio de media nocte nauem conſcendere parauit. Sed ut difficile eſt amantes fallere, conſilio eius deprehenſo noctu concurritur ad portum. Repente ingens virorum mulierum puerorum ſeruorum cum ploratu clamor exoritur ſuam orbitatem ac ſolitudinem lamentantium, talemq; virum, ac patrem ab ſe diuelli, & abrumpi querētium. quibus ille querelis nocturnoq; tactus gemitu obortis lacrimis

Caſam ſibi extruit in littore.

Aſſiduitas apud ægros.

Amboinorũ in Franciſcũ amor.

dum

dum flentes ſigillatim amplexans ſolatur, ęgrè ſanè ab inhærentibus ſibi tamquã a viſceribus ſuis, auelli potuit. Ad poſtremum exorato Sacerdote quodam, vt per binas illis horas quotidie operam daret in exercẽdo catechiſmo, omnes dimiſit monitos ut Chriſtianæ doctrinæ exercitationẽ haud ſegniter vrgerent. Aderat iam tempus profectionis cumq; eſſent multę Luſitanorũ naues ad iter paratæ, Xauerius in regiam inuitabatur quæ permultos vehebat eius ſtudioſos amicoſque. Ille tamen ſæpius enixiuſq; inuitatus conſtanter abnuebat. Nauarcho cauſam cur tantopere recuſaret rogitanti, haud dubie futura diuinitus præſagiẽs animo, pertimeſcere ſe ait, ne quid onerariæ illi in itinere accideret incommodi; neue ab eis diuina maieſtas alicuius delicti expeteret pœnas. Nec vanus is metus fuit. Nauis quippe illa deinde aduerſa tempeſtate ad ſcopulum appulſa penè deperijt. Ceterum diuinitus (deprecatione fortaſſe Xauerij) præſenti naufragio erepta diu tenuit curſum. Inde tranſuerſo maris impetu vaſtas in ſyrtes acta penitus inhæſit. Iamq; non ſolum onerariæ verumetiam vectorum ſalus complorata erat, cum in pari periculo parem Dei vices alternantis opem experta, perruptis maris ęſtu ſyrtibus euadit ennoxia. Franciſcus autem ipſe qui aliena incõmoda præſagierat proſpera nauigatione vſus, quo intenderat ſine vlla offenſione peruenit. Malacam tenuit anno poſt Chriſtum natum. M. D. X L V I I I.

Præſagientis animi diuinatio.

Malacenſes

Malacenſes omni ope iuuat eiſque egregiæ victoriæ & autor & vates eſt. Cap. XVII.

In valetudinarium diuertit.

Præſagium euentu dunario.

MALACENSES ergo ſui perſtudioſos ex interuallo reuiſens benigne ab illis excipitur. Ceterum ipſe priſtino more, recuſato amicorum hoſpitio, ſtatim in valetudinarium conſuetum hoſpitium ſuum diuertit. Eodem tẽpore Malacam tres alij è Societate IESV appulerant, in his Sacerdotes duo Ioannes Beira, & Ioannes Ribera, quos omnes incredibili animi iucunditate amplexus Xauerius apud ſe habuit. Inde diebus pluribus ad quietem datis, monitos quemadmodum cum Malucenſibus ſe gererent, in Malucum dimiſit ab ſe ſata culturos. Inter hęc ipſe ægrotis miniſtrando, concionando ad populum, militum tollendo ſimultates, confitentium peccata expiando, catechiſmum pueris, ſeruis, idiotis tradendo rem Chriſtianam adiuuare non deſiſtebat. Pręcipue myſterium de aduentu Chriſti Euangelicamq; hiſtoriam identidem inculcabat Neophytis, vt percepta tantæ rei veritas ex illorum mentibus inanes excuteret fabulas Deorum. Inter quæ veteris inſtituti ſui non minus pii quam ſalutaris memor, mortuos in purgatoria ſede verſantes, viuosque letali conſcientiæ vulnere affectos quotidie ſub noctem piorum precibus iuuandos curauit. Ciuitas quippe Malacenſis Xauerii hortatu certum conſtituit hominem, qui altera manu laternam, altera tintinnabulum gerẽs primis tenebris obiret vrbem, & in compitis ac triuiis incolarum

Hiſtoriã de Chriſti aduentu Neophytis inculcat.

animos

animos nocturno æris ſtrepitu, lugubrique carmine ad id ipſum compoſito excitaret. Ea res ut pietatis admonebat bonos, ita improbis terrorem incutiebat. Hic mos ab illo traditus non Malacę ſolum; ſed etiam in alijs vrbibus Indiæ, inde ſumpto exemplo, ſolemnis manet. Nec virò ciuitatis otium ac dignitatem neglexit. Per id tempus Acenſium Saracenorum claſſis è Samatra Inſula, quam è regione Malacę eſſe diximus, profecta ſilentio noctis Luſitanas naues in portu diripere, & inflammare conata eſt. Sed Luſitanos neutiquam fefellit. Igitur hoſtes ſubito incolarum concurſu repulſi refugerunt. Saracenorum audacia Præfectum vrbis (Simoni Mello erat nomen) perpulit, vt claſſem raptim viris armiſq; inſtructam propere in fugiẽtem hoſtem emitteret. Emiſſa claſſis intra decimum reuerti iubetur diẽ. Ceterum Dux Luſitanus fugitantem aperto mari. Saracenum inſectans prouectus eſt longius, ſic vt per vnum dimidiatumque menſem nullus omnino de claſſe nuntius afferretur. Auxit Malacenſium ſolicitudinem diſſipatus ab Saracenis accolis rumor, Luſitanos prælio victos atque occidione occiſos eſſe. Falſo rumori fidem vera opinio faciebat. Quippe hoſtes pugnaciſſimos, numeroque nauium ſimul ac militum longe ſuperiores conſtabat eſſe. Ergo ciuitas omnis mœrore afflictari: matronæ virorum ac liberum ſuorum interitum, ſuam orbitatem, ſolitudinemque effuſe deplorare. Ibi Xauerius; in cœtu virorum pro ſuggeſtu. quorundam ſuperſtitionem grauiter accuſans a multis Chriſti fiduciam requirens. Enimuero hoc ferendum non eſt (inquit) ſunt in hac ciuitate, atq; adeo in hac concione, qui ſortibus, ac ve-

neficijs exquiſiere noſtræ claſſis euentū. pleroſq; autem diuinæ prouidētiæ immemores plus ęquo ſuorum cura ſolicitat angitq; . Ceterum bono eſ ſe omnes animo:ac mœrore depoſito,date vos io cunditati ac letitiæ. modo hoſtem noſtri incruen to quidem prelio vicerunt. non amplius tribus e noſtris, quatuorue deſideratis.tantulo impendio tam inſignis victoria ſtetit. Iamque victores ho-ſtium ſpolijs prædaq; onuſti cum captiuis hoſtiū nauigijs domum reuertuntur. Propediem, (cer tumque deſignauit diem) aderunt incolumes. Agitedum igitur, & pro parta victoria Deo vi-ctorię autori gratulantes ſemel orationem Domi nicam, Angelicamque ſalutationem cuncti pari-ter recitemus:iterumq; pro noſtris qui in pugna cecidere. Hæc ille perorans adeo lęto vultu edi-xit,vt ipſa oris hilaritas animos auditorum exci-taret mœrore torpentes. Viris expectatione ere-ctis,eadem die matres familias ſeparatim pro cō cione ſolatus diem ipſum definiuit, quo die cer-tus ad eas eſſet de ſuorum incolumitate ac victo ria nuntius venturus. Prænuntiationem omni ex parte rei exitus comprobauit. Bidui,triduiue ſpa tio intermiſſo,nuntius adfuit partæ victoriæ: Nū tium victores ipſi cum ingenti pręda ſubſecuti, magnoque cum numero captiuorum. Confeſtim victrici Claſſi ad vrbem applicanti omnis ciui-tas ab recenti metu alacris, ingenti gaudio ſeſe obuiam effudit. Franciſcus in primis magna vi-ctorię, ac lætitiæ pars Chriſti Crucifixi ſignum pręferens procedit ad littus. Deſcendentem Du cem alioſq; primores Claſſis gratulabundus am-plectitur. Inde in communi gratulatione cum tē pus victoriæ accuratius exquireretur, non tātum

dies

dies conſtitit, verùm etiam res ipſa mirificè cum prædictione conuenit Xauerij. Eoque plus admirationis res habuit, quòd locus vbi pugnatum erat, amplius CC. millia paſſuum aberat Malaca. Ex eo tempore Fráciſcus Malacę haud magis ſanctitate, quam uaticinatione conſpicuus fuit. Ceterùm iiſdem temporibus ſanctitatis eius fama Orientem peruagata ex vltimis terris homines ad Xauerium viſendum exciuit.

Anger Iapon Franciſci congreſſu ad Chriſtum conuertitur. Cap. XVII.

MENSIBVS circiter quatuor in Malacenſi ciuitate iuuanda conſumptis, nauigandi facultatem nactus in Indiam cogitabat, cum ad eum Malacam Iapon quidam Anger nomine, inde vſq; ab Iaponia venit, vir domi ſuæ honeſto loco natus; & ingenio ſingulari prçditus. Cauſa veniendi fuit, vt animi vulneribus, quę iuuentutis inflixerat feruor, ab eo peteret medicinã; Quippe homicidio facto in Iaponia, conſcientię ſtimulis, inimicorumque telis pariter exagitatus, ad Bonziorum (religioſi apud illos homines ſunt) cœnobium confugerat, ſimul conſcientiæ remedium & vitæ perfugium quærens. Sed vtraque eum ſpes fefellit; atque id ipſum ei ſaluti fuit. Cum nihil opis ac præſidij in Bonzijs reperiſſet, alienato ab illis animo, externa auxilia circumſpicere cępit. Peropportune eò commercij cauſâ naues aliquot appulerant Luſitanorum, è quibus Alfonſus Vazius illi antea notus, re cognita, pro veteri amicitia, vltro ſuam obtulit operã, ſi occultã fuga ſubtrahere ſe periculo vellet. Ille enim vero

Bonzij Iaponum Sacerdotes.

vero gratijs actis ſe eius liberalitate oſtendit vſu rum. Itaque Vazius proſpiciens animo ſuam nauim diutius ibi in negotijs expediendis moraturam, vt primo quoque tempore amici hominis ſaluti conſulet, Ferdinando Aluaro neceſſario ſuo ex alio portu ſoluenti in Indiã, eum per litteras commendat diligenter; Commendatitias litteras Angeri ipſi tradit. Eas ille nocte intempeſta cum proferret, gemini cognominis errore deceptus Georgio Aluaro Nauarcho reddit, errore ſalutari. Is hominis Iapònis demerendi occaſionem neutiquam ſibi prætermittendam exiſtimans, errore diſſimulato; perhumaniter exceptum auexit eo conſilio, vt Malacã ad Xauerium familiarem ſuum adduceret. Itaque vt erat vir pius, vel Angeris ſibi conciliandi, vel ad Chriſtianam religionem præparandi ſtudio, multa ei tum de inſigni Xauerij ſanctimonia, rebuſque geſtis: tum de Chriſtianorum inſtitutis idẽtidem exponebat in via. Hiſce Anger ſermonibus accenſus; talis & viri & inſtituti cognoſcendi auidus Malacam properabat, Xauerium quem tanquam diuinum hominem ex Aluari ore mirabatur, aliquando videre & audire feſtinans. Ceterum iniecta mora eius cupidinem, primo ut fit, turbauit, dein de magis accendit. Malacam Anger aliquot mẽſibns ante Franciſci ex Maluco reuerſionem appulit. Ibi eum auidiſſime quæritans, reperit iam diu abeſſe Malaca. Quocirca re infecta, domum repetere decreuit triſtis admodum fruſtra tam longo itinere ſuſcepto. Abeſt quippe Malaca ab Iaponia leucis circiter. DCC. pari fere ſpatio inter Goam & Iaponiam ſita. Malaca ergo cum ſoluiſſet, ad Sinarum fines trium fere menſium na-

Malaca quam longe abſit a Iaponia.

uigatione

nigatione traiecit, in Iaponiam (ea ab Sinis abeſt millia paſſuum ferme DC) propediem tranſmiſſurus. Ab Sinis deinde profectus, ſextoꝗ, ſeptimove die in conſpectum iam venerat Iaponiæ: cum repente aduerſus ventus quaſi diſſuaſor conſilij obſtitit, fœdiſſimaq. totius quatridui tempeſtate iactatum in eum ipſum Sinarum portum reiecit, vnde conſcenderat. Ibi ei incerto iam animi fluctuantique non ſine Dei vtique conſilio, idem ille Alfonſus Vazius fit obuiam, qui ei auctor fuerat Iaponia excedendi. Huius ergo ſuaſu Malacam, quò iam Xauerius aduentare ferebatur, reuertitur. Egrediens è naui commodum Georgium Aluarum, à quo primùm ex Iaponia deportatus fuerat, offendit, ex eo cognoſcit de aduentu Xauerij. Georgius igitur Angeris reditu mire lætus, eum continuo in templum ad Franciſcum, cuius cauſa venerat, deducit; qui ſit, quid velit, exponit. Tum ille quaſi diuinans fore, vt per eum via ſibi fieret in Iaponiam, quantum ex hominis Iaponis aduentu percepiſſet voluptatis, haud ſane obſcure vultu, verbiſq. declarauit. Et Anger haud rudis Luſitanicæ linguæ, ſine interprete cum Franciſco agere de ſuis rebus cœpit. Quem ille benigne exceptum, & indulgenter habitum ita diligenter Chriſtianis myſterijs ac præceptis excoluit, vt omnibus ex eius animo ſcrupulis exemptis, quædam ſemina piæ beatæq. inſereret vitæ. Itaque Anger ex aſpectu & conſuetudine Xauerij maximum ſe vitæ & peregrinationis ſuæ fructum cœpiſſe præ ſe ſemper tulit, Simul illud memorans totam itineris ſui rationem haud dubie adminiſtratam diuinitus, vt

Dei prouidentia.

Angeris cupiditas diſcendi. auidius arriperet, quod diutius expetiſſet. Et eius cupido diſcendi, ſe prodidit breui. Nam Catechiſmi explicationi cum intereſſet, ſua ſponte, ſymboli capita in codicem relata in cœtu populi, homo id ætatis ſubinde recitabat memoriter, multa quoque percontabatur, multa obijciebat, non minus prudenter quam acute. *Iaponũ ſcribendi ratio.* Iapones in ſcribendi ratione longe à cæteris nationibus abhorrent, quippe à ſummo orſi directò ad ima deſcendunt. Id Franciſcus in Angeris libello ob rei nouitatem miratus, quærit ex eo, cur noſtro more non ſcriberent, & ille quin vos (inquit) potius more noſtro, naturam vtique magiſtram ſequentium? Quippe vt hominis caput ſummum eſt, pedes imi, ſic par eſt in ſcribendo à ſummo deorſum directò ferri hominis manum. Xauerius igitur cum magnæ indolis ſpecimen ex Angeris dictis, factiſq; cepiſſet, rurſus inſtitit quærere, an Iapones ſi Euangelium ad eos deferretur, id accepturi viderentur. Tum ille non protinus eos quidem his, quæ dicerentur aſſenſuros ait, ſed tum religionem ipſam, tum verò vitam dicentis exploraturos. *Vitæ probitas doctrinæ reſpondens.* Cuius ſi & doctrina percontationibus, & vitæ probitas experimentis illorum ſatisfaceret, ad vltimum (vt gens vniuerſa ducem maxime ſequitur rationem) re cognita atque perſpecta, adultos haud grauate ad Chriſtum aggregaturos ſe. His vocibus excitatus Xauerius, & ſimul mercatorum mira quædam de Iaponum indole prædicantium ſermonibus accenſus, Iaponiæ peragrandæ animum adiecit. Octauo quàm Anger Malacam venerat die, eum Franciſcus ex itinere Neophytos Comorinenſes reuiſurus vna cum eodem illo Georgio Aluario Goam

præmiſit,

præmiſit, in Goenſi Collegio Chriſtianis myſterijs inſtitutiſque accuratius excolendum. Ceterum ipſe Malacenſi ciuitati efflagitanti, vt duos è Societate Malacam mitteret, qui ſuo loco eadem pietatis munia exequerentur, negare non potuit. Extemploque Sacerdoti cuidam indigenæ mandauit, vt ſui muneris vicarius, Neophytos tantiſper antemeridianis erudiret horis.

Tempeſtate perfunctus Comorinenſibus locis præcepta tradit. Cap. XIX.

INde nauim conſcenſurus nauicularium exorauit, vt pueros quoſdam (eos è Maluco abduxerat in Goenſi Collegio inſtruendos) deueheret in Indiam. Quos illi committens repentino diuini ſpiritus afflatu, ter denuntiauit, male ſe metuere ne magnū in itinere ea nauis acciperet incommodum. Nec vana denuntiatio cecidit. Inſulam Ceilanum nauis præteriens hæſit in Syrtibus; iamque ſpes ſalutis nulla erat, cum repente B. Mariæ ope ſimul ab omnibus implorata, diuina benignitate periculo eripitur, & Cocinum appellit incolumis. Haud ſecundiore curſu, ſed meliore conditione nauis vſa, quæ Xaxerium vehebat, per triduum teterrima tempeſtate vexata eſt, vt vectores iactura iam facta, mortem in horas ac momenta ſingula expectarent. At Franciſcus intrepidus ad ea quæ cæteros terrent, ſedato animo cæleſtes omnes ordine deprecari, cæleſtiumq. Regem ac Reginam impensè inuocare inſtitit. His ille deprecatoribus præſidijſq. ſeptus (vt ipſe poſtea indicauit) longe maiore læti-

Diuinatio præſagientis animi.

Magnitudo animi in tēpeſtatis periculo.

tia affectus eſt in ipſa tempeſtate, quam deinde tanto defunctus periculo. Quippe in ſumma illa omnium trepidatione vitæq. diſcrimine, tantum diuinæ hauſit dulcedinis, vt eodem tempore cæteri præ mœrore, ipſe præ gaudio ingentem vim lacrimarum profunderent. Itaque Deum vehementer orabat, vti eum, ſi ex illa eximeret tempeſtate, in alias conſimiles, aut etiam grauiores conijceret, dummodo ſuis periculis aliquam diuinæ gloriæ nauaret operam. Crederes Xauerij patientiam cum diuina liberalitate certare illo in Dei gratiam acerbiſsima expetente; Deo contra iucundiſsima ſubminiſtrante. Indiam vt attigit, Comorinenſium Chriſtianorum vicos qui velut primi ſuę induſtriæ fœtus, inprimis ei cordi erāt, obire ſtrenuè cœpit. Ibi ſociorum aliquanto plus reperit, quam diſcedens reliquerat. Quocirca Goam properans illorum fidei ac prudentiæ multa permiſit: pro vſu autem quem eius gentis habebat, ſaluberrima illis præcepta tradidit. Quorum hæc erat ſumma, vt recens natos infantes oſtiatim conquiſitos baptiſmo expiarent, ne forte eius ætatulæ ſalus parentum aut Sacerdotum ſocordia periclitaretur. Vti pueros gregatim Chriſtianis myſterijs, ac præceptis quam diligentiſſime imbuerent, quòd teneræ ætatis inſtitutio vel plurimum momenti ad honeſtam beatamq. faceret vitam. Iuberent præterea, Dominicis, ac feſtis diebus omnes (præmonitis Magiſtratibus, vt pietatis cultuſq. in Deum exemplum cæteris proderent) ad ſacram ædem orandi diuiniq. Verbi audiendi cauſa conuenire: atque inibi publica vitia publicè increpantes ab ijs auditores deterrerent, propoſitis & huius & æternæ vitæ pænis ſuppli-

Solatia in periculis.

Præcepta ſocijs Comorinenſibus data.

ſupplicijſque. Cognoſcerent inſuper qui inter ſe ſimultates atque inimicitias gererent: ac viros Dominicis, mulieres Sabbati diebus in templum conuocatos reducerent in gratiam; ſi quis caſus difficilior incidiſſet, ad Luſitanorum referrent Ducem. Stipem verò ad pauperum ſubſidium à viris feminiſq. collatam ita diuiderent egẽtibus, nihil vt omnino eius apud ſe reſidere paterentur. Ægros ſubinde viſerent, & Euangelio ſuper eos recitato, eorundem animos rite curarent; morientibus adeſſent, mortuos ſepelirent. Viris autem feminiſq. ſeparatim edicerent, vt ſuorum quiſque ægrotantium numerum deferrent ad ſe, & ſimul hoc eis denuntiarent, quorum nomina delata non forent, eos Chriſtiana ſepultura carituros. Cum Luſitanis hominibus nullos niſi de pijs rebus, diuiniſq. ſermones haberent, ne inania colloquia (vt plerunque fit) Sacerdotalium munerum occuparent locum. Luſitanorum ducem amicè tractarẽt comiterque; & cum eo quauis interpoſita offenſione, pacem & amicitiam retinerent. Idem quoad eius fieri poſſet, etiam cum cæteris quoque ſeruarent Luſitanis: eoſq. omni ratione ad confeſsionis & Euchariſtiæ frequentationem perducerent. Indigenis Sacerdotibus enixe pijs in rebus fauerent: eoſdemq. ad frequenter peccata expianda, & rem diuinam faciendam pellicerent. Cauerent ne quidquam cuiquam, quod illorum exiſtimationem lædere videretur, narrarent, ſcriberentur, præterquam ei qui remedium (ſi quando res poſceret) afferre poſſet. Vt videlicet Sacerdotum vitia is ſciret vnus, qui poſſet etiam curare. Neu de Neophytis apud Luſitanos, neu de Luſitanis apud Neophytos

Sacerdotum famæ maxime parcendum.

phytos detraherent; ſed vtroſque collaudarent apud alteros, vt vtrique mutuæ imitationis ſtudio tenerentur. Nuſquam cuiuſuis Dynaſtæ, aut Regis accerſitu niſi poteſtate facta ab eo Patre, qui illi præeſſet oræ, diſcederent; ſed obedientiæ memores rem integram ad eundem reijcerent. Præcipue verò efficerent, quoad eius fieri poſſet, diligerentur ab omnibus, nulla quippe re magis animos hominum flecti in omnes partes, quàm amore. Quocirca homines traherent in funiculis Adæ; nullamq. omnino (niſi conſulto Comorinenſis oræ præpoſito) cuiquam infligerent pœnam. Quibus ex præceptis Xauerij non ſolum quales ſocios eſſe vellet, ſed qualis eſſet ipſe, intelligi licet; quippe cum optimus magiſter ex ſuis factis præcepta depromeret.

Alij apud alios collaudandi.

Amore omnes regendi.

Goam reuerſus res Indiæ componit. Cap. XX.

HIſce præceptis datis, Antonium Criminalem Parmenſem, eum, qui deinde primus è Societate IESV deportauit Martyrium ex India, Comorinenſi oræ præficit. ipſe in exitu Februarij menſis anno poſt Chriſtum natum M. D. XLVIII. venit Cocinum. Ibi otium nactus, miſſis in Luſitaniam ac Romam litteris, quam maximum Sociorum numerum atque ipſum Simonem Conimbricenſis Seminarij curatorem ad culturam inuitauit orientis. Regem quoque Luſitaniæ commonefecit, vt ſui officij memor Indicis Luſitanorum præſidijs concionatores idoneos curaret, ex quibuſcumque religioſorum hominum familijs. Præfectis quoque & procuratoribus ſuis in India ſeuere ediceret, vt omni ope

Franciſci litera ad Regem Luſitaniæ.

propa-

propagationem iuuarent religionis, & ſcilicet Neophytos tegerent, fouerentque. Non aliam ytique potiorem eſſe Chriſtianæ fidei proferendæ viam. Simul ab eo petijt, yt popularium ſuorum vicem miſeratus, Luſitanorum indigenarumq. pupillis inſtituendis domicilia certis locis, vectigaliaq. attribueret. Inde Cocino cum ſoluiſſet, Cranganorum venit: oppidum id eſt Luſitanorũ à Cocino millia paſſuum circiter XV. Cranganoro deinde profectus, Goam Martio menſe iam inito peruenit. Erant tum in Goano Collegio è Societate complures. P. Paulus alumnorum cuſtos, Franciſcus Peres eorundem magiſter, P. Nicolaus Lancellottus Rector ſociorum partim recentium à Luſitania, partim adſcitorum in India. Quorum plerique Xauerium fama duntaxat cognitum de facie iam noſſe diu cupiebant. Franciſcus igitur peregrè rediens tum à veteribus, tum à nouis ſocijs incredibili amore, & gaudio tanquam communis Pater exceptus, opportunam Coſmo Turriano lucem ac ſalutem attulit. Is in inſula Amboino (vt ſupra oſtendimus) egregiam Franciſci ſanctimoniam admiratus eiuſdem expetierat Societatem. Inde Goam profectus in Collegium receperat ſe, vt Dei voluntate per exercitiorum ſpiritualium meditationes explorata, de ſuæ vitæ ratione tandem ſtatueret. Sub finem eiuſmodi commentationum cum grauiſſimis agitatus curis incerto fluctuaret animo; repente Franciſci quaſi felicis ſideris aſpectu tranquillitatem mentis conſecutus, ſemet Societati haud cunctanter addixit. Iam alumnorum Seminarij ſatis exſtabat fructus. Nam præter interpretes ac Sacerdotes, qui inde euocati adhuc

P. Nicolaus Lancellottus Collegij Goani Rector.

Coſmus Turrianus ab anxietate animi vindicatur.

Goani Seminarij fructus.

adhuc in ora Comorinenſi haud ſegniter verſabā tur, plures alumni iam adulti in ſuburbanos vicos emiſſi multos ſubinde ethnicos Goam adducebant Chriſtianis ſacris initiandos. Quibus rebus lætus Xauerius operę pretium duxit intentiore cura erudiri alumnos tanto uſui futuros Inter hæc Ioannem Caſtrum Proregem Indiæ maleuolorum ſermonibus alienatum minus fauere Societati ſentiens, protinus ad eum adit, ſuaq. illa egregia comitate ſermonis. ac demiſſione animi mitigatum non modo reconciliat, ſed etiā deuincit in perpetuū Societati. Goani Collegii rebus ita compoſitis, cum per id tęmpus nouum Sociorum ſupplementum è Luſitania veniſſet, alias Societatis ſedes circumſpicere animo cœpit. Itaque Nicolaum Lancellotum in oppidum Coulanum Alfonſum Cyprianum Meliaporam S. Thomæ, Malacam Franciſcum Peren, Alfonſum Caſtrum in Malucum, Melchiorem Conſaluum, Bazainū, Gaſparem Belgam Armuziam (quod oppidum in primis nobile ac celebre eſt in faucibus ſinus Perſici) dimiſit. Atque Armuziam quidem ad opprimenda nefaria ſcelera, quæ ibi ſuperſtitionum omnium colluuio pepererat, Xauerius ipſe ire ſtatuerat; ſed Iaponica profectio uetus mutauit cōſilium, fecitque ut Gaſparem, quem diximus eximia uirtute ac ſanctitate uirum, ſuique ſimillimū in ſuum ſubſtitueret locum. Fuit hoc omnino in Xauerio, ut neminem fereà Societate quoquam iuberet ire, vbi ipſe antea non fuiſſet. Itaque dictitabat prius ſe loca explorare uelle, quàm ſocijs deſtinare: ſimul vt appoſita locis præcepta traderet: ſimul vt datam Regi Luſitanię fidem proferendi fines religionis, præſtaret ſedulo. Patres

Pro regem recōciliat Societati.

Diuerſis in locis ſedes Societatis inſtituit.

Armuzia.

Neminem fere e Societate mittebat ubi ipſe non fuiſſet.

tres autem ad diſſeminandum euangelium quoquouerſus dimittens,ſuum cuique adminiſtrum & adiutorem è Societate addebat; ac præter illa propria,communia quædã dabat præcepta,quorum caput erat; Ante omnia vt attenderent ſibi,nullamque rem ducerent caſto pioq; Dei cultu, et animorum ſuorum ſalute,ac perfectione potiorem. His præditos bonis,non ſolum tuto ac facile aliorum ſaluti conſultores eſſe, ſed etiã ad res quamuis humiles & abiectas (ſine quibus rei Chriſtianæ adminiſtratio utique iaceat,alacriter,libenterque diſcenſuros. *Præcepta ſocijs dabat.*

Iaponicam expeditionem ſuſcipit. Cap. XXI.

ITA Socijs in omnes fermè orientis regiones ad colendas nouellas Domini vineas dimiſſis, ipſe maiora quædam agitare animo. molirique cepit. Per eos dies Anger ille Iapon,quem à Xauerio Goam præmiſſum diximus,ſatis iam Chriſtianis myſterijs eruditus ab Epiſcopo baptizatus eſt,cũ ſeruis duobus,& collegij nomine Paulus ſanctæ fidei appellatus. tantum apud gratũ hominem loci meritiq; memoria valuit.Ex hoc didicit Xauerius (id quod etiã ex Luſitanis è Iaponia reuerſis cognouerat(Iaponiæ Inſulas numero plurimas eſſe,incolarum multitudine refertiſſimas, ingeniorum bonitate præſtantes,ab vrbe Goa leucas amplius M. CCC. Iapones porrò humanas diuinaſque res cognoſcendi mire auidos. Quæ ſimul comperit Xauerius, & ex Paulo alijſque Iaponibus eius ſeruis, Iaponicorum inge- *Anger Iapõ baptizatur.*

niorum

niorum ſpecimen ſumpſit; tanta eum cupido cepit tam docilis colendæ gentis, vt ſine cunctatione eò migrare decreuerit. Primum igitur Iapones illos, quos apud ſe habebat, Luſitano ſermone, litteriſque (vt pro interpretibus eſſent) ſatis excolendos curat. Inde æſtate, atq; hyeme in domeſticis negotiis Goæ exacta, oram Comorinenſem, atque Piſcariam, omneſque illos Chriſtianorum greges bonus ac diligens paſtor interuiſit. Ibi certior fit Hēricum vnum è ſocijs ſubiniquo animo in proximo Trauancoridis tractu verſari, quod operam ludere ſibi videretur in illis Neophytis, vtpote qui vrgente Rege acerrimo nominis Chtiſtiani hoſte, ad Deorum ſuperſtitionem identidem reuoluerentur. Itaque Xauerius Henricum per litteras paterne ſolatus, bonum habere animum iuſſit, memorans longe plus illum proficere quam crederet. Nam ſi nihil aliud, non exiguos infantum ac puerorum greges, quos immatura mors ad ſempiternum raptura foret interitum, ab ipſo baptizatos vtiq: conſeruari. vt enim adultorum pauci ad beatorum ſedes peruenirēt, certe exploratam ſalutem eſſe eorum, qui prius vitæ huius vſuram, quam baptiſmi innocentiam amitterent. Proinde caueret, ne Diaboli inſtinctu, in aliam migraret regionem, vnde minores fructus caperet animorum. Ac Franciſcus ſociis in Domini vinea impigre laborantibus non modo ſolatia adhibebat ipſe verum etiam interdum per litteras ab ipſo Ignatio adhibenda curabat, veritus ne alacritas perpetuis oppreſſa ærumnis labori ſuccumberet. Quocirca Hericum Henriquen virum egregiæ virtutis & exēpli in eodem promontorio deſudantem valde in epiſtola quadam

Comorinenſes interuiſit Neophytos.

Socios paternos conſolatur.

dam collaudatum commendauit Ignatio, vt eum per litteras conſolari ne grauaretur. Comorinenſibus rebus compoſitis Goam reuertit, Iaponicam profectionem apparaturus. Confeſtim igitur vt certa Malucenſium negotia cum Prorege tranſigeret, qui tum Cābaienſi bello erat implicitus, in Cambaiæ regnum ire contendit. Ex itinere Bazainum (id oppidum eſt Luſitanorum pari fermè interuallo inter Goam & Indum flumen ſitum.) Inde protinus in Gambaiam profectus a Prorege benigne admodum accipitur. Negotijſque feliciter confectis, reuertitur Goam. Ibi Antonio (Gome Goani Collegij Patribus Præpoſito, Pauloq; Camerte Vicario ſuo conſtituto, ſemet ad Iaponicam expeditionem celeriter comparat. Vbi Frāciſcum in Iaponiam nauigaturum fama vulgauit, confeſtim nōnulli amicorum accurrunt, eumq; a tam periculoſo conſilio deterrentes, plurima ac maxima tam longinquæ & ignotæ nauigationis (quippe cum in vltimum rerum humanarū, mundique terminum penetrandum foret) pericula proponunt. Abeſſe Iaponiam a Goa Leucas amplius MCCC. iterque illud nuper utique pātefactum nondum ſatis notum eſſe & exploratum, ad ſcopulos ſyrteſque uitandas. Ad hæc procellas, & tempeſtates illius maris horribiles enarrant, quibus reliqui Oceani æſtus, & concitationes comparatę luſus eſſent. Enimuero autumni maxime tēpore, perflare illa maria furioſiſſimum quendam ventum (Typhonem Indigenæ appellant) tanto impetu ac rabie, quantam qui oculis non ſubiecerint, animis concipere non poſſint. Quippe quāuis ingentes ac validas naues immenſis fluctibus verberatas laxatis compagibus labefactari, diſſol-

Iaponiæ nauigationis diſſicultates.

Typhon uentus.

uique,

uique, nullis neque proræ, neque pupis munimentis tantum impetum ſuſtinentibus. Fractis inſuper antennis;gubernaculis,alijſq; armamentis abreptis,nauigia in vltimũ venire diſcrimen: ac ſæpe plus nimio exæſtuant Oceano, aut gurgitibus hauſtas, aut afflictas ſcopulis miſere interire. Tantopere autem venti illius aut furiæ potius nomen horreri, vt gubernatoribus, ac nautis, quamuis peritis & audacibus iter Iaponicum non laborioſum magis, quam formidoloſum ſit, impotenti vi maris artem & conſilium ſuperante. Præterea multis locis ſyrtes obiectas eſſe plurimas, maximeq. fallaces, vbi naues ſiue locorum inſolentia,ſiue tempeſtatis impulſu,certa cum pernicie adhæreſcant. Super hæc addunt omnia fermè illa maria prædonibus crudeliſſimis obſideri. Quippe non in ſinu modo Malacenſi, Saracenos Acenſes capitales Luſitanorum hoſtes cum magnis claſſibus volitare; ſed in Sinico etiam mari plures immaniſſimorum piratarum claſſes paſſim occurrere, certiſſimam captiuis peſtem afferentes. Ibidem alias item Claſſes Sinarum magiſtratuum prædones illos inſectantium obuias fieri, nihilomagis aduenarum nauigijs parcentes, quàm piratarum; vt neſcias vtrum pernicioſius ſit in piratas, an in piratarum inſectatores incidere. Omninò haud infeliciter euenire ſi tertia quæque nauis teneat curſum. Hæc & alia, haud ſane vana certatim inculcantes, in maius optima (vt fere fit) extollebant fideliſſimi amicorum, homines prudentes,& illorum locorum haudquaquam imperiti. Cęterum Franciſci animum,mortis cõtemptorẽ, diuinæq. prouidentiæ fiducia ſubnixum, nihil

Prædonum multitudo.

obiecta pericula mouebant. Itaque illi ad extremum manantibus lacrimis etiam atque etiã orare, obteſtariq; cœperunt, ne certo cum diſcrimine capitis, eas ſibi terras adeundas putaret, quas mortalium oculis natura ſubduxerit: Tandem ex ærumnarum ſatietate abſtruſarum gentium conuerſioni modum faceret: ſalutiq; parceret vel ſuę uel publicæ. At Franciſcus cũ illorũ fidei ac beneuolentię grates egiſſet. Nihil eorum dixit ſe Deo duce & comite pertimeſcere, niſi forte crederẽt quo ipſi peregrinarum, cauſſa mercium eſſent, Franciſcum pro Dei gloria, & animorum ſalute ire non audere. Ego vero (inquit) tam certa habeo indicia pignoraque diuinæ prudentiæ, ut vel apertum ac perſpicuum periculum timere, nefas mihi eſſe ducam. Quippe Dei benignitate immenſa Oceani ſpatia emenſus Bonæque ſpei promontorium circumuectus in Indiam aliam orbem terrarum incolumis appuli. Trauancorienſium rabiem, Badagarum inſidias, piratarum occurſus effugi. Malacam in aurea Cherſoneſo, Malucas pene in finibus mundi poſitas perluſtraui: Mauricæ regionis feram gentẽ fœdis latrocinijs infamem impune adij, inſtitui, mitigaui. His diuinæ prouidentiæ pignoribus documentiſque, videor ne vobis aut Dei patrocinio diffidere, aut in amplificanda eiuſdem gloria, cui uni me deuoui, ceſſare poſſe? Eccui terrori, eccui diſcrimini, cedere debere? Equidem inſtituto meo nulla de cauſa deero, vbicunque verſabor, meminero me in orbis terræ theatro, in cæleſtis regis ac ſuperũ oculis verſari. Neque enim cum Oceanum tranſmitterem, Indiam ſolum & vicina Indiæ loca, ſed vltima orientis Euãgelio deſtinabam. Vere dicã,

Franciſci oratio ad amicos Iaponicũ iter diſſuadentes.

pudet me nondum Chriſti religionem inuexiſſe in eas regiones, vnde iam dudum mercatores caducas exportauerint merces. Itaque Deo approbante, aperiam aliquando Euangelio terras, quas tam longe a noſtro orbe natura ſubmouit. In his operibus extingui (ſi res ita ferat) non modo pulchrum, ſed etiam beatum puto. Tum uero amici ſimul incredibili conſtantia uicti, ſimul magnitudinem animi interritam admirãtes incœpto pariter deſiſtunt, fauſtumque illi iter precati non ſine deſiderio ac ſolicitudine dimittunt tanta diſcrimina ſubiturum.

Malacæ multa gerit memoria digna. *Cap. XXII.*

GOA diſcedẽs Xauerius, Paulo Goani olim Collegij Rectori quem ſui muneris vicariũ tantiſper cõſtituebat, præcepta ſanè ſalubria conſignata litteris reliquit. Quorũ illud caput erat, vt Chriſtianæ magis demiſſionis, quam poteſtatis memor in Patres omnes imperium gereret paternum: eorum incommodis omnibus, ac difficultatibus ſedulo atque impenſe ſubueniret; deque omnibus rebus ad Societatem, ac Socios pertinentibus ad ſe in Iaponiam bis in anno perſcriberet. Inde Xauerius ſocios certatim in Iaponiam eum ſequi expetẽtes ita ſolatus eſt, vt ſpem oſtenderet, aditũ patefacto, omnes euocandi: Interim ipſos in ſua mente & corde inſidentes ſecum ituros. Rebus igitur omnibus compoſitis & profectione comparata, una cum Paulo S. fidei Iapone, Coſmo Turriano, Ioãne Ferdinando, pauciſq; alijs ſocijs Goa ſoluit, Aprili Mẽſe, anno poſt Chri-

Paternum Imperium.

Comites Iaponicæ nauigationis.

ſtum

ſtum natum M. D. XLVIII. Ex itinere Cocinum tenuit, atque ad Franciſcanos ſuo inſtituto diuertens benigne ab eis accipitur. Ibi primores ciuitatis Franciſcum adeunt: & aliquot è Societate ad puerilem ætatem, ciuitatemque uniuerſam inſtituendam efflagitant, ſedem idoneā ac neceſſaria omnia pollicentes: Xauerius tam iuſtum poſtulatum reijcere ueritus, totius rei arbitrium Petro Conſaluo Epiſcopi Vicario permittit, in Iaponiam peruenire feſtinans, in quam omnes intenderat curas. Inde ſecunda amplius XL. dierum nauigatione uſus. pridie Kalendas Iunias appellit Malacam. ibi illo apud ſocios magno cum eorum gaudio diuerſante, Alfonſus Caſtrus è Societate IESV (is qui poſteà in Maluco ab Saracenis ob Chriſtianam religionem occiſus eſt) primum ſacrum ſolemni ritu fecit, ingenti utique Neophytorum lætitia, quorum oculos cærimoniæ illius nouitas ad ſeſe conuerterat. Eius ſacri celebritatem Xauerij concio cohoneſtauit. Per id tempus Malacenſem Vicarium veterem Franciſci amicum nō pertinacior, quam perniciosior urgebat febris: & corporis morbum animi ægritudo cumulabat. Is igitur ſimul ac primum de Xauerij cognouit aduentu, morbi ui (ut ſolet fieri) percitus veſtimenta poſcit, amiciſſimum hominem ſalutandi ſtudio aditurus. Ceterum inter induendum tibialia, linquente animo, inter domeſticorum collabitur manus. Franciſcus ergo certior factus propere ad eum uenit; ſed inſanientem offendit, nec minus de animi quam de corporis ſalute deſperantem. Itaque pro amico aliquot Deo ſacrificia uouet. Idq; votum Deo cordi fuit:

Ad Franciſcanos diuertit.

Malacenſē Vicariū inſanientē ac deſperātem ad ſanitatem & ſpem ſalutis reuocat.

M 2 mox

mox ille ſanitatem mentis recuperat, peccata cõfitetur, æquiſſimo animo moritur. Haud ſanè inutilius, dum Iaponicæ nauigationis facultatem expectat, in ciuibus Malacenſibus operam poſuit, quam in vicario poſuerat. Perditorum quippe mortalium plurimos, maximeque meretricijs illecebris captos ex inferni Draconis eripuit faucibus; quo in numero (vt ex uno fiat de reliquis coniectura) mercator quidam fuit, ſeptem domi ſuæ alens verbo ancillas, reuera pellices. Id enim vbi reſciuit Xauerius, rem primo diſſimulauit aptum tempus expectans; deinde feſto quodam die perditum hominem nactus (Chriſto videlicet autore, qui Zacheo publicano vltrò ſe ad cœnam obtulit) comiter velle ſe apud eum niſi moleſtum ſit, prandere dixit. Ille enimuero ancillis ſuis timens æſtuare primo, uerſare ſe in omnem partem, ad vltimum pudore ſtimulante, ne inuitus talem virum domum ſuam recipere videretur, annuit. Igitur compoſito ad humanitatem vultu & oratione Xauerium deducit ad prandium. Conuiuium laute apparari iubet, diſcumbitur, formoſæ famulæ miniſtrant. Suppudebat hoſpitem ſcilicet, quod cum ſeruos haberet nullos, tales ancillæ miniſtrarent: ac ſolicito ſuſpenſoque animo Franciſci exiſtimationem verebatur. Id cum ille, vt erat homo ſagax ac prudens, perſenſiſſet; verecundantẽ omni metu liberandum ratus, conſilium altius ſuppreſſit ſuum. Ergo protinus quaſi omnia in meliorem acciperet partem, appoſita fercula commendare: famulas ipſas condimentorum artifices comiter alloqui; nominaque & patriã ſciſcitans: quampridem Chriſtianæ eſſent, exquirere. Mer-

Mercatori ſeptẽ ſubducit concubinas.

Prudentia in diſſimulãdo.

Mercator vt facilitatem illam ac ſimplicitatem aſpexit hominis de tot venuſtis ancillis in tanta famulorum ſolitudine nihil (vt videbatur) ſuſpicantis, reſpirauit primò; deniq; cum nullum omnino ſuper ea re verbum illo die factum eſſet, ſecurus reprehenſionis, Xauerium iterum ac ſæpius ſuapte ſponte inuitauit ad conuiuiũ Et Franciſcus animorum conciliator vnicus perpetuò ſuũ illud artificium tenebat, vt rem ſolerti diſſimulatione premeret, donec in eius familiaritatem bene penitus ſe dedit, ſenſuſque odoratus peruestigauit, quam ex illis mulierculis præcipue haberet in delicijs. Ad ultimum vbi quod mente conceperat, bene maturum viſum eſt, comiter (ut ſolebat) quorſum tandem, inquit, tantum ancillarum, pręſertim ubi nulli ſunt famuli? ſi mę audies, vnam aut alteram ex hoc numero dimittes. Cum ille Franciſco comiter inſtanti morem gerens unam miſſam feciſſet; alio die ad prandiũ adhibitus Xauerius factum laudando haud ægre perpulit eum, vt dimitteret alteram. Neque interea deſiſtebat quacunque ratione poterat, clam eius oppugnare delitias, vt amore labefactato, nequitię arcem facilius expugnaret. Aliquot dierum ſpatio intermiſſo, rurſus ſuper cœnam tertiam ſubducit, deinde quartam: Ita paulatim ſingulas detrahendo, detraxit vniuerſas. Ad extremum mercatorem ipſum diuino iam inſtinctum numine ad peccata confeſſione expianda perducit, mulieres illas honeſte collocandas curat, haud in multiplici morbo ſanando; quam in morbi cauſis in perpetuum tollendis prudentior. Conſimili ratione cũ immodicæ linguæ hominibus vtebatur, non in vrbe ſolum, ſed etiam in

Prudentia in reprehendendo.

naui. Si quando aliquid ab aliquo contumelioſe, aut improbe dictum audiſſet, nullam in præſentia præ ſe ferebat indignationem; neque ſtatim ad reprehendendum accedebat. Sed occaſioni imminens, temporis, ac loci captabat opportunitatem: ne forte (vt plerumque fit) ſauciā mentem exulceraret magis admonitio, quam ſanaret. Itaque medicus vitiorum mirificus, vt lenitis iam animis remedium adhiberet, primum ſe in eius, qui admonendus erat familiaritatem inſinuabat, deinde ſeducebat eum, & ſine arbitris comiter pro amicitia monens mirari ſe dicebat talia illi verba excidiſſe. Ita conſequebatur, vt qui peccaſſent, & agnoſcerent peccatum, & corrigerent.

Piratico uectus lembo tandem Nauarcho & Demonibus inuitis in Iaponiam appellit.
Cap. XIII.

DVM Malacæ in Chriſtianæ caritatis munia intentus maximè elaborat, tandem aduenit Iaponicæ profectionis dies. Igitur ſeu Luſitanæ nauis facultate deſtitutus, ſeu potius Neophytorum, quos ſecum ducebat, ſaluti conſulens, caput ſuum barbaro prędoni (adeo omnia tuta rebatur diuina curantibus) committere ſuſtinuit. Verebatur quippe ne Iapones tres Neophyti itineris comites grauius offenderentur in Luſitanis, ſi Chriſtianos homines aliqua in re (ut fit) peccare ſenſiſſent. Proinde Sinam Ethnicum nactus, cui haud ex vano cognomen erat Latro, egit cum illo vti Sinas præteruectus, ſe una cum Socijs in Iaponiam recta tranſmitteret. Ergo pignoribus

Cura ne improborū Chriſtianorum exemplis Neophyti offenderentur.

gnoribus cum ſibi cauiſſet, diuina confiſus ope magis, quàm fide barbari hominis, lembo piratico (Iuncum ipſi vocant) credit ſeſe. Soluit è Malaca menſe Iunio ipſo S. Ioannis Baptiſtæ natali die. Et vſus eſt ſatis quidem ſecunda cōmodaq; nauigatione, ceterum nauiculario parum ſtrenuo ac fideli. Is quippe (ut in Ethnicis non magna eſt fidei religio) mutata repente uoluntate, in Iaponiam tendere abnuens, in obuijs inſulis, temere temporis terendi gratia; ſubſiſtebat. Itaq; Xauerius de ſuo itinere ſolicitus, cum videret illum maxime idoneam tempeſtatem de induſtria intermiſſo ſubinde curſu, conſumere; male metuere cœpit, ne exacta deinde æſtas hiemare nauim cogeret in portu aliquo Sinarum. Quocirca cum gubernatore nauis expoſtulare; pignora commemorare: denique orare ac ſupplicare inſtitit, ne falleret datam Luſitanis fidem. Cum nihil proficeret, tangebatur dolore animi neceſſario; ſed tamen eum premebat, totam rem ad diuinam prouidentiam, quam ſemper propitiam expertus erat, reijciens. Ceterum magis eum mouebat nefaria nauicularij nautarumque ſuperſtitio, quam eorumdem perfidia. Idolum vehebant in naui, cui ſubinde execranda ſacrificia faciebant ne quicquam reclamante Xauerio. Sæpius etiam ſortibus conſulebant Diabolum, an idonea vſuri eſſent tempeſtate, ſi Iaponiam peterent. Stomachabatur ſcilicet Franciſcus, atq; indigne ferebat eos exiſtimare ſuam profectionem Dei cauſa ſuſceptam ex Diaboli ſorte ac voluntate pendere. Diuina tamen nixus benignitate, diabolicos conatus penitus contemnebat. Igitur nutu præpotentis Dei, in Iaponiam curſus diri-

Ethnicorum perfidia.

Execranda Ethnicorum ſacra.

gitur. In itinere duæ res acciderunt dignæ memoria. Emmanuel Sina vnus è Franciſci comitibus ingenti nauis iactatione prolapſus, in apertam forte ſentinam inciderat præceps. Nec caſus longe ab exitio abſuit. Nam & alte ceciderat, & a capite demerſus aliquamdiu hæſerat in ſentina. Ergo omnium opinione mortuus ægrè tandem extractus. paulo poſt diuino beneficio & Franciſci precibus viuus exiſtit. magnum in capite acceperat vulnus, ſed plus timoris quam periculi fuit, adhibita curatione, paucis diebus conualuit. Mox caſus alius ex alio, pari quidem diſcrimine, ſed diſpari exitu. Dum Emmanuel curatur, Nauarchi filiam conſimilis agitatio nauigij excuſſit in mare. Cum nauis magno vento ſum impetu ferretur, & atrox tempeſtas ingrueret, periclitanti nulla ratione potuit ſubueniri. Quocirca ſub parentis ipſius atque omnium oculis infelix puella inſanis hauritur fluctibus. Tum vero lugubris clamor barbaro ululatu, planctuq; permiſtus exoritur, qui diem illum, noctem que inſequentem vniuerſam tenuit. Et diabolus Xauerio iampridem infeſtus non aliam aptiorem eius opprimendi fore occaſionem ratus, multiplices ei dolos intendit. Sciſcitantibus ex Idolo cauſam, cur Nauarchi filia interiſſet, ſors exijt ſi Emmanuel homo Chriſtianus in ſentina periſſet, puellam in mari non fuiſſe perituram. Animaduertit illico Franciſcus ea ſorte ſe, ac ſuos peti; & apud Nauarchum, nautaſque in inuidiam adduci; ſimulque ſenſit animum ſuum identidem à tetra illa bellua miris tentari modis: ſed diuina ope implorata, non modo acerrimi hoſtis eluſit inſidias. ſed etiam immi-

Franciſci comes in ſentina demerſus ab interitu uindicatur.

Nauarchi filia hauritur fluctibus.

Diaboli inſidia ex occaſione.

Animi magnitudo aduerſus terrores dæmonis.

imminens ſibi ab Ethnicis periculum propulſauit. Nautarum ac Satanæ in illum concitatam rabiem nulla res compreſſit magis, quam eius animi magnitudo. Nec nullum ex illo certamine fructum cœpit; ſuo enim periculo didicit, quam horribiles hominibus terrores Diabolus, occaſionem, facultatemq. nactus incutiat. Extat ea de re præclara quædam ad Goenſes ſocios epiſtola, cuius ſententia eſt, Non aliam rationem ad Satanæ terricula eludenda certiorem reperiri, quam ſi tibi penitus diffidens maximeq. confidens Deo, magno præſentiq. animo fractos belluæ illius impetus minaſq. contemnas; diuinoq. præſidio ſubnixus ſumma vi obſtes pauori. Nihil quippe magis tali in re ac tempore timendum eſſe, quàm Dei diffidentiam; cum ſatis conſtet hoſtem nobis niſi Dei permiſſu, nocere, vt maxime velit, nequaquam poſſe. Victis dæmonibus, noua Xauerio cum hominibus orta eſt pugna. Vbi ad Cantonium Sinarum portum ventum eſt, Nauarchus nautæq. omnes, quoniam conſultò iterum ſortibus Idolo, haud læta reddebantur de Iaponica nauigatione reſponſa, iactis anchoris ibi prorſus hybernare deſtinabant. Id ſentiens Xauerius, ſibi ipſe non defuit. Nauarchum primo ſuppliciter precari, vt ſtaret promiſsis. inde cum preces nihil proficerent, à precibus ad minas verſus pignorum damna proponere, Præfectiq. Malacenſis, ac Luſitanorum, quibus fidem dediſſet, metum inijcere. Itaque ille demum formidini obiectæ paulisper cedens, ſublatis anchoris prouehi cœpit. Sed non illi plus conſtantiæ fuit, quam fidei. Breui homo perfidioſus redijt ad ingenium. Et ea perfidia haud dubie morata foret

Ratio eludēdi terriculæ diaboli.

iter Xauerij, niſi Nauarchi curſum diuina prouidentia Xauerio indulgens auertiſſet. Nauis ſecundo vento Cinceum Sinarum portum petebat, eum locum captura vt ibidem hyemaret, quòd æſtas in exitu iam eſſet; cum repente nauicula occurrit onerariæ, Cinceum portum prædonibus infeſtum eſſe denuntians. Nauarchus præſenti periculo territus collegit ſeſe, & quid ageret ſecum cœpit cogitare. Cantonium portum repetenti aduerſus erat ventus, Iaponiam petenti ſecundus. Quocirca neceſſitate in rationem verſa, tempeſtatè obſequi ſtatuit. Ita Nauarcho, nautis Diaboliſq; inuitis, Iaponicum curſum tenere nauis coacta, ipſo Aſſumptioni B. Mariæ ſacro die in Iaponiam, multo magis Deo, ac Dei parente, quam vento, ac tempeſtate obſecundantibus, aliquando peruenit. Cumq; alios portus optatiores tenere nequiuiſſet, ad Cangoximam Pauli Iaponis patriam (quæ Vrbs eſt in regno Saxumæ) nauis appulſa eſt. Ibi ſanè comiter a Pauli cognatis, & à reliquis incolis, etiam ab ipſis Magiſtratibus Franciſcus cum ſocijs excipitur, eorumq. aduentus, cunctis nouos è Luſitania Sacerdotes (vt fit) non ſine admiratione certatim viſentibus, celebratur.

Dei prouidentia indulget Xauerio.

HORA-

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII.

LIBER TERTIVS.

Iaponum mores religioneſque cognoſcit. Caput I.

IAPONIA vltimi Orientis regio, extremę adiacet Aſię, tota inſulis conſtat; modicis fretis, euripiſque diſcreta. De eius magnitudine ſiue ob perpetuos inteſtinorum bellorum tumultus, ſiue ob circumiacentium ſcopulorum, ac ſyrtium terrores, nihil dum ſatis comperti habemus. In longitudinem millia paſſuum amplius DC. in latitudinem vbi plurimum XC. vbi minimum XXX. patere perhibetur. Spectat à Septentrione Scytas quos Tartaros vocamus, ab Occidente vergit ad Sinas, ab Oriente nouæ Hiſpanię obuerſa eſt, minus quingentorum millium interuallo. Abeſt ab Vrbe Goa leucarum millia ferme duo. Continet omninò rēgna ſex, & ſexaginta; & (quod permirum eſt) vna tantum lingua vniuerſa gens vtitur, haud ſanè ad cognoſcendum difficili. Iaponia autem omnis (quoniam tres ſunt inſulæ magnitudine præcipuæ) in partes diuiditur tres, quæ ab inſulis maioribus nominatæ inſularum mino-

Iaponia deſcriptio.

minorum complures attributas habent. Harum partium longe maxima, eademq. ab India remotiſsima, proprio vocabulo Iapon dicitur, quæ reliquæ regioni nomen dedit. In ea tria, & quinquaginta regna ſunt, & Meacus Vrbs olim Iaponiæ omnis, nunc plurimorum regnorum caput. Secundum Iaponem magnitudine, atque opibus præſtat Ximus, Sinis proxima minimeq. diſtans ab India, regnis diſtincta nouem, in quibus Saxumanum eſt, quò Xauerium appulſum diximus. Tertia Inſula inter has interiecta Xicus vocatur, regna continens omninò quatuor. Hæc autem omnis regio antiquitati penitus ignota, caſu Luſitanis eò tempeſtate abreptis, decennio antequam eò veniret Xauerius, inuenta, conciliari commercio cęperat. Terra eſt perſrigida, imbri, niue, glacie horrida; multis locis montoſa, ac ſterilis; oryzæ magis ferax, quam tritici: Ceterum argenti Fodinis nobilis, ex quo Argentaria appellata eſt. Iaponica porrò gens ſi cum Indis conferatur colore alba, natura bellicoſiſsima, cęteras nationes nuper repertas virtute ac probitate longe antecedit. Xauerius igitur Cangoximę (quæ vrbs eſt Saxumani regni præcipua) ſubſiſtens, prius quam Iaponum animos oppugnare aggrederetur, omnes ſibi aditus luſtrandos, moreſq. eorum, ac religiones cognoſcendas ratus eſt. De quibus cum quęreret, ſic ferè comperiebat. Gentem omnem ingenio eſſe facili, ac fermè a fraude abhorrēti: auro, diuitijs, copijs haud quaquam affluere, verum (vt quo minus pecunię hoc minus ferme auaritię eſt) talium rerum ſtudio minimè teneri. Nec aliud magis in contumeliam accipere, quam mercatura, aut arte alia

Iapon inſula præcipua.

Ximus inſula.

Xicus inſula.

Iaponica gens qualis.

rem

rem augere: Itaque eorum diſciplinam paupertate magiſtra ſtare, ſed ita vt paupertatem munditia, & cultus corporis tegat. Eoſdem dignitatis exiſtimationiſq. retinẽtes eſſe vt qui maxime; ingenia priſcis illis Romanis ſimillima diceres. Omnes vulgo, etiam pueros armorum pręcipuo ſtudio duci: nec quicquam vulgò pręter arma habere in delicijs. Ceterum (quod dictu audituq; incredibile ſit) in tanta animorum ferocia armorumq; impunitate, à rixis temperari, armorum vſu ad bellum aduerſus hoſtem reſeruato. Quippe Iapones ſui, atque irę potentes, adeo ſunt, vt e Stoica diſciplina eſſe videantur. Monſtriq. ſimile eſt apud ipſos, iurgãs, iratus, altercans Iapon cum altero. Etenim ad iurgia, contentioneſque vitandas, negotia grauia, & controuerſa nũquam ipſimet, ſemper per internuntios agunt: idque non cum alienis ſolum, ſed cũ neceſſarijs quoque obſeruant domeſticiſque. Ita & ipſi ęquitatem animi, & pacem cum alijs tuentur. Venatione delectantur in primis, nec carnem guſtant niſi venatione quæſitam. à veruecina, ſuilla, bubula, vitulina nõ minus abhorrent, quam nos à canina equinave. A lacte autem & caſeo abſtinent, ſimiliter vt nos à crudo ſanguine. Gallinas & anſeres alunt, non tam cibi, quam animi voluptatiſq. cauſa. Itaque cum rarò carne, eaq. ferina veſcantur; plerunque piſce, pomis, oleribus, oryza viuunt: temperantięq. beneficio commoda ſecũdaque vtuntur valetudine. plerique ad extremam perueniunt ętatem: niſi vis aut caſus aliquis obſtet: vt vel hęc gens quę tam bene viuit paruo, documentum ſit, naturam paucis eſſe contentam, etſi cupiditas nunquam expleatur. Adulteria apud eos

Iaponũ moderatio in ira frenanda.

Iaponum frugalitas.

eos grauiſſime vindicantur. Ab alea ludiſq; ſimilibus penitus refugiunt, rati hiſce rebus homines alieni cupidos fieri. A furtis verò ac latrocinijs tam longe abſunt, nihil vt homine indignius iudicent. quocirca latrones in crucem, extremum ſuppliciorum, agunt. Munditiem in victu, in cultu corporis elegantiam, vrbanitatis officia in congreſſibus, ſalutationibus, omniq; vitæ conſuetudine non accuratius viri quam pueri, nobiles quam ruſtici colunt. Crederes in vna omnes pariter aula regia ad vrbanitatem & elegantiam inſtitutos. Verum tantis naturæ bonis inſitum genti malum ſuperbia officit. Nationes ceteras præ ſe adeo contemnunt, vt arroganter vulgo & inſolenter excipiant aduenas. Alioquin eis ad omnem honeſtatem (ſi qua vſquam gens) natis quodammodo, factiſq. nihil magis, quam Euangelij lumen deeſt. Etenim omnes etiam ruſticani ingenioſi admodum ſunt, auidiq. diſcendi, vt quidque maxime rationi congruere videtur, ita libentiſſime amplectuntur. Sermones de Deo potiſſimum, diuiniſq; rebus arripiunt auide. Ad hæc litteris vulgo ſatis imbuti ſunt, eòq; impenſius ad Chriſtianam diſciplinam capeſſendam apti. Hæc & alia multa, quæ ne longum faciam, prætermitto, cum de Iaponum ingenio ac moribus cognouiſſet Xauerius, de eorundem religionibus & Sacerdotibus quærens. hæc ferme reperit. Deorum numero eos maxime duci, quorum iuuentur ope. Itaque ab alijs Solem, Lunam ab alijs, alios ab alijs Deos coli. Haberi etiam nonnullos ex hominibus Deos adſcitos ab Sinis, inter hos Xacam & Amidam. Ceterum eorum Sacerdotibus (Bonzios appellant) nihil flagitioſius

Iaponum vrbanitas.

Iaponum Dij.

Bonzij Iaponum Sacerdotes.

eſſe, nihil impurius; vt Diaboli adminiſtros facile agnoſcas. Hos nefando præpoſteræ libidinis genere inuecto, Iaponum animis tantum offudiſſe caliginis, vt ad tales impuritates cæci teterrimum nefas vulgò peccatum eſſe abnuant. Ergo haud dubia numinis ira, ex eo tempore illorum ciuitates (regibus popularibuſque pariter contactis ſcelere, ac velut iniecta rabie temere ruentibus ad arma) tumultuantes inteſtinis odijs belliſque perpetuo conflictantur; vti ad tantam obſcœnitatem fugiendam aliquando aperiant oculos. Interim Bonzijs ne peccandi materia deſit, optimates ſuos liberos, oues ſcilicet lupis, committunt traduntque in diſciplinam. Bonziorum Bonziarumq. plurima cœnobia, variuſque (ſimiliter vt apud nos cœnobitarum) veſtitus, Diabolo Chriſti Eccleſiam æmulante. Etſi autem æque omnes Bonzij impuri haud falſo habentur, tamen adeo tutatur eos ſiue religio ſacrorum, ſiue eximia de illorum abſtinentia opinio; vt inſuper apud plebem iuxta, proceréſque maximo in honore habeantur: quippe quos carne, piſce, vino penitus abſtinere: oleribus modo, atque oryza victitare, ac ſemel dumtaxat in die cibum capere glorioſius, quam verius fama ferat.

Cangoximæ complures Chriſto parit.

Caput II.

His cognitis Franciſcus primum ſibi ipſe (id quod res monebat) abſtinētię arctioris legē impo-

imponendam ratus, etiam parcius duriuſq. viuebat, quam Bonzij viuere dicebantur: vtique cum non modo rerum inopia illum, verum etiam penitus diuerſus exciperet cibus; fameſq. ac neceſſitas conſuetam victus rationem, palatumq. ipſum mutare quodammodo cogeret. Nam pro pane oryza, pro obſonio pomis fere & herbis barbaro quodam modo conditis trahebat vitam. Quod ille nouum frugalitatis genus pro ſua animorum fame libenter arripuit, vtpote cuius cibus eſſet facere voluntatem eius, qui ſe miſiſſet. Et magnam habere ſe dicebat Iaponię gratiā, quod conuiuio quoque ab incolis adhibitus, delitijs omnino carebat ijs, quarum dulcedine decepti mortales voluptati magis, quam neceſsitati ſeruiant, obruentes potius vires quam recreantes. Itaque ipſa ciborum condimentorumq. inſolētia maiorem illi pręſcribebat temperantiam. Neque tamen iccirco minus ei virium, quam antea fuit, non alibi melius quam in Iaponia valuit; adeo vires, ac valetudinem non minuit, ſed auget frugalitas. Ceterum haud paulo plus negotij fuit in lingua, quam in palato aſſuefaciendo. Iaponicum ſermonem quanquam natura haud ſanè difficilē, tamen ſtudia Iaponum ad ſummam difficultatem perduxerant. Nihil iam illa lingua copioſius eſt, nihil religioſius. Ad varias rerum notiones variè ſignificandas permagnam habet verborum idem ſignificantium ſyluam, & in hiſce vſurpandis elegantiam quādam, & quaſi ſaporem vernaculum; vt non temerè quælibet aſſumantur vocabula, ſed (vt alia grandiora, alia humiliora ſunt) ad rerum perſonarumq. accommodentur decorum. Atque etiam (quod permirū eſt) longe aliter loquuntur, ac ſcri-

Franciſci ſumma frugalitas in Iaponia.

Iaponicus ſermo.

ac ſcribunt: ſermo alius virorum eſt, alius mulierum: aliis litterarum notis epiſtolæ, alijs libri cõſcribuntur. Quæ copia varietaſque tum loquendi tum ſcribendi ad perdiſcendũ, multum & operæ requirit & temporis. Nec licet cuiquam vrbano in hoc genere eſſe negligenti. Si quid enim ab eorum ratione deflectas, tanquam homo imperitus, aut diſſolutus ludibrio ſis, haud ſecus quam apud nos, qui in latina lingua, barbaris odioſiſq; verbis aures offendunt delicatas. Franciſcus igitur Iaponum linguam vtcumque ſibi addiſcendam exiſtimans, cum capita Chriſtianæ religionis a Paulo Iapone litteris mandanda curaret, in magnas incidit ſalebras. Paulus quippe homo idiota, nihilo melior interpres erat, quam magiſter. Et quanquam plus etiam eniteretur quam poterat, minus tamen efficiebat quam res poſtulabat. Nam capita illa adeo perperam interpretabatur, vt oratio neutiquam cohæreret: ita porò ſcribebat imperite, ut eius ſcripta ab Iaponibus litteratis legi non poſſent ſine riſu. At Xauerius, vt erat animi ſemper difficultatibus obluctantis, irriſiones hominum contemnens, vbi eorum ſalus ageretur, negotium vrgere perſeuerauit. Quocirca agens vtcunque poterat cum populo, vitæ ſanctitate ac diuino quodam ardore animi conſequebatur, vt plus ipſe per ſe proficeret, quam per Paulum aut alium quempiam interpretem. Ad rei religioniſque nouitatem indigenæ frequentes concurrebant, partim aduenas habitu ac moribus omnino ab ipſis diſcrepantes uiſendi ſtudio, partim etiam explorandi quid tandẽ religionis afferrent. Sed quoniam eos linguæ inſcitia non animi ſenſa explicare, non percontantibus ſatisfacere ſine-

N bat,

bat,alij hæſitántiam eorum irridere, alij peregrinum veſtitum ac mores illudere, alij denique miſerari aduenarum uicem,rati uiros ex alio terrarum orbe nouæ religionis inuehendæ gratia, uſque in Iaponiam profectos, nec ſtultos eſſe oportere,nec nullius momenti res afferre. Ita aliam aliis ſermonis materiam dantes, excitatis ad nouam religionem cognoſcendam animis,nonnihil proficiebant.Inter hæc.Paulus Iapō rebus ſuis cō poſitis, miraculo eſſe cœperat popularibus ſuis, quippe qui peragrata India,multa ſane mira & illis inaudita narraret.Ergo ad Regulum XV. ab oppido paſſuum millibus ſalutandi cauſa profectus, benigne ab eo accipitur poſt mutuas gratulationes, Regulus multa de rebus Indicis, de Luſitanorum opibus,moribuſque ſciſcitatur. Quibus expoſitis, Paulus tabulam egregie pictā profert aduectam ex India,in qua B.Mariæ, pueriq; I E S V in matris gremio ſedentis imago erat. Hanc cum Paulus pauca præfatus de Chriſtianorum religionibus oſtenderet Regulo, protinus ille venerabundus ſubmittit genua, idemque cæteros qui aderant facere iubet. Ceterum ultra imaginis venerationem progreſſus non eſt. At Reguli mater tabulæ ſpecie capta,eius expetijt exemplum.Sed pio mulieris ſtudio artifex defuit.Eandem cupido ſubinde inceſſit Chriſtianæ legis cognoſcendę. Igitur poſtulauit,ut eius capita Iaponicis litteris ſibi traderentur. Paruit quidem mulieri Paulus, ſed illa Deo haud quaquam paruit. Itaque ille irrito incœpto reuertit Cāgoximam. Feliciuſque multo operam poſuit domi quam foris. Quippe homo pius atque impiger ſiue Xauerij inſtinctu, ſiue ſua ſponte domeſticos excolere

B. Mariæ imaginem Iaponiæ regulus ſupplex ueneratur.

lere aggreſſus, propinquos, affines, neceſſarios noctu diuque docere, hortari, monere nunc ſingulos, nunc vniuerſos non deſtitit prius, quã eorum pleroſque ad Christi perpulit fidem. Itaque breui eius coniux, filia, multique præterea cognati tum viri, tum feminæ inſtituti ſunt, baptiſmoque expiati, populo haud quaquam illorum conſilium factumque improbante. Xauerius porro haud dubius populi ſtudia Bonziorum autoritate niti: proinde ea euerſa, omnia ſibi in expedito fore; primum omnium Bonziorum nomẽ quaſi arcem ſuperſtitionis, ſibi expugnandum exiſtimauit. Opportune igitur Bonziorum antiſtitem nactus (Ninxit, ipſorum lingua appellatur, non ætate ſolum ac dignitate, ſed etiam eruditionis fama inter omnes eminens) comiter in eius familiaritatem inſinuauit ſe. Inde alium ex alio ſermonem ſerens, paulatim cum illo de religione congredi cœpit. eumq; tum in alijs, tum in certamine de immortalitate animorum, parum ſibi conſtantem reperit, ſed (ut in utramque partem impulſus lababat) ſæpe nutantem. Is tamen uel ingenio, vel comitate Xauerij captus magno eum honore coluit. Et ceteri Bonzij Ninxitis exemplo incitati, conſuetudinem Xauerij ambitioſius quam auidius expetebant; Nec aliud magis in illo admirabantur, quam animi magnitudinem; quippe cùm religionis dumtaxat cauſa, tam longinqua ac periculoſa nauigatione inde uſque ab Luſitania totum ferme Oceanum emenſus in ultimas oras penetraſſet. Illud autem ſumma pariter admiratione, ac uoluptate audiebãt, pie Christum ſanctèque colentibus beatitudinem propoſitam eſſe in cœlo ſempiternam. Ita Bonzijs par-

Paulo Iaponis ſtudium propagandæ Christianæ fidei.

Bonziorum Ninxit ſiue Antiſtes.

tim conciliatis, partim conuictis, res in procliui videbatur eſſe. Sed quoniam cum populo ſine interprete agere non poterat, conatum eius ſcilicet morabatur ignoratio linguæ vernaculæ. Quo circa de tot animorum periclitantium ſalute ſolicitus Iaponicæ linguæ iam deguſtata rudimenta celeriter deuorat. Inde ut liberius ageret cum populo, aditum ſibi quærit ad Regem. Et ad eam rē egregiam illi operam Paulus Iapon dedit. Namque is Cāgoximanum Regem auidum amicitiæ commercijque Luſitanorum haud ægre perpulit, ut Franciſco, eiuſque ſocijs, quippe apud Luſitanos auctoritate plurimum pollentibus, impenſius faueret. Franciſcus ergo Rege deinde adito, præparatas nactus aures, nullo negotio eum adduxit, vt Chriſtianæ religionis ſuſcipiendæ veniā ſuis popularibus daret. Facta poteſtate, Bonzij duo, alijque Iapones complures ad Chriſti fidem ſunt adiuncti. Paucorum menſium ſpatio ciues amplius centum, libentibus quidem propinquis, Chriſtiani facti. Quos interiore cura inſtituens Xauerius, cum Iaponicas literarum notas verbis, vt diximus, difficiliores nondum teneret, noſtræ fidei capita in Iaponicam cōuerſa linguam, noſtratibuſque literis conſignata ipſemet tradebat Neophytis de ſcripto pronuntians. Inde ex Neophytorum numero nonnullos in Indiam deſtinauit, ingenuis diſciplinis in Goano Collegio inſtruendos, vt bonis deinde artibus ac moribus exculti, ſuis popularibus plus non ſolum admirationis, ſed etiam opis afferrent.

De Antonij Criminalis martyrio cognoſcit. Cap. III.

LÆTVM rei Chriſtianæ ſucceſſu Xauerium haud leui dolore affecerunt litteræ eiſdem fere diebus ad eum ex India perlatæ, ex quibus de Antonij Criminalis morte cognouit. Is (ut ſupra oſtendimus) Comorino promontorio a Franciſco præpoſitus, re Chriſtiana per quadrienniũ præclare geſta, anno M. D. X L I X. haud multo prius, quam in Iaponiã appulit Xauerius, martyrij decus, laborum ſuorum prẹmium adeptus eſt. Nam cum magna Badagarum manus Chriſtianæ religionis odio accenſa ex finitimo regno Biſnagæ Comorinenſem populabunda inuaſiſſet oram, Chriſtiani ut in re trepida, tecta protinus & vicos deſerere: ad naues Luſitanorum, quæ tũ forte aderant, pro ſe quiſque confugere cœperũt. Ibi in maximo puerorum ac mulierum tumultu, Antonius multis ſimul anxius curis, hortabũdus fugam trepidantibus expedire, inſtare cunctantibus, imbecillis opem ferre. Inter hæc aduentante hoſte, veritus ne forte Neophytorum aliquos a barbaris interceptos tormentorum acerbitas a Chriſti fide abſtraheret, ſtatuit, ſi res poſceret, bonus paſtor animam ſuam dare pro ouibus ſuis. Io. 11. Inuitabatur a Luſitanis in ſua nauigia ut præſens periculum effugeret, ſed ille ſui oblitus ſuorum conſulebat ſaluti, pueros maxime ac mulieres quorum imbecillitas propior periculo erat, in tutum recipere feſtinans, ita dum alios a Saracenorum crudelitate uindicat, ipſe interuentu hoſtiũ interclusus a nauibus, in præcurſores incidit. *Antonij Criminalis martyrium.*

Tum ille Dei amore ardens, æternæque magis, quam huius vitæ memor poſitis humi genibus, tollenſque manus in cælum incredibili fortitudine offert ſe neci. Neque hoſtium ſæuitia eius virtuti defuit. Tribus haſtis transfixus mortem occubuit. Fertur, cum grauiter vulneratus ſpoliaretur, ipſe in veſte detrahenda, prædones illos vltro iuuiſſe, ne veſtis tenacior eſſet quam vitæ. Hic nuntius varie (quod neceſſe fuit) animum affecit Xauerij. Nam & tali ſe adiutore priuatum doluit, & tanto eiuſdem bono, velut paris decoris ſibi quoque deſtinati pignore; mire lætatus eſt. Itaque lacrimis ſimul & laudibus debitis tam memorabilem ſancti uiri mortem proſecutus, ſperare cœpit agrum illum martyris rigatum ſanguine, uberiores indies fœtus editurũ. Nec Xauerij ſpem rei deinde fefellit euentus. Ex eo tempore nuſquam extitit maior, quam in ora Comorinenſi Chriſtianorum copia; adeo multi ſubinde Neophyti prodierunt non facilitate magis, quàm pietate præſtantes.

Rei Chriſtianæ curſu Cangoximæ impedito Firandi & Amangucij Euangelium prædicat. *Cap. IIII.*

DISPAR in ſimili cauſa Cangoximanæ ciuitatis Franciſcique conditio fuit. Cũ enim is martyrij auidus autoritatem obtriuiſſet Bonziorũ, iamque læta Neophytorum ſeges niteret, ſubito procella a Bonzijs concitata rei Chriſtianæ ingentem intulit calamitatem, quæ Xauerio grauior omni martyrio accidit. Multi iam cœleſtis numinis inſtinctu chriſtiana ſuſceperant ſa-

cra: plures ad Chriſti religionem perſpecta ueritas pelliciebat; cum euangelij curſum (id quod tanto ante Franciſcus prouiderat) Bonzij auerterunt. Nam Chriſtiana religione inducta, cuius incrementum eos ſefellerat, Deorum religionē, ſuamque autoritatem ad ludibrium receſiſſe intuentes, enimuero flagrare ira, odio furere cœperunt. Ergo non magis dolore quam Diabolo ſtimulante, ad Regem frequentes coeunt, grauiter ſane ſeuereque illi denuntiantes. Videret etiam atque etiam quid ageret; dum integra res eſſet, ſuæ communique proſpiceret ſaluti, ſi ſuos populares peregrinas religiones ſuſcipere pateretur, profecto Deos patrios paſſim ludibrio futuros. quibus iratis, cui dubium eſſe, quin Cangoxima, regnumque eius uniuerſum breui euertendum foret? An uero non uideret Chriſtianam religionem Iaponicæ penitus aduerſari, tātumq; de illa demi quotidie, quantum Chriſtianæ accederet? An ignoraret acerbiſſimum patrijs Dijs inurere dolorem, quicunque patria ſacra poſtferret peregrinis? leuiorem culpam eſſe peccantis populi, quam Regis in peccato alieno conniuentis, cæleſtes iras mora fieri acriores. Iaponicæ quippe religionis conditores haud dubie pro tanta contumelia debitas de Cangoximanis expetituros pœnas, & paucorum impietatem Regi, regnoque exitio futuram. Quare ſi quis ei patriarum cerimoniarum, ſi quis Deorum reſpectus memoriaue eſſet, eorum uel gratiam ſpectaret, uel formidaret irā. Hac Bonziorum oratione ille perterritus & ſimul commercij Luſitanorum ſpe fruſtratus, protinus cum uinculorum mortiſque minis edicit, atque interdicit, ut omnes

Bonzij curſum Euangelij auertunt.

patriam retineant religionem: neu quiſquam in poſterum Chriſtianis myſterijs initietur. At Xauerius meliora quotidie ſperans cum ſumma cura excolebat Neophytos; quod ab ea re otij erat, ex conſuetudine ſua tribuebat Deo, quo cum magis, quàm cum hominibus verſabatur, diuinum colloquium non tantum virtutis hortamentum ſed laboris etiam ſolatium ratus. Itaque grauiſſima famis & frigoris incommoda aliaſque maximas difficultates homo peregrinus in barbara, & infeſta ciuitate, mira æquitate animi pertulit.

Ceterùm anno in hiſce laboribus, & ærumnis circumacto, cum penitus obſeptum Euangelio iter Cangoximæ cerneret, demigrare ſtatuit aliò. Neophytis ergo valere iuſſis, Paulo eorum tutelam reliquit, ipſe Coſmo Turriano, & Ioanne Fernando comitantibus, noua erectus ſpe, in Figuenum regnum, quo iter Luſitani auerterant, petere intendit. Incredibile dictu eſt, noui Chriſtiani in Franciſci digreſſu quantum profuderint lacrymarum. quippe illum cum alijs nominibus, tum verò ob egregiam eius ſanctitatem eximie carum habebant omnes. Quocirca flentes, eumq; magiſtrum, ducem, patrem cõfuſis appellãtes vocibus, pro ſe quiſq; immortales abeũti egere grates, quòd eis tãto ſuo labore æternæ ſalutis monſtraſſet viam. Figuenum regnum eſt in altera Iaponiæ parte, quam Ximum appellari docuimus, Ad huius regni oppidum (Firando nomẽ eſt) millibus paſſuũ à Cãgoxima circiter cccc. progreſſus Xauerius, benigne a Luſitanis, et eorum inſtinctu, etiam ab Rege excipitur; apud quem dies aliquot diuerſatus, oppidanos facile centum ad Chriſti fidem. cultumque traduxit.

Regnum Figuenum.

Firandum oppidum.

Et

Et quanquam eum operæ apud Luſitanos & Firandenſes poſitæ haudquaquam pœnitebat (plures quippe Firandi paucis diebus, quam Cangoximæ multis menſibus ad Chriſti adiunxerat gregem) tamen maiora mente complexus Coſmo Turriano Neophytos committit, ipſe cum Ioanne Fernando in Iaponem inſulam traijcit Meacum petiturus. Verum edoctus à locorum peritis, Amangutium oppidum ſatis celebre in via eſſe, confeſtim eò Amanguriani Regis animum ac ſenſus tentandi exp'orandiq. ſtudio pergit. Oppidum eſt maritimum in præcipua illa Iaponiæ parte, quam Iaponē proprie vocari diximus, Amangutium, imprimis amplum, ac nobile. quippe ſedes Amāgutiani Regis, qui opibus præpotens cum Meacenſi Rege omnium maximo de imperio dimicat. Id oppidum gentis more tectis ligneis conſtat: Familiarum millia amplectitur circiter decem. Abeſſe dicitur à Firando millia paſſuum ferme CCC. Huc igitur cum veniſſet Xauerius reperit nobiles viros permultos, pluresq; è plebe auidos cognoſcendæ Chriſtianæ religionis, de qua multa rumore ac fama dudum acceperant. Itaque in compitis ac triuijs bis in die de ſcripto (nondum enim linguam Iaponicam probe norat) Euangelium diuulgare inſtituit magna hominum frequentia, concurſuque. Ceterum ſermonem de diuina lege, non æquè proſpere omnium excipiebant aures, multi audiebant ſanè libenter: plures contra repudiabant penitus: nonnulli etiam procacius irridebant. Quocirca per vias euntem deinde Xauerium velut inſanū magna puerorum, vltimæq; ſortis hominum turba proſequebantur illudentes, atque ea quæ audierant

Amangutium oppidum.

Xauerius velut inſanus exagitatur.

dierant Chriſtianorum myſteria legeſq; nominatim per iocum ac ludibrium inculcantes. Quæ ille omnia non tam contumeliam, quam contumeliæ cauſam intuens, æquo lætoq; ferebat animo. Ita plus ferendo, quam dicendo profecit. Nam auditorum prudentiores eum minimè fatuum eſſe intelligentes, egregiam eiuſdem in tot probris verborumque contumelijs, patientiam, æquitatemq; animi admirabantur, vtique cum eundem audirent inde vſque ab Europa in Iaponiam, dumtaxat nouæ religionis tradendæ ſtudio, traieciſſe. Ad vltimum peregrina virtus miraculo eſſe, & multorum ſermonibus, ac ſtudijs celebrari, colique. Ergo Dynaſtæ plures diligentius exploraturi quid tandem religionis ex alio aduexiſſet orbe, eum domum ſuam accerſebant, ſuapte ſponte pollicentes, ſi religiones quas afferret, ipſis probauiſſet, haud dubie patrijs prælaturos. Sed nimirum id opus non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei, eædem res aliter ab alijs, à pleriſque autem auribus magis, quam animis admiſſæ. Poſt dies aliquot in compitis, & priuatorum ædibus non ſine fructu conſumptos, ad Regem eius accerſitu venit. Percontanti genus cauſamq. ſui in Iaponiam aduentus, reſpondet ſe natione Hiſpanum eò diuinæ legis prædicandæ cauſa veniſſe, de ipſorum ſalute ſolicitum: Neminem quippe ſaluum eſſe poſſe, qui non Deum huius vniuerſitatis opificem, ac IESVM vnicum Dei Filium omnium gentiũ Saluatorem agnoſceret, eiuſq; cæleſtem ſalutaremq; legem impenſius cuſtodiret. Iuſſus ergo ab Rege protinus eam legem explicare, morem illi geſſit haud inuictus; bonamq; ſui libri recitauit partẽ.

A Dynaſtis domum acceſſitur.

Regi Euangelium prædicat.

Audi-

Auditus eſt horam circiter attente ſanè ac diligẽter. Sed Rex barbarus audiendis rebus cæleſtibus, quam gerendis aptior, audita neglexit. Xauerius inde ad concionandi munus reuerſus (vt paulatim conſuetudo homines quamuis feroces mitigat mollitque) æquioribus populi animis ſecundioribuſq; concionibus eſt vſus. Complures iam egregia Chriſti facta cupide audiebant. Vbi verò ad acerbiſſimos eius cruciatus indigniſſimamq. necem ventum erat, lacrimis temperare non poterant. adeo etiam barbaris miſeranda videbatur. Miſericordia religioni aperuit viam. Nonnulliq; Chriſto aggregari cœpti. Verũ Franciſcus haud operæ pretium ratus in ea Vrbe verſari diutius, Meacum pergere decreuit ea mente, vt à Meacenſi Rege qui propter imperij magnitudinem, Magnus Rex dicitur, veniam diuulgandi peteret Euangelij. Meacum quippe Vrbem totius Iaponis longe clariſſimam ſciebat eſſe ac Gymnaſio maxime inclytam. De cuius magnitudine Vrbis, celebritate Collegiorum, cœnobiorumque multitudine in ipſo itinere adeo multa cognorat, vt ei in animo fuerit rectà contendere Meacum. Sed Deo Cangoximanis fauente, Cangoximam, vt ſupra diximus, nauis appulſa eſt, vbi ſpes Chriſtianæ rei bene gerendæ diutius quam fructuoſius eum retinuerat. Meacum igitur iturus, dedit ſe in viam duobus comitibus Ioanne Fernando è Societate, & Bernardo Iapone Neophyto antiquæ probitatis viro, qui Cangoximæ ad Chriſti fidem acceſſerat primus.

Ethnici audiendo Chriſti cruciatus lacrymantur.

Magnus Rex Meacenſis.

Meacum

Meacum magno labore contendit.
Caput V.

MEacus vrbs in media ferme inſula ſita eſt velut Iaponis vmbilicus. Diſtat ab Amangucio, quod in primo inſulæ aditu eſt poſitum, recta quidem regione paſſuum millia non amplius C. Sed anfractus maximi æſtuariorum ac montium intercedunt. Eò iter intendit Xauerius anno poſt Chriſtum natum M D L. menſe Octobri, quo menſe in Iapone ingruit frigus. Erat tum iter illud nō modo ſaxis aſperum, ſed etiam perpetuis obſitum niuibus, quas acri gelu vis hyemis adſtrinxerat. Quocirca paſſim in ſyluis concretæ ex niue glacieq; quaſi trabes ex arboribus pendebant, peſtem atque exitium viatoribus minitantes. Accedebant bellorum, quibus tota regio ardebat, haud leuia pericula: crebra etiam latrocinia, quibus itinera erant infeſta. Franciſcus tamen omnium rerum præterquam diuinæ prouidentiæ ſalutiſq; animorum immemor iter adeo longinquum ac periculoſum alieniſsimo anni tempore ſuſcepit. Ceterum vt certum aliquem talis viæ haberet ducem, equiti indigenæ Meacum peten ti famulum ſemet adiunxit, ſeruitutem quoque pro Chriſto ſibi decoram ratus. Domini ergo equitantis ſarcinulam, præter ſuum Miſſæ inſtrumentum, curſitans geſtabat humeris. herus quippe, curſus magis quam itineris modo, concitabat equum per obnoxia latronibus loca. Et Franciſcus pedibus ferme ibat nudis, quod riui amneſque vado tranſeundi ſe paſſim offerrent. Itaque ſæpenumero pedibus

Xauerius equiti famulum ſe adiungit.

Meacēſis itineris labores & ærumnæ.

ex niuis,

ex niuis, & algoris iniuria intumeſcentibus grauiter laborabat. crebro etiam curſu, & ſarcinarum geſtatione fatigatus, glacie, aut aſperitate viæ fallente veſtigia, corruebat. Quæ ille omnia non æquo ſolum, ſed etiam intento in Deum, & à ſenſibus alienato ſuperabat animo. Quippe tanta erat vis cæleſtis contemplationis, vt victis dulcedine ſenſibus, ſubinde in vepres indueret ſe, ad lapides offenſaret pedes, laceraretque ſine vllo prorſus ſenſu doloris. Nec verò noctis conditio melior, quam diei, ſæpe de nocte imbribus madefactus, frigore confectus ac fame, ad diuerſorium veniebat, vbi humana ærumnarum ſubſidia, ſolatiaq. ſuppeterent nulla. Argumento eſt quod toto illo itinere, oryza, eaque emendicata vitam tolerauit, non minore alimentorum inopia, quam corporis vexatione procedens. Tantas haſce itineris ærumnas inſolentia exaſperabat gentis. Iapones vt elato ſunt, celſoque animo peregrinum hominem Iaponicæ elegantiæ, ac moris ignarum, eundemque ſui contemptorem exagitabant velut ſtolidum, fatuumque. Quocirca in oppidis ac pagis, quà tranſibat, in nauigijs, quibus vehebatur, in vijs paſſim ac diuerſorijs omnium erat ludibrium. At ille hilariter non modo patienter cuncta perferebat, cum Apoſtolo ſtultus propter Chriſtum, & omnium peripſema eſſe geſtiens. Menſibus in itinere duobus exactis, demum innumerabilibus terra marique perſunctus malis, Meacum Dei benignitate ſaluus & incolumis peruenit. Meacus Vrbs eſt regia Iaponiæ totius longe maxima, ac celeberrima. Ea cum floreret (ſi famæ

Xauerius exagitatur vt ſtolidus.

Meacus vrbs maxima & celeberrima

libet

libet credere) tectorũ prope CC. millibus frequẽtabatur; ſed crebris vaſtata bellis, populationibus, incendijs, prope dimidio minor euaſit. Sanè murorum circuitus, vrbiſque vaſtitas ea eſt, quæ veram eſſe oſtendat vetuſtatis famam. Cùm eò venit Xauerius, domorum habebat facile centum millia. Meaci Academia eſt percelebris; collegia diſcipulorum quinque præcipua: Cœnobia verò innumera virorum mulierumque. Itaque maxima ſeges ac materia conuerſionis offerri videbatur. Verùm (quæ ſunt occulta Dei conſilia) ea ſpes prorſus irrita atque inanis fuit. Meacum vt venit, intentus in occaſionem Regis adeundi, petendique ab eo vt faceret Euangelij in ſuo regno pronunciandi poteſtatem, ad Regiam dies aliquot fruſtra expectauit. Iaponicæ quippe conſuetudinis vrbanitatiſque inſcitia, vulgaris & obſoleta veſtis, Chriſtianæ vitæ ſimplicitas eum cohorti regiæ eludendũ præbebant.

Xauerius a cohorte regia eluditur

Itaque adeo obſtructos omnes ad Regem inuenit aditus, vt nunquam omninò eum adire licuerit: Ergo cum interim comperiſſet, ceteros Dynaſtas, Meacenſis Regis maieſtate obſoleſcente, nequaquam illi dicto audientes eſſe; mutato conſilio curaq; impetrandi regij diplomatis omiſſa, tentare Meacenſes cœpit, quo tandem animo Chriſtianam acciperent legem. Repetit ciuitatem omnem ſolicitam expectatione, ſuſpenſam metu bellorum ingruentium. Itaque auerſis auribus animiſq; omnium, tempus terebat. Vltrò

Lapidibus appetitur.

etiam in compitis ad circumfuſam multitudinem verba faciens (quod idem illi in alijs quoque oppidis acciderat) à pueris ac fece plebis paſſim obſoletis calceis, aut etiam lapidibus

petebatur,

petebatur, exigebaturque. adeo nihil ſalutare non modo ad animos, ſed ne ad aures quidem admittebat obſtinata ſuperſtitio. Et ille quidem ibat gaudens quod dignus habitus eſſet pro nomine IESV contumeliam pati. Demum vt perſpexit nec pacatam eſſe ciuitatem, & ab Euangelio prorſus alienam: Enimuerò doluit ſibi poſt tantos itineris labores, re infecta nulloque cum manipulo ex tanta ſegete diſcedendum: ſed tota re diuinæ voluntati, prouidentiæque permiſſa, Amangucium remigrat, illa ſe cogitatione conſolans, præclarum eſſe pro CHRISTO, magna non ſolum agere, ſed etiam pati. Act.5.

A Mangucij Rege muneribus conciliato complures Chriſtianos facit.

Coput VI.

AMangucium igitur pari ferè labore & incommodo, atque inde Meacum ierat, reuerſus, extemplo ſtatuit Regem conuenire, eiq; à Præfecto Indiæ, Epiſcopoque Goano litteras ac dona, quæ Firandi reliquerat, tradere. Hæc ille munera Meacenſi Regi qui totius Iaponiæ maximus ferebatur, deſtinarat animo. Ceterùm vbi animaduertit illum precario iam regnantem non tam imperio magnum eſſe, quam nomine, Regem autem Amangucij opibus pollere; mutata voluntate, huic danda cenſuit, ratus eum ſibi potiſſimum donis cõciliandum, qui rem Chriſtianam autoritate iuuare plurimũ poſſet. Itaque Firandũ celeriter regreſſus, nouã Regis adeũdi rationem,

quam

Splendore veſtis aditũ ſibi facit ad Regem.

quam ſubiecerat neceſſitas, init. Iam vſus eum docuerat, ab Iaponibus, communi mortalium vitio, homines ſpecie cultuque corporis æſtimari: pannoſos vero uix hominum numero haberi: Perinde ac ſi viri decus veſtitus magis, quam virtus foret. Quocirca Chriſtianæ paupertatis ſtudium, quod ad gratiam regum iter obſepiret, rei Chriſtianæ obeſſe cernens, conſilio non abhorrenti ab eius ingenio, qui omnia omnibus fieret, vt omnes Chriſto lucrifaceret, obſoleta veſte depoſita, veſtitus elegantiam aſſumere ſtatuit; & ſplendore veſtis oculos ſpecioſa magis quam vera bona ſpectantium; capere; vt eorum deinde animis lucem offerret ueritatis. Ergo Amangucium cum remeaſſet ſplendida in ueſte, duobus tribuſve famulis comitantibus adijt Regem. Et conſilium comprobauit euentus. Protinus ab aſſeclis ad Regem introductus, ab eo ſanè benigne comiterque excipitur. Pauca præfatus, à Prorege Indiæ, & Goano Epiſcopo litteras amicitiæ obſides, peregrina munera amicitiæ pignora, atque in his monochordum, & horologium Regi tradit, non tam pretio, quam nouitate, & admiratione artificij grata illis locis, & accepta. Rex igitur litteris, doniſque Luſitanorum mire lætus, magnum argenti aurique pondus Xauerio inuicem elargitur. At ille memor ſe non mercatorem eſſe, ſed Sacerdotem, remiſsis quæ offerebantur, Regem precari enixè inſtitit, ut diuinæ legis in ſua ditione ſibi promulgandæ, ſuis popularibus accipiendæ poteſtatem regio faceret edicto: hoc dono nullum ſibi, nullum Luſitanis dari optatius poſſe. Itaque Rex tantam abſtinentiam admiratus aſpernan-

Dona Regi offert.

Regis dona repudiat.

aſpernantis quod alij per ingentia fretorum, terrarumque pericula peterent, non dubitauit eius religioni fauere, cuius ſuſpiceret uirtutem. Extéplo igitur per omnes vrbis vias pronuntiare præcones iubet; Placere Regi Chriſtianam Religionem proponi ſuis popularibus, vt quicumq; uellent, fieret Chriſtiani. Proinde ne quiſquam Luſitanos Sacerdotes facto verboue læderet, neu cuiquam patria ſacra deſeruiſſe fraudi foret, probroue. Inſuper ut cum poteſtate facultatem daret, Xauerio inane Bonziorum cœnobium ad habitandum attribuit. Ea res & nomen Franciſco, & religioni exiſtimationem conciliauit. Ergo permulti cognoſcendæ nouæ religionis auidi, ad eũ audiendum confluebant. Nec illorum ſtudijs deerat Xauerius, aliquam iam ipſorum linguæ facultatem nactus. Bis in die concionem ad populum habebat, magna ſemper ciuium frequentia. Vbi perorauerat, aliquantiſper cum auditoribus de rebus pro ſuggeſtu expoſitis diſceptabat. Aut enim interrogantibus reſpondendum erat, aut ipſi inuicem interrogandi. Id certamen, alijs ſuper alios vrgentibus, plerunque ad multam noctem tenebat, vix vt eſſet corporis curandi locus. Nec alia res maiori erat impedimento quàm Iaponicæ linguæ inſcitia. Quippe identidem, cum inſolens aliquod verbum faſtidioſas delicataſque eorum offendiſſet aures, Franciſci infantia riſui erat. Itaque non deerant qui riſus captandi cauſa quæſtionibus eum onerarent. Ceterum is orationis ſpiritus, ea vitæ ac religionis ſanctitas, tamq; a Bonziorum vita doctrinaque diſcrepans eminebat, ut quod dicta non poterant, oſtenderent facta. Quocirca Iapones ingenioſos utique

Edictum regum pro religione Chriſtiana.

& obſequentes rationi haud fallebat; quam conſentanea eſſent illa, vtcunque dicerentur. Conueniebant multi è cœnobijs Bonzij, Bonziæq;, plures etiam è nobilitate, è plebe verò quam plurimi. Aſſidue referta erat domus omniũ ordinum hominibus; ac ſæpe aduentantium capere nequibat multitudinem. Interrogationes adeo multæ fuerunt, ac variæ, vt diſcuſſa demum errorum caligine, ac luce veritatis oborta, non pauci ex Franciſci reſponſis perſpicerent, leges ſuorum Deorum inanes, ac falſas; diuinam autem ueram eſſe ſolidamque. Nec in ſuſcipienda vera religione, quàm in excutienda ſegniores fuerunt. Diebus aliquot in percontando reſpondendoque conſumptis, plures Chriſtiani fieri; primi autem omnium ij, quorum præcipuè peruicacia Xauerio in concionibus certaminibuſque obſtiterat, Deo pertinaciam in facilitatem vertente.

Fernandi virtus.

Iaponis cuiuſdam inſolentia.

Quanquam primum decus non doctrinæ fuit, ſed patientiæ. Fernando Franciſci ſocio in triuio concionante ad plebem, Iapon forte quidam præteriens ad concionem acceſſit. Inde, ut erat homo inſolens, prodit in medium, & collectam in ore saliuam in concionantis os conijcit; eã ille contumeliam adeo patienter tulit, vt nihil omninò commotus, abſterſa linteo facie, inſtitutum pertexeret ſermonem. Tantæ patientiæ miraculo motus quidam è concione, in animum induxit ſuum, a viris tanta uirtute præditis non poſſe religionem, niſi ſanctam afferri. Itaque domum ad Franciſcum uenit, inſtituitur, ac primus omnium baptizatur. Huius exemplum alij deinceps ſequuti. Inter hos Laurentius quidam Luſcus tantum animo diuinæ lucis

Patientia miraculo Iapon conuertitur.

Laurentius Luſcus concionator egregius.

acce-

accepit, vt nuntio rebus humanis remiſſo, totum ſe Deo conſecraret, magno cum Iaponiæ emolumento. Is namque in Societatem à Xauerio adſcriptus, egregius deinde concionator extitit: popularium que ſuorum quam plurimos ad lumen adduxit Euangelij. Baptiſmate deinde luſtrati honeſti homines multi, qui ſumma Franciſco familiaritate deuincti tantopere ei gratificari ſtudebant, nunquam ut ſatisfacerent ſibi. Quocirca de Iaponum ſectis, ac religionibus ab illo interrogati, impenſius etiam quam rogabantur omnia prodebant.

Cognitis Iaponum ſectis complures eorum conuertit.

Cap. VII.

EX his igitur ille longe accuratius quam antea Iaponicas religiones, diſciplinaſque cognouit; ſectas uigere in Iaponia tum virorum tum feminarum omnino nouem; liberum cuiq; eſſe quam velit, ſequi. Itaq, euenire ut in ijſdem ſæpe ſectis, quot capita tot pene ſint diſciplinæ, domeſticique inter ſe contendant, ſuam quiſque alijs præferre conantes. Ex hiſce ſectis nullam de mundi, animorumque procreatione quicquam tradere. Nimirum iccirco, quod nullum horum eſſe principium conſentiant vniuerſæ. Inter omnes conuenire poſt hanc vitam ſedes eſſe animorum duas, damnatorum vnam, alteram beatorũ. Ceterum quale tandem ſit beatorum domiciliũ, cuius imperio animæ detrudantur ad inferos, docere neminem; Tantum quaſdam decantare fa- *Iaponum ſectæ.*

bulas de ſuarum diſciplinarum autoribus, quorũ Xaca & Amida principes numerentur: eos propter aliorum ſalutem grauiſſimas vltro ſubijſſe pœnas, maximeque diuturnas. Harum ſectarum alias trecenis, quingenis alias præceptis contineri; Omnes tamen quinque tantum leges ad ſalutem neceſſarias ducere, quibus caueatur; Ne hominem occidant; neu animal ullum occiſum comedant, neu furentur, neu mœchi mendaceſque ſint, non vinum bibant. Bonzios verò & Bonzias hoc ſuſcepiſſe, vt pro populo, qui vrbanis curis, negotijſque impeditus eas ſeruare nequeat leges, ipſi ſatisfacerent, hac tamen lege, vt eis domicilia, reditus annuos, cæteraque attribueret ſubſidia, & ſcilicet honorem haberet. Quocirca locupletes e populo, ac Dynaſtas, vt peccandi licentia fruerentur, conditione accepta, impenſe illis quęcunque poſtularent, conceſſiſſe, ratos Bõzijs deprecantibus haud dubie vel ab inferorum pœnis ſe vindicatum iri. Bonzios porrò ipſos ab omnibus petere eleemoſynam, dare nemini. His alijſque rebus eiuſmodi compertis Xauerius, ſuis Iapones inſtitutis, quaſi armis oppugnare adortus, ſic apud populum cum Bonzijs cœpit agere, vt eorum commenta certis argumentis rationibuſque conuelleret. Præcipue uero docebat ex inferorum ſupplicijs Bonziorum deprecatione eximi neminem poſſe; utique cum Bonzij leges, quas pro alijs ſeruaturos ſe recepiſſent, ipſi minime ſeruarent. Conſtabat quippe illos, lapſa iam vetere diſciplina: potare vinum, carne clam veſci, palam mentiri, mœchariq;. Proinde populus patefactis Bonziorum dolis, indignari vulgo, & illorũ fraude ſe deceptos, boniſq;

Xaca et Amida Iaponum Dij.

Bonziorum improbitas & auaritia.

ſpo-

ſpoliatos queri. Et ab ipſis Bonzijs demum veritatis confeſſio expreſſa eſt: Niſi ſolertia eos ab inopia vindicaret, enimuero fore ſibi pereundum fame. Itaq; ex eo Bonzij magna non ſolum damna, ſed etiam dedecora ſubierunt. Inde Xauerius cõperto ex Iaponum amicorum ſermonibus litterarumq; monumentis, Xacam & Amidam duo annorum millia expleuiſſe: Xacam verò octies millies natum, aliaq; multa his ſimilia riſu quam relatu digniora: extemplo ineptas fabulas exagitare inſtitit. illos non homines, aut Deos, ſed Diaboli portenta fuiſſe demonſtrans. Quibus Bonzij, venefici, cęteriq; diuinæ legis aduerſarij proſus conuicti cum reticerent, gaudebant ſcilicet Chriſtiani in ſuſcepta fide, ac propſito confirmati: Ethnici vero qui aderant perſpectis magiſtrorum erroribus, in ſuis religionibus labantes paulatim ad Chriſti cultum transferebant ſe. Ergo id indigne ferentes Bonzij grauiter eos quod patrias religiones deſererent accuſare; illi contra reſpondere, nimirum diuinam legem magis conſentaneam eſſe, idque vel ipſis auctoribus, qui Iaponicis obiecta legibus, refellere nullo modo ſuſtinerent. Iapones quippe qui nihil penitus de ſolis, luna, ſtellarum, orbium cęleſtium, terræ, maris, animorum, cæterarumq. rerum molitione inaudierint, huius uniuerſitatis opificem & effectorum vulgo nullum agnoſcunt: Franciſco igitur oſtendente, rerum omnium ac nominatim animorum conditorem eſſe Deum; mirabantur ſcilicet eiuſmodi rerum principium, non Iaponibus modo, ſed etiam Sinis, vnde ipſi religionem aſſciuerint penitus occultum, & ignotum fuiſſe. Admiratio eò demum erupit, vt non magis Xauerium

Fabulæ Iaponum de Xaca & Amida.

Iapones Aſtronomiæ ignari.

Chriſtiq; religionem ſuſpicerent,quam Bonzios Iaponicaſq; contemnerent ſectas. Hiſce ergo diſputationibus adeo Bonziorum nationem conturbauit Xauerius.ut qui ante eius aduentum de ſuis legibus inter ſe contenderent, iã omiſſo hoc certamine, omnes pariter de vna Dei lege loquerentur. Ac multi multa quotidie percontabantur ex Franciſco;vnum ne eſſet rerum bonarum malarumq; principium; idq; vtrum bonum an malum? Reſpõdenti unum eſſe rerum omnium principium,& ſumme bonum,obijciebant illi diabolos humani generis hoſtes, quos malos eſſe conſtaret, ſi Deus bonus eſſet, cur res tam pernicioſas procreaſſet? Tum Xauerius illos bonos procreatos a Deo,ſuo uitio malos euaſiſſe,atq; idcirco apud inferos æternis mactari ſupplicijs. Et illi deinceps quærere inſtituerunt. Cur Deus homines ab ſe ad ſuum cultum cõditos a Dæmonibus in fraudem impelli ſineret? Quin humanas mentes ad virtutem propenſas feciſſet potius, quam procliues ad vitium? Cum uero Franciſcus hominem liberum eſſe natura; diuinaque præſidia ad pugnam victoriamq; parata,ſi modo uti uelit,habere demonſtraſſet:& ſimul humanum genus ad honeſtatem natum,parentum uitio,maloq; cultu deprauatum eſſe docuiſſet;illi ab hominum culpa in ſeueritatem numinis uerſi,ſciſcitari cur tandem inferorum carcerẽ malorum ultimum ædificaſſet? cur hominum æternis addictorum cruciatibus nulla unquam eum miſericordia caperet? Contra Xauerius oſtendere tantam eſſe Dei maieſtatem,tanta eius in homines uel vniuerſos vel ſingulos promerita:vt nullum reperiri poſſit ſupplicium tantum,quod non homuncioni cæleſtis nu

Acuta Iaponũ interrogationes.

minis

minis uiolatori pro tãto ſcelere deberetur. Eam tamen eſſe Dei clementiam, quæ ſemper aliquid de merita remitteret pœna. Et hæc quidem aliaque his ſimilia ingenti aſſenſu audiebantur, ut cũ eti facile acquieſcerent. Ceterum illa cura eorum animos ſolicitabat maxime, quod nec benignus, nec ęquus Deus videretur, qui omnium regionum præterquam Iaponiæ memor Iaponibus ante Franciſci aduentum nunquam indicaſſet ſeſe, utiq; ſi quotquot ignotũ non coluiſſent Deũ, ad inferorum damnaſſet ſupplicia: eòdemque ſiuiſſet ipſorum maiores cæleſti luce fraudatos præcipites ferri, agique. Ad hæc Franciſcus demonſtrare, diuinam legem mortalium animis inſitã, legum omnium eſſe longe antiquiſſimam. Quippe Iapones etiam ante leges ab Sinis petitas, rationis admonitu non ignoraſſe, nefas eſſe hominem occidere, furari, peierare, & cætera quæ diuina lex prohiberet. Itaq; ſi quis tale quidpiam admiſiſſet, conſcientia quaſi ſceleris vindice ſtimulante cruciari. Id adeo in ſolitario homine explorari licere, qui in deſertis ſiluis ſine ulla litterarum legumue humanarũ cognitione educatus, tamen diuinarum legum de homicidio, de furto, de periurio, rebuſque cæteris haud quaquam foret ignarus. Quod ſi in barbaris quoque nationibus cerneretur, quid tandem in humanis ac politis futurum? An non igitur iure multari ſupplicijs, qui diuinam legem naturæ inſitam violarint; quam ſi obſeruaſſent, vtiq; eis cæleſtis fuerit oboritura lux? Hoc reſponſo cum ſilentium eſſet eis impoſitum; paulatim ſalubre Chriſti iugum accipere cœperunt. Ergo duorum menſium ſpatio ciuium capita baptizata facile quingenta. Hi *Iapones quingenti baptizati.*

flentes vicem liberum,parẽtum, neceſſariorum, maiorumq. ſuorum ſciſcitabantur identidem de Xauerio,ecqua ſpes,ecqua via foret æternam ab eis miſeriam depellendi:quibus ille obortis lacrimis abnuens,ſuadebat,vt hoc impenſius ipſi,quibus diuinitus oblata lux ſaluſque eſſet, Deo grates agerent, & alienæ cladis ſenſum ſuæ incolumitatis ſpe lenirent; quo neceſſitatem patientia faceret leuiorem. Inde illi ad alia quærenda uerſi rogitabant quæ mundi figura, qui ſolis, ac ſiderum curſus, vnde crinitæ ſtellæ, venti, fulgura,fulminaque exiſterent; quę uis niuem,grandinem, imbres effunderet. Quarum origines rerum Xauerius haud ignarus Aſtronomię Philoſophiæque naturalis cum expromeret, ſtupebant ſcilicet homines ad talia rudes peregrinum ingenium pariter, doctrinamque mirantes. Et harum rerum fama cum peruaſiſſet vrbem, ingẽs etiam Chriſtianæ legi nomen fecit, vt non in publico tantum ſed etiam in priuatis tectis celebraretur Et ea res haud minus emolumenti dẽpſit Bonziorum familijs, quam addidit rei Chriſtianæ, plurimorum animis à patria ſuperſtitione auerſis. Iamque opinio erat breui multa illorum cœnobia complutibus Bonziorum diſciplinam deſerentibus, deficientibus vitæ ſubdijs,peritura,magno utiq. rei Chriſtianæ incremẽto. Quantum porrò Bonziorum autoritas diminuta,atque obtrita ſit, uel ex eo intelligi licet, quod eorum ſtudioſiſſimum quemque iam non tam voluntas, quam neceſſitas in ueteri retinebat inſtituto. Dynaſta quidam erat Amangucij copioſus,& opulentus in paucis,is una cum coniuge impenſe & Xauerio & Euangelió,fauebat. Verum utrique præ-
teriti

teriti temporis temeritas ademit in poſterum libertatem. Hi nimirum multa Bonzijs domicilia ædificata magnis reditibus inſtruxerant, Amidã quem præcipue colerent, ſibi ad beatitudinẽ propitiaturi. Quocirca negabant commiſſuros ſe, vt collectam per tot annos, tantis ſumptibus Amidę gratiam cõmutata religio ſubito effunderet. Niſi hæc animum remorderet cura, aliud conſilij eſſe capturos. Bis inſipientes, qui & temere errarint, & hærere in errore, quàm emergere maluerint. Sed quod hi vano veteris inſtituti reſpectu noluerunt facere, vt ſpectatam Chriſti fidem ſequerentur, id alij compluresveritatis luce capti impenſe fecerunt. Ergo Bonzij ludibrij, damniq; impatiẽtes ira & inuidia furere in Chriſtianos: In ſuis cõcionibus eodem tempore habitis, multa in Deum impie iactare, multa contumelioſe, quæ in ipſos conuenirent, in Franciſcũ euomere; minaciter Iaponibus denuntiare, Iaponiam ſimul Chriſtianæ legis iugũ accepiſſet, interiturã. Sed eorum contumelię magis ipſis odiũ, quam Xauerio cõtemptũ crearunt. Iapones enim haud dubij Bonziorũ maledicta ex inuidia ac maleuolentia oriri, non ſolũ idipſum prædicare, ſed innoxio etiã fauere cœperunt, inuidorũ obtrectatione in laudẽ fauoremq; cedente. Inter hæc Franciſcus ſumma cũ cura exquirens, Ecquam Iapones notitiã habuiſſent olim Euangelij, Chriſtique, non cõperit Iaponicarum litterarũ, ſiue Iaponũ ipſorũ teſtimonio, Iapones ante ipſius aduentũ, Chriſti nomen vel fama quidem accepiſſe. Quæ res ſtrenuũ alioquin in Euangelio circumferẽdo Xauerium, haud ſecus quam par erat, ſtimulauit mirè lætum eò religionis propagandæ cauſa penetraſſe, vt Euangelij ſonus in vlti-

Iapones nullam Chriſti & Euangelij lucem acceperant.

in vltimis auditus terris, etiam in vltimis inſulis audiretur. Pluribus iam ad Chriſti ouile congregatis, florebat res Chriſtiana, cum magnum ei vel adiumentum, vel decus acceſſit. Banduenſis Academia eſt in Iaponia & celebritate & nobilitate maxime inclyta, vtpote quæ amplius quatuor auditorum millibus frequentatur. Ex hac Academia vnus magna ſapientiæ fama, ac nomine factus eſt Chriſtianus memorabili ſane ratione. Genus eſt Bonziorum, qui commentationibus dediti, quid ipſis futurum ſit poſt vitam, & alia eiuſmodi meditantur. Ex quibus haud ſane paucos ſedula commentatio in eam demum adduxit ſententiam, vt in Iaponum diſciplinis nihil eſſe cenſerent opis ad ſalutem animorum. Sic enim ratiocinabantur, Nimirum oportere vnum omnium rerum principium reperiri, de eo in ſuis libris mirum eſſe ſilentium: cum nulla vſquam de huius vniuerſitatis conditore mentio fiat. Qui igitur ignaros conditoris ſui ſaluos eſſe poſſe? Sed ceteris inter pudorem metumq; hæſitãtibus, is quem diximus ad Chriſtianorum ſe addidit cœtum, ſalutis cupiditate verecũdiam vincente. Et quidem is in animo habuerat aggregare ſe ad Bonzios; verum vt ex Franciſci diſputationibus eorum agnouit errores; ſuum vtique, mundique opificem, quem Chriſtiana religio proponeret, colendum ratus, mutata in diuerſum mẽte Chriſto adiunxit ſeſe. Ea res quam Bonziјs acerba, tam iucunda Neophytis fuit. Cum enim is in ſua Ciuitate eruditionis primas teneret; eius autoritas in vtramque partem valebat plurimum. Quocirca illo ad baptiſmum ceteros ſuo exemplo incitante, res Chriſtiana & dignitate & numero

Academia Banduenſis.

mero

mero auctior cœpit eſſe. Tantus autem Neophytis ea re ardor iniectus, vt pro ſe quiſque cum Ethnicis de religione decertarent, conuictos velut captiuos ad baptiſmum adducerent, ſuaſque inter ſe pugnas ac victorias compararent. Qua ex re Franciſcus eã percipiebat animo voluptatẽ, quæ omnem laborum ærumnarumq; extingueret ſenſum. Igitur Amangucij ingenti incremento Chriſtiana res aucta eſt, gregiſq; incrementum pietas æquauit. Qui olim ſuas illas precatorias calculorum ſeries ita percurrebant, vt ſuæ quiſque ſectæ conditorem, ſubinde nominatim implorarent, ſuperſtitione in religionem verſa, ſtudium illud ſuum auxerunt. Nam B. Mariæ coronas ritè decurrentes ſalutatione angelica ad minores orbiculos recitata, identidem inuocabant ſalubria IESV & Mariæ nomina: Seq; in Franciſci velut vnici exempli mores quoad fas eſſet formare nitebantur. Tantos porro Amangucíani Neophyti progreſſus in pietate fecerunt ſub Xauerio haud pœnitendo magiſtro, vt poſt eius diſceſſum propter Regum importunitatem, à magiſtris ferè, ac Rectoribus deſtituti, quinque & viginti annos, in medio Ethnicorum inſtitutum vitæ Chriſtianæ curſum tenuerint, ipſi ſibi Rectores magiſtrique.

Iaponiĩ Neophytorum ardor.

Iaponum precatoria corona.

Bungi Regem Chriſtianis conciliat.
Cap. VIII.

MAgnum iam erat Xauerii nomen in Iaponia, magna ſanctitatis opinio, vt iam humanum faſtigium propemodum excederet. Quocirca illum Iapones tanquam diuinum quendam

hominem

hominem venerabantur. Hæc ſanctitatis fama longinquas etiam regiones peruagata, Iaponiam prope vniuerſam eius nomine, egregijſque factis impleuerat. Itaque dum ea quæ expoſuimus, maxime gereret Amangucij, ab Rege Bungi litteras accipit plenas officij, humanitatiſque; Luſitanorũ naui ad ſuæ ditionis portum appulſa, ex eis ſe de ipſius eximia virtute multa comperiſſe: illorum ſermonibus incenſum cupere coràm certas cum eo res communicare. Proinde ad ſe Bungum primo quoque tempore proficiſci ne grauaretur. Ergo Franciſcus cum noua affulſiſſet ſpes rei bene gerendæ, Coſmo Turriano & Ioanne Fernando in Neophytorum tutela relictis, Bungum protinus ipſe tranſmittit. Bungus vrbs eſt regia in altera Iaponis parte, quam Ximum appellari demonſtrauimus, ab Amangucio millia paſſuum amplius CXX. Rex Bungenſis ætate quidem iuuenis, ſed ingenio doctrinaq; inſignis, per id tempus Bungi tantum imperitabat, vir apud Iapones prudẽtia, quam opibus clarior. Luſitano nomini non alius magis ſtudebat. Quippe Luſitanorum amicitiæ, ac ſocietatis cupidine accenſus, ad Luſitaniæ Regem Prætoremq; Indiæ iamdudum litteras cum muneribus deſtinabat. Ad eum igitur veniens Franciſcus comiter reuerenterq; excipitur. Ceperat iam ante Regem ex fama rerum egregiarũ, admiratio viri, ſed longe maior ex congreſſu veneratio cepit. adeo ſpeciem quãtumuis amplam ac magnificam, quàm rex animo ſubiecerat, Xauerij præſentia ſuperauit. Nam oris maieſtatem quam natura, & cana iam ætas dederat ei, quidam ſanctitatis adornabat fulgor, contra intuentium oculos pene perſtringens. Cum Rege collocutus

Frãciſcus à Rege Bungi acceſſitur.

Bungus vrbs

Rex Bungenſis.

Xauerij maieſtas, & oris dignitas.

locutus, cuius ſermonis ſumma tradita non eſt, Euangelij in eius ditione pronunciandi haud ægre impetrat veniam. Inde Rex indies magis Franciſci ſanctimoniam admiratus, vt ſimul illius, ſimul Luſitanorum gratiam iniret, Societati IESV in ſuo regno vltro detulit domicilium. Eodem tempore Xauerius rebus præſentibus lætus (Deo aduerſa ſecundis miſcente) quæ Amangucij varie geſta eſſent poſt digreſſum ſuum, cognoſcit. Iam Coſmus Turrianus non minus feliciter in Bonzijs coarguendis, quam in Neophytis excolendis verſabatur, cum inteſtinum bellum repente natum cuncta turbauit. Præpotens quidam Dynaſta Regem ſuum magna armatorum manu ex improuiſo adortus exegerat regno. Et ille haud ignarus quæri ſe ad necem, ne in hoſtis popularis ſui poteſtatem viuus perueniret, ſibijpſe manus attulerat. Inter hæc in tumultuante ciuitate nulla facies mali deerat, cum armatorum crudelitas, ac licentia per omnes ordines atque ætates vagata, etiam in ipſa ſæuiret tecta. In tot cædibus, atque incendijs Chriſtiani, eorumque magiſtri, infeſtis Bonzijs vtique interiſſent niſi eos diuina benignitas præſenti exemiſſet periculo. Ceterum ſub Regis cædem, ex tam triſti bello, læta repente pax. Regni Primores, compoſitis rebus, Bungenſis Regis germano imperium per legatos deferunt. Xauerius ergo nouum Regem Amangucianis Neophytis conciliandum ratus, Bungi Regem adit, orans vt Societatis Patres, Chriſtianoſque Amangucij incolas fratri commendaret ſuo. Fecit Rex impenſe quod rogabatur, ſic vt ille Franciſco omnia polliceretur.

At

At Bungenſis rex, vt facta pondus adderent verbis, protinus quod fratri ſuadebat, ipſemet in ſuo regno facere inſtituit. & inſtitutum illud ſuum perpetuo conſeruauit, ingenti Iaponiæ bono, & ſcilicet ſuo. Quippe & Chriſtiana res, Ethnico fauente Rege, magna deinceps incrementa cœpit, & ipſe, Chriſti benignitate qualecunque meritum ſuo tempore remunerante, non modo quatuor alia regna paterno adiecit, verumetiam trigeſimo fere poſt Xauerij obitum anno, repente factus eſt Chriſtianus. Nec nihil ea res ad Franciſci demortui meritum decuſq; pertinuit. Rex enim cum rite baptizaretur ſiue ſuæ erga Franciſcum Xauerium venerationis memor, ſiue etiam illi ſecundum Deum, tantum Baptiſmi beneficiũ debere ſe teſtatus, Franciſci potiſſimum nomen optauit. Sapientiſſimi Regis exemplum atque auctoritatem Iapones plurimi è prima nobilitate ſecuti, quibus ille etiam hodie, non minus pietate, quàm dignitate præſtat. Huius legatum ad Pontificem Max. Deus noſtræ ætati nuper dedit vt videremus; cum tres iuuenes regij à tribus Iaponiæ partim regibus, partim Dynaſtis Chriſtianis miſſi, Pontificem Romanum, religionum antiſtitem, gentiumque omnium parentem rite agnouerunt. Eorumq; aduentum ex alio orbe terrarum non modo Roma & Italia, verumetiam Hiſpania ſummis celebrauit ſtudijs. Xauerius igitur tunc temporis Bungi Rege ſatis conciliato, Luſitanis primum operam dedit, deinde ad Bungenſes colendos conuertit animum. Verum nihil admodum profecit, nemine propemodum nec ſalubria conſilia animis, nec verba auribus accipiente. Aduerſabatur negotio primum Sinaiũ

Rex Bungi in baptiſmo Frãciſci nomen adamauit.

à quibus religionem acceperant, auctoritas, ad quam rationibus conuicti confugiebant, illud iactantes, Si vera eſſet Chriſtiana religio, cur eam non probauiſſent Sinæ? Deinde Regis ipſius obſtabat exemplum, qui prudentia atque eruditione longe clariſſimus, Chriſtianorum ſacra, & inſtituta quoniam ipſe non ſuſcipiebat, ſuo iudicio improbare videbatur.

Sinas aditurus remigrat in Indiam. *Cap. IX.*

ERgo Franciſcus Regem in adoleſcentiæ illecebris hærentem ad Chriſti cultum traducere fruſtra conatus, poſtquam in irritam ſpem tempus teri ſenſit; aliò conſilia vertit, curaſque. Nam cum videret, niſi expugnata Sinarum ſuperſtitione, Iaponum animos capi non poſſe, decreuit ipſam Iaponicæ religionis inuadere arcem, ratus Sinis ad Chriſtum conuerſis, eorum auctoritatem Iapones haud ægrè ſecuturos. Ita vna opera res duas poſſe confici. Cum de Sinis percontaretur, reperiebat eorũ fines à Iaponia qua breuiſſimus traiectus eſt, non amplius paſſuum millibus CC. diſtare. Regnum in continenti longe ampliſſimum, pacatiſſimumq; eſſe totius Orientis. Nec aliam regionem pluribus, maioribus, opulentioribus frequentari vrbibus oppidiſque. Nec eam populorũ modo, omniumq; rerum copia, ſed etiã ingenijs liberalibuſq; ſtudijs abũdare. Vnius imperio parere vniuerſam, omnibus eius nutum intuẽtibus. Quippe nulli uſquam Regi toto orbe terrarum, neque populos, neque Magiſtratus magis dicto audientes eſſe. Regem porrò ipſum moderationis potius, quam poteſtatis memorem, nõ

Sinæ Iaponibus proximi

Regnum Sinarum.

ad libi-

ad libidinem atque arbitrium ſuum, ſed de Senatus ſententia, vt ex patrijs legibus omnia adminiſtrare. Rempublicam potius quam regnum eſſe credas. Gentem quidem ſimiliter vt Iaponicam, albam & ingenioſam; ceterum non ſimiliter deditam ſtudio armorum. Bonzios autem nullo apud eos eſſe honore ac pretio. Non aliá fer me nationem aptiorẽ ad Chriſti religionẽ videri. Verum Satanæ profecto ſuis rebus timẽtis opera, omnẽ quaſi ſub ſigno & clauſtris teneri regionẽ, Euangelij præconibus prorſus excluſis. Antiquiſſimis quippe Sinarum legibus peregrinos omnes, præter legatos aditu prohiberi: Si quis iniuſſu Regis acceſſerit, capitale eſſe. His rebus compertis Xauerius rationẽ inire cœpit in Sinas inſinuandi ſeſe. Cogitanti illud occurrit, vt in Indiam reuerſus cum Prorege, Goanoq; Epiſcopo ageret de legatione ad Sinarum Regem mittenda: Ipſe Legati comes, patefacto introitu, Euangelium Sinis inferret. Biennium totũ iam in Iaponia verſatus in præcipuis eius partibus nõ ſolum Chriſto greges, ſed etiam ſedes Societati quæſierat, cũ cœpit de reuerſione in Indiá cogitare. Præter eam quá diximus legationis adornandæ cauſam, ſuorum quoque reſpectus, & cura domũ illum aliquando reuocabat, non tam quod locorũ longinquitate, ac ſuorum deſiderio cõmoueretur, quá quod committendũ non putaret, vt Ethnicos ad Eccleſiá aggregans ſibi cõmiſſum deſereret gregẽ. Etſi enim abſens per litteras quæcunque à Socijs gererẽtur ſubinde cognoſcebat, & res omnes adminiſtrabat prope vti ſi adeſſet præſens; tamen animum ſubibat illa cogitatio, frontem (vt dicitur) eſſe occipitio priorem, ac ſedulos paſtores ſuis potius oculis, quam

lis, quam alienis greges ſuos luſtrare oporteret. Quocirca ſtatuit, Indicos ſocios quibus præerat, longo interuallo reuiſere, ac delectu habito, ex eis aliquot ſubmittere in Iaponiam: ipſe autem rebus compoſitis, & legatione inſtructa, penetrare in Sinas pariter cum legato. Luſitanæ ergo nauis Indiam repetentis occaſione inuitatus Amangucianis ſocijs omiſſis, Bungi ſimul cum Regis Bungenſis Legato conſcendit, Nouembri menſe anni M. D. L I. Ex Iaponia Bernardum Iaponem ab ſe baptizatum, & in Societatem adſcitum ſecum deduxit, ſimul ſpecimen gentis Iaponicæ, ſimul idoneum ſpectatorem Chriſtianæ amplitudinis miſſurus deinde Romam, vt ſcilicet is Romanæ in primis Eccleſiæ ornamentis opibuſque exploratis conciliaret apud Iapones nomini Chriſtiano maieſtatem. Diſcedentem Xauerium Iapones item alij plura eodem conſilio ſecuti. Igitur Indiam repetens ſecunda tempeſtate ad Cinceũ Sinarum portum delatus pauliſper ſubſtitit. Ibi peropportune Iacobum Pereiram amiciſſimum ſuum, virum nobilitate ac diuitijs clarum offendit propediem Indiam verſus uela facturum. Salute accepta redditaque, cum ingentibus beneuolentiæ ſignis atque lætitiæ, Franciſcus de ratione ad Sinarum Regem penetrandi eum conſulens, ſuum ipſe conſilium expromit. Et ille vt erat homo prudens, taliumque rerum peritus, optimum factu cenſuit curare legationem; atque inſuper munera ab Indiæ Prorege ad Sinarum Regem exprimere, & ſimul (adeo animũ eius amor pariter Xauerij, religioque ſtimulabant) ad eam rem ſuam ipſe operam, nauim, fortunas offert Xauerio, non ſpecioſa oratione magis, quam pro-

Bernardum ſocium deſtinat Romam.

P penſa

penſa voluntate. Franciſcus gratijs actis, præmium illi precatur à Deo. Inde eius nauim conſcēſurus repente cōuerſus ad comites, qui frequētes aderant, deprecemur, inquit, Deum pro vrbe Malaca, quæ ab hoſtibus obſeſſa valde premitur. Quod ſi quis ſubſidium ferre laboranti poteſt, maturet: ne perditis rebus ſerum veniat auxiliū. Ea denuntiatio commouit omnes, vel Malacenſiū periculo, vel miraculo vaticinationis. Quippe aberat ab eo loco Malaca leucas circiter nōgētas Itaq. omnes pariter Frāciſco autore dant ſeſe in preces. Neq. irrita ſupplicatio fuit, dum nautæ ſe ad reliquum inſtruunt iter, Iacobus Pereria Xauerij, quem probe norat, denuntiatione permotus, arma ac milites ſubſidium obſeſſorum comparabat. quem ille Malacenſis periculi metu ſolicitum intuens. Mitte inquit, Iacobe timorem, apparatumque bellicum, & nobiſcum vna Deo gratulare. Iam enim Malacam diuina benignitas obſidione liberauit, ut ſatis appareret fuſas nuper preces Malacenſibus ſaluti fuiſſe. Inde cum in Pereriæ naui è Cinceo Sinarum ſoluiſſet portu quadrageſimo quam ex Iaponia ſoluerant die, ad freti Sincapurani portum CXX. milia paſſuum à Malaca, nauim appulerunt; ibique paucos dies ſubſtiterunt. Hinc Xauerius, ne qua forte res Malacæ ſuum iter moraretur, datis ad Malacenſes ſocios litteris, eos de ſuo reditu facit certiores, monens ut quam primum res ſibi neceſſarias ad profectionem Indicam comparent, ne qua feſtinationi ſuæ obijciatur mora. Bona iam pars idoneæ ad Indicum iter tempeſtatis abierat, cum à Sincapurano freto Malacam perrexere, Indiam petituri. Quocirca Pereria ſolicito ſuſpenſoque

Duplex Vaticinatio.

Sincapuranus portus.

Vaticinatio

ſoque animo erat, veritus ne nulla iam foret reliqua Malacæ nauis, quæ Franciſcum tranſportaret in Indiam. Tum Xauerius, Deſine, inquit, Iacobe vereri, atque iſtam omitte curam. Antonius enim Pereria naui ad profectionem parata, nos iamdudum opperitur. Prænuntiationem breui res ipſa comprobauit. Malacam vt uentum eſt Antonium inueniunt tertium iam diem Xauerij aduentum inſtructa atque expedita naui præſtolantem. Et ſimul comperiunt Malacam nuper à Iais barbara gente ac finitima obſeſſam eſſe acriter, ac paulo poſt exemptam obſidione periculoque, omnia iiſdem plane temporibus, quibus Fräciſcus prænuntiarat. Vt primum Xauerium ex Iaponia Malacam reuertiſſe fama vulgauit, ex templo magni ad eum concurſus omnium ordinum facti ſunt reuerſionem, incolumitatemque gratulantium. Quippe ſolicitis omnium animis in Iaponiam ſoluens tam longinquæ periculoſæq. nauigationi commiſerat ſe: ſimul autem illum in Iaponiam ſaluum atque incolumem perueniſſe, Malacam nuntiatum fuerat, vltro Malacenſis Ciuitas ſupplicatione ad Societatis IESV; templum indicta, & immortali Deo publicè gratulatione facta, ſatis oſtenderat, & quam unice diligeret Xauerium, & quam bene de Iaponica eius expeditione ſperaret. Quocirca eius reuerſio cum lætis de Iaponum conuerſione nuntijs, multiplex vniuerſæ ciuitati attulit gaudium.

Goam uenit, ſuoque aduentu ſocium moribundum ſanat. Cap. X.

FRANCISCVS Malacæ in gratiam Sociorum Malacenſium paucos dies moratus, in nauim iam dudum paratam conſcendit, & ſecundo curſu appellit Cocinum, ibi pari omnium lætitia & gratulatione exceptus eſt. Cocinum Franciſcus tenuerat, cum iam naues Goam peten tes eſſent vela facturæ; Mox igitur expeditum nactus nauigium, ſumma celeritate aduolat Goã. Vt primum in terram egreſſus eſt, ex conſuetudine ad valetudinaria priuſquam ad Societatis domicilium contulit ſe. Inde ægros blande ſolatus, domum aliquando uenit ſumme a ſocijs expectatus. Ibi poſt mutuas ſalutationes, amplexuſq. fraterni amoris indices, ne humanior in alienos, quam in domeſticos foret, ſtatim cogitat ecquis æger iaceat domi. Reſpondetur unum eſſe omnino, eueſtigio Xauerius priuſquam ſe in cubiculum reciperet, hominem adit. Is tum vergente vi mali, proximus erat morti, & deſperata a medicis corporis ſalute, diem noctemque cuſtodiebatur à ſociis animæ ſaluti conſulentibus. Iamq. omnia erant ad ſepulturam ac funus parata, neq. tamen æger ipſe, etſi iam penè animam ageret, vitæ amittebat ſpem, interruptis ac moribundis uocibus dictitans, ſi Xauerij aduentus (in dies ex pectabatur) ſuum præuertiſſet obitum, eius utiq. meritis ac deprecatione perditam valetudinem ſe recuperaturum. Nec ægroti ſpem Franciſcus fefellit, moribundum ſalutat; Euangelium recitat, interitu eximit. Quippe ille confeſtim releuatus

Simul Goã uenit ægros inuiſit.

Socium moribundum ſanat.

tus

tus morbo, paulo poſt prorſus conualuit. diuinitus & ægrum Xauerij aduentum expectaſſe, & Xauerium iter, acceſſumque ad illum acceleraſſe crederes.

Res a ſocijs geſtas cognoſcit. Cap. XI.

INCREDIBILES inde fuerunt non domeſticorum ſolum, ſed primariorum quoque ciuium Iaponicas res cognoſcere expetentium gratulationes. Ibi Xauerius ſe abſente rem Chriſtianam pariter, Societatemque reperit ingenti auctam incremento. Nam Goæ Luſitani cum fratrum ordinis ſancti Dominici & Sancti Franciſci egregia induſtria, tum Sociorum opera exculti, euulſis vitiorum fibris, in ſumma rerum omnium licentia, honeſte, pieque viuebāt. Viri quippe bellicoſi, ac pugnaces non modo ſine ſimultatibus, rixis, iniurijſque, ſed etiam ſine conceſſis vulgo voluptatum illecebris vitam degebant, vt portenti ſimile eſſet, eorum quempiam habere pellicem. Adeo cæleſtium myſteriorum uis militarem coercebat licentiam. Sæpius namque in anno, & quoties in expeditionem mittendi forent, confeſſionis & Euchariſtiæ Sacramentis ſeſe armabant: diceres religioſos magis viros, quā milites. Paulus item Franciſci Vicarius Noſocomio pauperibus curandis Goæ inſtituto, ad id ſuſtentandum ipſemet per urbem eleemoſynas corrogabat, non minore incitamento piorum, quam egentium commodo. Antonius quoque Gomes Prætoris & Epiſcopi miſſu in Malauariam profectus Tanoridis Regem nuper a Vincentio Franciſcano conuerſum clamque baptizatum imbue-

Dominicanorum induſtria.

Tanoridis Rex baptizatus.

rat Chriſtianis miſterijs, præceptiſque. Inde eundem ſermones hominum uerentem perpulerat tãdem; ut religionem metu duceret potiorem; ſeque Chriſtianum palam profeſſus Goam contenderet. Vbi omni honore apparatuque ab Epiſcopo, ac Prorege exceptus multis Dynaſtis, ac Regibus exemplo fuerat experiundæ Chriſtianæ religionis, popularibus autem ſuis etiam ſuſcipiẽdæ. Neque interim Socij a Xauerio in uaria loca dimiſſi non ſtrenue pro ſe quiſq; Domini uineam coluerunt. In Comorino quidem promontorio, quod Antonij Criminalis laboribus excultum, ſanguine rigatum diximus, lætiſſima animorum exſtabat ſeges. Quippe ad CCCC. millia Chriſtianorum capitum cenſebantur, ut dubium ſit uitane illius, an mors Chriſtianam rem magis auxerit. Armuziæ uero, quam urbem pulcherrimam opulentiſſimamque in faucibus ſinus Perſici ſitam eſſe docuimus, Gaſpar Berzeus Belga egregie rẽ geſſerat. In ea Ciuitate propter Ethnicorum Saracenorum, Iudeorumq. colluuionem Chriſtiani palam cupiditates ſuas ſoluerant, iam degeneres, & patrij ritus prorſus ignari. Gaſpar igitur Franciſci miſſu inſtitutoque corruptos ac deprauatos eorum mores breui correxit emendauitque; haud indignus illo magiſtro diſcipulus. Egregia eius facta ab alijs prodita ſunt: Quorum ego unum dumtaxat hoc loco commemorare nõ grauabor, ut ex uno facto fiat de ceteris coniectura. Fanum eſt Armuziæ ampliſſimum ac celeberrimum Mahometi ſacrum, hic ſumma cærimonia ac Religione Mahometes ab Saracenis colebatur. Gaſpar ferre non poterat debitum Chriſto cultum nefario deſertori Chriſtianæ Religionis

In Comorino Promontorio ad cccc millia Chriſtianorum cenſentur.

Armuzia.

P. Gaſparis Belgæ facinus memorabile.

nis adhiberi. Itaq. diuino zelo incẽſus facinus edidit memorabile. Canentiũ agmẽ puerorum ingẽtibus armatum crucibus ducens, luce palam fanum aggreditur; ipſe tum cruce in mediam uociferantium Saracenorum turbam irrumpit primus, & inſpectantibus attonitiſque miraculo barbaris, ſex in eo templo per otium defigit cruces: ſentires fanaticorum hominum furorem diuina virtute compreſſum teneri, ne quid ei nocerent, cui præclari facinoris Deus autor fuiſſet. Idem planius rei exitu declaratum eſt. Quippe inuictę crucis aſpectus importunos illos vociferatores, Saracenoſque vniuerſos adeo fregit, terruitque, ut lymphatis ſimiles deſerto in perpetuum Mahometis fano, item ut dæmones ſolent, obiectu crucis, repente diffugerent. Habitauit primo Gaſpar Franciſci inſtituto in hoſpitali domo. deinde Armuziana ciuitas eius ac Sociorum virtute perſpecta, certum ſocietati domicilium ac templum extruxit. Quod utrumque poſtea Societas certis de cauſis relinquendũ rata Dominicanis in Chriſti uinea magna cum laude fructuque deſudantibus, pro ſua erga ſanctiſſimam illam familiã obſeruantia conceſſit ultro. Nihilo ſegnius in oppido Sancti Thomæ Cyprianus verſatus eſt. Is cum eò veniſſet, concionibus, atq; exemplis adeo permouit oppidanos, vt ſedem Societati perpetuam ſuapte ſponte traderent. Multa inibi eaque præclara Cyprianus diuinitus fecit. Sed illud egregium. Nauicularius quidam Chriſtianam mulierem viro per uim ereptam imponebat in nauim, non inſcio Nauarcho. Cyprianus re cognita, cum tantum flagitium nulla ratione impedire quiuiſſet, pro ſuggeſtu vaticinans ita pronũtiat. Coniu

Crucis uis.

Dominicanorum laus.

Cypriani uirtus egregia.

cie, vt vnus ex antiquis illis Anachoretis videretur. Is Chriſtianis præceptis breuiter eruditus, cum puerum IESVM lactentem in gremio matris depictum conſpexiſſet in tabula, extemplo diuinum puerum venerabundus amplexari cœpit, & protinus quaſi alter Simeon in Chriſti complexu de vitæ exitu admonitus, vrgere Patres, inſtare vehementius, vt nulla interpoſita mora, fieret Chriſtianus, imminere ſibi mortem, adeſſe ſupremum vitæ diem. Ergo quamprimum baptizatus, poſtridie prima luce moriens, cum iam Dei ſalutare vidiſſet, eſt dimiſſus in pace. Xauerius itaque de rebus, quæ vbique gererentur, deq; difficultatibus ſuorum certior factus, pro cuiuſque loci conditione, ac neceſſitate non ſubſidia tantum ſocijs ſubmittebat, verumetiam præcepta: quæ nos ne hiſtoriæ ſeries interrumpatur, hic prætermittenda duximus, ſuo deinde loco expoſituri. Interim cum ceteri omnes lætis de Iaponia nuntijs alacres, præcipua lætitia, laudeque Iaponicas res vulgo ferrent, vnus qui geſſerat, inexplebili animorum diuinæque gloriæ cupiditate flagrans, paruum quiddam præ ijs quæ ſpe, atque animo concepiſſet, imbutam Euangelio Iaponiam ducebat. Iamdudum Sinas, frequentiſſimaſque illas cultoribus regiones, ipſamq; ampliſſimi orbis terrarum regni ſpectabat regiam, velut conſummatum ſuæ peregrinationis munus, ſalutemque orientis.

Indus quaſi alter Simeon a Chriſti cō plexu mortem obit.

Legatione

Legatione & profectione adornata, Sinas petit. Cap. XII.

VIx dum Goam peruenerat (adeo de Sinis imminens illi cura erat) cum profectionem ſuam ſummo ſtudio parare inſtituit, quicquid temporis intercederet, id morari Sinarum ſalutem ratus. Confeſtim igitur cum Alfonſo Noronia Indiæ Prorege, & Ioanne Alboquercio Goano Epiſcopo de Legato ad Sinas mittendo tranſigit. Decretus eſt Iacobus Pereria ob pietatem egregiam, ſummamque familiaritatem à Franciſco omnibus votis expetitus. Qui haudquaquam eius feſellit ſpem. Quippe pro ſuo propagandæ religionis ſtudio, ita rem ſuſcepit, vt in legationis inſtrumentum, ac donorum apparatum maximam fortunarum ſuarum conſumeret partem. In eo negotio conficiendo, eximia Xauerij celeritas extitit. Namque vnius menſis ſpatio, non tantum legationem, diplomata, litteras, munera á Prorege & Epiſcopo expreſſit, ſed quæcunque ad tam difficilem expeditionem opus erant, comparauit. Quam ad rem plurimum momenti habuit Alfonſi Proregis viri pij, & Franciſco amiciſſimi ſedula liberalitas. Quippe & legatum ei ad voluntatem dedit, & res omnes ad iter illud neceſſarias non impēſius, quam maturius parauit. Nihilo ſecius Xauerius ſui officij memor, interea dum legationem & profectionem in Sinas curat, quæ ad Indiam ceteraq; Sociorum loca pertinebant, curare pergebat. Nam Gaſparem Belgam Armuzia euocatum, ſuum Vicarium, eundemque Goani Collegij Re-

Iacobi Pereriæ pietas & liberalitas egregia.

Gaſpar Belga Frãciſci Vicarius.

gij Rectorem conſtituit, ſapientiſſimis ſaluberrimiſq; præceptis inſtructum. Eodem tempore Dium (Luſitani imperij propugnaculum eſt in oſtio Indi fluminis poſitum), Sacerdos cum ſuo adminiſtro miſſus, itemq; alij alio, ſuis quiſque monitis ad locum aptis ornati. Andreas quoque Fernandus in Luſitaniam ad Regem, & Romam ad Ignatium Societatis parentem allegatus ea mente, vt ad Iaponicam, & ſcilicet Sinicam expeditionem, ſociorum quamplurimos deduceret, & maxime idoneos. Quid ſui conſilij eſſet in Sinarum expeditione, in ijs quas ad Regem Luſitaniæ per id tempus dedit, litteris oſtendit his verbis. Tres omninò è Societate cum Iacobo Pereria Legato ad Sinas proficiſcimur eo conſilio, vt Luſitanos captiuos in libertatem vindicemus; Sinarum Regem ad Luſitanorum perducamus amicitiam; Dæmonibus & eorum cultoribus bellum inferamus. Itaque Regi primum, deinde reliquis cęleſtis Regis nomine denuntiabimus, ne Diabolum poſthac, ſed Deum hominum conditorem, & IESVM Chriſtum eorundem vindicem, ac Saluatorem colant. Audax inceptum videri poteſt, barbaros populos, ac præpotentem opibus Regem adire increpandi erroris gratia, prædicandæq; veritatis: Verum illud ingentes nobis addit animos, quòd hanc nobis mentem haud dubie Deus iniecit, idemq; nos bonæ ſpei, ac fiduciæ adeo impleuit, vt eius benignitate freti nihil de immenſa eius potentia quæ infinitis partibus Sinarum Regem ſuperat, dubitemus. Multa præterea ſcribit Regi Luſitaniæ in eadem epiſtola, ex quibus incredibilis quædam eius animi magnitudo eminet pari cum ſubmiſ-

Dium oppidum.

Caput litterarum Franciſci ad Regem Luſitaniæ.

ſubmiſſione coniuncta: ſimulq; ardor, ac ſtudium ſingulare Chriſtianæ religionis vel cum certo capitis periculo propagandæ. Sed ea nos, quia perſequi operæ non eſt, hoc loco prætermiſſa in proprium reſeruamus volumen, quo ferme omnes Franciſci epiſtolas, quæ in noſtras manus peruenerunt, coniecimus. Goa diſceſſurus, vt humilitatis & obedientiæ ſtudium inijceret, In cœtu Patrum, Fratrumque obedientiæ magiſter egregius, omnibus ad obſequendi ſtudium vehementius inflammatis, quod verbis docuerat, facto egregio confirmauit. Nam cum P. Gaſparem Belgam ſocijs omnibus Indicis ſibique ipſi præpoſuiſſet, eius genibus aduolutus, nouo more profeſſus eſt in eiuſdem ſe poteſtate futurum: non minus ceteris quam ipſo Gaſpare attonitis rei admirandæ nouitate. Igitur extemplò reliqui ex intimo animorum ſenſu flentes, pro ſe quiſque in genua procumbunt, idemque ex ordine profitentur, nullo detrectante exemplum, quod ipſe occupaſſet Xauerius. Inde Socios vltimum illud viſurus, mutuis perfuſus lacrymis amplexatur, & ex omni domeſticorum ſequi geſtientium numero, quattuor tantum delegit, non tam in Sinarum ducturus expeditionem, quam in Iaponiam ſubſidio miſſurus. Goa diſceſſit xvij. Kal. Maias anni poſt Chriſtum natum M. D. LII. magnum & ſui & illius expeditionis deſiderium relinquẽs. Octauo fermè die Cocinum appellit. Ibi Socios magna & ſua, & illorũ lætitia cum reuiſiſſet, de Comorinenſium & Colanenſiũ Sociorũ neceſſitatibus certior factus, litteras ad Gaſparem Vicariũ ſuum propè dedit, vt eis ſubueniret quãprimum, & quicquid in hoc

Chriſtianæ humilitatis exemplum.

genere

genere feciſſet, ad ſe primo quoque tēpore perſcriberet, ſatis gnarus celerius ac diligētius prouiſurum, qui ſciret eius ipſius rei protinus reddendā eſſe rationem. Cocini paucos moratus dies, Malacam eodē menſe contendit. In medio ferè curſu atrox procella nauim adorta vectores in maximū adduxit metum. Pręſentis periculi ſpecies omniū animos horrore perſtrinxerat, cum Xauerius ceteris ſuam, ſuorumq; calamitatem deplorātibus, hilari vultu procedit in medium, bono illos eſſe animo, & omittere timorem iubet. Statim cōſcenſa puppi ſacrarum reliquiarum thecam funiculo religatam in fluctus deijcit, & ſimul Deum precatus in cubiculum recipit ſe, operam cōfitentibus daturus. Mirum dictu, extemplo venti cadunt, ſedatur tēpeſtas, ſereno cælo curſus tenetur. Gratijs (vt par erat) diuino numini actis, ſolicitudo, vt fit, in ſecuritatē verſa eſt. At Franciſcus gubernatorem nauis vt apud ſe eſſet admonens. Valde vereri ſe dixit, ne in eodem itinere alia ipſis non minora imminerent incommoda. Atque ita prorſus accidit. bis enim nauis latentes per ſcopulos, ac ſaxa decurrens, prope fecit naufragiū; factura fortaſſe, niſi preces eiuſdem, qui præuiderat, periculum auertiſſent. Nec domeſtica ſolum in eo curſu diſcrimina, ſed etiā externas calamitates diſſimulanter denūtiauit. Aberat etiā tum longe à Malaca, nec quiſquā inde per eos aduenerat dies, cum ſubito vectores impenſe obſecrauit, vt Deū enixe precarentur pro Malacenſi Ciuitate, quā eo ipſo tempore afflictā crederet morbo. Diuinā præſagitionem forte fuiſſe oſtendit euentus. Vbi Malacā applicuerunt, Vrbem graui lue populatam offendunt. Is morbus ex recentis obſidionis anguſtijs

Tempeſtas a Xauerio diuinitus ſedatur.

ortus

ortus primum per ciuium capita vagatus eſt: poſt incolarum ſtragem, aduenas quoque corripuit, & in claſſem quæ modo è Luſitania aduenerat, ſerpendo peruaſit: Ceterum quanquam in illa ipſa naui, qua aduectus Xauerius erat, ad quadraginta homines eadem abſumpſit lues, comitum tamen Franciſci nullum Dei benignitate, attigit.

Malacæ Præfecto ſacris interdicit. *Cap. XIII.*

XAuerius Malacæ à ciuibus, pro malis quibus vrgebantur, benignius, quàm à Præfecto Vrbis exceptus eſt. Vt primum in ædes Societatis venit, imminentis certaminis haud ignarus, ſocios etiam atque etiam rogauit, impenſis vt precibus Deo commendarent ſuam in Sinas expeditionem. Pertimeſcere enim ſe ne humani generis hoſtis omni eam ope per ſuos adminiſtros impedire moliretur. Nec vanus is timor fuit. Præfectus vrbis minime Luſitani ingenij homo, neſcio quid emolumenti ſperans, ſi cum Franciſco ipſe Legatus tenderet in Sinas, primorum ciuitatis conſilio atque opera vſus, per cauſam obſidionis vrbi imminentis, Iacobum Pereiram retinuit, quo minus obire poſſet Legationē. Ibi Franciſcus de ſua expeditione ſollicitus, cœpit Præfecti animum omnes in partes verſare. Ceterum auaritia non mentem ſolum excæcarat, ſed etiam aures occluſerat. Non illum Epiſcopi Goani litteræ, non Proregis diplomata, non allegationes, & preces amicorum quicquā mouebāt. Venit ad eum Xauerius, qui modo ipſius egerat

negocium cũ Prorege, pecuniamq; illi mercedis nomine curarat, ſumma demiſſione orat pro amicitia, obteſtatur per Chriſtum cõmũnem Dominum, vti ſe cum Legato quem Prorex Indiæ deſtinaſſet, in Sinas ire permittat: ne curſum Euãgelij impediat aut moretur: ne hanc à Diabolo gratiã, quam ille tantopere velit, ineat: neu tam inſignẽ Chriſti ſanguini ac nomini iniuriã inurat. At homo hianti auaritia, qui Legationem illã iam ſpe, & opinione deuoraſſet, non minus ingratus in homines extitit, quam impius in Deum. Quippe vecordia captus non modo Franciſci auctoritate recentiq; merito, ſed ne obiecta quidem religione commotus eſt. Et Franciſcus miſcens precibus minas, magnopere eũ monere inſtitit, denuntians, caueretne in Proregis Indiæ, Regis Luſitaniæ, Dei denique immortalis incurreret offenſionẽ, iramq; vtpote qui in vno negotio ſimul omnium illorum autoritatẽ, numenq. violaret. Sed ille obſtinate abnuens, contẽptim omnia eludebat. Incertus igitur animi Xauerius, cum cerneret vęſanum hominẽ non Regis, non Dei reuerentia, metuq; tangi, conſilium à neceſſitate petijt. Nunquã ad eam diem publice ſe pro Apoſtolico Legato geſſerat, verum apud obſtinatũ animum nihil proficiens verbis, perſonã ab humilitate pòſitã pauliſper ſumendã, præſentemq; cæleſtis iræ terrorem illi incutiendum exiſtimauit. Ergo Pontificium diploma diu reconditũ tanquam è vagina gladiũ educere decreuit, execrationeſq; & excõmunicationes oſtendere, quibus extemplo iugularẽtur, ſi qui ſuis in augenda religione conatibus obſtare auſi forent. Non aliàs magis Franciſci moderatio enituit. Quoniam tam atrox Deo potius quã ſibi illata

Frãciſci moderatio inſignis in iniuria.

illata

illata iniuria eius mouerat animũ, quando ius ob tinere nequibat ſuum, vt æquitatẽ animi obtineret, laborabat. Quocirca dolorẽ quamuis iuſtum vicit, iraq; cuius mirè potens erat, cõpreſſa, in tanta hominis inſolentia, nõ magis auctoritatẽ ſuam retinuit, quam modeſtiam, ac lenitatem. Nã (qua erat in omnes homines beneuolẽtia) illud ipſum diploma ita protulit vt non ad vulnerandum, ſed ad minitãdum prolatum vellet. Ceterum ſi lenitas nihil proficeret, ſeueritatem adhibere ſtatuit, demũq; omnibus rebus ante tẽtatis, neceſſarium illi vulnus imponere. Nec moderatius, quã prudẽtius rẽ exſecutus eſt. Vt ſine turba ac tumultu res ageretur, optimũ factu ratus per internuntiũ, Iaponum more, negotiũ gerere, impotentis Pręfecti congreſſum ipſe vitauit. Malacẽſem Vicariũ adit, rem oſtendit, negotium vt ſuſcipiat, precatur. Cũ ille ſe vero id non pro ſuo munere magis, quã pro amicitia ſedulo facturum recepiſſet, libellum ſupplicẽ apud eum Franciſcus relinquit, indicem nõ minus modeſtiæ, quàm poteſtatis ſuæ, quem nos libellum operæ pretium duximus hiſtoriæ intexere, quò magis appareat Xauerij in tã acerba iniuria, ęquitas animi, moderatioque. Is igitur eſt huiuſmodi. Paulus III. Pont. Max. noſtri Regis rogatu me in Orientẽ, ad Ethnicorũ conuerſionẽ legauit, vt quantũ in me eſſet, Euangeliũ diuulgãdum & Mundi effectorẽ ab hominibus ad eius ſimilitudinẽ conditis agnoſcendũ, colendumq; curarem. Quod negotiũ vt cumulatius, ac maiore cũ auctoritate perageretur, idẽ Pontifex me Legatũ Apoſtolicũ creauit, eiuſq; rei teſtes Põtificias litteras cũ diplomate ad Regem Luſitaniæ miſit, vt ipſe ſi videretur (quoniã quidẽ eius efflagitatu me huc

In excõmunicatione infligenda moderatio.

Iaponũ more internuntium agit cũ Præfecto vrbis.

Xauerij libellus ſupplex.

legabat)

hiſce præſidijs autoritatem inſtrueret, ac muni- ,,
ret meam. Rex igitur, cum ad eum Olyſſiponem ,,
eius accerſitu veniſſem, ipſe mihi Pontificium di- ,,
ploma legationis Apoſtolicæ teſtimonium, ſimul ,,
cum regijs litteris tradidit. Hæc ego vt primum ,,
Indiam attigi, ad Ioannem Alboquercium Goa- ,,
num Epiſcopum detuli, qui vti par fuit, & agno- ,,
uit & approbauit. Itaq; idem ratus Chriſtianam ,,
rem apud Sinas bene geri poſſe, eò me allegauit ,,
ea mente, vt ueram illis populis, ac ſalutarem ex ,,
ponerem religionem. Id adeo ex eiuſdem ad Si- ,,
narum Regem epiſtola cognoſci licet, quam tibi ,,
eo miſi, vt in ea Epiſcopi ſuper mea in Sinas pro- ,,
fectione ſententiam perſpicias, & voluntatem. ,,
Prorex autem Indiæ è re diuina eſſe credens tu- ,,
to me in Sinarum fines penetrare, Iacobum Pe- ,,
teriam mecum ad Sinarum legauit Regem. Id ,,
ita eſſe eiuſdem Proregis mandata ac litteræ Ia- ,,
cobo datæ teſtantur. Franciſcus item Aluarus ,,
Arcis Goanæ cuſtos, idem Regius Procurator, & ,,
regiorum negotiorum cognitor omnia uti Pro- ,,
rex præceperat, fieri imperauit. Atqui Malacen ,,
ſis Præfectus iter tam acceptum Deo, tam homi- ,,
nibus ſalutare, tot tantiſq. autoribus initum mo ,,
rari, Euangelioque obſtare non veretur. Hic ego ,,
te Dei, & Epiſcopi Goani, in cuius poteſtate es, no ,,
mine vehementer oro, quæſoque ut quoniã Epiſ- ,,
copi hoc loco perſonam geris, Præfecto urbis de- ,,
creta Pontificia, quorum initium eſt; Qui verò ,,
de cætero (quibus decretis quicunque Legatis ,,
Apoſtolicis impedimento ſunt, anathemate fe- ,,
riuntur) diligenter explices; eumque per Deum ,,
obteſteris, ne iter noſtrum ex Proregis, & Epiſ- ,,
copi autoritate ſuſceptum inhibeat. Sin minus ,,

Q de-

„ denunties ei ſtatim ſacris interdici, non quidem
„ Epiſcopi, aut tua, aut mea auctoritate, ſed San-
„ ctorum Pontificum, qui decreta illa & Canones
„ condiderunt, ſuprema vi, ac poteſtate. Quocirca
„ eum per IESV Chriſti Domini noſtri mortem,
„ plagaſq. meis verbis obſecrabis, ne in tã graues
„ pœnas eccleſiaſticas præceps ruat. Nã longe profe
„ cto maiores, quam putat, Deo exſolueret pœnas.
„ Huncipſum deinde libellum ſupplicẽ ſimul cum
„ Præfecti reſponſo ad me remittas oro, ut Epiſco-
„ po teſtis ſit, non negligentia mea factum eſſe, ut
„ profectionem in Sinas de ipſius ſententia ſuſce-
„ ptam omitterem. Id autem quamprimum vt pera
„ gas, te vehementer etiam atque etiã rogo. Abit
„ enim tempeſtas ad Sinicam nauigationem ido-
„ nea. Id ſi feceris, eadem opera, Deo rẽ gratam,
„ mihi exoptatam feceris. Neque enim adduci poſ
„ ſum, vt credam Præfectum vſque eo durum, ac
„ ferreum eſſe, vt decretis Pontificijs cognitis non continuo nos dimittat. Ergo Vicarius hoc Franciſci libello, & precibus adductus Præfectum conuenit ſeuere denuntians, extemplo ei Pontificia auctoritate anathema infligi, niſi deſiſtat Franciſci conatibus obſtare, orat per Chriſti mortem ac vulnera ne committat, vt mortiferam plagam accipiat ſummo dedecori iunctam; caueat ne ſe tam graui, & inexpiabili obſtringat ſcelere, pro quo haud dubie maiora omnium opinione ſupplicia cæleſti numini ſit daturus. Sed ſurdæ erãt aures veſania obſtrepente. Ne Pontificali quidem auctoritate, & anathematis fulmine intentato, homo auidus (adeo nihil nefas auaritiæ eſt) incœpto deſtitit, vt ſatis appareret, nõ tam hominis illam pertinaciam eſſe, quã Satanæ Sinarum re-

regno ac ſuæ ditioni pertimeſcentis. Ægrè tandem ab illo impetratum, ut pateretur Fràciſcum in Sinas abire; vt autem Pereriam Legatum dimitteret, nullo modo exprimi potuit. Ita conſtituta legatio, conſiliumq. omne Xauerij (quod poſtea oſtendit euentus) impotentis hominis vitio ad nihilum recidit. Tum verò Franciſcus tam proiectę audaciæ infeſtus, ne quis in poſterum tale aliquid auderet, edendum ſibi duxit exemplum ſeueritatis ſuæ. Itaque præfecto vrbis, eiuſque adminiſtris, ac ſatellitibus nominatim ſacris interdictũ eſſe Pontificia auctoritate rite pronuntiandum curat, non quidem vt eis infligeret vulnus, ſed vt ſaucij iam inflictum agnoſcerent. Quippe Xauerius ipſe dixiſſe perhibetur, nunquã ſe quidem cuiquam autorem futurum tam grauem alteri excommunicationis plagam imponendi: tamen omnino effecturum, vt qui Pontificum decretis propter contumaciam vulnerati iam eſsẽt, eorum vulnera omnibus aperirentur, quò cæteros illorum pœna a ſimili uecordia deterreret, ipſos vero ſaltem admoneret pudor, vt properè tam fœdis vulneribus remedium quærerent. Ceterum haud leue in eo certamine vulnus accepit Xauerius. Satis conſtat ex omnibus ærumnis ac moleſtijs, quas in omni vita plurimas maximaſq. perpeſſus erat, nihil vnquam illi acerbius accidiſſe, quam quod tam ſalubris profectio ab eò impedita foret, a quo adiutam oportuiſſet. Itaq. mœſtus non tam ſuam, quam Præfecti vicem ipſius vitio periclitantis, cum gemitu exclamaſſe dicitur. Enimuero breui ille humani, diuinique iuris uiolator inſanam pecuniæ, & honoris cupidinem, non pecunia ſolum, & honore, ſed etiam

Legatio in Sinas impedita.

De excommunicatis Xauerij ſententia.

Vaticinatio grauis.

corpore (vtinam non etiam anima) luet. Nec uana prædictio cecidit. Haud ita multo poſt ille, cum & alia multa per ſummam iniuriam feciſſet, & eodem ore atque audacia, qua Xauerij autoritatem contempſerat, Proregis contempſiſſet imperium, memori numinis cæleſtis ira, in arrogantiæ cumulo debitas pœnas exſoluit. Confeſtim namque homini contumaci quaſi deficere ab Rege moliretur, Proregis iuſſu inijciuntur catenæ. Mox ita vt erat vinctus Goam ad Proregem, inde in Luſitaniam ad Regem abripitur, ibi bonis male partis ſpoliatus, notatus ignominia, æternis addictus vinculis, lepra inſuper teterrima coopertus interijt, vt non magis rex imperium, quam Deus numen ſuum vindicaſſe videatur.

Fracto legationis conſilio, nihilominus in Sinas pergit. Cap. XIIII.

NEC vero fracto conſilio, inuictus Xauerij animus fractus eſt, ſed ſibi non tam cum hominibus quam cum cõmunibus hoſtibus eſſe certamen ratus, ne quid omnino Satanæ cederet, ſumma ope contra tendendum putauit, Itaq. etſi videbat, hominum improbitate humanum ſibi auxilium in difficili, ac periculoſo negotio ereptum eſſe, nihilo ſecius tamen diuino fretus præſidio in Sinas pergere ſtatuit, rem per ſemet vtcunque tentaturus: ut ſi minus ipſe in Sinarum regnum penetrare poſſet, at certe aperiret ſocijs aditum, & paſtoris exemplum uel facti vel conatus relinqueret. Ergo Balthaſarem Gagum, Duartem Syluam & Petrum Alcaceuam ſocios & comites

mites ſuos dimittit in Iaponiam, ipſe uero uno ſibi ſocio & Sina interprete relicto, Malaca diſcedit. In vrbis porta puluere de calceis (vti Chriſtus præceperat Apoſtolis) excuſſo, Ciuitati cæleſtem iram, multaſque & graues denunciat calamitates. Et denuntiationi reſpondit euentus. Nam breui bellis, fame, morbis vrbs ita uaſtata atque exhauſta eſt, ut ex celeberrima ciuitate ad ſolitudinem propemodum redigeretur. Ceterũ Xauerius quamquam Pereriam Legatum, ob impeditam legationem maximoſque fruſtra in eam rem ſumptus factos, mœrere non ignorabat, eum tamen ne mutuus conſpectus, ut fit, utriuſq; augeret mœrorem, diſcedens alloqui non ſuſtinuit, Itaque illius ſollicitudine magis anxius, quam ſua, amiciſſimum hominem e naui per litteras ſolatur, pollicens illam damno implicatam contumeliam & emolumento ipſi & honori futuram. Idque ita poſtea accidit. Nam ab Rege Luſitaniæ (cui Franciſcus eum impenſe commendauerat) magnis vel copijs, uel honoribus auctus eſt ornatuſque. Xauerius igitur Sinas petens in Pereriæ Legati nauim, ipſo relicto, conſcendit eiuſdem permiſſu: vt nauis illum de amantiſſimi hominis non minus deſiderio, quam beneficio admoneret. Sub profectionem ad eum in nauim Vicarius venit rogans, vt ad Profectum vrbis ſalutaturus eat prius, quam ſoluat Malaca. uideat ne ſermonum præbeat materiam, ſi prætermiſſo ſalutationis officio, tanquam abalienata uoluntate diſcedat. At Franciſcus diuini honoris magis ſtudio, quam iuſta inflammatus ira; Ego ne (inquit) ut hominem fidelium communione excluſum adeam ſalutandi cauſa? Enimuero nunquã

Puluerem de calceis excutit.

Denunciatio calamitatem.

Excommunicati congreſſum omni ope uitat.

poſthac neque ego illum, neque ille me uiſurus eſt in hac uita, ne poſt mortem quidem, niſi cum apud ſummum illum Iudicem in ualle Ioſaphati eum accuſaturus ſum, quod improbiſſima turpiſſimaque cupiditate occæcatus, tātam animorum impedierit meſſem. Nam rumores, & ſuſpiciones hominum neutiquam uereor, cum ſatis conſtet ei ſacris interdictum eſſe. Proinde eius ſermonis, congreſſuſque contagionem omnibus defugiendam; idque mea potiſſimum autoritate exemploque declarari oportere. Quin potius periculum foret (inquit) ne mea execrandi hominis ſalutatio multū de Pōtificia nota, deque excōmunicationis detraheret pœna, cōmitterem utique, vt alij cum illo & congreſſu & colloquio ſine vlla religione, me aūtore iungerentur, Quocirca ſuas ſecum ipſe res agat, me quidem amicū non habebit, quamdiu habuerit inimicum Deū, Hac oratione Vicarium conuictum cum dimiſiſſet, Malaca quam primum excedere feſtinans menſe Iulio ſoluit. Inde ad Sicapuranum fretum cum ſubſtitiſſet, amicorum haud parum memor, Iacobum Pereriam legatum recēti caſu afflictum rurſus non amica magis quàm pia epiſtola recreauit, enixe orans vt accepto vulneri conſilio, ac prudentia mederetur; atq. illo ipſo tempore auidius quam alias per confeſſionis, & communionis Sacramenta Deo mentem applicans, certam ab eo ſolatij peteret medicinam; ſeque ad diuinam voluntatem totum fingeret, formaretque. Neque enim dubitandum eſſe: quin illa contumelia, ac moleſtia in decus, ac lætitiam eſſet ei aliquando ceſſura. Inde nauigatione repetita comites eius duo diuturnum in morbum inciderunt,

Mœroris & ærumnarum ſolatia a Deo petenda per ſacramenta.

runt, quibus in curandis, ſubleuandiſque aſſiduè Franciſci benignitas, patientiaque exercita eſt; ne crucis amatori ullo tempore deeſſet crux. Ceterum ſecundis ventis vſus tertio menſe, quàm è Malaca ſoluerat, ad Sinas peruenit.

Sinarum fines fruſtra patefacere conatur.
Caput XV.

SINARVM regio Aſiæ pars eſt vltima, ſpatio locorum, & oppidorum frequentia, nulli earum gentium ſecunda. quippe eius longitudo amplius CCCC Leucarum, latitudo CCC. perhibetur, vrbibus autem habitatur ita frequentibus, vt ſuperante multitudine, etiam flumina ipſa diſtentis conſtrata nauigijs incolantur. Ab Oriente ac Meridie, Oceano cingitur: a Septentrionibus muro latiſſimo ac pene infinito diuiditur ab ijs Aſiæ Scythis, quos uocamus Tartaros: ab Occidente ulteriorem ſpectat Indiam. Sinæ ipſi pacis, quam belli artibus aptiores; vnius regis nutum intuentur. Nulli apud eos reguli, nulli Dynaſtæ: rex vnus in omnes æque dominatur. Is per Præfectos prouincias adminiſtrans, ex his cognoſcit grauiora cuiuſque loci negotia. Præfectorum uerò ſeminarium non aula, ſed Academia eſt. Quippe ipſorum legibus, regis propinqui ac neceſſarij prorſus abſtinent adminiſtratione regni. Ex Gymnaſijs viri eloquentia ſimul, iuriſque prudentia præſtantes delecti, vrbibus ac Prouincijs, non utique ſuarum ciuitatum aut gentium, præponuntur. Deos vulgo adeo contemnunt, vt ſeu preces irritæ fuerint, ſeu grauior aliquis inciderit caſus, Deos ſuos penates tanquam

Sinarum regionis deſcriptio.

Sinarum mores.

ſeruos accipiant plagis. Nullus apud illos præter. Magiſtratus,quorum propter eximiam ſeueritatẽ numen horrent,Deos eſſe credas. Complura quidem haud ſanè vulgaria traduntur de Sinarum moribus,quæ a noſtro inſtituto aliena ſciens prætereo,ceterum illud haud facile dixerim inhumanius ſit,an prudentius inſtitutum,quod cæterarũ nationum fugientes mutuos uſus,terrore mortis aduenas omnes procul à ſuis arcent finibus. Oræ maritimæ adiacet inſula inculta, deſertaque Sancianus nomine, a continenti paſſuum millibus circiter CXX. Eo tum Luſitani, ac Sinæ commercij cauſa commeantes, ibidem ſtramine, aut ramis tuguria ſibi breuis diuerſorij cauſa, raptim conſtruebant. Huc igitur Xauerio quoq; ſui cõmercij gratia petente, Inſulæ oram legens gubernator dubitare cœpit,an Cunianũ portum, quem peteret,eſſet prætereuectus.Iamq. ratus adhuc procul abeſſe,uela facere parabat, cum hæſitanti Franciſcus liquido affirmat, eum portum iá eſſe præteritũ.Ille dubius animi ſuperſedit primò deinde quia nunquá eum Xauerij affirmatio feſellerat,illi magis quam ſibi credendum exiſtimans iactis anchoris,ſcaphan in mare deijci iubet.certoſque homines propere mittit rem diligentius exploraturos.Paucis horis intermiſſis, ſcapha cũ Luſitanis aliquot in inſula diuerſantibus ad fidẽ rei faciendã reuertitur, portum Cunianum, uti Xauerius confirmarat,præteritũ eſſe renuntians. Quo nuntio admirabundi nautæ conclamant, diuinitus profecto id Xauerio indicatum memorãtes, & ſublatis anchoris, conuerſaq. uelificatione repetunt portum.Vbi fama ad incolas perlata eſt, Franciſcum Xauerium, celebre etiam illis locis

Sãcianus inſula.

nomen

nomen aduentare; propere Luſitani omnes læti obuiam ſe illi effundunt in littore. Vt terram attigit, mutua gratulatione perfuncti pro ſe quiſq; hoſpitio talem virum excipere certabant. Ille ſine cuiuſquam iniuria certamen ita diremit, vt apud Georgium Aluarum veterem amicum, ſuique perſtudioſum diuerteret. Tum Luſitanos cómuniter obſecrat, vt ſacram ſibi ædiculam, quam minimo ſumptu, ex ramis & ſtramine excitarét: vbi rem diuinam faceret, miniſtraret ſacramenta, pueros ac ſeruos ex ſua conſuetudine, catechiſmo erudiret. Extemplo illi libentiſſimis animis Xauerio gerunt morem, & ſatis ſtrenuè adminiſtrata res eſt. In colle qui à ſummo æqualiter decliuis vergit ad portum, ædicula biduo ſtetit. Protinus ergo Xauerius veteri inſtituto, ſacra ibi miniſteria impigre obire. Et modo ægros in nauibus morbo afflictos omni obſequio recreare: modo egentibus ſubleuandis ipſemet à locupletioribus corrogare ſtipem: interdum cum Sinis mercatoribus qua de ipſorum, qua de Chriſtianorũ religione diſſerere. In his laboribus ac muneribus duos menſes ac dimidiatum, ingenti animi ardore conſumpſit. Quæ res illum etiam apud Sinas non minus ſapientia, quam ſanctitate conſpicuum fecit. Interim e Luſitanis, ac Sinis percótabatur, ecqua tandem via reperiri poſſet Euangelij in Sinas inferendi. Verum & Luſitani, & Sinæ ipſi, difficillimum negotium dicebant eſſe, periculiq; pleniſſimũ. Regis quippe ipſius iuſſu, omnia regni clauſtra acribus ſepta cuſtodijs teneri, omnes aditus peregrinis penitus eſſe clauſos, morte ꝓpoſita, & aduenæ introeũti, & indigenæ aduená introducéti. Omnino iniuſſu magiſtratus *Sinæ aduenas excludunt.*
ali-

alicuius, continentem attingere peregrino homini nefas eſſe: Veniam autem ab eis petere neque Sinas audere, propter ſummum illorum imperij terrorem, neque Luſitanos poſſe, qui haud ſecus quam reliqui aduenæ excludantur. Quocirca non Luſitanus, non Sina vllus omnino reperiebatur, qui in eius gratiam ſuſtineret manifeſtum necis aut certę ſeruitutis periculũ adire. At Franciſcus vt erat inuictus ad ea quibus ceteri terreri ſolent, perpetua ſuorum conatuum felicitate ad diſcrimen adeundem accenditur. Itaque ſtatuit, quoniam nulla præterea rei conficiendæ patebat via, per illa ipſa pericula rem aggredi, molirique omni ope, atque opera, vt in Vrbem Sinarum aliquam occultè deuectus, Prætorem adiret, negotium tranſigeret. Hoc Xauerij conſilium tanquam audax, ac temerarium vulgò improbabant Luſitani. Igitur non defuerunt qui eum pro amicitia ac familiaritate ab incœpto deterrere ſumma vi niterentur, orantes ne ſe in acerbiſſimæ necis, ſeruitutisve diſcrimen daret. Magiſtratus quippe (Lutias incolæ, Mandarinos Luſitani appellant) in legibus cuſtodiendis adeo ſeueros, aut potius acerbos, & crudeles eſſe, vt leuiſſimas ob noxas nullo diſcrimine indigenas ac peregrinos verberibus cedant vſque ad necem. Recens documentum, & quidem domeſticum eſſe Luſitanos quoſdam, qui ſuperiore anno, tempeſtate ad illorum littus eiecti, longe ſæuiores Oceani fluctibus Sinarum animos experti forent: verberibuſq; fœdum in modum lacerati adhuc in carcere & ſquallore iacerent, inciſa in perpetuum ſpe priſtinæ libertatis. Proinde quam rationem eſſe, omiſſa certa tutaque aliarum gentium cultura, vt

Inuictus Frãciſci animus ad pericula.

Sinarũ Magiſtratuum crudelitas in aduenas.

ta, vt efferatæ nationi Euangelium per vim obtrudas, vtique in dubiam libertatis, ac ſeruitij aleam ire? & Luſitanorum denuntiationem Sinarum conſenſus adfirmabat. Ad hæc Franciſcus interritus (adeo diuinus amor ſanctis viris potior humano timore eſt) non aliud magis ſe omni voto expetere reſpondit, quam vel morte ſua Sinarum ſalutem repræſentare. Quid enim? Num ignorarent quod ipſos identidem vſus doceret, cedere ſpei metum, vbi maiora ſint periculis præmia? An ambigerent, Sinarum ciuitates, ſi ſemel Euãgelij ſemen accepiſſent, propter accuratiſſimum diſciplinæ, atque adminiſtrationis genus, longe vberrimos fœtus edituros? Vt enim dubium eſſet an proſpere ſuccederet quod conaretur, ita certum eſſe conatum & obſequium ſuum Deo gratum futurum. Nam vincula, cruciatus, mortem denique ipſam pro Chriſto, beatitudinis & immortalitatis inſtar ſibi eſſe debere. Iam ſilentium impoſuerat amicis, cum has curas maxime agitanti, febris ſuperuenit, qua per dies quidecim afflictatus demum Deo bene iuuante conualuit quidem, ſed ita, vt morbus ille aduentantis mortis nuntius eſſe videretur. Ceterum vt conualeſcere cœpit, ad priſtinos labores retulit ſe, nullius rei magis, quam otij, & quietis impatiens.

Tranſigit cum Sina, vt ſe clam Cantonem inuehat. Cap. XVI.

NIhilo autem ſegnius idoneum aliquem mercatorem quæritans, à quo tranſmitteretur in Sinas, Luſitanos primum, deinde Sinas omni artificio tentare cœpit, multas rationes rei celandæ

propo-

proponens, ſibique in tam honeſto poſtulato ut gratificarentur, obteſtans. Verum obſtinatos ad cauendum animos nullæ artes, nullæ molliebant preces. Aures omnium timor clauſerat, abnuentium fortunas, caputque ſuum manifeſto periculo offerre. Itaque Franciſcus non auxilij modo, ſed etiam conſilij inops fluctuabat animo. Ac ne quid deeſſet incommodi, eius comites grauis vrgebat morbus. Et Antonius Sanctæ fidei natione Sina Goani Collegij alumnus, quem pro interprete inde uſque ab India ſecum adduxerat. Sinarum ſermonem deſuetudine oblitus, uſui eſſe iam nequibat, utique cum urbanæ reconditæque eorum linguæ, qua Magiſtratus uti ſolerent prorſus eſſet ignarus, rudiſque. At Xauerius ad omnia inuictus, nihilque inexpertum, nihil inauſum relinquendum ratus, nihilo ſecius rem vrgere inſtitit, confidens fore, ut in Deo
Pſ. 17. ſuo tranſgrederetur murum. Inter hæc haud parua res eius cupiditatem ſimul, & fiduciam accendit. Eodem tempore comperit Sinarum Regem Legatos quoquo verſus dimiſiſſe exploraturus aliorum leges inſtitutaque regnorum. Quocirca magna ſpes erat, gratum illi ac iucundum fore, Chriſtianam legem ac diſciplinam cognoſcere. Ex ipſis etiam Sinis homines locupletes atque honeſti Franciſci familiares, eum ut ad Sinarum Regem ſeſe conferret, magnopere hortabantur ipſius ſanctimoniam chriſtianam æſtimantes religionem, ijſq; libris quos afferret ſecum præclarum aliquã legem, ſuaq; meliorem contineri credentes. Enimuero his rebus multo etiam magis excitatus Xauerius, eam mentem ratus eſt Sinis eorumq; Regi datã diuinitus, ut Euangelium

ali-

aliquando intraret. Sinarum fines: urbeſq; incolis frequentiſſimas peruaderet. Ergo diuinæ ſpei ac fiduciæ plenus, omnes rei maturandæ vias tentare decreuit. Se enim aut ſine vllo periculo magnoque cum rei Chriſtianæ emolumento ad Regem peruenturũ, aut ſi quid grauius accidiſſet, in magno poſiturum lucro. Nã pro Chriſto excruciatũ necari, quod ſummũ periculum videretur, id uero maximum Dei beneficium duci oportere. Igitur cedentibus, vt fere fit, conſtantiæ difficultatibus, breui alius ſe illi interpres obtulit. Inde Sinã mercatorem minime timidum nactus, ſpe ac pollicitationibus ſollicitat atq; impellit ad audẽdum, cum ſine pręſenti pretio nihil ſpes efficeret, pretiũ a mercatoribus Luſitanis corrogat: & magno piperis numero, quod erat aureis prope ducentis, cum illo tranſigit, vti ſe cum interprete, ac libellis ſuis de nocte in Sinas quam occultiſſime deportatum, in Cantonij portus littore exponat ante lucem. Ille igitur ad rem penitus occultandã ne caput ſuum committeret dubiæ nautarum fidei; liberis ſuis, ſeruorumq; fideliſſimis pro remigibus vti, Franciſcumque noctu parua nauicula tranſmittere cogitauerat. Vltro etiam pollicitus erat Xauerio, bidui aut tridui apud ſe receptum, ac latebras, donec tuto emerſus, Cantonis oppidi Præfecto ſui in Sinas aduentus exponeret cauſam. Duo tamen in hoc negotio pericula Xauerio ab amicis denuntiabantur, unum ne mercatore, accepta per fraudem pecunia, fidem proderet, ipſumque ſupprimendæ rei gratia in deſertam aliquam inſulam, aut etiam in altum præcipitem daret. Alterum (vt ſancta eſſet barbaro fides, eumq; in

Can-

Cantonio portu exponeret) ne Præfectus vrbis in aduenam contra edicta Regis, ſine fide publica, eò ſe inſinuantem exempla ederet; verberibuſq; crudeliter cæſum aut vltimo afficeret ſupplicio, aut certe in perpetuam ſeruitutem redigeret. His ille alia haud paulò maiora opponebat diſcrimina, quæ ceteros latebant. Primum periculum dicebat eſſe, ne ſua diffidentia verius, quã cautio Dei bonitatem, ac prouidentiam offenderet, ſi prouinciam illius inſtinctu ac monitu ſuſceptam homuncionum terricula excuterent. Deinde ne Chriſto indignus foret diſcipulus, ſi eum
Matth. 10. non audiret denuntiantem, Qui perdiderit animam ſuam propter me inueniet eam. Quocirca ſatis gnarus, animi periculis pericula corporis eſſe longe leuiora, tutius ratus eſt per vitæ diſcrimina perrumpere, quam animi ſalutem in diſcrimen adducere, vtique cum haud difficilius, quã præclarius foret, Sinas Deo fauente, inuitis eius hoſtibus, peti, ſubigique. Inter hæc Sinæ mercatoris, cum quo deciderat, reditum opperiens, complures & ad ſocios, & ad amicos litteras dedit. Primum quidem ad Gaſparem Goani Collegij Rectorem, vt ex Epiſcopi auctoritate (adeo nihil ſibi Legatus Apoſtolicus ſumebat) Malacenſibus illis qui ſuæ in Sinas profectioni impedimento fuiſſent, Pontificia auctoritate interdictum eſſe ſacris, quam primum rite pronuntiandum curaret: quo ſcilicet miſeros illos lethalis plaga refricata aliquando remedij admoneret. Ad Franciſcum etiam Peren. ſcripſit, vt Malaca relicta, cuius Prætor ſuam in Sinas profectionem impediſſet, cum omnibus ſocijs in Indiam diſcederet primo quoque tempore. Nec Iacobi Pere-

riæ ſui oblitus, eius mœrorem conſolando per litteras tertio leuauit, quarum litterarum hæc eſt clauſula eximiæ virtutis index. Vtinam nos aliquando in Sinarum Regis aula reuiſamus: quanquam ego ſi ad Sinas peruenero, ſpero futurum, vt ibi me aut ſeruitio addictum, aut in Cantonis carcere, regiave cuſtodia vinctum offendas.

Tranſmiſſione dilata, ſuum obitum prædicit.
Cap. XVII.

ECce autem Sinarum conuerſionem, & martyrij palmam meditāti Xauerio nouæ magnęq; difficultates obiectæ. Interea dum proxima ſpe lætus profectionem adornat ſuam; repente nouum eius interpretē ab incœpto ſiue occulta Luſitanorum ars, ſiue imminentium ſuppliciorum terror auertit. Itaque timoris magis, quam fidei memor, Franciſcum nihil minus metuentem ſubito deſerit. Nihil tamen improuiſo malo ceſſit Xauerij conſtantia. Sed cum veteri interprete etſi parum idoneo, quòd Sinarum linguam, vt diximus non ſatis tenebat, nihilo ſecius conſtituit ire. Confeſtim igitur ad eum ex cōpoſito coeunt Luſitani mercatores non Xauerij vice ſolliciti magis quam ſua. Circumfuſi pro ſe quiſque precantur, vt incœpto deſiſtat aliquando. Quod ſi ſuo periculo non tangatur, at moueatur alieno. Agi ea in re non ipſius ſolum, ſed etiam Luſitanorum omnium ſalutem; Prætores quippe Sinarum tanta audacia irritatos non vnius pœna contentos fore: omne nomen Luſitanum ad ſupplicium vocaturos: Proinde ne amicorum fortunas, vitamque ipſam in eundē traheret caſum. Quod ſi certum

ac

ac deliberatum ſit, fortunæ aleam tentare; at expectaret dum opportuna profectio Luſitanas naues iniuriæ ſubtraheret. Tum Xauerius bonum illos animum habere iubet. Se vnum vile caput ſi quid impendeat periculi, ſubire velle. Quocirca nihil omnino tentaturum, priuſquam ipſi in tutum recepiſſent ſe. Illis ergo iter maturantibus, Franciſcus quoque ad expeditionem ſuam ſe inſtruebat. Ceterum in Sinarum fines eum penetrare Deo vtiq; cordi non fuit. Ne quid deeſſet difficultatis, mercatoris quoque illius Sinæ, quo cum tranſegerat, eum fides feſellit. Is quippe ſiue caſus alicuius interuentu, ſiue metu pœnæ, ſiue etiam Diaboli ipſius inſtinctu, non ſtetit promiſſis. Et Franciſcus, cum fruſtra eum diutius expectaſſet, denique ſuam tranſmiſſionis ſpem pene damnauit. Quocirca nihilo fideliorem Sinam mercatorem, quam interpretem expertus, conſilij inops cogitationem in omnes verſabat partes. Non tamen illum ab ingenti ſpe deſtitutum defecit animus: quin potius humanæ opis deſperatio diuinæ fiduciam accendit. Ergo diuinæ bonitati confiſus, nouam in Sinas traſmittendi occaſionem captare, ignarus tranſmittendum eſſe ſibi propediem in cælum. Inter hæc noua illi ſed vana ſpes affulſit, cognouit quippe Sionis Regem (quod regnũ Malacæ, quàm Sinis propius eſt.) Legationem in proximum annum ad Sinarum Regem deſtinaſſe: Proinde opportuno nuntio lætus nouæ legationi adijcit animum: ſtatuitque ſi Sina ille mercator ad tempus non occurrat, ipſe ad Sionem nauigare, atque omni ope adniti, vt cũ Regio legato penetraret in Sinas. Sed iam nõ in limine operum, ac laborũ ſuorũ, vt ſibi vide-

Xauerij humanitas in Luſitanos.

videbatur,ſed in exitu ſtabat. Itaq; dū,ſi vetus de ſtituat ſpes,noua auxilia moliens regnum Sionis cogitat,ad cæleſtem Sionis arcem vocatus eſt. Iā ſocium illum ſuum ægrotum,ne ſibi in Sinas trāſ miſſuro oneri, atque impedimento foret, Luſitanis Indiam repetentibus bene cōmendatum deuehendum tradiderat,ipſe cum Antonio Sanctæ fidei, alioque ſeruo remanſerat in Sanciano. Et poſt Luſitanorum profectionem nauium, Franciſcus (vt ſpes pertinax eſt) adhuc mercatorem illum Sinam expectans,conſueta caritatis munia haud ſegnius exſequebatur, Satanam a quo artes omnes ad ſuos conatus auertendos adhiberi cernebat, Deo Duce,& adiutore,victurus. Sed Deo cuius inſcrutabilia conſilia, & inueſtigabiles viæ ſunt, aliter viſum; quippe eius conatu contētus, Sinarum conuertendorum decus (fortaſſe quod tum bene maturum tempus non erat) alijs reſeruabat. Itaque incenſo Xauerij agendi,patiendiq; ſtudio lætus, laborioſiſſimo homini veterum laborum, quos plurimos, ac maximos ſuſtinuerat. præmia perſoluere, quam aditum ad nouos labores aperire maluit. Igitur eodem ipſo die, quo die in portum Cantonium traijcere deſtinarat in morbum incidit;quo deinde extinctus eſt. Morbi occaſio hoſpitis inhumanitas fuit. Sub diſceſſum enim nauium Indiam petentium, etiam Franciſci hoſpes mutato conſilio, deſertoque iure hoſpitij repente diſceſſit. Subita impotentem animum ſeu cupiditas,ſeu dementia ſtimulauit: adeoque præcipitem egit ut Xauerium veterem amicum atque hoſpitem ſalutare, nauemque in alia Sinarū inſula emptum operiri feſtinatio prohiberet. Franciſcus more ſuo rem diuinam facie

Franciſcus ab hoſpite deſtitutus in morbum incidit.

bat,cum bonus. ille hoſpes omiſſo ſacro, cui interat, & hoſpite deſtituto,fugienti magis quam abeunti ſimilis ſoluit ex inſula. Sacrificio peracto & precatione funebri pro mortuis de more facta, circumferens oculos Xauerius, hoſpitem abeſſe cernit. Quærenti quid illo factum eſſet; reſpondetur, eum propere admodum Malacam uerſus è Sanciano ſoluiſſe. Tum Franciſcus, Enimuero (inquit) vereor ne illum ſceleris alicuius conſciētia exagitet, irato Deo. Quorſum enim iſta tam præpropera feſtinatio? En aduentat nauis quam modo emendam curarat? eius tamen aduentum expectare grauatus eſt; ſed abeat ſane Malacam, vnde abiturus eſt nunquam; ibi enim vitam amittet miſer. Ex duabus prædictionibus alterā mox, alteram deinceps euentus excepit. Vix qui aderant è templo exceſſerant, cum nauis illa repente comparuit, mirantibus omnibus, & Xauerium tā quam diuinum hominem intuentibus. Hoſpes verò (uti poſtea cognitum eſt) paucis diebus, quibus Malacam venerat, cum lignatum iſſet in ſyluam, a latronibus interfectus perijt, fœdam ac miſeram mortem ſortitus, quod Franciſco cauſa immaturæ mortis fuiſſet. Et Xauerius haud ignarus ſibi propediem e uita migrandum, idipſum familiaribus prædixit: non admirabili magis, quam ſalubri ratione. (In circulo Luſitanorum cum eſſet) numerum inite, inquit, diligenter eorum, qui hic ſumus; nam intra annum plerique noſtrum moriemur. Vaticinatio uerior fuit, quam lætior. Nam è ſeptem qui tum aderant, quinque eo anno ſunt mortui. ex quibus ipſemet Xauerius fuit, haud dubie imminentis ſibi mortis & gnarus & uates. Et ijſdem fere diebus, Franciſcum

Duplex Vaticinatio.

diui-

diuinitus mortalitatis oblitum ingens Dei viſendi cupido cœpit, haud leue proximæ beatitudinis pignus. Itaque in Epiſtola quadam ſcripſit, tametſi ad id tẽpus uitã ſibi ſuppeditari optaſſet, ad Chriſti obſequiũ Chriſtianiq. nominis propagationẽ;tamen iam eos igniculos ardenti diuinæ Maieſtatis viſendæ fruẽdæq. deſiderio refrixiſſe.

Sanctiſſime moritur. Cap. XVII.

INHOSPITALIS diſceſſus hoſpitis neceſſitatem impoſuit Xauerio victus emendicandi. Eoque grauior eum inopia vexauit, quo arctiora omnia tum Lutiarum cuſtodiæ fecerant, ne quis annonam ex Sinarum finibus exportaret, intentiore cauentes cura. Quod ille incommodum Euangelicæ paupertatis magis quam ſuę neceſſitatis memor libentiſſime perferebat. quo circa nouum hoſpitem nequaquam ſibi quærendum, ſed precario uictu defungendum exiſtimauit. Verum etſi animus patiendi auidus fortiter occurrebat tantis rerum omnium difficultatibus incommodiſque; corpus tamen utpote iam confectum ætate, aſſiduis laboribus, & ſcilicet recenti morbo: ex quo nondum ſatis conualuerat, neceſſario frangebatur. Ad hæc angebant eum ingentes animi curæ, quas ex deſiderio ſuæ in Sinas profectionis capiebat. Itaque æger non corporis ſolum, ſed etiam animi, cum petijſſet animæ ſuæ vt moreretur, XII. Kal. Decembris recidit in morbum. Miſſæ ſacrificium pro mortuo fecerat, cum mortifera illum febris inuaſit; quæ aditum ei ad æternam vitam aperiret. Igitur cum febri ad nauim, qua aduectus erat, recipit ſe, ſimul viſendi de more ęgros, ſimul inter eos diuerſan-

Xauerius emendicato cibo uitam tolerat.

Recidit in morbum.

Reg. 3.

di ſtudio. Sed ingraueſcens morbus, cum iactatio nem nauis ferre non ualeret, remigrare eũ coegit in terram. Luſitanus igitur quidam talem virum miſere febri ęſtuantem, iacentemque in publico conſpicatus, miſericordiaque captus, extẽplo eum benigne inuitat hoſpitio. ac domum ſuam, (ea erat deſerto in colle caſa uerius quam domus) deductum pro rerum inopia liberaliter tractat. tum eius ſaluti conſulens rogat, atque obſecrat, vt incidi ſibi patiatur venam. Et Xauerius quãquam non ignarus quales tandem medicos deſerta haberet inſula, tamen ait ſe in rebus omnibus quæ ad curationem corporis ſui pertinerent, omnino in medentium fore poteſtate. Idque alacrius fecit, quam dixit, vndecunque obedientiæ materiam quærens. Sanguinem miſit non ſine ſpaſmis, ac diſtentatione neruorũ. Dolorem corporis ſubſecutum eſt faſtidium ciborum omnium, quanquam cibi nulli ægrotis idonei ſuppetebant præter paucas amygdalas, quæ à Luſitano Nauarcho traditæ ad eum perlatæ sũt ſerò. Iam enim cibum adeo faſtidiebat, nihil vt ſumere omnino poſſet. Biduo iam inedia traducto, cum morbus magis, magiſq. ingraueſceret, magis etiam Franciſci patientia, ac virtus enituit. Namq; etſi humanis ſubſidijs omnibus deſtitutus inita iam hyeme, in tugurio ventis atque imbribus peruio iacebat, maximoque peſtiferæ febris iactabatur æſtu; tamen incommoda omnia ac uim morbi æquiſſimo ſubibat animo patientia autem tanta, ut nullum prorſus eius uerbum exciperetur, aut de grauitate morbi querentis aut ullam circunſtantium opem, (vt in grauibus morbis fit) implorantis; contraque om-

Tugurio excipitur à Luſitano.

Dicto audiẽs eſt medico.

Morbi dolores.

Cibi faſtidium.

Aerumnæ.

Patientia eximia.

niã & dicta & geſtus erant tales, ut ſatis appareret, morbum uelut ſolidæ uirtutis, æternæque materiam gloriæ, ab eo in diuini beneficij loco numerari. Vnum ſcilicet ægre ferebat, naturali ſe vulgarique morte extingui in lectulo: omnibuſque expetitam uotis martyrij palmam ſibi pene in manibus infringi. Ceterum haud ignarus martyrij decus donum Dei eſſe gratuitum, quod ſepe negetur expetentibus, aliud agẽtibus offeratur; ad diuinæ prouidentiæ rationem animum compoſuit ſuum, tam inſigni beneficio ſe indignum exiſtimans. Sed profecto Chriſtus, cui Eccleſia circundata varietate cordi eſt, deſtinarat illi uoluntariorum martyrum inſignia, quibus dilectum diſcipulum alioſque ſanctiſſimos viros, atq; adeo cariſſimam parentem ſuam, reginã martyrum honeſtarat. Inde uis mali uehementior penitus inſitam Franciſci ſanctimoniam declarauit. Nam cum ex febri cœpiſſet inſanire, deſipiebat intra uerba: Sed ita ut quæ diceret, haud quaquam deſipientis hominis dicta crederes. Nimirum eximia eius virtus altas adeo radices egerat; vt ne uacillante quidem ui morbi, mente potuerit dimoueri loco. Itaque ut in cæteris fere cum inſaniunt, tum maxime vitioſa ſe prodit natura, ita in Franciſco tum præcipue ſolida, atque egregia pietas emicabat. Quippe eadem propemodum faciebat inſaniens, quæ ſanus facere conſuerat, nunc defixo in cœlum oculorum obtutu læta fronte ac vultu cum Chriſto Domino, quaſi adeſſet colloquens; nũc pſalmorũ uerſus pie admodum uſurpans, identidemq; illas iterans uoces, IESV fili Dauid miſerere mei.

Delirat intra uerba, cũ indicijs inſita pietatis.

Tu autem peccatorum meorum miſerere; Mater Dei memento mei. Hiſce alijſque eiuſmodi uocibus biduum extraxit. Inde ad extremum vſque ſpiritum fortiſſime cum morbo ac morte luctatus, quarto Nonas Decembris (qui dies S. Bibianæ virgini ſacer eſt) IESVM & MARIAM ſæpius inclamans æquiſſimo animo obdormiuit in Domino; atque ad eos ipſos, quos viuus in viſceribus, moriens in ore ſemper habuerat, migrauit in cœlũ. Vultus adeo hilaris manſit, ac lætus vt ſpecies ipſa corporis animi beatitudinem indicaret. Deceſſit annos natus circiter. LII. decennio poſt ſuum in Indiam aduentũ anno poſt Chriſtum natum M. D. LII. vir planè admirabilis cũ veteris virtutibus, tũ uero incredibili animi magnitudine, ſtudioq; conuertẽdorum Ethnicorum. Nullum unquam laborem aut diſcrimẽ Dei cauſa recuſauit; & Indorum, finitimarumque gentiũ ſalute non contentus omnem Orientem complexus eſt caritate illa, cui nimis auguſtus ad benemerendum, orbis terræ videbatur. Itaq; Euangelio, ac Societate toto pene Oriẽte diſſeminatis, in ipſa cura, ac meditatione Cantonij portus petendi, defunctus huius vitæ fluctibus, æternæ felicitatis tenuit portum, Sinas præſentibus apud Deũ precibus adiuturus. Nec uero dubitandum eſt, quin eius iam beati aſſiduæ ad Deum preces aditum in Sinas patefecerint non tantum Societati IESV ſed Luſitanis mercatoribus, Chriſtianæq. religioni. Nam paulo poſt Franciſci obitum, ad Cantonium portum accedendi. ibique commercij cauſa commorandi, vulgo facta copia eſt Luſitanis. Itaque eorum opinio fuit Xauerium ſuis precibus obſeptos Sinarum fines aperuiſſe. Anno

Diſcedit e vita.

Mortuus aditum patefecit in Sinas.

autem

autem poſt Franciſci exceſſum circiter XXX. remiſſa pauliſper a Sinis finium cuſtodia Patres ali quot è Societate I E S V, Franciſci virtutis æmu li aliquando penetrarunt in Sinas, ibiq; Deo pro pitio Chriſtianæ religionis fundamenta iecerũt.

Viua in calce ſepelitur. Cap. X I X.

Luſitanorũ ſenſus in morte Xauerij.

VBI Franciſci mortem fama vulgauit (quippe febris perniciosior quam minacior omnes præter ipſum, feſellerat) Luſitani pene omnes, qui reliqui erant in Inſula, tam triſti nuntio exa nimati confeſtim ad eius, velut ad communis pa rentis funus conuolant. Ac primo gemitibus ac lamentis tota circa tugurium perſonabat area; deinde triſte ſilentium conſecutum eſt, ad contemplandum Xauerium dolore conuerſo. Ceterum eius corpus, imaginem animi, effigiem cæle ſtis felicitatis intuentes fletum integrabant iucũ diſſimoque aſpectu neque animos neque oculos ſatiare poterant. Corpore Franciſcus fuit ſatis amplo robuſtoque: ſtatura procera, iuſtam haud ſane multum excedente, colore candido, facie honeſta ac liberali, uultu hilari quidem ſed uiuido & ardenti, cæſijs uegetiſque oculis, naſo modico, barba & capillo natura nigro, ſed iam æta te aut curis potius, cano; ueſtitu tenui uulgariq; ſed mundo. Tunica talari, ut ſupra diximus induebatur (Indorum ritu ſacerdotum) diſtincta, ut togæ etiam uicem impleret. Itaque ſubibat ſpectantum animos eximia illius comitas, benignitas in omnes ſingularis. Magnitudo animi periculis, ac difficultatibus inuicta. Mortis, cu-

Frãciſci forma ac figura.

Sacerdotali ueſtitu ſepelitur.

ius cæteri nomen horrent perpetua contemptio: Diuinæ gloriæ, ac religionis proferendæ infinita cupido: Demiſsio magnitudini animi par. Pietas ac ſanctitas prorſus egregia. Quocirca illam ſuauitatem morum, illud exemplum fortitudinis, illud ægrorum auxilium ſibi ereptum: talem præconem religioni, tantum præſidium ademptum eſſe rebus humanis: nouum ſydus quod perpetuæ penè Indorum nocti illuxiſſet, quod Euangelij lucem caliganti attuliſſet orienti, ſubito occidiſſe querebantur. Quem propagaturum in vltimas terras religionem, Quem ægris Luſitanorum corporibus atque animis ſaluti fore? Quem in Franciſci locum ſucceſſurum? Interea dum Luſitani grabato circumfuſi iucundiſsima Franciſci ſpecie memoriaque oculos, & animos paſcunt ſuos, tantamque iacturam lacrymarum pleni, ſuique iam immemores lamentantur; Antonius interpres, qui Franciſco ægrotanti, ac morienti præſto fuerat, accurrit ad nauim, Sacerdotalem Franciſci habitum (ibi enim aſſeruabatur) petiturus. Luſitani qui erant in naui, Xauerij obitu nuntiato, obortis lacrimis crebros ediderunt gemitus, non præſenti ſuo tantum, ſed futuro quoque Pereriæ domini ſui abſentis dolore perculſi. His igitur comitatus interpres, non ſine fletu domum reuertitur. Franciſci deinde corpus ſacerdotali veſtitu rite indutum de ſententia Luſitanorum, ligneo loculo (vt Sinarum mos eſt) includere ſtatuit. Quod quidem diuino potius quam humano conſilio factum oſtendit euentus; vt ea ſcilicet, quæ ſancto corpori diuinitus contigerunt, eſſent hominibus notiora. Corpus igi-

Sacerdotali veſtitu ſepelitur.

tur

tur arca lignea incluſum poſtera die multis proſequentibus effertur, & funere quantis maximis in illa rerum inopia ſtudijs potuit, celebrato, in portu ipſo rite mandatur ſepulturæ. Iam terram erant iniecturi, cum repente, diuino vtique inſtinctu, placuit ad carnem exedendam, viuam corpori calcem adhiberi, vt nuda deinde oſſa in Indiam deferrentur. Itaque aperto loculo magna vis calcis inditur, quæ citius conficeret carnem, tum arca diligenter occluſa ibidem humatur. Tumulo grandes lapides ſepulcri indices impoſiti; vt ſi quis è Societate id quæreret, illis indiciis admonitus nullo negotio reperiret. Diſceſſum eſt à funere multis cum lacrimis, incredibili cum mœrore, ac deſiderio, talis ac tanti viri.

Loculo uiua calx inditur.

Corpus integrum repertum Malacæ denuo humatur. Cap. XX.

VERE deinde primo, cum adeſſet tẽpus, quo tempore nauis, quæ Franciſcum aduexerat, Malacam ſolueret, Sina interpres, quẽ diximus, ſiue Xauerij caritate, ſiue diuina magis vi ſtimulante, Nauarchum adit, & ingemiſcens, Ita ne vero (inquit) Franciſcum Xauerium, qui nobiſcum vna, inde vſque ab India huc venit, hic in deſerta Sinarum Inſula, apud barbaros relinquemus populos? At qualem virum; nẽpe eum cuius egregiam vitæ ac mortis ſanctitatem nos ipſi perſpeximus, poſteritas omnis intuebitur. Quin potius ſacrum eius corpus deferimus in Indiã, vt ibi potius ſit, vbi colatur, quam hic vbi contemnitur? Tum ille, ego vero libenter mecum in Indiam

eius

eius aſportarem reliquias, ſi conſumpta carne, oſſa deferenda forent. Proinde rem extemplo per certum hominem explorabo. Quod ſi ſpes reſponderit voto, enimuerò facturus ſim, quod rogas, non tua magis cauſa, quam mea. Neque enim ignoro quantam hoc munere gratiam Iacobi Pereriæ Domini mei ſim initurus, cui haud ſane leue ſolatium erit, ſi Franciſcum, quem viuum eximia caritate dilexerit videre, atque habere apud ſe licuerit mortuum. Protinus igitur ſpectata virum fide mittit, qui effoſſo, apertoque loculo, an Franciſci corpus calce abſumptum eſſet, intentius exploraret; ſecumque ſi videretur auferret. Venit ille ad tumultum, arcam effodit, excuſſaque calce, inſpicit corpus. mirum dictu, prorſus integrum reperit, modo humatum crederes. Nullus grauis odor, ſed potius ſuauis, nulla tabes, ne in naſo quidem, qui primus mortuis effluere ſolet; color viuax, caro plane recens, veſtimenta nulla ex parte tabefacta. Ne vigor quidem qui ex ſpiritu conſtat, deſtituerat vultum. Vix vt ille Xauerio velut ſpiranti admouere manus ſuſtineret. Attonitus ergo rei miraculo, diuinum beneficium agnoſcere, integritate corporis integritatem æſtimans animi. Et hoc maior eum cœpit admiratio, quod Xauerius natura nõ ſiccus, ſed ſucciplenus erat, & ipſe exploratum habebat, eundẽquartum iam menſem iacere viua obrutum calce. Ergo veritus ne vana afferre crederetur, tantillum carnis è coxendice deſectum, incorrupti corporis ſpecimen, Nauarcho affert; explorata renuntiat. Fecit abſciſſa caro fidem miraculi. Extemploque Nauarchus, nautæ vectoreſque admirabundi

Corpus Frã-ciſci integrũ reperitur quarto poſt menſe.

di Deum collaudare, cui etiã cadauera curæ ſint ſeruorum ſuorũ. Tum Nauarchus Franciſci corpus, ſic vt erat, in ſarcophago & calce, deferri ad nauim imperat. miraculũ vel certius exploraturus ipſe, vel planius alijs oſtenſurus. Ad vltimum ſatis explorata re, atque perſpecta venerabundus arcam cum calce; vt erat, imponit in nauim, & e Sanciano profectus menſe Martio, ſecundiſſima nauigatione peruenit Malacam. Franciſco ventos ipſos obſecundare ſentires. Onerariæ aduentum ſcapha præcurrens Xauerij corpus integrum repertum aduehi Malacam nuntiaret. Quo nuntio exciti Malacenſes, & ſimul veterẽ iniuriã officio nouo compenſaturi, quem viuum cum aliqua dimiſerant cõtumelia, mortuum ſummo cum honore excipere decreuerũt. Ardor Xauerij & vultus concionantis ad populum, perditos ad ſalutẽ reuocantis, ægros curantis, & energumenos; futura abſentiaque prædicentis, occurrebant oculis. Itaque contumacia in venerationem verſa, pro ſe quiſque funus celebrare tanti certabãt viri. Iacobi Pereriæ Legati, qui etiã tum Malacæ morabatur, inter ceteros vt deſiderium, ita ſtudium eminebat. Namq; is dolorem ex amici morte perceptum eius aduentu corporis abſtergi poſſe ratus, maximam vim cereorum, ceteraque ad funebrem pompã neceſſaria egregia ſedulitate cõparauit. Inter hæc applicata ad terrã naui, loculum in ædes portui proximas inferunt, dũ ciuitas obuiam prodeat, expectantes. Vt primum in vrbem fama perlata eſt, integrum Xauerij corpus in terram expoſitum; cuncta illi ciuitas obuiã ſe plenis portis effudit, tum viſendi ſtudio, tũ etiã roſarijs cõtingẽdi. Proceſſit etiã eò cũ ſacerdotũ agmine

Malacenſiũ ſtudia in excipiendo Xauerij corpore.

Mala-

Malacenſis Vicarius, apertaq; palā arca, inuenit corpus integrum,ac recens, nulla tabe,ne nimio quidē liuore corruptum;nulloq; tetro odore,ſed magis ſuaui ac iucundo. Cōfeſtim omnes ſtupen tibus ſimiles pro ſe quiſq; diuinū numen efferre: ſanctas reliquias deoſculari, coroniſq; cōtingere cœperunt. Pereria præcipue ex magno luctu in magnum gaudiū verſus, extincti amici aduētum quantis maximis poterat ſtudijs celebrabat. Ceterum vt humanis iudicijs indicium diuinū adderet fidem, æger quidam tacto Xauerij corpore, extemplo conualuit.Poſtera ergo die mane ſacerdotum ac totius ciuitatis agmen accenſis cādelis ac funalibus,proceſsit obuiā, ſummo cum ſenſu lætitiæ,pietatisq. Nullus tum erat Malacæ e Societate IESV. nuper enim ipſius Franciſci iuſſu Patres omnes deceſſerant.Placuit tamē Ciuitati eiuſdē corpus in templū quod Societatis fuerat, inferri vt eiuſdē reuerſionis prædē ac vadem haberent Xaueriū.Quocirca ſupplicatione frequentiſſima celeberrimaque multis vndiq; collucentibus facibus, ad id quod dixi templum,arca defertur. Ibi poſt ſacrum ſolēni ritu ac cærimonia decantatū, Franciſcus excuſſa calce in nouo loculo,celeberrimo loco ſepelitur, collacrimantibus plerisque,& recētis lætitia miraculi,& miſto dolore, ac deſiderio tanti viri. Mox miraculum miraculo additur. Noui loculi breuitas coegerat eos,qui operā dabant funeri, Xauerij corpus nōnihil cōprimere,atq; inflectere. Itaq; ex humeris repēte profluxit ſanguis mirā afflans odoris ſuauitatē. Quæ res obiecta oculis animisq; omnes qui aderāt ſtupore ac miraculo attonitos defixit. Quippe cum corpus quod quintū iam mēſem vacabat

Tactus corporis ægrum ſanat.

Funus Malacenſe Xauerij.

E mortuo Xauerij corpore ſanguis effluit menſe quinto.

cabat animo (adeo rarum pariter ac diuturnum miraculum fuit)nõ modo carnẽ, ſuccum, & colorẽ, ſed etiã ſanguinem, eumq; odoriferum retineret, vt ille odor non tã ſanguinis videretur eſſe, quã ſanctitatis. Quocirca cum ſine loculo condi placuiſſet, arca exẽptum, non honorifice ſolum à Malacenſibus humatum eſt, ſed velut diuinæ clementiæ pignus aſſeruatum. Nec vero ſua illos fruſtrata ſpes eſt. Iiſdẽ diebus, haud dubia Dei ira, contagioſa tota vrbe graſſabatur lues, quæ bonã Ciuitatis partẽ depopulata, terrore omnes perculerat. Subibat anxios religione animos Xauerii prædictio ex iniuria, iratiq; numinis cauſam non aliam eſſe credebant. Hæc lues eò, quo Xauerio parentatum eſt die, compreſſa ſatis oſtendit, eundem iam placatum, irarum cæleſtium veniam, peſtique finem attuliſſe.

Franciſci beneficio Malaca lue liberatur.

Corpus in Indiam aduehitur. Cap. XXI.

IDIBVS porrò Auguſti Ioannes Beira Sacerdos è Societate IESV, cum aliquot ſocijs Malucum petens diuertit Malacam, is pro ſua erga Xauerium obſeruantia, pietateque, corpus eius, quod incorruptum eſſe fama acceperat, inſpicere mirum in modum expetebat. Quocirca nocte intempeſta cum ſocijs in tẽplum occultè venit; ſepulcroque patefacto; Franciſcum velut ſpirantem, & nihilo minus integrum ex humo, quam antea ex calce, reperit menſe poſt obitum nono. Ergo omnes collaudato Deo, qui admirabilis eſt in ſanctis ſuis, venerabundi ſacra quæ extabant, membra multis cum lacrimis exoſculantur. Nec nouum miraculum defuit. Velum, quo eius facies operta fuerat, ob ſuperingeſtã cõpreſsamq; in humatione terrã, animaduertũt velut recẽti imbutum

Frãciſci corpus integrũ menſe poſt obitũ nono.

Velum recẽti cruore imbutum.

butum cruore. Tum Beira manifeſto motus miraculo, ad Xauerium ornandum animum vertit. Igitur re cum Iacobo Pereria communicata in cõclaui ædium aſſeruandum Franciſci corpus cenſuit, & Pereria nouam curauit arcam ab interiore parte Damaſcena veſte ſubſutam, extrinſecus aureo veſtitum textili. Itaque Beira Xauerio in nouum loculum incluſo, diſcedens Emmanuelẽ Taberam unum è ſocijs Malacæ relinquit, qui tantum theſaurum primo quoque tempore tranſportet Goam. Is igitur nauigãdi facultatem nactus, arcam in nauim imponit; Nauarcho, nautis, vectoribuſque non modo non inuitis, ſed etiam libentibus; quippe qui multum in eo ponerent aduerſus tempeſtates præſidij. Protinus ſacro corpori cubiculum aſſignatum in naui: ibi loculus ſerica amictus veſte poſitus: ad eum odores, & cerei. Pro his officijs Franciſcus gratiã illis cumulatiſſime retulit. Quippe nauis ſæpe in manifeſtum naufragij diſcrimen adducta, Xauerio quẽ vehebat implorato, ſtatim præſenti euaſit periculo, & Cocinum peruenit innoxia. Simul incorruptum Franciſci corpus adeſſe fama nuntiauit, cunctam ciuitatem rei nouæ miraculo conciuit. Ex templo cerneres portum hominibus compleri, ſcaphas a primis occupatas accelerare ad onerariam, cæteris eorum reditum opperientibus in littore. Tranſgreſſi alij ſuper alios in nauim ad cubiculum tendunt. mox pro ſe quiſque ſacras reliquias manu, oſculoque contingere; admirabundi integrum corpus intueri, diuinamque benignitatem prædicare, quæ in ſanctorum virorũ etiam mortua redundaret corpora. Nauis paucos dies Cocini morata Goam petens, ex itinere ad

Honos corpori habitus in naui.

Goanorum ſtudia in uiſendo Xaueriȳ corpore.

Baticulam

Baticulam Indiæ oppidum millia paſſuum a Goa octoginta, ſubſtitit, haud exiguo incolarum bono. Ibi Franciſci beneficio primaria femina Luſitana graui morbo liberata eſt; alia præterea edita miracula, quæ à nobis ſuo deinceps exponētur loco. Ceterū aduerſo uento nauim morante, quo minus Goam perueniret, Nauarchus ipſe actuaria naui Goam præcurrens, rem Xauerij ſociis nuntiat. Mora atque expectatio (vt fit) cupiditatem accendit. Quocirca cum Patres diutius Frāciſci deſiderium nequirent ferre, Melchior Nunnius Collegij Rector Pro rege adito: ab eo celocem haud ægrè impetrat ad ſacram arcam propere deportandā, erat ea celox Alphonſi Noroniæ viri pij, & Franciſci ſtudioſi, qui nauigium impenſius quam exigebatur commodans, operam quoque ſuam ad eam rem prolixè deferebat. Ad hæc Nauarchus qui Xauerij corpus Malaca deuexerat, reclamare, obteſtarique ne (quando ſua nauis iam prope abeſſet a Goa) tam certo ac ſalutari nudaretur præſidio; ſed vicit Xauerij viſendi cupido poſtulati eius æquitatem: Ergo Melchior inhibita domeſticorum comitari cupientium turba, cum præcipuis aliquot Patribus, & orphánorum agmine celocem conſcendit. Et quanta maxima celeritate poteſt applicat ad onerariam. Confeſtim in eam tranſgreſſus, cubiculum ubi loculus aſſeruabatur, intrat: offenditque Xauerium ſumma integritate eademque ſpecie qua uiuens fuerat. vt modo uita defunctus, aut potius adhuc ſpirans uideri poſſet. Quocirca manantibus gaudio lacrimis, vultum illum cæleſtis felicitatis indicem pauliſper contemplatus, magno cum pietatis ſenſu ſacras manus pedeſque ſuauiatur.

Honos Xauerio tributus a nautis aliiſque.

Idem cæteri certatim faciunt. Inde arcam ornatã atque compoſitam efferunt è cubiculo. Inter quæ Nauarchus onerariam multis vexillis ac tapetibus exornari, tormenta bellica veſte ſerica integi iuſſerat. Vbi in foros nauis corpus delatum eſt, pueri qui Goa aduenerant, floribus coroniſque redimiti, ramos tenentes manibus, Zachariæ cãticum piè admodum nec ſine ſuis, aliorumque lacrimis decantare cœperunt. Hoc concentu arca in celocem demiſſa ſenſim locatur in puppi. Oneraria interim feſta bombardarum diſploſione Frãciſci diſceſſum proſecuta, lætitiam lacrimaſq. omnium integrauit, reputantium animo ſummam Dei liberalitatem, qui tam magnifice ſeruum ſuũ uel in medio honeſtaret mari. Celox inde ſub veſperam applicuit ad ædem S. Mariæ cognomento Rebandariæ, paſſibus circiter mille, & quingentis ab Vrbe Goa, propter flumen, quod Goam inſulam præterit. Ibi Melchior Xauerij corpus per otium inſpiciundi, contemplandi auidus, de media nocte remotis arbitris, valuiſque clauſis,

Corpus Frãciſci integrũ menſe poſt obitum decimoſexto.

Franciſcum in Sacerdotali ornatu, ſicut erat, ex arca eximit, menſe poſt obitum ſextodecimo. Reperit eadem prorſus facie, habituque corporis, quo conſtabat eum fuiſſe cum uiueret. caro ſucci plena, cutis recens, color viuidus. crederes eum ſopitum potius quam extinctum. Erat carbaſina veſte indutus, quam ille ſecum in Sinas detulerat eo conſilio, vt illa, gentis more, amictus Sinarum Regem adiret. Hac quia viuus nunquam erat vſus, indutus eſt mortuus pro ſubucula. Ea ipſa etſi extincta membra tot menſes proxime veſtierat diu quidem uel calce, velhumo obſita; tamen adeo integra viſebatur, ac munda, vt eam

Franciſci ſubucula quoque illæſa poſt tot menſium ſepulturam.

modo

modo illi iniectam diceres, & ſeruatam magis a corpore, quam vlla ex parte læſam. Poſt actas (vt par erat) numini grates laudeſque, Melchiorem memorem quantum incitamenti ad virtutem Antonius in palmea S. Pauli Heremitæ tunica, quantum præſidij Eliſeus in Heliæ pallio reperiſſet, cupido cœpit ſubuculæ Xauerij auferendæ. Itaque illi detractam apud ſe diligentiſſime ſeruauit, vel pignus Franciſci, vel ornamentum ſuum. Quippe eandem poſtea in Iaponiam detulit ſecum, vt illa indutus Iaponum Reges, ac Dynaſtas conueniret Franciſcoque Deum propitiante; non oculos ſolum, ſed etiam animos eorum caperet.

Eius funus Goæ omni apparatu celebratur. Caput XXII.

HOC interim ſpatio Prorex (is tũ erat Goæ) de Xauerij aduentu prima nocte certior factus, pro ſua erga illum veneratione, magnũ ex eo nũtio gaudiũ cœpit, ſtatimq; ſolemnẽ pompã atq; apparatum in poſterũ imperauit diem. At Patres quos inuitos Melchior domi reliquerat, tãta exultarunt lætitia, vt pectoribus viſendi cariſſimi parentis cupidine occupatis, ſomnum aut quietem ea nocte capere nequirent. Neque eorum tam remiſſo ac languido animo, aut corpore quiſquam fuit, qui illa nocte conquieuerit. Tanta erat Franciſci expectatio, ita eius caritas omnium ad ſe trahebat animos. Quocirca intempeſta nocte cum ſurrexiſſent omnes, pro ſe quiſque templum frondibus, periſtromatis, ac veſte ſtragula exornarunt optatiſſimum parentem apparatu quam maximo

excepturi. Forte res in ipſam ſanctam hebdomadam inciderat:tamen læto feſtoq; cultu aras, quam elegantiſſime exornari placuit. Sic enim ſtatuebant, ſanctum virum, cuius funus inſigni pompá Deus celebrari vellet, feſto potius, quam funebri ſacræ ædis apparatu excipi oportere. Vt dies illuxit, qui dies fuit xviij. Kal. Aprilis; anni

Funus mari timum.

poſt Chriſtum natum M. D. LIV. Loculus ueſte amictus aurea, in myoparonis puppi reponitur, plurimis circum cereis collucentibus: mox Patribus in alba veſte, & pupillis rite coronatis, diuinos circa hymnos ac laudes inuicem canentibus, aduehitur Goam. Vbi aduentantis Xauerij fama peruaſit vrbem; confeſtim Iacobus Pereria, qui per eos dies Malaca reuerterat, moræ impatiens cum amicorum manu in nauigium actuarium conſcendit, & candidis facibus accenſis, lacrimabundus amiciſſimo ſuo procurrit obuiam; Myoparonique ſe adiũgit pompæ ſpeciem aucturus. collucebat mare flammis, littora cantibus perſonabant, & pleriſque pius animi ſenſus eliciebat lacrimas. Vt uero nauis tot cereorum fulgore inſignis, in vrbis conſpectu fuit, & ex inuſitata luminum copia intellectum eſt adeſſe Xauerium; tum uero ingens cunctæ ciuitatis extitit motus. exultare eam, ac triumphare gaudio crederes. Etſi enim Patres modeſtiæ memores ſedulo cum Prorege & Epiſcopo egerant, vti Xauerius non tanquam vir, ſanctus, ſed veluti Dei ſeruus (quo ad Pontifici Maximo aliter uiſum foret) acciperetur, habereturque tamen Proregis ipſius iuſſu, campanæ urbis omnes percrepare læto, feſtoquè cœperunt ſono. Qua ſignificatione vniuerſa ciuitas excita, ſeſe Franciſco obuiam

uiam

niam effudit. Littora, vrbis muri, feneſtræ ſumma teſta, ſolaria, vnde conſpici modo nauis aduenienſ poſſet, hominibus complebantur. Quo propius ſpes, naui accedente, admouebatur, hoc magis concurrentium multitudo, cupidoque viſendi creſcebat. Itaque plurimi impetu quodam ardoris ruentes, certatim deſiliebant in mare, vt ſacrum loculũ contingerent primi. Iam Prorex cunctaq; nobilitas, & maxima ciuium frequentia in portu eũ cereis ardentibus præſtolabãtur nauim. Et maximæ ædis canonici, cæterique ſacerdotes linteati cum ſuis proceſſerant crucibus. Aduenerat quoque ſodalitas Miſericordiæ cum ſuis vexillis atque inſignibus argento auroque fulgentibus. ſequebantur magnifica pheretra duo Attalica veſte conſtrata. Sodales quippe magnificentiorem pompæ ſpeciem præbituri cenſuerãt, ſacrum loculum inter duo illa locandum pheretra. Vt primum arca in terram à Patribus expoſita eſt quaſi ſigno dato; omnibus in vnũ cõuolantibus, tãti repente concurſus vndiq; facti adire, cõtingere; oſculari eã cupientium, ut ſe mutuo prementes alij ſuper alios corruerent. Ad loculũ porrò, cũ receſſum primis ultimi non darent, adeo cõſtipauerant ſe; vt neceſſe foret multos coarctatos, atq; oppreſſos exanimari, niſi prudentia obuiam iſſet periculo. Prorex ſatellitibus immiſſis ruentem ſubmoueri turbam, ſupplicationemque aliquando inſtitui iuſſit. Multitudine ægre ſubmota, ſupplicatio inſtituta eſt, peractaque quanta maxima potuit pompa. Nouiſſime feretrum magnifice exornatum Patrũ humeris ferebatur, duobus pari ornatu feretris inanibus latera cirgentibus, Prorege cũ cohorte, omniq; nobilitate, & ciuita-

Concurſus ad Xauerij corpus.

Funus terreſtre.

te vniuerſa proſequente, tanta funalium ac luminum copia vt vrbs ardere videretur: tam inſolita omnium ordinum lætitia, plauſuque ut non funus, ſed triumphum videre te crederes, loculus quippe aurea fulgebat veſte. Totum iter erat frondibus, floribuſque conſtratum: tectorum feneſtræ parieteſque veſte pretioſa ornati. In uia multa paſſim ab vtroque latere odoramenta diſpoſita. Feretri porrò latera thuribulis argenteis cincta, perpetuis odoribus complebantur. Hoc igitur trumphali funere Franciſcus è Sinarum expeditione rediens Goam in Societatis templum inuectus. Vt intelligeretur cuiuſmodi tandem honore inſignis eius animus eſſet in cœlo, cuius corpus extinctum, propter animi ſanctitatem, in terris quodammodo triumpharet. Vbi ad Societatis ſedem ventum eſt, Miſſæ ſacrificium ſolemni ritu ac ceremonia decantatum. Feretrum intra cancellos aduerſus impetum multitudinis conſtitutum. Fama exierat, ſub ſacrum, arca patefacta: fore omnibus corporis viſendi copiam. Quocirca ingruente multitudine ſepta haud difficulter perfracta ſunt, ſed clauſam arcam nihil magis quam multitudo ſeipſa impediens tutabatur. Ibi Collegij Rector auidæ plebis impetum ueritus, petere uehementer etiam atque etiam a Prorege, vti domum cum vniuerſa nobilitate reciperet ſe; plebem vtique eorum exemplum ſecututum: ipſos deinde laxato ſacello, turbaque ſemota, commodius corpus Xauerij conſpecturos. Igitur Prorex illi morem gerens diſcedit. Eum cuncta nobilitas ſequitur. At cæteri obfirmato animo hærere in veſtigio, inſtare, flagitare, vt oſtenderetur; ſe niſi uoti compotes haud quaquam inde moturos ve-

Concurſus incredibilis ad Xauerij corpus.

ſtigium

ſtigium. Demum perſeuerantia incœptum obtinuit. Cum enim mora nihil proficeret, Melchior ad ultimum ceſſit tempori. Itaq; ſubmota pauliſper multitudine, ſeptiſque reſtitutis, atque obfirmatis, Xauerij, corpus amictu ſacerdotali, vt delatum erat, eminus oſtentatur. Quod conſpicata multitudo tanto cominus uiſendi deſiderio exarbt, ut ingenti impetu ruens, iterum ſacelli perrũperet ſepta. Proinde repentinus Patrum metus, ad vim arcendam, loculum confeſtim operuit, obſtinateque texit. Ergo præciſa inſpiciendi ſpe, & expectatione defatigati, qni proximi ſteterant, Xauerijque integrum conſpexerant corpus, aliquando receſſerunt, & quod ipſi viderant, cęteris enarrarunt. Et illi hac commemoratione accenſi, obſtinatione quadam animi vſque eo inſtiterũt, dum cancellis denuò obiectis, ipſis quoque monſtraretur. Ceterum non explebatur videndi ſitis videndo, ſed excitabatur magis ita ijdem reuiſendi gratia ſæpius redibant, noua etiam in horas multitudo viſendi cauſa confluebat in templum. Ergo neceſſitas conſilium mutauit. Vt infinitæ multitudinis cupiditati ſatisfieret; corpus in ſacello validis cancellis præſepto, triduum totum omnium oculis expoſitum fuit; poteſtas vt eſſet omnibus per otium contemplandi. Tum vero incredibiles vndique concurſus facti viſentium Xauerium, coroniſq; tangentiſt, magna ui lacrimarum, ſenſuque pietatis. Inter hæc quorundam dubitatio rem non certiorem modo, uerumetiam inſigniorem fecit. Quoniam rei miraculum excedebat fidem non defuerunt cœnobitæ aliquot viri graues, ac religioſi, qui Franciſcum exemptis inteſtinis curatum, balſamoque conditũ eſſe pro-

Proregis iuſſu medicus eius corporis integritatē explorat.

palam dictitarent. Ergo Prorex rem exploraturus, Coſmum Sarainam inter medicos artis eximiæ, tentare atque inſpicere corpus iubet. & ille ventrem ſecare aggreſſus, cum animaduertiſſet recētem adhuc manare ſanguinem, miraculo attonitus incæpto deſtitit, inſertis deinde in vulnus digitis, integra ac ſolida inteſtina comperit, nullo balſami, oleiue indicio. Idque iuratus publico teſtimonio confirmauit. Quocirca re perſpecta, atq; vulgata non magis ceteri, quam cœnobita Xauerij corpus celebrare, uenerarique cœperunt, pro ſe quiſque pedes eius oſculantes, manuſq; roſarijs cōtingentes. tāta autem inſederat animis omnium de Xauerij ſanctitate opinio, vt certatim aliquid ex eius corpore aut veſtimento ſurripere conarentur. Itaque intenta ad præcauendum Patrum cura ægre valuit piā arcere vim populi. Inter hęc paſſim Franciſcus laudibus ferebatur, egregiaq; eius facta, Vaticinationes miracula, ab ijs qui aut ipſi viderant, expertiq; erāt, aut ex idoneis cognorant autoribus, memorabantur, India vniuerſa velut vno ore Xauerij ſanctitatem celebrante. Et vetera miracula nouis adfirmata ſunt. Complures eorum, qui ad id ſpectaculum confluxerant, iurati confirmarunt, acceſſiſſe eo certos homines partim membris captos, aut debilitatos, partim varijs morbis laborantes, tactoque Franciſci corpore, abijſſe ſanos, ac valentes. Exacto triduo, etſi nondum ęxpletis oculis animiſque multitudinis, arca propter aram maximam ad dexteram in ſepulcro per eos dies parato, ad tempus condita eſt, dum pro dignitate talis viri, Patrumq; ſtudijs, & Goanorum religione, monumentum eius ſatis exornaretur; Si rex

Luſita-

Luſitanus vt ſpes erat, eum in numernm cæleſtiũ referendum à Pontifice curaſſet. Decimo circiter poſt ſepulturam die, D. Antonius Ribera Goani Epiſcopi Vicarius, & Inquiſitor generalis pro ſuo munere atq; officio, ſuis ipſe oculis explorare ſtatuit, Verane de Franciſci integritate fama emanaſſet ſepulcroque aperto circa meridiem, multis collucentibus facibus, omne pertentauit perſpexitque corpus; cumque nihil non integrum repperiſſet, ſuum teſtimonium conſignatum litteris ad poſteros tradidit. Rex porrò Luſitaniæ his nũtijs commotus, cum egregia Xauerij facta, atque miracula per Indiæ Proregem cõquiſita perſcribi ſedulo iuſſiſſet, ea Romam ad Legatum ſuũ miſit, vt ageret cum Pontifice de Franciſco Xauerio in Sanctos reponendo. Ceterum pios optimi Regis conatus intempeſtiua occupauit mors. Patres igitur nouo templo abſoluto, ac veteri diſturbo, Xauerij loculum in domeſticum tranſtulerunt ſacellum, vbi hodie eius memoriæ ac nomini priuatim honos habetur, donec per Pontificem Max. (ſi Deo cordi erit) publice ſolennes haberi honores liceat.

Epiſcopi Vicarius rem rurſus explorat.

Rex Luſitania Franciſcum in ſanctorum numero reponendum curat.

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII.

LIBER QVARTVS.

Franciſci facta ac miracula Luſitani Regis Imperio perſcribuntur.

Caput I.

ETSI diuina dona ac munera, quibus Franciſcus cumulatus fuit, in omnibus eius vitæ partibus quas demonſtrauimus, identidem enituerunt; tamen nō erit ab re quæ curſim, & obſcure ſignificata sũt, propalam, otioſeque contemplanda proponere. Atque (vt primum exponamus ea, quæ vulgo plus admirationis habent, atque in ſe æquos iniquoſque conuertunt) non ſolum in toto vitæ curſu, ſed multo etiam magis in ipſo funere permulta Franciſco contigere diuinitus, quæ nulla naturalis cauſa miraculo eximere queat. Ea nos igitur, diuina indicia, ac teſtimonia eius ſanctitatis diligentius perſequemur. Omnium autem rerum eos autores citabimus ac teſtes, quorum de autoritate, ac fide dubitare nefas ſit. Ioannes ergo Luſitaniæ Rex hoc nomine tertius. cuius miſſu, vt ante diximus, Franciſcus Xauerius in Indiam

diam cõtendit, cum cognitam, exploratamq; haberet eius ſanctimoniã, non minus honoris habuit mortuo, quã viuo habuerat. Nã Xauerij morte nuntiata, haud ſecus quam par erat, tanti viri iactura motus, orientis ingemuit cladem, qua nullam fortaſſe maiorem ab irato Deo accipere potuiſſet. Inde vbi animum laxauit dolor, vt eum egregia ſua pietas, ac prudentia facere admonebat, vnde dolorem acceperat, indidem remediũ petijt doloris. Plurima per Franciſcum vt in vita ſic poſt mortem diuinitus edita ad eum fama pertulerat. Quocirca tum hominis tum Religionis ſtudio accenſus Franciſco Barreto Indiæ Proregi negotium per litteras dat, vt illuſtria Xauerij facta, miraculaque omnibus indicijs perueſtigata perſcribat ad ſe. Sibi enim in animo eſſe, eam teſtificationem, Romam mittere ad Pontificem Max: vt ille pro ſua autoritate ac prudentia quod in tali re optimum ſit factũ, ſtatuat. Vt autem optimi Regis de Xauerij virtute opinio nota, ac teſtata ſit omnibus, operæ pretium duximus exemplum regiarum intexere litterarum. Prorex amice tibi ego Rex ſalutem plurimam. Franciſci Xauerij vita ac labores exempli adeo ſalutaris extiterunt, vt Deo gratiſſimum fore exiſtimemus, ſi ea ad diuinam gloriam, laudemque proferantur in lucem. Quocirca vt illa in vulgus edita quam par eſt apud omnes autoritatem habeant, ac fidem, magnopere tibi mandamus, vt vſquequaq; in India, vbicunq; locupletes atq; idonei huiuſmodi rerum teſtes eſſe videbuntur (qui ſcilicet cum Frãciſco vſum conſuetudinemque habuerint) tabulas publicas, ac teſtificationes, teſtibus iure-iuran-

Proregi Indiæ negotiũ datur a Rege.

Regis conſilium vt Xauerius in sãctorum numerum adſcriberetur.

Regis epiſtola ad Prorege Indiæ.

„ iurando adactis, ritè conficiendas quam diligen„ tiſsime cures, cum de vita eius ac moribus, de„ que rebus omnibus ab eo ad hominum ſalutem, „ & exemplum laudabiliter geſtis; tum verò de „ ijs, quæ diuinitus ille & viuus patrauit, & „ mortuus.. Eas tabulas ſimul cum teſtimonijs, „ autoritatibusque omnibus tuo chirographo ſub„ ſcriptas, annuloque obſignatas, triplici ad nos „ tranſmittes via. Hoc ſedulo & celeriter ſi feceris, magnam à nobis inieris gratiam: Olyſſipone V. Kal. Apr. M. D. L V I. Prorex igitur Indiæ perlectis regijs litteris, ex ijs confeſtim per idoneos homines intentius inquiri iuſsit, non ſolum Goæ in Indiæ metropoli, verum etiam in ora Indiæ vniuerſa, Malacæ, ceteriſque locis, vbi Franciſcum verſatum eſſe conſtabat. Comperta ſunt haud dubijs autoribus permulta per Franciſcum & in vita, & poſt mortem, vel ſalubriter geſta, vel patrata diuinitus. Ea Prorex in tabulas publicas relata, ſuaque ſubſcripta manu, atque annulo obſignata ad Regem celeriter perferenda curauit. Res eo loci iam erat, vt Rex ijſdem tabulis Romam tranſmiſsis, per legatum ſuum ageret cum Pontifice vti Xauerium rite in ſanctorũ virorum numero reponeret; cum pijs eius conſiliis immatura interuenit mors. Extat apud nos regiarum tabularum exemplum, rite obſignatum, ſubſcriptumque Proregis manu, vnde ſunt ea, quę adhuc expoſuimus, quæque deinceps expoſituri ſumus, maxima ex parte deprompta, & quoniã ſuperioribus libris illorum pleraq; compræhendimus, iam reliqua ſubtexemus, quæ de induſtria in hunc reiecimus locum: quædam etiã neceſſario in narrationis curſu leuiter tacta per-

Proregis inquiſitio in facta Xaue rij.

ſcribe-

ſcribemus vberius, vt ex coniunctis rebus miraculorum vis ac magnitudo magis exiſtat.

Xauerius futura, & abſentia prædicit. Cap. II.

MVLTIS quidem Xauerius, præclariſque Dei muneribus, ſed non alio magis quam multiplici prophetiæ dono conſpicuus fuit. Eius rei haud dubia indicia elucēt in omnibus ferme vitæ eius partibus, ſed illa maxime excellunt. Coſmus Ioannes procurator regius adamantem eximia magnitudine coemerat in India octo aureorum millibus, quadruplo pluris in Luſitania futurum. Hunc Ferdinando Aluaro in Luſitaniam ſoluenti crediderat deferendum ad Regem. Sub id tempus Franciſcus Goam ad eum uenit, pro familiaritate, uti mercimonia eius habeant, rogat. Ille cum de ceteris mercibus in Luſitaniam miſsis, tum uero de adamante illo narrat, feliciter ſecum agi ratus. Tum Xauerius rogitat cui tandem naui tam pretioſam commiſiſſet gemmam. Simul nauis nomen accepit, Nolim inquit, iſti naui crediſſes. Cur tandem; inquit ille, an quia ſuperiore anno penè periclitata eſt? minime, inquit Franciſcus, ſed quia grauius ei impendet periculum. Tum uero ille Xauerium etiam atque etiam rogare, ut Deum pro illo nauigio orare ne deſiſteret, præſertim cum adamantem illum ſuo periculo mitteret ad Regem. Anxio deinde Coſmo de nauis illius euentu, nuntiatum eſt nauim tabula ui tempeſtatis reuulſa, prope feciſſe naufragium, ceterum denuntiato perfunctam pericu-

riculo, afflantibus Xauerij precibus, Luſitaniam ſecundo curſu. Pridie vero quàm Malaca in Sinas ſolueret, (vti eius ſocij, qui præſentes adfuerant, cõmemorarunt) cum inuſitato quodam more ſuper lectulum toto pronus corpore, inter ſomni vigiliæque ſpeciem iaceret; diutiſſimè conſtantiſsimèque in eodem habitu corporis, in quem ſe compoſuerat, durauit alienato à ſenſibus animo. Nam ſocios, qui forte interuenerant rei nouitate attonitos tanti viri reuerentia tenebat, quò minus eum affari, aut excitare ſuſtinerent. Itaque à ſtupore ad curam verſi, ſolicito animo atque ſuſpenſo, rei præſtolabantur euentum. Demum ille velut ex alto experrectus ſomno, & ingenti aliqua moleſtia emerſus, certum hominem qui tum in Luſitania verſabatur, nominatim appellans crebro inclamauit, Deus tibi ignoſcat. Atque in præſentia quidem quorſum tandem illa conqueſtio ſpectaret, ipſo qui vnus norat, reticente, omnes latuit, verum litteræ deinde allatæ ex Luſitania rem patefecerũt, per id tempus vitio illius, quem toties lamentans nomine appellaſſet Xauerius, magnum Societati IESV in Luſitania detrimentum illatum: quòd tamen Dei beneficio, & ſcilicet deprecatione Xauerij, ceſſit in commodum. Ex quo ſatis apparuit Deum illi, quid in Luſitania tum ageretur, oſtendiſſe, vt imminens Societati periculum, precibus auerteret ſuis. Nec longinqua ſolum Malacæ, ſed etiam futura prędixit, Ioannes Durus) vt ſupra oſtendimus) eius ſocius, & comes fuit; is Franciſci commoditati conſulendum ratus illo inſciente, auidius quam prudentius nummos aliquot ab Luſitanis

Malaca proſpicit animo periculum quod Societas IESV ſubibat in Luſitania.

Cernit animo quid Ioãni Duro in deſerta Inſula acciderit.

tanis

tanis acceperat eleemoſynæ nomine. Id vbi reſciuit Xauerius (vt erat non minus diligens vindex, quam cultor paupertatis) eum protinus in deſertam inſulam, quæ e regione portus Malacenſis poſita eſt, ad breue tempus relegauit. Ille igitur cum ibi in æde quadam ſacra moraretur, Dei parentem (incertum vigilans an ſomnians) ad aram maximam loco exornato, in puluino ſedentem conſpicit. Apud eam puer IESVS erat, qui Durum manu præhenſum ad matrem ſuam adducere conabatur. Illa primò Duro infenſa repellere hominem: deinde pacem ac veniam orantem admittere. Ad vltimum certis de vitijs admonitum dimittens ſimul cum puero IESV ſublimis abijt. Res fuit eiuſmodi, quam præter Durum ſciret nemo, ipſe autem nemini enuntiaret. Itaque Malacam deinde reuocatus, cum ſua delicta de more Franciſco confiteretur, rem omnem contra eius præcepta, ſilentio texit. At Xauerius rei non ignarus, ſub confeſſionem ex ipſo quærit quidnam ei in deſertæ inſulæ templo acciderit nuper. Mihi verò nihil inquit ille: inſtare comiter Xauerius, Durus abnuere, ac pernegare. ſæpius interrogatus (vt erat obſtinato ad rem ſupprimendam animo) immemor obedientiæ ac religionis alia omnia reſpondebat. Deniq; Franciſcus vbi vidit, cum duro ore ſibi rem eſſe, vltro ipſe viſum illud narrare orſus cuncta perſequi cœpit. præſentem eum crederes ad fuiſſe. Tum vero Durus ſtupens, ac ſacro perfuſus horrore omnem rem ordine, vti geſta erat, exponit. Hoc ipſemet Ioannes Durus dum viueret, Franciſco mortuo multis iuratus enarrauit.

Nec

Nec minus teſtatum eſt quod ſubijciam. Sinas cum peteret in Malacenſi curſu roſtrata nauis qua vehebatur inter inſulas Samatræ adiacentes, tempeſtate ſubito iactata apertum naufragij adibat periculũ. Ingens iam omnium mentes deſperatio inceſſerat, cum mortis imminẽtis ſpecies omnium obuerſaretur animis. Ibi tum Franciſcus Iacobum Soſam Nauarchum adit, eumque ac cæteros qui aderant bonum habere animum iubet, eodem die ſub veſperam ſedata tempeſtate nauim portum eſſe capturam, idque uti prædixerat prorſus euenit. ante ueſperam tempeſtas ſedatur. terra inde conſpicitur, portus tenetur. Illud autem in hoc genere eximium. Ex Iaponia reuertens cum ex portu Sinarum ſoluiſſet in naui Odoardi Gamæ, ſubito graui, atque atroci coorta tempeſtate, repentina procellæ uis ſcapham abrupto retinaculo, a conſpectu omnium in diuerſum procul abripuit. Itaque nauis, amiſſa eius recuperandæ ſpe, curſum tenebat ſuum. Forte erant in ſcapha nautæ Saraceni duo, quorum vicem miſeratus Xauerius, Nauicularium pariter & Nauarchum rogat, uela demittant, ſcapham operiantur; confidere utique ſe par illud hominum Dei benignitate ſeruatum iri. Illi abnuere primo, ſimul quod fruſtra iam expectaretur ſcapha, quæ ne è ſummo quidem mali carcheſio conſpiceretur; ſimul quod ſine perſpicuo onerariæ periculo expectari nequiret. Denique Franciſci victi precibus dolones, quibus propter impetum maris tum ſolis utebantur, ſubmitti pauliſper iubent. Ceterum intermiſſo temporis ſpatio, cum nihilo magis quam ante ſcapha compareret, & iam periclitari ipſa uideretur nauis;

Prædicit amiſſam ſcapham recuperatum iri.

tolli propere uela imperant. Tum Franciſcus orare, adhuc paululum præſtolentur, pro certo affirmans, ſcapham nullo periculo onerariæ, paulo poſt affuturam. Cumque illi deſperata re, nihilominus ſuſtollerent vela; accurrit Xauerius, manuque antennæ iniecta, inhibitos nautas per Chriſti mortem, ac vulnera enixe obſecrare obteſtarique inſtitit, ne pigeret etiamnum morari pauliſper. Non dubitare ſe, quin miſeri nautæ Dei benignitate ac miſericordia, corporis pariter & animi eripi poſſent interitu. Morem gerũt illi; ipſe ſe ad numen orandum dat. Inter hæc eius rogatu Antonius Dias faſtigium aſcenderat mali, is longe lateque ſpeculatus nihil diſpicere ſe renuntiat, demum rogat Xauerium, vt ſibi bona cum eius uenia liceat deſcendere. Ille contra rogare ut parum per adhuc moraretur, & ſimul ipſe ſublatis in cœlum manibus diuinũ numen precatus, Nauarchum atq; alios bonum animum habere iubet. Interea nauis expectans, quaſi Franciſco periculum præſtante, ingentibus agitata fluctibus impune fluitabat in ſalo. Iamque per tres ferme horas dilata omnium expectatione, pro deſperata res erat; cum repente Dias ſcapham apparere, atque aduentare proclamat. Tum uero læti omnes pro ſe quiſque cæperunt Deo Franciſcoque gratulari confeſtim ad ſcapham excipiendam nauis in obliquum ſtatuitur. Illa Deo ſcilicet ducente, recta ad onerariam tendit. Aduentanti alacres nautæ funem de more eminus inijcere parabant, cum Xauerius nihil fune opus eſt, inquit, per ſe ſua ſponte ad onerariæ accedet latus. Idque omnibus miraculo attonitis, ita euenit. Atq; hoc amplius, dũ miſe-

Nauis Franciſci rogatu ſcaphã expectans fluctibus impune iactatur.

Scapha ſua ſpõte ad onerariam tendit vti prænuntiarat Xauerius.

Stat ſcapha in medijs fluctibus retinente nemine.

miſeri illi exciperentur, ſcapha in medijs fluctibus, retinente nemine, tam diu ſtetit, quoad religaretur ad nauim vt ſatis appareret eiuſdẽ cuius adducta foret, precibus eam in medijs fluctibus retineri. Saraceni ad Chriſtum conuerſi, & poſt inſtitutionem baptizati. Ita perditis hominibus duplex per Xauerium vno tempore ſalus allata. Nec ſalutem aduentantem modo, ſed mortem etiam impendentem multis ſæpe prædixit. Nam vt de Ioannis Arauſij prænuntiata morte taceamus, Malacæ cum Antonio Soſa familiariter colloquens, mentione de Pręfecto vrbis illata, liquido affirmauit illum etſi optime tum valeret, haud ita multo poſt è vita ceſſurum. Prædictionem mors eiuſdem intra alterum menſem cõprobauit. Soluens inde in Sinas Iacobum Pereriam mercatorem locupletem cuius naui vehendus erat, pro amicitia monuit, aliũ vt ſubſtitueret curatorẽ mercium ſuarum: nam quẽ deſtinaſſet, in Sinas haud quaquã eſſe peruenturũ. Et vaticinationi reſpondit euentus. Curator ille in ipſo curſu extinctus eſt, prius quàm Sinarũ fines attingeret. Malucũ deinde lembo petens cũ Ioãne Galuano mercatore, qui alio lẽbo vehebatur, haud multo poſt vi tẽpeſtatis abreptus Xauerius deſtinatũ tenuit portum. Ibi ceteris Galuanũ auide expectantibus, ipſe pro concione repente auditores pro Galuano modo extincto, ad comprecandum Deum hortatur. Et triduo poſt Galuani merces repertæ in littore, domini naufragium & interitum oſtenderunt. Illa quoque eius vaticinatio admirabilis, quam nuper comprobauit euentus. Nauis erat in India adeo vetuſtate, fluctibusque latefactata, vt plerique vereren-

Vaticinatio de naui in portu peritura.

rerentur, ne ſi mari ſe commiſiſſet, tempeſtate diſſolueretur prius, quam aſpiceret portum. Tum Xauerius (nam forte aderat) diuino inſtinctus ſpiritu, bono animo eſtote, inquit, neque enim hoc itinere eſt interitura nauis iſthæc, ſed demum ſine cuiuſquam damno peritura. Et fuit prædictioni fides, nec defuit euentus. Quippe inſtitores haud dubij, quin id, vt alia multa Franciſcus prædixiſſet diuinitus, pro ſe quiſque in eam nauim ſuas merces imponere certabāt, rati, quod erat, ſe ſine vllo naufragij iacturæue diſcrimine, illa naui vltro citroque commeare poſſe. Nec eos ſua fefellit opinio. nauis quamuis vetuſta & carioſa, vſque ad annum huius ſæculi LXXXIII. in tot curſibus, ac tempeſtatibus incolumis ſemper manſit, annos prope XXX ipſi ſuperſtes Xauerio. Tandem cum mercibus vacua ſederet in portu, ſua ſpōte diſſoluta, ſine cuiuſquam damno interijt, haud certior in incolumitate ſua, quam in interitu, teſtis Franciſci vaticinationis.

Cogitationes & animos hominum introſpicit.
Cap. III.

NEC vero futura ſolum, atque abſentia Prophetarum more prænuntiauit, ſed animos etiam hominum, cogitationes, & maculas introſpexit. Id adeo etſi arcanum fugæ conſilium a Ioanne Duro initum a Franciſco diuinitus cognitum (vt ſuo loco demonſtrauimus) ſatis oſtendit; tamen multo etiam magis declarabunt ea, quæ deinceps dicturi ſumus. Bazainum oppidum eſt Indiæ, quod inter Goam & Indum flumen ſitum diximus pari ferme vtrinque diſtare ſpatio. Huc Xauerius ſub Iaponicam profectionem Proregis conueniendi cauſa, qui in Cambaia verſabatur,

T diuer-

diuerterat. Ecce autem Malacenſis quidam eius ſtudioſus atq. amicus, obuio complexū ferebat. Hunc Franciſcus a perdita vitæ ratione ad honeſtum piumq; viuēdi genus perductum, vt animæ ſuę cōſuleret ſaluti iuſtiſſimis de cauſis in Luſitaniā remigrare iuſſerat, & ſacramētum frequentare confeſſionis. Verum is etſi primo receperat, ſe vtrumq. facturum; deinde tamē in vtroq. fefellerat fidē: abiecto Luſitanicæ profectionis cōſilio, tertium iam annum ſine cōfeſſione traducens. Ergo vt eum in India adhuc hærentem conſpexit Xauerius, ſimulq; cōſcientiæ eius vulnera diuinitus vidit; amici amplexum amicumq. ipſum pariter auerſatus, Apage te; inquit, ſiccine bone vir ſteriſti promiſſis? en (vt ſileam cętera) ex quo in Indiā a meo digreſſu nauigaſti vitæ noxas confeſſus es nunquam. ego vero te neq. alloquar, neq. amicū agnoſcam prius, quam delicta confeſſione expiaueris. Tum ille qui & dilatæ confeſſionis, & flagitiorum ſuorum conſcius ſibi eſſet, hac voce perculſus facile animaduertit, idipsū diuinitus (neq. enim humanitus poterat) a Xauerio obiectum. Quocirca culpam agnoſcens ac præ ſe ferens ſuā, extēplo confeſſione eluit animi ſordes, quas Franciſco ſenſerat ſuboluiſſe. Alium item amicum Cocini cum rogaſſet vti valeret, illeq; recte reſpondiſſet, corpore tu quidem recte uales, inquit, Xauerius, ſed animo non item. Tum enimuero ille, vt qui neſcio quid fraudis, ac ſceleris illo ipſo agitaret tempore, conſcientia ictus fatetur ingenue, Franciſcum verius quam ſe, de ſua valetudine iudicare. Itaque peccata apud eum rite expiat, ſceleſtoque illo conſilio abiecto mentis recuperat ſanitatem, quam illi Xauerius deeſſe perſenſerat.

Amici peccata diuinitus uidet & quandiu is confeſsione abſtineat.

Amici animum ſcelus molientis introſpicit.

Pridie

Pridie vero quam excuderet vitã, alterum è comitibus, qui ſibi ægrotanti præſto erant acrioribus intuens oculis, miſerabili voce ter ſucclamauit, væ tibi. Nec irrita denuntiatio fuit. Haud ita multo poſt ille cum meretricis iampridem amoribus implicatus teneretur, ſubito cæſus interijt, ut triplex illa Xauerij comminatio videatur triplicem illi peſtem denuntiaſſe, conſcientiæ vulnus, corporis cladem, interitum animæ. *Moribundus comiti ſuo perniciem producit.*

Energumenos liberat ægrotos ſanat mortuos excitat. Caput IIII.

DAEMONES vero nõ tantum ipſe pugnando vicit, cum Meliaporæ in æde Sãcti Thomę, quamuis acriter cæſus, illorum terrores minaſque contempſit; iterumque in Iaponica nauigatione, cum eorundem incurſationes atque terricula magnitudine animi ſuperauit; verum etiam ſæpe in ora Comorinenſi, & alibi ex obſeſſis eiecit corporibus. Malacæ quidem adoleſcens indigena. (Antonio Fernando nomen erat) diabolo exagitante mutus repente factus in periculoſum inſuper inciderat morbum ex quo deſperata a medicis ſalute, iacebat iã triduũ. Adhibetur ergo a cognatis ſuperſtitioſis hominibus, atq. impiis, venifici nefariũ medicorũ genus. Ceterũ poſteaquã veneficia nihil proficiebant, accerſitur Xauerius, quo in cubiculũ ubi æger iacebat, ingreſſo, ſubito ille energumenorũ ritu furere; vociferari, vultus, oculos ora diſtorquere. ſentires dęmonem acuere ſe ad pugnã, quã inſtare cerneret. Ibi Frãciſcus miſerabili ſpecie permotus, cõfeſtim genibus *Energumenum ægrotãtem diabolo ſimul ac morbo liberat.*

humi poſitis, Deum enixe orare primum, deinde affectum iuuenō rite exorcizare inſtitit, Quid multa? Franciſci beneficio mentis compos in prę ſentia ex iactatione illa conquieuit. Sub veſperā diſcedens Xauerius eius parētes bono eſſe animo iubet, poſtridie ſe pro ægro ſacrum B. Mariæ facturum: nec dubitare quin illa fauente breui is recuperaturus eſſet ſanitatē corporis animique. Poſtero igitur die cum pro eo ſacrum feciſſet, repente excuſſo importuno exagitatore, & loquēdi facultas ægro, & mentis ſanitas redditur, quam deinde valetudo corporis ſecuta celebre Xauerij nomen Malacæ fecit. Nec vero infeſtos dæmones per ſe ipſe tantum, ſed etiam per alios fugauit. In ora Comorinenſi energumenus quidam miſerandum in modum exercebatur a vexatore Diabolo: ad quem Franciſcus rogatus cum per occupationes ire non poſſet ipſe, pueros aliquot Chriſtianæ doctrinæ adminiſtros allegauit cum cruce, monitos quid facto opus eſſet. Adeunt exagitatum hominem pueri, Xauerij crucem ex eius præſcripto illi oſculandam offerunt, ipſi precationes quaſdam, quas tenebant memoria, ſuper eum recitant. protinus nō tam puerorum vtiq., quam Franciſci fides, ac virtus vexatum liberat. Meliaporæ quoque (quod oppidum S. Thomæ dicitur) ad prædiuitem hominem miſere a diabolis obſeſſum vexatumq; accerſitus Xauerius, vnum e pueris ad eum cum cruce miſit; qui Euangelio ſuper Energumenum rite recitato, confeſtim vexatores illos dæmones expulit, hoc magis indignantes, quod per puerum pellebantur, eumq. Neophytum. Haud minor in morbis quam in malis dæmonibus depellendis Franciſci vis extitit. Atque

Energumenos per pueros Neophytos ſanat.

vt

vt complures prætereamus, quibus in eadem ora Comorinenſi (vt oſtendimus) tum ipſemet tum per pueros Catechiſmi miniſtros febrim alioſq; excuſſit morbos: In inſula Ceilano Michaelem Fernandum grauiter ex calculo laborantem inuiſens, bono animo magnaque Dei fiducia eſſe iuſſit, ſe poſtridie rem diuinam pro illo facturum: nec dubitare quin propitiato Deo, ſpe maturius animi corporiſque recuperaturus eſſet vigorem. Idque ita prorſus euenit, vti prædixerat. Nec nullam moribundis aut ijs qui naturæ vitio, caſuue aliquo ſenſibus membriſue capti erant, attulit opem. Amangucij quidem ſatis conſtat, claudo ingrediendi, mutis duobus loquendi, totidem ſurdis audiendi facultatem a Franciſco redditam. Moribundis etiam multis ad eum deportatis crucis ſigno vel aquæ ſacræ aſperſione deſperatam ſanitatem corporis reſtitutam. Goæ verò (vt ante oſtendimus) ſocium iam depoſitum, ac ſepulturæ deſtinatum è Iaponia rediens cum inuiſeret, Euangelio ſuper eum recitato, ex faucibus eripuit mortis. Nec moribundos ſolum a morte ſed etiã mortuos in vitam reuocauit. Fama eſt duos treſue ab illo in ora Comorinenſi a mortuis excitatos. Adoleſcens quidam nobilis vita functus ad Franciſcum delatus a ſuis, & ingenti clamore multorum ante eius pedes poſitus dicitur, qui manu præhenſus ab eo, iuſſuſque in Chriſti nomine ſurgere, continuo ſurrexit. Id Franciſcus humilitati indulgens ſuæ, quantum potuit diſſimulando ſupprimere conatus eſt fruſtra. Quippe ea diſſimulatio & rem ipſam & diſſimulantis inſuper ſanctimoniam illuſtriorem fecit. Suſcitati quippe mortui fama Goam perlata, paſſim nomen cele-

Claudos mutos ſurdos ſanat.

Moribundos a media morte reuocat.

Mortuos excitat.

brabat Xauerij. Itaq; eum deinde Goă reuerſum Iacobus Borbanus pro veteri familiaritate ſeducit enixe orans & obteſtans; vt ad Dei laudē ſibi indicet verāne fama emanarit, iuuenem ab illo in Comorino Promōtorio reuocatum a mortuis. Ad hæc, Xauerij vultum pudor nō modeſtiæ magis, quàm veritatis index virginali ſuffudit rubore. Verum ille rem ſibi glorioſam ſalua veritate, per ambages tegere moliens Iacobum comiter amplexatur: atque ſubridens: Ego ne (inquit) IESV bone, vt mortuum excitarim? O me hominem nequam. Iuuenem ad me quidam detulerunt mortui ſpecie. is a me Chriſti nomine iuſſus ſurgere repente ſurrexit; Id videlicet ij, qui aderant pro re admirabili vulgauerunt; Hęc tanti diſſimulatio miraculi (uultu vtiq. prodente veritatem) nec quicquam apud Borbanum & alios de illius famæ detraxit fide: & ipſo pęne miraculo admirabilior fuit. Eandem fidem conſimile deinde factum confirmauit. Ibidem Chriſtiana mulier adiit Xauerium, & flens ac ſuam orbitatem deplorans ſuppliciter obſecrauit, vt ad paruum filium ſuum in puteo extinctum domum ſuam venire ne grauaretur. Tum ille negans puerum eſſe mortuum, bono eſſe animo iubet mulierem: & ſimul haud grauate ei morem gerit. Ad eius tecta vbi ventum eſt, procumbit in genua; Deum aliquamdiu precatus, mortui pueri corpus ſignat cruce. Extemplo puer exilit e lecto, non viuus tantum ſed etiā valens. Enimuero Chriſtiani, qui aderant obſtupeſcere, miraculum clamitare. At Xauerius eos obteſtatus, vti rem omni ope tacerent, protinus inde proripuit ſe. Ioannes

nes quoque Triaga Luſitanus haud ignobilis uir pius, & grauis idemque Franciſci familiaris iuratus affirmauit, Punicali, (oppidum eſt in ora Comorinenſi), interfuiſſe ſe, cũ Franciſcus puerum quendam itemque puellam reuocaret ad vitam. Accepiſſe etiam ſe alium præterea ab eodem a mortuis excitatum: de quo interrogatum ab ſe Xauerium ita rem humilitatis ſtudio, ſuppreſſiſſe, vt tamen ſuppreſſa ueritas emicaret.

Alia miracula in uita per Xauerium patrata.

Caput V.

COMPLVRA porrò aliorum etiã generum miracula perpetrauit. Semorrum oppidũ eſt vultra Malacam, quod latus pariter altuſq; amnis præterit. In cuius ripa accolæ mali dæmonis inſtinctu Franciſcum lapidibus petebant ſagittiſque. Itaque is cum à barbaris acrius premeretur, ingenti trabe, quæ in aggere fluminis in tranſuerſum defixa obſtabat fugæ, haud ægre ſubmota, facilem receptum habuit. Quæ res ſtupore ac miraculo torpentes defixit hoſtes, & ab inſequendo deterruit, conſtabat quippe trabem illam vix a magna hominum manu moueri poſſe: & diuinam vtiq; vim, non humanam ſaluti fuiſſe Franciſco. Illud pene inaudıtũ Amangucij ad Bonzios alioſque Ethnicos de Chriſtiana Religione quotidie verba faciebat. Sub ſermonẽ (vt gens eſt nõ magis acri, quã aduerſus aduenas inſolẽti ingenio) alij ſuper alios permulta illis de rebus odioſe percõtabãtur. Itaq; Xauerius cum multis multorum vno tempore ſane varijs diuerſiſq; vrgeretur in- *Vno reſponſo varijs Iaponum percontationibus ſatisfacit.*

terrogationibus, vno ſæpe reſponſo (mirum dictu) ſatisfaciebat vniuerſis, perinde ac ſi ſeparatim ſingulis reſpondiſſet. Id teſtificatus eſt Bernardus Iapon vir antiqua probitate, ac fide, qui tum certaminibus illis interſuit, remque non ſemel ipſemet cũ alijs obſeruauit plurimis. Haud minus teſtatum eſt, & admirandum, quod in Indiæ oppido (Coramandeli nomẽ eſt) accidiſſe memorant. Hic cum eſſet Xauerius, naufragus quidam mendicus ad eum venit pro ſua calamitate petitum aliquid opis atque ſubſidij. Franciſcus etſi benignæ voluntati deerat facultas, non potuit tamen miſerum illum ſpei irritum dimittere. Ergo cum ſuæ egeſtatis immemor (& benignitas ſtimulabat) in ſacculum ſuum inſeruiſſet manum, nihil prorſus inuenit. Nec tamen incœpto deſtitit, ſed reſpicere cœpit eum cuius eſt aurum, & argentum. Igitur tollens in cœlum oculos, mendicum diuinæ confidere largitati iubet. Nec Xauerij ſpem Deus, nec mendici decepit Xauerius, diuinę fiducię plenus manum rurſus inanes in loculos iniectã aureis nummulis (fanoos incolæ appellant) plenam educit, protinuſque pecuniam diuinitus ſuppeditatam naufrago elargitur omnem, inexhauſto diuinæ ſpei theſauro ſatis fidens. Nec terra ſolum ſed etiam mari, diuina fiducia Xauerium conſpicuum fecit. In Sinas proficiſcens ex itinere petebat Malacam; cum eſſet in curſu, tam atrox ac periculoſa tempeſtas coorta eſt, vt ad leuandam onere nauim, neceſſitas iacturam fecerit merciũ. omnibus metu exanimatis, ſupremamque horam adeſſe exiſtimantibus Franciſcus alacer in medium prodit, bonum eos animum & in Deo ſpem habere iubens; tum inſpe-

Naufrago aureos nummulos diuinitus ſuppeditatos largitur.

Sedat tempeſtatẽ maris.

inſpectantibus cæteris in ſummam prouolat puppim ſanctarum reliquiarum thecam, quam ſuſpéſam geſtabat è collo, ſibi detrahit, ſuniculoque ne periret religatam in medios deijcit fluctus. & ſimul manu ſuper mare ducens ſignum crucis, ita precatur; In nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti, vt Deus trinus, & vnus noſtri miſereatur. Inde ſe in cubiculum ſuum recipit ſimul ſupplicaturus Deo, ſimul confitentibus operam daturus. mira res viſu dictuq; repente diuino numine, quaſi iniecto freno, maris agitatio compreſſa eſt, tantaque ſubito tranquillitas conſecuta, uti ſi nulla omnino tempeſtas extitiſſet. Cunctique in ea re diuinam benignitatem Xauerio obſequentem admirabundi notarunt. Ceterum illud eximium ac ſingulare. Maluci Præſes Franciſco pij belli felicem exitum pollicente, claſſem ad Mauricæ oppidum (Tolo nomen eſt) miſerat; quæ de Inſulæ Regulo vexatore Neophytorum, eodemque Luſitanæ fidei deſertore meritas expeteret pœnas. Arx in editiſſimo loco poſita eſt nec minus manu, quã ſitu munita. Luſitanus igitur eò cum applicuiſſet, excenſione facta, arcem oppugnare moliebatur. Exitialis non ſolum irritus conatus fuiſſet, niſi Dei benignitas interclusum aperuiſſet aditum; præſentemque peſtem piæ Franciſci propulſaſset preces. Ante Luſitanorum aduentum, hoſtes imminentis belli non ignari decreuerant aduerſus virtutem dolo pugnare; Itaque circum munimenta longe ac late ſtimulos, muriceſque ferreos diſſeminatos defoderat, in quos Luſitani ſeſe induerent, ſi acceſſiſſent propius ad arcem. Verum ea ipſa nocte, quæ proxime oppugnationem anteceſſit, mira opportunitate diuinitus (quod nunquam

Pij belli fautor oportunum cineris auxilium à Deo precibus impetrat.

antea

antea inibi accidiſſe conſtat) ingens è cœlo vis decidit cineris, quæ hoſtes rei miraculo percul- ſos in fugam compulit. Et ſtimulis illis penitus obrutis, expeditum ad arcem iter Luſitanis co- pijs dedit. Ita præclara de Tolano Tyranno victo ria diuina magis quam humana ope eſt parta. Po ſtridie hoſtes deditione facta ſe ſuaque permit- tunt Victori, reſtituunt ablata Neophytis: euerſa Chriſtianorum templa ex pacto reficere inſtituũt. Tam opportunum cineris auxilium cõmunis Lu- ſitanorum conſenſus acceptum Franciſco retulit, qui quaſi alter Moſes, ipſis cum hoſte bellãtibus, Dei opem expoſcens, cuius belli fautor fuerat, præcipuus quoque fuit adiutor. Illud quoque ad- mirabile quod in Sanciano Inſula accidit. Sarace nos complures eximia corporũ magnitudine ba- ptizans Xauerius, viſus eſt Luſitanis; qui eminus rẽ ſpectabant, longe eminere. Itaq. tanta eos cœ pit admiratio, vt propius accederent exploraturi, an baptizaret è ſuggeſtu. Verum cominus intuẽ- tes reperiunt Franciſcum ex æquo loco exercere baptiſmum, tum vero intelligunt animi magnitu dinem tantum eius adieciſſe corpori, vt humanæ magnitudinis formam excedere videretur. Nec leue eſt virtutis pietatiſque eius monumentum, quod mare Sancianicum furioſo quodam vento (Typhoni nomen eſt) & crebris naufragijs antea infame, ex quo tempore Franciſcus Sancianum Inſulam ſacris myſterijs inibi peractis velut ex- piauit, adeo ſedatum placatumque eſt, vt Typho- ne ferme ceſſante, raro admodum ſæuiat in na- ues. Tantum ſeu Xauerii pietas, ſeu Miſſæ ſancti- tas valuit.

Mira-

Miracula per eum poſt mortem edita. *Cap. VI.*

NIHILO autem magis Xauerij vita, quam mors talibus ſanctimoniæ notis clara fuit, & inſignis. Quippe Deus, qui mirabilis eſt in ſanctis ſuis, Franciſci corpus, templum dum viueret ſpiritus ſancti, poſt mortem multis illuſtribuſque adornauit miraculis. Namque (vt ante diximus) eius cadauer effoſum cum tertium iam menſem in calce viua fuiſſet, prorſus integrum repertum, cum odore quidem iucundo ac ſuaui. Quod ſane miraculum & perpetuum fuit, & multiplex. Eandem enim integritatem ſuauitatemq; odoris perpetuo retinuit, etiam poſteaquam Malacæ mēſes ſex humatum iacuerat ſine loculo. Ad hæc diuina illa corpori impertita vis redundās in veſtimēta, ea quoq; penitus incorrupta, atq. intacta ab omni ſeruauit tabe. Atq. etiam (quod admirabilius eſt) quinque poſt obitum menſibus, cum Malacæ humaretur, effudit cruorem; cuius veſtigia vſque ad Goanam ſepulturam, hoc eſt ad decimum ſextum poſt exceſſum eius menſem, recentia manſerunt. Itaque non magis inclyta Franciſci ſanctitas, quam fama de eius corporis integritate Goanos quoque cunctamq; pene Indiam ad eius funus exciuit. cuius quidem ſpecies (vt oſtendimus) triumpho fuit quam funeri ſimilior. Tanti porro omnium ordinum vndiq; ad ſanctū corpus etiā ſub funus concurſus facti ſunt, quātos nemo vnquam meminerat, vt triduum totū vt diximus omniū oculis expoſitū relinqui oportuerit. Adde huc, quòd ſacri illius corporis religio adeo cunctorū perfuderat animos, ut omnes certatim

ſa-

ſacras illas reliquias roſarijs contingere, & aliquid inde ſurripere conniterentur. Denique hoc ipſum corporis miraculum Deus ipſe ita multis, & apertis miraculis (quæ deinceps exponentur) honeſtauit, vt æquis, iniquiſque omnibus animi beati fecerit fidem. Atque hæc quidem, quæ de Franciſci commemorauimus corpore, adeo teſtata ſunt, vt tot habuerint teſtes, quot per eos dies Goæ fuerunt: hoc eſt Indiam propemodum vniuerſam. Ceterum ne forte tam inſigne Dei immortalis beneficium apud aliquem plus admirationis haberet quam fidei; humano pariter diuinoque conſilio factum, vt priuatis teſtimonijs accederent publica. Namque Ambroſius Ribera Inquiſitor, idemque Goani Epiſcopi Vicarius generalis cum tanti miraculi fama totã Indiam peruaſiſſet, eam rẽ pertinere ad munus ſuum ratus, vna cum peritiſſimis medicis ad Franciſci corpus prius quam ſepeliretur, inſpiciendum acceſsit, exploraturus an integrum incorruptumque penitus eſſet, quod ferebat fama. Is igitur perſpecta in præſentia corporis integritate fidem excedente, ac deinde eximia viri ſanctitate, Regis Luſitani iuſſu, inquirendo explorata, clariſsimum dedit teſtimonium veritati. Quod totidem verbis interponere hoc loco, operæ pretium viſum eſt.

Inquiſitoris & Vicarij teſtimoniũ de ſanctitate Xauerij.

Teſtificor ego D. Antonius Ribera Inquiſitor & Vicarius generalis idemq; adiutor Epiſcopi Goani atque Indici, nouem iam annos, quibus hiſce in locis verſor, Franciſcum Xauerium oppida, ac vicos Indiæ Malacæ, Maluci, Iaponiæ, & alia re-
„ motiſsima Barbarorum loca circumcurſaſſe con-
„ cionando, & Chriſtianæ fidei myſteria ac præce-
„ ptà tradendo, tum Luſitanis hominibus, tum ve-

ro ce-

ro cæteris gentibus ac nationibus: iiſdemque in „
locis maximum Ethnicorum numerum ad Chri- „
ſti conuertiſſe cultum: complura paſsim templa „
excitaſſe: eiuſque rei cauſa plurimis maximiſq. „
ærumnis ac laboribus ad extremum vſque ſpiritũ „
eſſe perfunctum. Eiuſdem porrò corpus Goam „
aduectum, ſolemnique exceptum pompa, ab vni „
uerſo clero ac ciuitate ad Collegium S. Pauli de- „
latum, ſepultumque. Verum quia rumor de eius
corporis integritate percrebuerat, cum videretur
ſupra vires naturæ, ac diuinum prorſus miracu-
lum, corpus tamdiu vita functum, quippe quod
menſes vndecim humatum fuiſſet, tres apud Si- „
nas, octo Malacæ, (vti Prorex Indiæ Alphonſus „
Noronia, & ego haud dubijs autoribus comperi- „
mus) ab omni tabe alienum, atque immune per- „
ſtare menſem iam ſextum decimum; rem vtique „
mihi pro meo munere cognoſcendam atque ex- „
plorandam exiſtimaui. Itaque templum vbi ia- „
cebat, adij, arcam aperiri iuſsi, facibus accenſis, „
vna circiter ante meridiem hora, Franciſci cor- „
pus inſpexi brachia crura vſque ad genua & co- „
xendices, & maximam corporis partem (vt ex a- „
pertis facilis eſſet detectis partibus coniectura) „
diu multumque tentaui, tractauiq; ac totum cor- „
pus integrũ inueni, omniſque plane tabis expers: „
atque inſuper omninò recens, carne ſolida, nati- „
uo ſucco & colore, vidi etiam in coxendice ſini- „
ſtra paulum ſupra genu, quaſi vulnus, vnde fruſtu „
lum carnis inſtar digiti abſciſſum erat. Itemque „
aliud vulnus in ventre, in quod ego ipſe digitis „
inſertis, nihil non integrum, atque incorruptum „
reperi, & ſine graui odore. Ad hæc os meum ori „
illius admoui, totamque faciem ſumma cum cura „
per- „

Eiuſdem teſtimonium de integritate corporis.

„ pertentaui, atque perſpexi. Quare hæc omnia ex-
„ plorata, vti à me cõperta erant, tabellionem meũ
„ litteris cõſignare iuſſi, & ipſe mea manu teſtimo
„ nium ſubſcripſi, & obſignaui. Kal. Decembris M.
„ D. L V I. Proregis quoque medicus nobilis, Do-
„ mini iuſſu, perſpecto Franciſci corpore, nihilo ob
„ ſcurius eius integritati tribuit teſtimoniũ, quod
eiuſmodi fuit. Teſtificor ego D. Coſmus Saraina
medicus Alphonſi Noroniæ Proregis Indiæ. Cũ
Franciſci Xauerij corpus Goã delatum foret, in-
ſpectum a me ac pertentatum, præcipue vero ven
» trẽ, quæ pars maxime obnoxia ſolet eſſe tabi: ibi-
» que reperta à me inteſtina integra prorſus, ſolida
» que; cum neque balſamo, neque oleo nec alia re
» vlla aduerſus tabem condita, illitaue eſſe conſta-
» ret. Inde cum me autore in plagam, quæ propter
» cor in ſiniſtro patebat Latere, quidam è Societate
» I E S V digitos immerſiſſet; aqua miſtus effluxit
» cruor, quem ego olfaciens haud quaquam graui-
» ter olere ſenſi. Crura quoque, & reliquas corporis
» partes integras comperi, carne adeo ſolida, atque
» natiua, vt medicorum opera illo modo conſerua-
» ri neutiquã poſſit. Quippe iam ferè ſeſquiannum
» id corpus uacabat animo, & prope annum totum
» iacuerat in ſepulcro. Hæc ego iuratus teſtificor
» pro eo, quod mihi datum eſt in hac re, negotio.
» Goæ X I V. Kal. Decembris M.D.LVI. Ceterum
humana teſtimonia diuinis cumulantur indicijs.
« Permulta enim per idem tempus miracula edidit
« diuina vis, ad teſtificãdam Frãciſci ſanctimoniã,
cæleſtemq; felicitatem. Ioannis Mẽdozæ nauis,
qua reuehebatur Xauerij corpus in Indiam, ma-
xima pericula diuinitus euaſit, maxime vero ad
Inſulam Ceilanum. Quippe vi aduerſæ tempeſta-

De corporis integritate eximij Medici teſtim.

tis, in medias coniecta ſyrtes, penitus hærebat; ac malo diffracto, abſciſſaque vndique ſalutis ſpe, certa cum vectorũ pernicie periclitabatur; cũ nautæ ac cæteri Xauerio, cuius corpus penes ſe habebant, inuocato, præſenté eius ſenſerunt opé apertis repente, ſuperfuſo mari, ſyrtibus, nauis periculó eximitur, vectoresq; omnes pariter conſeruantur, Franciſco ſecundũ Deum nautæ ſimul ac vectores tantũ beneficium debere ſe profitẽtur. Inde ad Baticalã Indiæ oppidum ubi uẽtum eſt, Maria Sarra regij procuratoris vxor, femina Luſitana ſatis honeſta, graui affecta iacebat morbo ea de Xauerij corpore certior fácta extẽplo eo ſe deuehi, deferriq; imperat, ſancti viri nõ minore fiducia, quã pietate opẽ implorans. Haud incaſſum miſſæ preces. protinus deprecatione Xauerij, diuinoq; munere cõualeſcit. & eadẽ mulier cinguli, quo præcinctus Franciſcus erat, fruſtulũ ſummis precibus expreſſum in argenteã incluſit thecam, eamq; ſuſpenſam è ceruice geſtauit, vel monumẽtum Frãciſci, vel morborũ remedium. Nec ſua illã pietas fruſtrata eſt. Paruum filiũ ſextũ iam menſem graui febri cõflictatum theca illa admota ſanauit. eundemq; deinde releuauit diutina oppreſſum apoplexia. Ancillæ item periculoſe parturiẽtis collo alligata ei præſtitit partum. Febrim quoque viro ægrotanti diſcuſſit: puſtuloſisque pueris duobus grauiter laborantibus puſtulas ac morbum abſterſit omnem. Hæc omnia ipſamet Procuratoris Baticalenſis coniux iurata narrauit. Goæ porrò ſatis conſtat, ægros plures Franciſci corporis contactu valetudinem recuperaſſe. In his ancillam inter parturiendum ex animatam ac morti

Franciſco mortuo inuocato tempeſtas ſedatur.

Aegra mulier Franciſ. corpus venerata ſanatur.

Xauerij cingulum multis & grauibus morbis medetur.

morti proximam (quippe fœtus materno in ventre extinctus, & in tranſuerſum iacens extrahi nulla nequibat arte) aliquot Franciſci capilllis, qui in theca religioſe aſſeruabantur, admotis, ſtatim præſenti periculo ereptam fœtu mortuo effuſo. Id eius dominus Antonius Saa iuratus teſtificatus eſt, qui etiam adiecit domi ſuæ mulierem indigenam partus difficultate iam deploratam, eadem reliquiaria theca admota, ſtatim fœtum incolumem enixam eſſe conſtat: alios item plures variis eiuſdem reliquijs varios depuliſſe morbos. Illud memorabile. Antonius Rodericus vir minime obſcurus, diutina pituita adeo captus erat oculis, vt ne eos quidem cerneret, quibuſcum cominus loqueretur, is damnata medicorum ſpe, quorum medicamenta fruſtra expertus fuerat, ad Xauerij ſepulcrum duci ſe iubet. Patres exorat, vt loculum aperiant, Franciſci manus oculis admouet ſuis, repente caligine excuſſa cernere incipit, breuique priſtinum recipit lumen oculorum. Id adeo ipſe iuratus expoſuit. Nec minus memorabile eſt quod contigit Balthaſari Dias Sacerdoti. Is angina fauces premente, nihil prorſus deglutire poterat. Itaque humana ope deſperata, vertit ſe ad diuinam: clauem loculi, vbi Franciſcus aſſeruatur, petit, attingit, ſanatur. adeoque repente pituita defluxit, vt clauis illa beneficio Xauerij, gutturis clauſtra aperuiſſe videretur. Cæterum illud longe clariſſimum. Ioanna femina primaria diuturno conflictata morbo, iamque morti proxima erat cum diu noctuque ad eius lectum domeſticis excubātibus Xauerij corpus delatum eſt Goam. Ergo ſimul feſto campanarum ſono, ſimul ſanctimoniæ, mira-

Vir nobilis Frācíſci manu oculis ſuis admota lumen recipit.

Loculi clauis pituitā depellit.

Primaria femina cupida viſendi Xauerij ex graui morbo conualeſcit.

miraculorumque eius fama excita mulier Chriſtophorum Pereriam virum ſuum aliosq. qui aderant, rogat etiam atq; etiam, vt ad Xauerij funus deferri ſe ſinant. negant illi ſine manifeſto mortis eius diſcrimine fieri poſſe, atque in eo obſtinato animo perſtant. Non tamen mulieris pietas incaſſum cecidit. ex eo tempore melius habere cœpit, magniſque indies virium incrementis haud multo poſt conualuit prorſus. adeo non ſolum tangendi, verumetiam uidendi cupido ipſa ægris ſaluti fuit. Certis etiam autoribus compertum, flagella ex funiculis, quibus Franciſcus ſe diuerberare ſolitus erat, a Neophyto quodam pie admodum aſſeruata, atque horum beneficio ſanitatem redditam nonnulis, aliaque multa ſane admirabilia perpetrata. Quocirca Frãciſci Xauerij nomen in India, totoq; Oriẽte & eſt & fuit magna apud omnes non gloria ſolum, ſed etiam veneratione, vulgoq; mortales eius tanquã communis patroni fidem, & patrocinium implorant. Itaque nautæ ac vectores quoties Sãcianum inſulam, vbi primum Xauerium humatum diximus, præteruehuntur, Franciſcum conſuerunt inuocare, velut ſanctum uirum in beatorum cætu collocatũ. Neq; verò Indiæ & Oriẽtis finibus Xauerij vis & fama ſe tenuit; Sed Oceanũ tranſgreſſa peruaſit in Europã. Ebora vrbs eſt Luſitaniæ, egregia in primis, ac nobilis, vbi collegiũ eſt Societatis IESV ab Hẽrico Card. qui deinde Rex fuit; exędificatũ, nec illius munificẽtia, nec amplitudine vrbis indignũ. Hic per id tẽpus quo nuntij de Xauerij obitu miraculiſq. allati ſunt (ut mihi uir haudquaquã uana fide narrauit talia ſcribẽti) primores patrũ duo Leo HẽricusColl. Rect. & Andr. Capreda

Frãciſci flagellum multis ſalutare.

Confeſſarius eximius, graui vrgebantur febre, quos admirabiliū Franciſci rerum fama ad ſpem recuperandæ ſanitatis erexit. Leo igitur Indicas litteras vbi felix Franciſci exceſſus, & illuſtre miraculis funus perſcribebatur, afferri ſibi recitariq; iuſſit. Quibus recitatis, extemplo quaſi diuino inſtinctus numine, & Xauerianæ virtutis admiratione excitatus, ſuper lectum vbi iacebat, cubito alleuat ſe, & manus oculoſque tendens in cœlum, pari pietate ac fiducia contra vim morbi; Franciſcum implorat, ne minus benignus in ſuos foret, quam fuiſſet in alienos. Nec vana ſpes, aut imploratio fuit; preces ſanitas excepit. Continuo Henricus febrim ſibi, quaſi diuina manu depulſam, vires præterea redditas ſenſit. Ergo gaudio exclamans, obortis lacrimis, ſuppliciter gratulatur Deo, Franciſcique vim prædicat, omnibus qui aderant ſtupore attonitis, Mox ſanus, ac valens exilit è lecto, & ad Capredam morbi ſocium lætus accurrit. Ille haud ignarus quam grauiter modo Leo ægrotaret, ſtupere ſcilicet, & quid tandem rei eſſet rogitare. Tum Leo tota re breuiter expoſita, non verbis magis quam rebus oſtendit, in ſui morbi depulſione quàm præſentem Xauerij expertus ſit opem; ſimulque monet, idem ipſe vt faciat, profecto ſimili in cauſa, par eiuſdem auxilium experturus. Haud mora, paret ille, excitat fiduciam; Xauerium inuocat. Nec ſpe fruſtratur ſua. Ipſe quoque citius omnium expectatione, febri liberatur. Ita gemino miraculo ſociorum duplicata lætitia, & Franciſci ſanctimonia clarius comprobata. Horum, quos nominauimus, Leo Henricus hodieque ſuperſtes eſt in Luſitania, expertæ Xauerij

Franciſci inuocatio duos Patres e Societate ſanat in Europa.

vir-

virtutis teſtis luculentus. Quæ deinde fama cum emanaſſet, plures non modo è Societate verum etiam alieni homines Franciſci virtutem mirari, ſanctitatemq; venerari cœperunt. Pariſijs (vt minora omittamus) ſupereſt vir quidam honeſtus, ac pius non minus probitate, quam ætate venerabilis. Is ita commemorat, ſe cumprimum allatum ſit de obitu Franciſci Xauerij, quem fama tantum & auditione cognouiſſet, mire ad illius venerationem excitatum. Itaque cum per id tempus vxor ſua ex labore partus iaceret moribunda, deſperata à medicis ualetudine, quædam illi de Xauerij ſanctimonia, ac virtute narraſſe: ac magnopere ſuaſiſſe, vt ſancti viri imploraret auxilium, haud dubie affuturum. Paruiſſe illam impēſi momenti viro. Ne multa. Implorata Xauerij ope, coniugem incolumem facili felicique partu enixam eſſe fœtum. Sic matrem ſimul ac prolē Xauerij deprecatione a præſenti periculo vindicatam. Nec vero natale Franciſci ſolum eximiam alumni ſui ſanctitatem eodem tempore ignorauit. Compertum eſt domeſticis prodigijs præſignificatam eius mortem eodem loco, ubi acceperat vitam. In Xaueria villa (quæ Franciſci incunabula fuiſſe diximus) Chriſti crucifixi effigies religioſiſſima, & illis locis antiquiſſima viſitur. hic prodigium fuit viſu euentuque mirabile. Conſtat ligneum hoc quod dixi Chriſti ſimulacrum, eo ipſo anno, quo Xauerius extinctus eſt ferijs ſextis deinceps omnibus per annum totum ſudaſſe ſanguine: Sudandi autem initium feria item ſexta, feciſſe. Quod homines ſic ſunt interpretati perinde quaſi Franciſci (qui crucis mortificationem iugiter in ſuo corpore portaue-

Pariſiis imploratus fœmina moribunda partum facilē prabet.

Chriſti effigies crucifixi in Xaueria villa ſudat ſanguine.

rat,) mortē poſt maximos diutinos labores Chriſti cauſa exſudatos portenderet.

Studium orationis. Caput VII.

RES admirabiles, quæ vti demonſtrauimus, partim diuina ui patratæ ſunt a Xauerio, partim ei diuinitus contigere, teſtimonia quædã fuerunt, atque indicia eximiarum virtutum atque donorum, quę in eius animum diuina bonitas plena (vt dicitur) congeſſerat manu. Neque enim miraculis, quam cœleſtibus virtutibus inſignior fuit. Ex quo numero aliquot a nobis (quæ etſi ſedulo ab illo occultatæ, tamen ſua ſponte foras eminebant) in vulgus edentur. Eoque libentius hæc quam ſuperiora perſequar, quod ſanctimoniæ ſint non indicia ſolum, ſed etiam exempla quippe cum illa in admirationem tantum hæc etiam in imitationem cadant. Atque vt ab ea virtute initium capiamus, quæ caput eſt ac fons aliarum; orationis, contemplationis, meditationiſque ſtudium in illo eximium extitit. etſi enim mentem in Dei diuinarumque rerum cognitione defixam perpetuo habebat, ſtatum tamen ac certum quotidie ſeponebat tempus, quod ereptum negotijs tribueret meditationi rerum cœleſtium. Maxime vero in CHRISTI vitę mortiſque meditatione acquieſcebat; ſatis gnarus ibi eximia omnis exẽpli documenta in illuſtri poſita monumento intueri atque imitari licere. Hoc meditationis genus maxime ſalubre, ac frugiferum. præcipuum vtique exemplar Chriſtianę vitę, & ingens inuitamentum diuinę caritatis impenſe & complectebatur ipſe, & alijs commendabat. Quo in negotio

Chriſti uita mortiſq. meditatio.

gotio

gotio haud maiore mentis ardore verſabatur, quam animi conſtantia. Id adeo non alias magis intellectum eſt, quam cum daret operam valetudinarijs. Etenim cum aſsiduę occupationes nullam ei diurni temporis partem ad orandum vacuam relinquerent, orationis magis, quam ſomni memor, nocturnæ corporis quieti detrahebat horas ſemper aliquot, ne animus cœleſti illa, optatiſsimaque fraudaretur requie: adeo eius mentem diuini dulcedo colloquij cœperat. Binas ferme, cum plurimum, ternas ſomno horas tribuebat, ſed ita ut ne ſomnus quidem uacaret oratione. Sæpius enim per ſomnũ emittebat eiuſmodi uoces; O IESV bone, o Creator mi, aliaſq; conſimiles: orare illum nõ dormire crederes. Cõſtat orandi morẽ ab eo ne in ſummis quidẽ Comorini Promõtorij occupationibus intermiſsũ, quippe cum meditãdi occupationẽ præcipuã duceret. Meliaporæ quoq; ad ædẽ S. Thomæ cũ diuerſaretur (ut ſupra docuimus) de nocte ſurgens itabat in tẽplum, nec ullis aut hominũ ſermonibus, aut plagis, ac turbis Dæmonum a diuino colloquio deterreri potuit. Sæpe etiãibidẽ totas pene noctes extraxit precibus. Malacę uerò cum in cubiculo è ſtoreis habitaret, quidã ſanctitatis eius opinione ſuadente, ex inſidiis per ſtorearũ rimas (vt ipſi poſtea narrarunt) quid tandẽ rerum noctu Frãciſcus ageret, obſeruarunt ſæpius, ac ſemper eum uiderũt, cum, nixus genibus ante Chriſti Crucifixi imaginẽ iã ad multã oraſſet noctẽ, uegeto tamen animo, ac corpore perſeuerare, donec ingruẽte ſomno, naturę neceſsitati pauliſper cedens humi procũberet. Inde in ſaxum inſtar ceruicalis recũbentẽ fracta diurno nocturnoq. labore mẽbra re-

Nocturna oratio.

ficere parumper : ſentires illum ſomno vti pro medicamento, & inquiete capienda, nihil minus amare quam quietem. Ceterum haud dubius quin Deus in ſacris locis. vbi ſanctius colitur, benignius audiret orantes; vbi copia erat, haud paulo libentius in ſacris orabat ædibus.

Quoties copia erat, orabat in templo.

Quocirca vbicunque res ferret, cubiculum ſibi quærebat proximum templo, eo ſe de nocte clã ſupplicandi cauſa recepturus. Obſeruatum eſt Malacæ a ſocijs eum fere in ſacrario, quaſi alterum Samuelem, humi cubitare ſolitum : intempeſta inde nocte in templum obrepere, & ante aram maximam, ſacroſanctamque Euchariſtiam ſubmiſſis genibus orare: cruribus autem defatigatis, ſuper aræ gradus proiectum, aut manibus innixum perſeuerare in negotio. donec aut ſomni neceſſitas, aut auroræ lux ſuperueniret. Quod ſi facultas templi deeſſet, non tamen ſtudium deerat orandi. Sacerdos quidam Xauerij hoſpes narrabat ſæpe illum ab ſe repertum domi ſuæ, multa iam nocte ſupplicantem, & (ſiue quod aptior locus non eſſet, ſiue quod fractis iam genibus niti vltra nequiret) ſediculæ ſubnixum precibus inſiſtentem. Malacenſium porro nonnulli ciues honeſti commemorarunt, Franciſcum ſæpenumero cum ipſis ſumma affabilitate ſermonis verſantem, ſenſim ſe clam omnibus, ſubduxiſſe de circulo; inde cum ab eis diu multumque requiſitus foret, in ſylua aliqua aut ſolitudine ſuppliciter orantem, aut corpus ſuum verberantem eſſe deprænhenſum : ita ne moleſti interpellatores interuenirent, re penitus diſſimulata, relictum. Nec terra quam mari conſtantior Xauerij pietas in orando fuit. Eius rei

In ſolitudinem ſecedit orandi gratia.

indi-

inditia ita multa enituerunt in eius nauigationibus à nobis expoſitis, vt exemplorum conquirendorum labor nonſuperuacaneus tantum futurus ſit, ſed etiam moleſtus. Quippe in diſſimillimis etiam locis ac negotijs ſemper ſui ſimilis vitam omnem vno quaſi tenore traduxit. Illud tamen quod maris proprium fuit, reticendum non eſt. Conſtat eum in naui ex media ferme nocte ad lucem vſque in oratione pernoctare ſolitum, & in medijs tempeſtatibus, ſummiſque periculis æquiſsimo animo Deum orare. Itaque perſæpe nautas perinde ac vectores ſuam nauiſque ſalutem Franciſci precibus acceptam retuliſſe. Erat Xauerij oratio ardens ſemper & accenſa, plerumque cæleſtibus quoque gaudijs affluens. id quod plurimis ac maximis argumentis declaratum eſt. Atque, vt omittam eximias illas in Comarinenſibus, & Mauricis laboribus diuinitus hauſtas voluptates, de quibus ſuis locis diximus. Obſeruarunt eum ſæpe Goæ Patres quidam intempeſta nocte, fixo in cœlũ oculorum obtutu, in hortis domeſticis inambulantem, totumque ex Dei cogitatione, atque amore pendentem: vt non ambigeres eius animum a ſenſibus abſtractum eminere foras. Inde ad ſe cum rediſſet. tunica de more ab æſtuanti pectore manibus diducta, hanc identidem vocem iterantem exaudierunt, Sat eſt Domine, ſat eſt, eo vocis ſono, qui facile oſtenderet tantam vim eſſe ſuperfundentis ſe lætitiæ cæleſtis, quantam capere vix poſſet mortalitas. Goa quoque in cœtu Patrum comiter agentem ſæpe immenſa quædam animi lætitia ſubterfugere hominum cogebat oculos. quod tantum

Oratio in naui.

Oratio ardens.

Tunicam diducit a pectore ui orationis æstuante.

gaudiorum diſsimulare haud quaquam valeret. *Vultus ar-dor. ac ſpe-cies.* Quanquam in negotijs etiam humanis ita diuina quędã in eo elucebat ſpecies, vt qui cum illo verſabantur. Veneratione capti oculos vultũq; quaſi alterius Moſis, nequirent aduerſum intueri. Deniqne in Meacenſi itinere ſane aſpero impeditoque (vti antea diximus) cum iucundiſsime diuina meditans animum in Deo defixum abduxiſſet à corpore, crura ac pedes ſtirpibus, lapidibuſq. offenſans, ſine vllo lacerabat ſenſu; tantiſq; incedebat lætitijs, vt beatorum gaudia præcipere, nõ ſolum uitã meditari videretur. Et ſane miraculi inſtar eſt, tantã in illo contemplationis cum actione *Sũma actionis cum contemplatione coniunctio.* cõiunctionẽ eſſe potuiſſe. Quippe fidem excedit, quod de illo accepimus, hominem ingentibus negotijs, quotidianis itineribus, difficillimis nauigationibus perpetuo implicatum, eundemque in vitę conſuetudine comem, ac iucundum, tam eximio diuinæ contemplationis dono fuiſſe præditum; tãto ſancti ſpiritus cæleſtiſque fluminis impetu lætificatum. Verum enimuero diuinus ille vir vbicumq. eſſet, quicquid ageret, ſecum ſemper, & cum Deo habitabat. Itaq, ex ipſis negotijs cœtuq. hominum, vſq; eo vegeta, & erecta eius mens veniebat ad meditandum, vt ſtatim in iucundiſsimam cæleſtis ſponſi conſuetudinem penitus ſeſe daret, immergeretq;. Crederes eum in ſumma ſolitudine vitã degere. adeo in maximis etiam negotiis & congreſsibus hominum, fixum ac locatum animum habeat in Deo. Haud multo *Officium diuinum recitat ſumma præparatione & intentione animi.* minor in oratione vocali, quæ dicitur, pſalmiſq, & hymnis recitandis, vel pietatis ſenſus, vel ſedulitas in illo fuit. Antiquiſsimum quippe habebat diuinum officium, horaſque canonicas diligenter

ter ſimul ac pie recitare. Initio igitur Eccleſiaſticum audiens monentem: Ante oratio- Eccl.c. 18.
nem prępara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum, intentiore cura comparabat ſeſe. Namque ad mentis attentionem ac pietatem vehementius accendendam, hymno, Veni creator, ante ſingulas horas pronuntiato, haud ſegniter ſancti ſpiritus expoſcebat opem. Quem quidem ille hymnum tãto ſemper pronuntiabat ardore, vt ei cor e pectore exilire, animuſque deficere videretur. Et ſatis conſtat per ſæpe eum hominum interuẽtu alloquioque vt fit, interpellatum, eundem illum a principio iteraſſe hymnum, tam intento animo, quam ſi nemo interueniſſet. Inſignem vero eius in hoc genere religionem fecit illorum licentia temporum. Nuper nouum ternarum lectionum Breuiarium (Sanctę Crucis dicebatur) *Breuiarum*
occupatorum hominum leuamen editum erat, *longius tra-*
eiuſque vſus Franciſco propter occupationes ab *fert breuiori*
initio conceſſus. Ille tamen quamuis ingentibus curis negotiiſque diſtentus, nuuquam permiſſa vti voluit licentia: vetusque Breuiarium nouenarum lectionum haud paullo longiusperpetuo recitauit, vt qui iucundiſſime cum Deo ageret, cum eodem quam diutiſſime colloqueretur. Super cętera in ſacro faciendo, pie *Ardor Xa-*
tatis ardor in illo pręcipuus eminebat, vtique *uerii in ſa-*
cum ad conſecrandam euchariſtiam, ſumendamque vẽtum erat. *cro faciẽdo.*
Tum enim manantibus gaudio lacrimis, ora complebat ſinumq; Nec defuerunt qui cõfirmarent eum dum rem diuinam faceret, ſublatum paullum à terra, ſublimemq; ab ſe viſum.

ſum. In miſſæ porrò ſacrificio conuerſionem ethnicorum præcipue à Chriſto Domino per eius mortem illorum cauſa obitam, enixe petere conſuerat. Ad eam rem quoque precationem ab ſe compoſitam frequenter adhibebat. Ea erat eiuſmodi. Aeterne rerum omnium effector Deus, memento abs te animas infidelium procreatas, eaſque ad imaginem & ſimilitudinem tuam conditas. Ecce Domine in opprobrium tuum his

Oratio Xauerij pro cõuerſione infidelium.

» ipſis infernus impletur; Memento IESVM fi-
» lium tuum pro illorum ſalute atrociſsimam ſub-
» ijſſe necem. Noli quæſo Domine vltra permit-
» tere, vt filius tuus ab infidelibus contemnatur;
» ſed precibus Sanctorum virorum, & Eccleſiæ,
» ſanctiſsimæ filii tui ſponſæ placatus; recordare
» miſericordiæ tuæ, & oblitus Idololatriæ & infi-
» delitatis eorum, effice, vt ipſi quoque agnoſcant
» aliquando, quem miſiſti Dominum IESVM
» CHRISTVM. qui eſt ſalus, vita, & reſur-
» rectio noſtra, per quem ſaluati, ac liberati ſu-
» mus, cui ſit gloria per infinita ſæcula ſæculorum.

Amen. Sub ſacrum porrò gratijs Deo rite actis, ſolemne illi erat, certam pro mortuis recitare precationem, vt etiam cum pro viuis faceret, ſubleuaret animas mortuorum. Egregia verò pietate in ſanctiſsimam Trinitatem fuit quippe ſolitus eam, ſumma religione, & colere & appellare. Chriſtum humanæ ſalutis autorem vnicè diligebat, B. Mariæ Dei parenti, benigniſſimæque hominum patronæ maxime addictus erat. Itaque moribundus ſacroſanctæ Trinitatis, IESV Chriſti, B. Mariæ, vſu magiſtro, identidem expoſcebat opem, vt quorum cum eximia veneratione vixerat eorum crebra cum imploratione moreretur.

Sub miſſam oratio pro mortuis.

Eius pietas in S. Trinitatem & B. Virg.

-tur. Secundum hos, Archangelum Michaelem cæleſtium principem, ac propugnatorem Eccleſiæ egregio colebat ſtudio. Inde beatorum omnium, ac fidelium cætum, Chriſtique ſponſam Eccleſiã, cuius auxilium ſæpius implorabat. Angelum quoque cuſtodem ſuum, itemque Archangelos locorum, vbi verſaretur, aut quo tenderet, Præſides frequenter in ſuis conatibus, ærumnis, periculis inuocabat. Nec raro puerorum catechiſmum diſcentium precibus iuuari ſe volebat, ſatis fidẽs baptiſmalem illorum integritatem, Deo eſſe acceptiſſimam.

Pietas eius in Archãg. Michaelẽ.

Cordis munditics, & caſtimonia. Cap. VII.

HANC Franciſci excellentem in orando pietatem par animi mundities acuebat ad videndum Deum. Id adeo declarat talis munditiæ index innocentia vitæ, multorum eius familiarium teſtimonio comprobata. Hi quippe profeſsi ſunt nihil ſe vnquam in illo deprehendiſſe, quod cuiuſquam oculos aut animum offenderet. Illud quoque indicio eſt, quod & ſæpius in die diligentius conſcientiam excutiebat ſuam, & cæteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, in eo perfectę vitæ cardinem verti ratus. Sacramento verò confeſsionis vbi ſacerdotis copia erat, vtebatur quotidie. Animi porro ſanctitatem perpetua corporis ſanctitas honeſtauit. Satis conſtat ab eo virginalem pudicitiæ florem ad extremum vſque ſpiritum cuſtoditum. Id & Meliaporæ Vicarius ex ſermone cum Franciſco ibidem habito ſe comperiſſe liquido confirmauit, & alii eius cõfeſsiones excipere ſoliti ſe perſpexiſſe teſtati.

Sæpius in die conſcientiã excutit.

Solitus confiteri quotidie.

Virginalis pudicitia.

Inſi-

Inſignis profectò in illo amor caſtimoniæ, inſigne odium libidinis fuit, adeo vt vel minimas huius generis labeculas exoſus, ipſum horreret libidinis nomen. Quod vel ex eo quod ſubijciam, exiſtimari licebit. Olyſſippone profectionis Indicæ diem opperiens, cum Simone Roderico in eodem diuerſabatur cubiculo. Ibi intempeſta nocte, repente excitatur e ſomno, adeo commotus vt è naribus magnam vim cruoris profunderet. Eius deinde rei cauſam Simonē rogitantem obſtinato ſilentio cælauit, quādiu in Luſitania fuit. Ad vltimum vbi ſoluendi aduenit tēpus, ſub digreſſum in nauis angulum cum eo ſeceſsit, & ſine arbitris, nunc demum, inquit, tempus eſt enuntiandi, quod toties ex me Simon fruſtra es ſciſcitatus. quippe hoc vltimū (vt arbitror) ſum te in hac vita viſurus, ſcito igitur illa nocte impuram ſpeciem per ſomnium mihi oblatā: ſummaq; vi repellere conanti tantā illam copiā ſanguinis erupiſſe. Hiſce ſignis humanisq; teſtimonijs diuinum indiciū ac teſtimoniū, extincti corporis acceſſit integritas. Quod eximium Dei beneficium inter alia egregiæ Virginali caſtimoniæ conceſſum accepimus. Ceterum Franciſcus, vt tantum cuſtodiret theſaurum, non caſtior fuit, quam cautior. Etſi enim vir ſanctiſſimus cæleſtium rerum contēplationi maxime deditus excellentisq; temperantiæ armis tectus, nullo negotio tela nequiſſimi ignea extingueret; tamen adeo timidus in hoc genere, & cautus erat, vti ſi maxime obnoxius eſſet libidini. Nunquam cum femina vlla niſi luce palam, & adhibitis arbitris de rebus vtique neceſſariis collocutus eſt, ratus mulieres fermè adiri minore emolumento, quam periculo.

Horror impurarum cogitationum.

Cautio in pudicitia ſeruanda.

Epheſ. 6.

Mor-

Mortificationis, & Euangelicæ paupertatis ſtudium. Cap. IX.

VITAE quoque aſperitas, integritatis cuſtos, in Xauerio eximia fuit. Namque & ad edomandá laſciuientem ætatem (vt antea dictũ eſt) nudos artus funiculis ſępe ac diu conſtrictos habuit, cum acri ſenſu doloris; & in omni vita tũ frequentibus ieiunijs, tũ crebris verberationibus corpus afflictauit ſuum. Victus tenuis ſemper, ac parabilis, iſq; aut precario quæſitus, aut eleemoſynæ nomine vltro delatus. Ceterum foris apud alienos cænans Chriſto autore promiſcue comedebat quæcunq; apponebantur, ita nec moleſtus erat hoſpitibus; & ſingularem illam ſuam abſtinentiam occultans, deinde hoſpitalis menſæ lautitiã priuata victus duritie vindicabat, cibi, potionisque modus naturali deſiderio finitus, non voluptate. Mos illi erat ſemel dumtaxat in die cibum, & vnius ferme generis capere, qui non tam delectaret palatum, quam ſuſtineret naturam. Cibus quemcunque occupatus paraſſet, ſatiabat. Carnem ac vinum raro admodum guſtabat niſi apud conuiuas, hoſpitesq; ne pane quidem ipſo (etiamſi ſuppeteret) explebat famem. In Meacenſi itinere ſane longo impeditoque oryza aſſa perpetuo vixit. Quamdiu autem in Iaponia verſatus eſt, adeo inſulis Iaponum cibis, inſolitaque frugalitate aſſueuit, vt Goam deinde reuerſus noſtratium priſtinorumque ciborum guſtum haberet nullum. Vino multos abſtinuit annos, quoad affecta ætas & laboribus attenuata valetudo ſubegit adhibere paullũ vini bene diluti.

Victus tenuitas.

Cibum ſumit ſemel in die.

Vino abſtinuit.

Itaque

Itaque cum ad eum in Comorinenſi promontorio verſantem Alphoſus Soſa Indiæ Prætor duos uini cados dono miſiſſet; id ipſum uinum Xauerius inguſtatum diſpertiuit pauperibus. Iam lectuli mollitiem ita non amabat, vt quicunque locus ad cubandum aptus uideretur, illi eſſet pro lectulo. Itaque ei ſæpiſſime humus (quod in Promontorio Comorino, in Maluco, in Iaponia ſolemne fuit) nuda, inquam, humus cubile præbuit. In naui aut aſſeres aut anchorarii funis uolumina ſtratum dederunt. Si qua lectuli eſſet facultas, eam ferme omittebat, ægrotis ſuapte ſpõte concedens. Atque etiam in ora Comorinenſi ut liberius cubaret humi, culcitram cum ceruicali ad ſe ab Indiæ Prætore miſsã donauit ægrotis. Terreſtria itinera, quanquam ſæpe eſſet equi copia, fere confecit pedes, idque etiam in Iaponia, ubi paſsim cum ſaxis, niue, glacie, torrentibus erat luctandum. Verum nihil antiquius illi fuit, quam ut cupiditates, motusque animi abhorrentes à ratione atque honeſtate, quam maxime frangeret: ſeque ipſum (quod difficillimum ac pulcherrimum victoriæ genus eſt) omnibus in rebus penitus vinceret. Argumento eſt quod Venetiis ualetudinario inſanabilium inſeruiens (ut ſupra oſtendimus) in ulceroſo homine à quo animus abhorreret, in perpetuum ſe ipſe uicit. Socios autem identidem admonebat, vt ſemet paruis in rebus vincere aſſueſcerent, ita demum magnorum certaminum fore uictores. Itaque ipſe hanc quam aliis præcipiebat rationem ſecutus, omnes animi motus & affectus domitos compreſſosque in ſua ditione habuit. Hinc illa perpetua mentis tranquillitas, & idem ſemper uultus.

Humi cubitabat.

Mortificatio animi ſuique victoria.

Idem ſemper vultus.

Quod

Quod ſi quando uitium aliquod, aut delictum grauiter incuſandum erat, ſeueritatem uelut repræhenſionis aculeum ita ſumebat, ut ſub obiurgationem quaſi perſona depoſita, ad priſtinam comitatem ac facilitatem rediret. Verum illi animi moderatio afflictatione corporis potior erat. Prauos quippe atque impotentes animi motus maxime domandos ratus, eo referēdam eſſe cenſebat corporis vexationem, ut externa mortificatio interiorē iuuaret. Quocirca ea maxime mortificationum genera probabat, quibus interiores ſenſus perſtringerentur, acueretur uirtus, pietaſque Iræ perinde potens fuit, quaſi neſciret iraſci. *Ira potens.*

Eximia eius manſuetudo cum ſæpe alibi, tum uerò Malacæ ſpectaculo fuit, ubi cum inſana Præfecti urbis inſolentia certauit. Nam cum ille Sinenſi legatione per ſummam iniuriam intercepta (ut ante docuimus) impudenter æque, & obſtinate egregios Franciſci conatus Euangeliique impediret curſum, tanta Xauerii extitit lenitas, ut demum temerario homini, ac ueſano Pontificalis excommunicationis fulmen intentans, Nuntius Apoſtolicus ſupplicem Epiſcopi Vicarium ad eum ſæpius allegarit. Crederes Franciſcum non accepiſſe iniuriam, ſed feciſſe, & uulnus deprecari potius, quam minari. In grauiſsimis uero contumeliis, ærumnis, & uexationibus nunquā de quopiam querebatur, ſed pro uexatoribus ſuis *Orat pro inimicis.* orabat numen, ut eos miſericordia potius exciperet quam diuinæ reſeruaret iuſtitiæ. Itaque illo ipſo tempore a Malacenſis Præfecti emiſſarijs ultro omni contumeliarum genere appetitus, pro importuniſſimo homine quotidie fecit ſacrum, ne qui ſemel ruere cæperat, interiret. Haud minor

nor emicuit in eo voluntariæ paupertatis amor, quam animi moderatio. Nam diu multumque meditatus egeſtatem Chriſti qui propter nos egenus factus eſt, cum eſſet diues, euangelicam paupertatem vnice dilexit. vtique cum quotidie magis eum vſus doceret, quam opulenta foret eiuſmodi paupertas, quæ animum anxijs curis ſolutum ac liberum cæleſtibus affatim ditaret bonis, efficeretque vt nihil habenti nihil deeſſet. Quocirca ferè etiam in Goano Collegio, vbi vltro omnia ſuppetebant, mendicato victitauit cibo, nec terra ſolum ſed etiā mari ſine viatico & cōmeatu iter fecit, Eximiæq; illius paupertatis exēpla tota illius ſuppeditat vita. Atque vt minus illuſtria ſileantur, ſubeat animum memoria profectionis Indicę ex Luſitania, cū magiſtratibus regiis, Regis imperio etiā atque etiam inſtantibus, prętor centonem aduerſus Bonæ ſpei promontorium antarcticis frigoribus infame, paucosq; neceſſarios libellos, accepit nihil. In ipſa vero naui nullis neq; primariorum hominum, nec Prætoris ipſius precibus deduci a precario victu, veſtituque potuit. Quippe non ſolum alimēta ſed etiam calceos, indūſia, cęteraque neceſſaria a militibus claſſiarijs Chriſti nomine mendicare, quam à Prętore, Prętoriſue comitibus vltro oblata accipere malebat. tanta erat dulcedo euangelicę paupertatis. Indico itineri haud abſimilis fuit Comorinenſis profectio, ſolis ocreis contenta. Ceterum veſtitu erat Franciſcus cultuque corporis vulgari. Pannoſus ex Vrbe in Luſitaniam, atque inde in Indiam perrexit. In India honeſto veſtitù, qui offerebatur, repudiato, cannabinam ad-

Paupertatis Euangelicæ ſtudium.

ama-

amauit tunicam ſine pallio, veritus ne ſplendo rem habitus (vt fit) aliqua animi elatio ſequeretur. Summa Iaponiæ frigora, quanquam ſæpe algens ac tremens, conſueta in tunica tolerauit. Ex Iaponia porrò cum egregijs paupertatis inſignibus pileo obſoleto, ſubucula detrita; tunica lacera, varijſque temere aſſutis pannis deformata, de luxu quodammodo triumphans reuertit Goā. Quam libenter autem paupertatis incommoda ſubierit, quantopere in omnium rerum anguſtijs tanquam in cæleſtibus delitijs, geſtire ſit ſolitus, facile intelligi poteſt ex clauſula eius epiſtolæ, quam ex Maurica miſit ad ſocios Romanos. Vbi regionem illam deſcribens cum omnibus eam victus, vitæq; commodis carere dixiſſet, affirmat, nunquam alias maiores, ac liquidiores diuinitus ſe habuiſſe voluptates. In litteris quoque, quas ad Goanos ſocios ex Iaponia miſit. Quæſo uos (inquit) fratres chariſſimi vt me in agendis Deo „ gratijs pro tanto beneficio adiuuetis. Iam ſingula „ ri Dei munere Iaponiam peruenimus, vbi ſumma „ eſt rerum omnium inopia. quod equidem in ma „ ximis diuinæ prouidentiæ beneficijs numero. „ Namque alijs in locis ciborum commodorumq; „ copia plerumque homines inuitat ad effrenatas „ corporum cupiditates explendas, Itaque & eo- „ rum animi euangelicæ paupertatis expertes cæle „ ſtium donorum delitiarumque inopia laborant, „ & ſæpe etiam corpora morbis alijſque incommo „ dis afflicta, haud leues breueſue intemperantiæ „ luunt pœnas.

Obedientia. Cap. X.

NEC ſe cæterarum rerum facultate magis, quam ſua libertate arbitrioque abdicauerat, in quo ſumma obedientiæ laus cernitur. Quę virtus præcipuum Societatis IESV decus in Franciſco inde vſque ab initio, maxime enituit, cum ab Ignatio miſſus in Iodiam eſt. Satis conſtabat nauigationem Indicam non minus periculoſam eſſe quam longinquam. Et Societas qualiſcunque erat, tum non imperio Ignatij, ſed auctoritate adminiſtrabatur: Franciſcus tamen omniū præterquā obedientię immemor propriùs etiam paruit, quam iubebatur. nullaq; interpoſita mora, in poſterum diem ad iter pene infinitum parauit ſe: vt ſummæ illi in obſequendo alacritati Deus ultimas orientis oras aperuiſſe videatur. In Luſitania porrò Indiaque incredibile dictu eſt, quā libenti, prolixoque animo exſequeretur quæcunque illi per litteras præcepiſſet Ignatius. Itaque homini cuncta ad obedientiæ normam exigenti adeo ſatisfecit, vt non alius obſequij laude clarior fuerit, dignus prorſus tali magiſtro diſcipulus. Franciſcus quippe tantum tribuebat Ignatij ſanctimoniæ, vt eum tāquam cæleſtē diuinumq. virum ſuſpiceret: Quocirca illum in ſermone, illum in litteris nominans ſemper aut benedictum appellabat, aut ſanctum. In reliquiaria quoq. theca quam ſuſpenſam geſtabat e collo, Ignatij nomen ipſius manuſcriptum (abſciderat enim eius epiſtolæ ſubſcriptionē) vna cum ſacris reliquijs, ſuæque profeſſionis formula incluſerat. Socijs autem præcipiens adijcere ſolitus erat, hoc vobis

Ignatio quātum tribuerit.

pro

pro veſtra reuerentia obedientiaque aduerſus ſanctum patrem noſtrum Ignatium, præcipio. Haud minus fiduciæ Ignatio erat in modeſtia obſequioque Franciſci. Eius rei vel illud certiſſimum indicium fuit, quod res quamuis arduas ſane fidẽter ei imperabat, haud dubius quin exſequendum foret, quicquid imperaſſet Xauerio. Proinde prouidens velocem fore depoſitionem tabernaculi ſui, cum Franciſcum præcipuum Societatis columen Romam reuocandum cenſuiſſet, epiſtolam ad eum ita ſcripſit vt vna littera. I. rem deſignaret omnem. Significabat ſcilicet adeo ſe Franciſi obedientiæ confidere, vt nõ dubitaret, quin Romam, vel ex vltimis terris, & ex medio Euangelij curſu reuocanti, etiam nulla talis itineris cauſa demonſtrata; obtemperaturus eſſet, una dumtaxat littera, qua ire iuberetur, inuitatus. *Ignatij opinio de Xauerij obedientia.*

Neque ſua Ignatium de Franciſci obedientia opinio feſelliſſet: omnino enim illud, I, eius perpuliſſet animum, vt eueſtigio ab vltimo fere Oriente in Europam iret, niſi ante Ignatij litteras perlatas, ille iam ad ſuorum laborum præmia abijſſet in cœlum Franciſcus porrò, vt ipſe in omni vita obſequendi ſtudio præſtitit, ita ſocijs omnibus huius virtutis primam voluit eſſe curam. Ergo illos ſubinde & coram & per litteras admonens inculcabat, ſine uera germanaque obedientia, hoc eſt prompta, atque hilari, verum germanumque Societatis alumnum, ac filium eſſe neminem. quòd ea virtute vacuus cum animi lætitia, fructuq; in Societate perſeuerare non poſſit, Præcipiebat igitur ſocijs vt ex animo obſequentes totos ſe ad arbitrium Præpoſitorum Societatis Eccleſiæque ſingerent, ad eorum nõ modo imperium, ſed etiam *Obedientia commendatio.*

nutum intenti. Longe enim tutius eſſe regi quam regere, & parere quam imperare. Quocirca Pauli Goani Collegij Rectorem quem Iacobo Borbano è Franciſcana familia eiuſdem Collegij curatori parere iuſſerat, ad obſequendi ſtudium incitans, ad eum ſcripſit ſe quidem, ſi ipſius eſſet loco, nihil antiquius habiturum quam vt obtemperaret imperanti. Quippe nõ aliam eſſe certiorem tutioremque rationem, recta ac ſine errore, quò intendas perueniendi, quam peritum itineris ſequi ducem: contraque nihil periculoſius, quã ſuo arbitratu viuere, eorũ qui præſunt, præcepta ſpernẽtem. Erga Epiſcopos uero eorumq; Vicarios ueneratione iuxta & obſequio inſignis fuit. Nam diuinum in eis numen uenerans ex illorum autoritate ſua munia obire geſtiebat. eiſdemq. prorſus omnibus in rebus dicto audiens erat. Idemque ceteros è Societate facere iubebat, a noſtris hominibus obedientiæ in Præpoſitos Eccleſiaſticos prodendum exẽplum dictitans. Omnino cuicunquè diſciplina Societatis quæ obedientia maxime continetur, cordi non eſſet, hunc à Societate cenſebat alienum, nec expectãdum putabat dum grauius aliquid cõtra Societatis exiſtimationem committeret, quem (vti principia ſe dabant) commiſſurum aliquando prouideret, Proinde incolumi Societatis dignitate, miſsionem repræſentabat, vt & ille amãdatus, quod facturus erat faceret citius, & cæteri illius exemplo fierent in eodem genere cautiores. Eandem obediẽtiam aduerſus Præpoſitos Eccleſiaſticos exigebat a ſocijs, vt non conciones haberent ad populum, non Societatis munera obirent, niſi facta ab Epiſcopo aut Vicario poteſtate, neue committerent vt

Obedientia Xauerij erga Epiſcopos, eorumq; Vicarios.

Obedientia aduerſus præpoſitos Eccleſiaſticos.

Præpoſiti Eccleſiaſtici talibus miniſterijs iure offenderentur, neue unquam ab illis, quamuis iuſta cauſa oblata, ſeſe abalienarent. Quod ſi quando contra accidiſſet, ſane grauiter ferebat: Itaque cum duo Vicarij de Patribus duobus, qui apud eos erant, cum Franciſco quæſti eſſent per litteras, protinus ad illos ſcripſit, vt extemplo Vicarios adirent, & dexteram eorum ſuppliciter exoſculati peterent veniam, atque in poſterum ſummam obſeruantiæ ſignificationem præ ſe ferentes ſingulis hebdomadis ad eos irent ſalutandi gratia. Talem uerò tantamque mode-modeſtiam, ac ſubmiſsionem neceſſariam eſſe dictitabat; cum ad diabolum ſuperbiæ caput debellandum, tum vero ad Eccleſiæ Præpoſitos inſigni obſequio promerendos, vt illis ſecundis ac propitijs chriſtiana res melius gereretur.

Demisſio atque humilitas. Caput XI.

IAM Obedientiæ parens & diuinæ humanęque beneuolentiæ conciliatrix humilitas in Franciſco enituit. Cuius indicia in eius vita, nec pauca ſunt nec obſcura. Nam proficiſcens in *L*uſitaniam vt ſupra docuimus, comitum ſedulo curauit equos, & perpetuo, tum domi tum in valetudinarijs ad abiectiſſima quæque miniſteſtia auidiſsime deſcendit. Goam autem Legatus apoſtolicus cum veniſſet; Epiſcopi genibus aduolutus litteras regias, ac Pōtificium diploma tradidit, his nō ſecus quā illi uiſū foret uſurus, quę demiſsio, ſic Epiſcopi deuinxit animū, vt nō magis in Xauerio poteſtatē vereretur, quā ſuſpiceret

demiſſionem. Præcipua vero Franciſci in Eccleſiæ Præpoſitos veneratio fuit, quos quaſi Dei faciem præferentes diuino propemodum honore coluit. Namque & venerabundus eorum oſculari ſolitus eſt manus: & interdum ad eorum genua ſeſe proſtrauit. Ceterum (quæ eius humilitas erat ſingularis) non ſolum aduerſus Epiſcopum, eiuſq. Vicarios, verum etiam erga priuatos Sacerdotes, & clericos maximam ſemper obſeruantiam, ac ſubmiſſionem adhibuit, pro omnium ſeruo magis quam pro Legato Apoſtolico ſe gerens. Nec vero exteriorem modo demiſſionem coluit indicē interioris (ſine qua exterior illa ſimulatio, & illuſio verius eſt, quam demiſſio) ſed multo magis interiorem illam, quæ ſita eſt in ſui ipſius cognitione, deſpicientiaque. Etenim cum propter eximiā ſanctimoniam haud ſecus quam vir Apoſtolicus ſuſpiceretur, & iam vulgo appellaretur Apoſtolus; ſe tamen ipſe nequſsimum omnium mortalium iudicabat. Id quod vel ex plurimis eius litteris perſpici licet. Itaque ſui contemptor vnicus non minus laudem, & honorem inuitamenta arrogatiæ, quàm cæteri vituperationem, ac dedecus horrebat. Quippe honorem peroſus honorantes ita auerſabatur, vt iam conſtaret inter omnes, veterem illi ſimplicitatem eſſe cordi fuci omnis & ambitionis expertem. Proinde laudabiliter, & præclare ab ſe facta ſolerter occultans, ſi quando ea vulgare aliorum vtilitas cogeret, ita expromebat, vt ad alium quempiā crederes pertinere. Veluti ex Comorino Promōtorio de rebus ab ſe geſtis ad ſocios ſcribens, valetudinē ægris pluribus per ſe reſtitutam attribuit pueris, quorū qualicunq. vſus erat opera. Itemq; de cœleſtibus

Reuerentia Xaueriȷ erga Eccleſiæ Præpoſitos.

Interior humilitas.

Honoris hodium.

Occultatio donorum cæleſtium.

gaudiȷs

gaudijs exponens; quæ eodem loco Deus ſua cauſa laborantibus impertiret, quod ipſimet vſu venerat. (Similiter vt olim S.Paulus) quaſi de alio quopiam citra mendacium narrat. Nec eius egregiam modeſtiam vlla res magis prodebat, quam inſignis quidam in ſuis laudibus audiēdis rubor, intimæ humilitatis index. Quam vnius rei exèmplo notaſſe ſatis erit, Goam ex ora Comorinenſi reuerſus Iacobo Borbano ſciſcitante, vere ne mortuum ab eo ad vitam reuocatum fama vulgaſſet, adeo pudore exanimatus eſt; vt Borbanum miſericordia ſimul & uerecundia inſtandi, urgendiq. cæperit. Dignitatis porro titulos adeo non amauit, vt eum nuntium eſſe Apoſtolicum per decennij ſpatium (tamdiu enim illis in locis vixit) præter Goanum Epiſcopum ſciret nemo, ipſo rem ſolerti conſilio tegente. Neque prius ſuam alijs autoritatem aperuit, quam neceſsitas ſubegit: nimirum ad proiectam Malacenſis Præfecti audaciam retundendam. In quo tamen ipſo ita autoritate eſt vſus, vt multo etiam magis modeſtia exiſteret quam poteſtas. Iam (quoniam ex abundantia cordis os loquitur) pleræque eius cohortationes ad ſocios totæ fere ponebantur in arrogātia, & propriæ virtutis opinione radicitus ex animis euellenda. Quantus quiſque Dei iudicio. & exiſtimatione eſſet, tantum dicebat eſſe: nihiloque maiorem, etſi mortales omnes ſecus exiſtimarēt. Quocirca eos monebat, ne quiſquam bona de ſe hominum opinione afferretur; ſed ſui cognitione libratus demitteret ſe. illud animo reputās, alium ſe ſua opinione ac Dei iudicio eſſe, alium hominibus videri. Ceterum qui ſui ipſorum notitia uacent, facile mortalium inflatos laudibus extolli,

Inſignis pudor Xauerij in ſuis laudibus.

Titulorum fuga.

Cohortationes de uera humilitate.

ratos ſe tales eſſe, quales ab hominibus habeantur: veluti ſi Deum perinde poſſint, & homines fallere. Illud autem ingemiſcens ſubinde in ore habebat, O arrogantia venenum chiſtianæ virtutis, quantum obſuiſti, obes, obſutura es orbi terrarum? quam es inſtituto & perfectioni Societatis IESV contraria? Negabat enim quenquam germanum Societatis IESV alumnum eſſe, ac Deo fideliter operam nauare poſſe, niſi contemptorem ſui, & de ſeipſo ſuiſque rebus abiecte demiſſeque ſententem. Itaq. vt immodicos ſui æſtimatores, qui per demiſsionis ſimulationem, aut propter nobilitatem maiorum ſuorum, in honore haberi vellent, nequibat concoquere; ſic vere humiles, ſeq; ac ſua contemnentes; quanquam infimæ ſortis homines, eximie diligebat.

De magnitudine animi diuinaque fiducia. *Cap.* XII.

NEC vero hæc Franciſci humilitas eius abijciebat mentem, quominus auderet alta ſpectare, ingẽtiaq. conari; ſed nixus Deo nihil arduũ nihil nimis amplum ducens, immenſa quadã magnitudine animi maxima quęq; moliebatur. Vbi cũq; enim diuinus honor ageretur, nulli cedebat difficultati periculoue. ita nihil moliebatur quod non efficeret: nihil inchoabat, quod non abſolueret. Eſt hoc ſeruorum Dei proprium, ut apud ſeipſos humiles & abiecti, in diuinis negotijs mire fortes ſint atque conſtantes. Hæc altitudo animi, difficultatumq., & periculorum contẽptio paſſim eminet in eius vita, & quidẽ ſępe cõmunis fortitudinis tantopere vſitatũ excedit modũ, ut

temeritas

temeritas cenſeri poſſet, niſi diuinis magis, quam humanis conſilijs auxilijſque niteretur. Nam & Trauacorienſi itinere, quod per medios erat hoſtes, manifeſtum periculum adire viſus eſt; & longe manifeſtius cum Mauricæ incolis feritate inſignibus excolendis animum adiecit, nulla alia re aduerſus barbarorum infeſtiſſimorumque hominum rabiem, niſi Dei fiducia armatus. In Iaponiam quoque vltimam orientis regionem piratico vectus lembo ire ſuſtinuit, ſecurus periculorum, quæ ab amiciſſimis peritiſſimiſque hominibus & plurima denuntiabantur, & maxima. Qua de re ad præpoſitum Prouincialem Luſitaniæ ſcripſit ipſe his verbis. Obſtupeſcũt ſtudioſi mei omnes & amici, quod tam longinquum ac periculoſum ſuſcipere iter non verear. Multa mihi tempeſtatum, ſyrtium piratarum pericula proponunt; Ceterum haud paulo magis ego illos inuicem obſtupeſco, quod tam exiguam habeant Dei fiduciam, cuius illa omnia in ditione ſunt, ac poteſtate. Equidem cum Dei nutu atque imperio omnia gubernari certo ſciam, nihil omnino metuo, præter ipſum Deum, ne ſcilicet de mea, in ſuo obſequio religioniſque ſtudio, negligentia inertiaque meritas exigat pœnas. Quocirca reliquos terrores, diſcrimina, ærumnas, cruces, nihil admodum pertineſco. Vnum quippe timeo rerum omnium effectorem, ac moderatorem Deum; quod res cæteræ quamuis noxiæ non niſi quatenus ille ſinit, nocere hominibus queant. Mirum quantum ille ſpei in diuina reponeret ope. Itaque Dei vnius præſidio, per tot maris terræque diſcrimina, per tot gẽtes ſermone moribuſq; diſſonas,

ad vl-

ad vltima orientis penetrauit, Oceanoque toties remenſo, Chriſtianis myſterijs feras ac barbaras inſtituit gentes. Nec vero vnquam illum Dei fefellit fiducia: ſed hoſtium, tempeſtatum, ceterarumque cladium periculis ſemper exemit. Atque vt mittam cætera, quæ ſuis locis expoſuimus, in Iaponicorum fretorum traiectu, non ſemel cum peteretur barbarorum ſagittis, tela omnia Deo propulſante innoxia ceciderunt. In mari Malucico ter naufragium fecit, ac ſemel tabulæ incubans, biduum triduumue fluctibus impune iactatus euaſit. Armatum in ſe Saracenorum furorem effugit, plures dies in proxima latitans ſylua. Venena quoque non ſolum tela hoſtium eluſit. & mari piratarum, terra latronum ſæpiſſime vitauit occurſus. Quanquam ille Dei amore ardens ærumnarum periculorumque non contemptor modo, ſed etiam amator fuit. Itaque patiendi auidus in ipſis incommodis ac periculis Deum enixe precabatur, ne his ipſum eriperet malis, niſi ad maiora mala diuinæ gloriæ cauſa reſeruaret. Quocirca diuino numine egregiæ illius virtuti indulgente, ærumnis pariter ac meritis cumulatus eſt, haud minore Chriſti approbatione, quam lætitia ſua. In difficillima porrò Sinarum expeditione ſui ſimilis fuit, Cum enim in Sinarum fines (vt ante diximus) inſinuare ſe ſine capitis aut ſeruitutis periculo peregrinus nemo poſſet, pari pæna aduenæ introeunti & aduenam inuehenti conſtituta; tamen Deo viæ conſiliique autore ſatis confiſus, Sinæ mercatoris fidei, quæ non minus anceps ac periculoſa erat, quam ipſe Sinarum introitus, ſuum credere caput ſtatuerat. Super ea re ipſe in epiſtola ad Franciſcum

Barbarorũ ſagittis petitus.

Ter naufragium fecit.

Periculis varijs ereptus.

ciſcum Peren Malacam ita ſcripſit. Duo mihi in „ hoc negotio ab amicis pericula denuntiantur, „ vnum ne mercator ille accepta mercede prodat „ fidem, meque in deſertam aliquam inſulam, aut „ etiam in altum præcipitet, ne tranſmiſſionis pa- „ ctum vllis patefiat indicijs. Alterum ſi ille ſtete- „ rit promiſſis, ne Præfectus vrbis in aduenam qui „ contra Regis edicta, ſine fide publica eò ſe inſi- „ nuauerit, edat exempla; meque aut cruciatibus af „ fectum necet, aut in perpetuam redigat ſeruitu- „ tem. His ego periculis alia haud paulo maiora pe „ ricula oppono, quæ cæteros latent. Primũ enim „ periculum eſt ne diuina bonitate ac prouidentia „ diffidamus, ſi quidem Dei vnius cauſa huc veni- „ mus, vt ſacroſanctam eius legem, eiuſdemque fi „ lium IESVM Chriſtum humani generis Sal- „ uatorem his gentibus prędicemus: cuius rei ip- „ ſe mihi conſcius eſt, qui hanc mihi mentem inie „ cit, Deus. Proinde diuinæ nunc prouidentiæ „ atque poteſtatis ſpem fiduciamque abijcere, pro „ pter diſcrimina quę eius cauſam agenti impen- „ dere dicantur, næ id haud paulo maius pericu- „ lum eſt exiſtimandum, quam quicquid periculi „ mihi creare Dei, atque hominum hoſtes poſſunt. „ Præſertim vero cum neque dæmones ipſi, neque „ eorum ſatellites, ac miniſtri quicquam nos læde „ re queant, niſi Dei permiſſu ac voluntate: Quid „ quod, ſi Deus noſtros conatus probat ac iuuat, „ non modo eiuſdem nutu omnibus eripiemur pe- „ riculis, ſed etiam Chriſtũ Dominum audiemus „ admonentem, Qui perdiderit animam ſuam in „ hoc mundo propter me inueniet eam? Quocir- „ ca cum hæc animi pericula longe maiora corpo- „ ris periculis iudicemus; ſatius ac tutius eſſe du- „

cimus

„ cimus, per vitæ diſcrimina perrumpere, quam
„ in diſcrimien adducere animi ſalutem. Omni-
„ no deliberatum eſt mihi in Sinas Deo fauente,
„ inuitis eius hoſtibus,penetrare.Nam ſi Deus pro
„ nobis,quis cõtra nos? Magnum omnino adimus
„ periculum (ſi nihil aliud) perpetuæ ſeruitutis.
„ Verumtamen hæc me cogitatio cõſolatur,ſatius
„ eſſe Dei cauſa ſeruitutem ſeruire, quam Crucis
„ fuga perfrui libertate. Quibus ſane in verbis in-
„ territus ad omnia pericula animus ſatis eminet.
Quantopere autem Xauerius quicquid malorũ eſt contemneret, apparet ex epiſtola ad Iacobum Pereriam cuius clauſulam ſuo ſubtexuimus loco. Haud minor animi magnitudo aduerſus Chriſtianorum hominum potentiam, quam aduerſus barbarorum minas, ac terrores fuit. Oræ Comorinenſis Præfectus homo Luſitanus ſane potens acerbe auareq, imperabat Neophytis. Qua recognita Xauerius minatus eſt homini, niſi humaniorem in poſterum ſe Chriſtianis præberet, de eius iniurijs ac tyrãnide cum Rege Luſitaniæ per litteras expoſtulaturum. Luſitano item Duci nouos Chriſtianos iniurioſe tractanti denuntiari per ſocium iuſſit,niſi crudalitate deſiſteret, fore ipſum multo immaniorẽ Herode quoniam ille corpore dumtaxat innocentium puerorum, ipſe etiam animas perderet. Id enim prorſus futurum, ſi Patribus propter eius importunitatem ex illa ora digreſſis, infantes pueri interirent ſine baptiſmo. Malacenſi porrò Præfecto ſuum in Sinas iter per ſummam iniuriam peruicaciamque impedienti (vt ſupra diximus) demum patientia in ſeueritatem verſa, ſacris interdixit; eamque rem pro ſacris ædibus pronun-

tian-

tiandam rite curauit, vt ceteros in officio ſimilis ignominiæ contineret metus. Verum nulla res magis incredibilem eius animi magnitudinem oſtendit, quàm infinita quædam cupido euangelij toto orbe terrarum circumferendi. Nam Indiæ vaſtitate non contentus, Malacam, Malucas inſulas, Mauricam, Iaponiam, Sinas, omnem denique animo atque induſtria complexus eſt orientem: omnes vtique terras deinde complexurus, ſi animi ardori vita reſpondiſſet: Vltima quippe orientis tanta celeritate luſtrauit, vt eius animo anguſtus videretur orbis terrarum.

Dei caritas, & proximorum. Cap. XIII.

PAR tantæ fortitudini, Dei hominumque caritas fuit. namque in omnibus vitæ partibus non alia virtus magis, quā diuini cultus proferendi, hominumq; conſeruādorum emicat ſtudium. Nimirum caritate in Deū tanta flagrauit, quantam exiſtere oportuit in eo, qui humanis rebus penitus contemptis, aſſiduæ rerum cęleſtium commentationi deditus foret. Hinc in Deum ſummum bonum, munificentiſſimique conditoris conſeruatoriſque ſui amorem mens erecta, vel in medijs hominum congreſſibus iucundiſſimos ſermones miſcebat cum Deo. Hinc inflammatus ille in IESVM Chriſtum benigniſſimum Dominum Saluatoremq; ſuum amor, identidē ſuauiſſimum illud ac ſalutare nomen dulciſſime vſurpans. Indidem accenſa, illa martyrii cupiditas, quæ a Turcarū finibus excluſa, ad vltimas terrarum oras progreſſa, ex feris

atque immanibus nationibus,ex peſtilētiæ, naufragiorum, prædonumque manifeſtis periculis martyrij decus quæſiuit millies, vt illi martyriū potius,quam ipſe martyrio defuerit. Et ſane nullum illi martyrium atrocius eſſe potuiſſet, quam fuit caruiſſe martyrio. Immenſa hæc Dei caritas haud diſparem in Franciſci animo caritatem hominum accenderat, quæ nec ceſſare vnquam illum,nec defatigari patiebatur. Hæc illum vbique ægris,vinctis, miſeris quaſi ſeruum addixit, contagioſiſque morbis inter ipſa funera obiecit intrepidum. Hæc ad feras & immanes nationes, vel cum aperto capitis diſcrimine inſtituendas impulit,atque apud eas quamdiu opus fuit, retinuit omnium rerum inopia laborantem.Hæc denique contemptis exæſtuantis Oceani fluctibus, piratarum latrocinijs, incommodis infinitæ nauigationis,ad vltimas vſque gentes perduxit,vt Iapones quoque Euangelij penitus ignaros aggregaret Eccleſiæ. Et tamen cum tot iam terras, tot maria emenſus,omnibus prope maritimis regionibus Euangelio Luſtratis,ad vltimū mundi terminum perueniſſet, eadem hominum caritas eū perpulit,vt Sinarum clauſtra ſeueriſſimis legibus & cuſtodijs firmata tentaret, vel cum aperto capitis periculo adeo inſatiabilis animorum cupido nihil inuium,nihil metuēdum videri ſinebat. Quin etiam tot gentibus ac populis ad Chriſti fidem adiunctis, ferebat ægerrime prohiberi ſe Sinarum aditu, vtpote qui orientis ſalutem mente complexus, in primordio ſuorum operū ſtare ſe crederet. Nec dubium quin ſi ei contigiſſet, vt Sinarum expeditioni ſuperſtes, Romam quo ab Ignatio accerſabatur,perueniret;Occidenti quo-

que,

que, depoſitiſque Eccleſiæ partibus fuerit pariter ſaluti futurus. Quippe ſiue Præpoſitus Generalis, ſiue Præpoſiti adiutor, contactas hæreſi nationes per Socios curandi non prius finem feciſſet, quam illum aut curanda gens, aut vita ipſa deficeret. Incredibile dictu eſt, quantopere ille fuerit in mortalium ſalutem intentus. Malacæ quidem & alibi confeſſionibus audiendis, reconciliandis diſsidentibus, ægris ſubleuandis, ceteriſque pietatis officijs aſsiduam dabat operã, adeo cibi ac potionis oblitus, vt ſæpe biduum, triduũue traduceret ieiunus. ſentires eum talibus miniſtris diuinoq; obſequio paſci. Nec vero Xauerij caritas ita ciuitates gentesq; totas adiuuabat, vt ſingulos negligeret homines, quamuis pertinaces & obſtinatos. Ternate decedens ex maximo Ternatinorum numero dũtaxat reliquerat duos quibus detrahere nequiuerat pellices. Amboinum igitur reuerſus (miſericordia indignationis locum occupante) litteras ad Ternatinum amicum dedit, rogans vt duos illos ſuis verbis quam belliſsime ſalutatos commonefaceret, ſi quando in animum tandem induxerint, è flagitiorum cæno emergere, confeſtim ſe illuc aduolaturum; interim nunquam ceſſaturum eorum ſalutem a Deo communi parente deprecari. Malacæ verò cum identidem verba faceret ad populum, audiebatur interdum ab Iudæo erudito illo quidem, ſed (quod illius gentis vitium propriũ eſt) peruicaci, nec minus Xauerij irriſore, quam veritatis. Is vitijs ſimul & erroribus implicatus obſtinate obſtabat Euangelio, eiuſque autoritas cæteros Iudæos à Chriſti fide deterrebat. Hunc igitur Franciſcus omni obſequio demulcens,

Proximis ſeruit Cibi & potionis oblitus.

Zelus animarum.

Iudæum conuertit.

cens, & comiter apud eum cænitans adeo flexit, vt in contrarium mutatus, è pertinaci Iudæo probus ac pius fieret Chriſtianus. Hæc porrò proximorum caritas haud fortior, quam ſolertior fuit. Canonorium arx eſt Luſitanorum, portu celebris inter Goam, & Cocinum interiecta. Hunc portum petens ex itinere Xauerius, quendam in ipſa naui ad confeſsionem peccatorum perducere fruſtra conatus, incæpto pauliſper deſtitit, vt ſecurum ex improuiſo adoriretur. Namque ille cum vrgeretur acrius, obſtinato ad negãdum animo confirmarat iureiurando, ſe numquam omnino id eſſe facturum. Franciſcus ergo vbi in terrã deſcenſum eſt, ſtatuit in exitiali morbo, vltima experiri auxilia. Itaque aliud ſe iam agere ſimulans, peruicacem hominem comiter per ſpeciem animi relaxandi, in ſaltum (vt regionis natura fert) frequentibus palmis conſitum ducit. Vt in locum ab arbitris remotum ventum eſt, ſubito depoſita veſte, tergoque nudato, procumbit in genua mox ſtupente illo, & quid tandem rerum tanto impetu acturus eſſet, expectante; flagrum depromit aculeis ferreis ſane aſperũ; atq; in eius conſpectu tergum ſuum ſtrenue diuerberans, exclamat ſe eius cauſa id quicquid eſſet ſupplicij ſubire, vt cæleſtẽ ab eo auertat iram; Inter hæc palmetum reſonabat ictibus plagarum: ſpectator ille ſtupens, & attonito ſimilis Franciſci cruore reſpergebatur. Ergo admiratione in miſericordiam verſa, ſtatim ad pedes Xauerij prouolutus, rogat alienam culpam ſuo tergo luere deſiſtat: ſe paratum eſſe ſua aliquando expiare peccata. Itaq; Xauerius victoria lætus extemplo induit veſtem, eiuſq; confeſſione nudita, perditum hominem in

Mira ſolertia in flectẽdis obſtinatis in ſcelere hominibus.

viam

viã ac ſpem ſalutis reducit. In ægra verò ac prope depoſita Malacenſi ciuitate curanda, haud paulo plus & prudentiæ adhibuit, & induſtriæ. Etenim cum animaduerteret Malacenſiũ animos vſque eo flagitiorũ ſenio ac tabe confectos, vt remedia funditus repudiarent, medicus animorũ eximius nouã ac ſalutarem inijt medendi rationem. Mira illos diſſimulatione adortus inferebat ſe militũ laſciuientium circulis, ludẽtibus de induſtria ſuperueniebat, ſe illorum luſibus & conſuetudine delectari ſimulans. ſi quis eius interuentu verecundiaque deſiſteret a luſu; comiter eũ ad vitę hilaritatem reuocabat; ſe quoq; talis oblectationis ſtudio teneri; milites vtiq; monachorũ ritu viuere non debere: Si nulla intercederet iniuria diuini nominis, ſatius eſſe ludere ac iocari, quã detrahere de alijs, aut quidpiã patrare flagitii. Indè cõciliatis comitate animis, per omne obſequiũ in quam maxime familiarẽ vſum inſinuare ſe, vt arcanos illorũ eliceret ſenſus morbisq. demum per occaſionẽ mederetur. Vltro etiam alijs pellicum amore implicatis ad prandiũ aut cęnam condicere, ſuper menſam familiari ſermone illato, probare appoſita fercula; de famula, quæ illa tam ſcite condidiſſet, percontari; rogitare hoſpitẽ, vt eam accerſeret; collaudatamq; de ſolertia in cibis condiendis, dimittere, ſat habẽs in præſentia, viã ſibi ad deſtinata feciſſe. Si cui grauis conuiua futurus erat, ex improuiſo inſtabat, vt ſibi eius tecta inſpicere liceret; introductus mira comitate deuinciebat hoſpitem. diſſimulatoq; cõſilio velut ferã veſtigãs nullum omittebat angulum, quẽ non perluſtraret oculis. ſi in hoſpitis incidiſſet pellicẽ, quęnã illa mulier, & cuius eſſet, ſciſcitabatur; ſe-

Omnibus omnia fit, ut omnes Chriſto lucrifaciat.

que omnia quę videret, probare ſimulabat, occaſionē rei bene gerēdæ captans. Adeo autē omnia omnibus fiebat, vt inter milites miles, inter mercatores mercator eſſe videretur. Quocirca non modo Luſitani, verū eorum etiā pellices ipſæ propter ſingularē eius comitatē, illum hoſpitē, illum conuiuam expetebāt, quid tandē moliretur ignaræ. At Xauerius vbi ſe totū in illorum inſinuarat familiaritatē, tum vero diſſimulanter affectis animis mederi aggrediebatur; Si quem nactus erat formoſæ ancillæ amore captū, huic mulierē commendare: eam vero propter egregiā formam atq; indolem, dignā quæ pudica foret, dignā quæ honeſto alicui nuberet viro. Inde percontari ex hoſpite, cur ſi vnice illam amaret, cū vtriuſque dedecore pernicieq; cōcubinam, quam honeſte, ſanctèque coniugē habere mallet. ita mali cauſa in remediū verſa, flagitia mutabat nuptiis. Sin autē mulier deformis erat, rogitabat hoſpitem, ſatis ne ſanus eſſet, qui adeo deformem famulam in delitijs haberet, propter quam in Luſitanorum incurreret ſermones, irriſionesque? Quin potius ſe dignam coniugem quæreret? ſi vellet, ſe ei virginem forma ac virtute pręſtantem in matrimonium daturum, vt ſimul ipſe à libidinis emergeret cœno, & orbæ virginis pudicitiæ conſuleret. Id illi magno vtique honori item vt alijs fuiſſet (quos nominabat) futurum. Alios porrò minus ad nuptias expeditos, quod multarum ancillarum amoribus irretiti tenerentur, alia adoriebatur via. Quærebat primum cur tandem domi ſuę tantum alerent ancillarum, quę nullum pene vſum haberent alium, niſi vt dominorum ſalutem ac rem familiarem perderent; domeſti-

cum otium contentionibus rixiſque turbarent? Quod ſi omnes dimittere aut nō poſſent, aut nollent; magnopere monebat, vt certe vnā aliquam miſſam facerent. Inde ad eoſdem intermiſſis aliquot diebus reuerſus, amice inſtabat, vt alteram, deinceps vt reliquas omnes dimitterent, præter vnam. Minus quippe inuiſos eſſe Deo, ac facilius veniam impetrare vnius mulieris, quā multarum amore implicatos. Demum nouā nactus occaſionem, vrgebat vt illa ipſa, quā libido ſibi reliquā fecerat, dimiſſa, aut in matrimoniū ducta, cæleſtem aliquando iram placarent. Ita paulatim perditos homines, demptis omnibus peccandi illecebris, ad honeſtatis ſalutiſque viam reuocabat. Fuit autem hoc propriū ac perpetuum Xauerio, vt facinoroſiſſimi cuiuſque familiaritatem ambiret maxime, ratus periclitantibus potiſſimum opus eſſe medico, medicinaque. Nec prius eos dimittebat quā ad ſanitatem perduceret mentis. Illud vero ſummę ſemper curę Franciſco fuit, vt ſuis ac ſociorum exemplis omnes ad virtutē pietatemq; accenderentur, offenderetur nemo. Nec aliud magis ſocijs aliquo ituris ſolitus erat inculcare, quam vt prouiderent bona corā Deo & omnibus hominibus, certa etiam hac de re pręcepta abeuntibus tradita, identidem per litteras in memoriam redigebat. Quod ſi quid a quopiā offenſum eſſet vſpiam, adeo angebatur animo, vt in eū quadraret illud Apoſtoli, Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Quocirca Gaſpari Goani Collegij Rectori plane mandauit per litteras, vt quicumque è Societate offenſioni publice foret, eum dimitteret omnino: dimiſſumque nullo modo reciperet, grauiorē famæ Societatis, quam cuiuſuis

Rom. 12.

Quantopere vitarit ſcandalum proximorum.

2. Cor. 11.

ſocij iacturam ratus. In quo illam quotidiano uſu cōprobatam uſurpabat uocem Apoſtoli. Modicum fermētum totam maſſam corrumpit. Ceterum ubi offenſum eſſet, ibi cenſebat ſatisfieri oportere, ut præſens ſatisfactio offenſos ſanaret animos. Nec offenſis modo, ſed etiam infenſis ſatisfaciendum putabat. Cocini (ut ſupra demōſtrauimus) cum ſodales quoſdam, qui Societati IESV templum conceſſerant, Patribus infeſtiores eſſe cognouiſſet; ipſemet, maxima honeſtiſsimorum hominum frequentia, proſtratus claues templi ante eorum poſuit pedes: Eaque demiſſione infenſos animos penitus mitigauit. Illud autem habebat in ore, ſe quicquid diuitiarū quicquid opum eſſet in terris, bono Societatis nomini poſthabere: utique cum Deus pijs hominibus ſua commoda præ communi religionis exiſtimatione contemnentibus, meliores diuturnioreſq; redderet opes, quam quibus ſui uiris, atque utilitatis retinentes, cum exiſtimationis detrimento, iacturaque fruerentur. Quocirca litteris ad ſocios datis, illud ſolitus erat adſcribere, ſibi modicum fructum ſine offenſione, quam ingentem cum aliqua offenſione eſſe potiorem. exiguā quippe ſegetem animorum ſine offenſionibus, uelut ſine noxijs herbis creſcere ac permanere: at quāuis magnam ſementem offenſionibus, quaſi inimicis herbis, oppreſſam extenuari & euaneſcere. Atque hæc multo etiam impenſius ſeruabat ipſe, quam alijs præcipiebat, exemplis utique quam præceptis clarior.

Aedificationis proximorum cura.

Comitas grauitati iuncta. *Cap. XIIII.*

AD ſalutem porro hominum procurandã uel plurimum valebat grauitati iuncta comitas; quæ virtutes ſpecie diſpares ita in illo copulabantur, ut neutra quicquã detrahente de alterius ui idem & grauiſſimus eſſet, & ſuauiſsimus. Quippe incredibilis quædam in Xauerio, vt ſupra oſtendi, comitas ex vultu, geſtu, ſermone, cõſuetudine facile eminebat, quæ a natura inſita, à Deo cumulata quẽuis facile caperet, teneretq; . Mira in ore hilaritas in congreſſu facilitas, in conſuetudine vſuque ſuauitas. Aſpectus adeo iucũdus; vt ægris ſolatium, valentibus lætitiam afferret. Itaque ſæpe uſuuenit, vt multi ſociorum nulla alia de cauſa viſerent eum, niſi vt celeſti illo aſpectu exhilarati ad beatæ vitæ ſtudium, illius eximiæ alacritatis, ardoriſque cogitatione accenderentur. Nũquam enim triſtes aut languentes ab eo recedebãt, quoties haurire potuerant ipſius alacritatem, & tanti animi ſpiritum. Eximia vero vultus ac ſermonis iucunditas bonos iuxta ac malos. sũmos æque & infimos pelliciebat. adeoque cũctorum tenebat animos vt eos quocunque liberet, impelleret: nihil a quoquam poſtularet quamuis magnũ arduumq, cuius nõ facili negotio fieret compos. Ceterum hanc comitatẽ moderabatur par grauitas, vt in ſumma conſuetudinis iucunditate, omnia tum dicta tum facta redolerent ſanctitatem. Cuius quidem tanta erat apud omnes opinio, vt quamquam vulgo cum flagitioſiſſimis hominibus perfamiliariter verſaretur, nihil tamẽ turpiſſimo-

Aſpectus Xauerij uiuentibus iucundi.

rũ hominũ conſuetudo Xauerij pollueret nomẽ, conſtanti ſanctimoniæ fama ſuſpiciones hominũ non ſolum ſermones arcente. Nec vero illi, ſi quã do res poſceret, grauitatis aculeus, ſeueritas defuit. Namque acerrimus vindex præcipue contumaciæ fuit. Porrò in Comorino promontorio cum cognoſcet Idolum à Neophyto quodam eſſe conſecratum, enimuero tanti facinoris indignitate commotus, protinus ſacrilegis tectis inijci iuſſit ignem, vt pœnę magnitudo ceteros à tam nefario abſterreret ſcelere. Multis honeſtis viris ſupplicij grauitatem deprecãtibus hoc ſolummodo permiſit, vt rem familiarem domo liceret efferre. domum ipſam ſacrilegij receptaculum, omnino incendio abſumi voluit.

Eius prudentia, & præcepta Paulo Goani Collegij Rectori data. Cap. XV.

IAM ceterarum moderatrix virtutum prudentia, non modo in conciliandorum conuertendorumque hominum ſolertia, quæ paſſim in tota Franciſci emicat vita, verumetiam in propagatione religionis & adminiſtratione Societatis enituit; Quippe ſatis gnarus nihil æque obſtare Chriſtianæ fidei, ac vitia, prauaque exempla improborum Chriſtianorum, non prius ad ethnicos religione imbuendos acceſſit, quam lapſos veterum Chriſtianorum reſtituit mores. Neophytos autem ingenti labore ac patiẽtia Chriſto partos ipſe primum maxima aſſiduitate coluit; inde ſocijs alijs, idoneiſque hominibus excolendos tradidit. Socios porro ipſos nulla in loca miſit vnquam, niſi ante a ſe luſtrata. Quos verò mitte-

bat, aduerſus omnia incommoda; ſalutaribus ac proprijs armabat monitis, rudes imperitoſque rerum edocens, quæ ipſe longo vſu, diuinoque inſtinctu didicerat. Et quoniam in ijs quæ dixi præceptis, vel maxime Franciſci elucet prudentia, haud ſalubrior illorum hominum magiſtra, quã aliorum; operæ pretium me facturum cenſui, ſi magnam exponerem partem eius monitorum: quippe quæ non magis illum admirabilem, quã nos prouidos facere queant. Paulo igitur Goani collegij Rectori conſtituto hæc præcepta diſcedens reliquit.

Omnium primum te oro, quæſoq;, vt pro tua ,, erga Deum caritate, obſeruantiaque in Parentẽ ,, noſtrum Ignatium, Societatemque IESV vniuerſam, Patres, fratreſque omnes ſiue ex Luſitania veniẽtes, ſiue tota India ſparſos, benigne modeſteque accipias, tracteſque. Equidem de ſociorum omnium virtute eam habeo opinionem, vt (quantum coniectare potui) nequaquam exiſtimem eos egere Rectore; tamen vt nec alijs deſit obediendi materia, & recte atque ordine res adminiſtrentur, placet eſſe vnum aliquem, cui me abſente obtemperent cæteri. Proinde tua ſubmiſſione, prudentia, ſapientiaque fretus cunctis ſocijs te præficiendum cenſui, vt omnes, qui extra Goam ſunt è Societate pareant tibi, quoad aliud ſtatuatur. Antonius Gomes præerit Goano collegio, vectigalia exiget, atque in res neceſſarias ſuo impendet arbitrio. Harum rerum ſumma ei à me poteſtas permiſſa: quocirca tuam autoritatem neutiquam interpones. Si quid ſecus viſum erit, conſilio eum reges potius quam imperio. Iterum te oro quæſoque vehementer, vt pro ,, *Cura concordiæ.*

„ obedientia quam P. Ignatio debes, intentius ca-
„ ueas, ne qua forte res inter te & Antonium Go-
„ mem ſerat diſcordiam; neu domeſticis alieniſue
„ materiam aliquam præbeat ſermonum. contraq;
„ omni ope tendas, vt perpetuo concordibus rem
„ geratis animis, ſtudijſque. Si quando ſocij Co-
„ morinenſes ceteriue, qui in Chriſti vinea elabo-
„ rant, rem aliquam abs te petierint ad animorum
„ ſalutem quoquomodo pertinentem, ſedulo eis,
„ atque impenſe curabis. Quoties vero ad mi ſe-
„ ros illos maximis ærumnis oppreſſos das litteras
„ caue quicquam durius ſcribas, quod offendere
„ queat afflictos: Ceterum ſtrenue Dei cauſa la-
„ borantibus res neceſſarias impigre benigneq:
„ ſubmittes, maxime verò Comorinenſibus & Ma
„ lucenſibus, qui grauiſsimam ferentes crucē, por-
„ tant pondus diei & æſtus. Itaque eis non modo
„ animarum, ſed etiā corporū ſubſidia ad animos
„ pertinentia enixe ſimul ac tempeſtiue ſubmini-
„ ſtrabis. Quod ſi quis eorū colligendi cauſa Goā
„ receperit ſe; haud ſecus quā te ipſo; dignum eſt,
„ excipies fouebiſque. Idq; ego tibi Dei, & P. Igna
„ tij nomine mando ac præcipio Ad hæc oro te mi
„ frater, vt quotidie in virtutibus procedas, atque
„ omnibus omnium virtutum exemplum ſis, vti
„ adhuc fuiſti; crebroq; in Iaponiā litteras des quæ
„ me ſigillatim edoceant de tuis domeſticorumq;
„ rationibus, & ſcilicet de amore, & concordia in-
„ ter te & Antoniū Gomē, ceteroſq; ſocios, deq. nu
„ merò & facultatibus vel humanis, vel diuinis Pa
„ trum deinceps aduectorū è Luſitania. Id omnino
„ bis in anno facies, Aprili menſe, atq; Septembri.
„ Ac de ſingulis Patribus fratribuſque tota India
„ ſparſis, quæ me ſcire velle arbitraris, per dome-
„ ſticum

ſticum quempiam (vt alienus labor tuum minuat „
laborem) perſcribenda curabis. Quod ſi quid erit „
arcani id tua ſubſcribes manu. Rogo te etiam, at- „
que etiam, vti hæc præcepta tibi cordi ſint eaque „
ſingulis hebdomadis perlegas. & ſimul vt mei me „
mor aſſidue pro me, & ipſe depreceris Deum, & „
tui ſtudioſos ad deprecandum accendas. „

Præcepta P. Gaſpari Belgæ Armuziam ituro, aliiſq; Patribus Indiæ cultoribus tradita. Cap. XVI.

PRAECIPVE attende tibi, ſimul de cultu Dei, tuaque ſalute ſolicitus profecto enim duobus hiſce præſidiis fultus & alijs plus opis af feres, & ipſe ad christianæ humilitatis religioniſque miniſteria eris paratior, Itaq. Luſitanorum li beros, & ſeruitia, ceteroſque idiotas, chriſtianis pręceptis erudies, neq; hoc munus (quippe quod ad ſalutem animorum, hominumque beneuolentiam plurimum habet momenti) committes alteri. In valetudinario miſeros ſubinde ægros viſitabis, monitosq; morbũ fere pœnam eſſe peccati, allicies ad conſcientiam excutiendam, delictaque expiãda. Inde eorum cõfeſsionibus per otiũ auditis, cæleſti refectos pane, valetudinarij Præfecto cõmendari, neceſſarijſq; ſubſidijs iuuari oportebit. In cuſtodias quoq; itare conuenit ad uinctos, eoſq; hortari, vt totius ante actæ vitę cõfeſſionẽ inſtituãt. Ex eo enim hominũ genere pleroſq; inuenias, qui cõceptas animi labes rite expiauerint nũquã. Et omnes quidẽ ſodalitio Miſericordiæ cõmẽdabis, ne qua cuiquã fiat iniuria; ceterũ egentibus res inſuper corrogabis ad uictũ neceſſarias, vt miſerorũ ſubuenias egeſtati. Miſericordiæ autẽ ſodalitio, quãtũ in te erit, proſpicies. Proinde ſi quãdo

incer-

incertorum dominorum pecunia reſtituenda ſit, eam magnoperé cẽſeo illi ſodalitati potiſsimum attribuas. Et ſi enim non deſunt egentes, quorũ inopia recte talibus ſubleuetur ſubſidijs, ſæpe tamen mendicantium fraus aut infamia inquinare hoc negotium ſolet. Quæ peſtes quemuis facilius quam Miſericordię ſodales fallant, quorum prudentiam ſatis vſus erudiuit ad pręcauẽdum. Quo circa optimum factu eſt, rem omnem ſodalibus permittere, qui egentibus notis ſpectatiſq; eleemoſynam illam proportione diſpertiant. Id adeo faciendum multis magniſque de cauſis. Primum quia ſi per te ipſe pecuniam pauperibus diuidas, profecto multi abs te petãt ſubſidia maxime corporũ: quod ſcilicet haud quaquã facient, ſi te animorũ tãtũ difficultatibus ſubuenire cõſtabit. Deinde vt ſuſpiciones rumoresq; fugias eorũ, qui illas tibi pecunias egẽtibus diuidẽdas tradiderint. Namque (vt proni ſunt hominum ad deteriora credenda animi) verendum eſt, ne quam auaritię ſuſpicionem præbeat exactio pecuniæ: perinde quaſi exactum ab eis argentum per ſpeciem iuuãdi pauperes, moliaris in tuum vſum & cõmodum auertere. Quocirca præſtat id muneris in alios transferre, in quos nulla cadat ſuſpicio. Quod ſi quando tamen res ipſa contra ſuadeat, ſequi licebit maiorem Dei gloriam, maiuſque animorum emolumentum.

Per externos eleemoſyna diuidenda pauperibus.

Et apud eos, quibus cum verſaris, quamuis amicos & familiares ita ſemper te geres, vt ſi aliquando futuri ſint inimici. Hæc cogitatio laſciuientẽ licentia vitam facile cohibebit, ut ne quid amicitia ac familiaritate prouectus offendas; ſimulque talis cautio illos in verecundiam adducet,

Apud amicos uiuendũ ut ſi futuri ſint inimici.

cet; ſine vlla cauſa amicitiam tibi renuntiandi; Hæc inquam cautio non alienam modo arcet improbitatem, ſed noſtram etiam pietatem fouet, quippe ſi apud te ſis, & magis fruaris Deo, & maiorem notitiam habeas tui. Nimirum ignoratio atque obliuio ſui ipſius multa vitiorum monſtra parit, quæ amicos alienant, irritant inimicos, vt noſtrorum haud ignari morum acrius in nos, vehementiuſque cooriantur. Aduerſus Epiſcopi Vicarium egregiam ſemper adhibebis reuerentiam obedientiamque: Quocirca vt primum oppidũ, vbi is verſatur, attigeris, protinus eius genibus aduolutus de more oſculaberis manum. Inde petes vt tibi poteſtatem faciat concionandi, audiendi cõfeſſiones, ceteraque pietatis munera obeundi. Nec vnquam te ab eo, quantacunque offenſio alienabit, ſed accendet potius ad illius pectus omni comitatis genere permulcendum, vt is aliquando pijs meditationibus excultus, & commodior fiat & melior. Ceterorum quoque Sacerdotum gratia captanda tuendaque, quo impenſius ipſi quoque ad ſalutares illas meditationes pelliciantur. Oppidorum vero Præfectis dicto audiẽs eris: omnique obſequio, & (quoad eius fieri poterit) familiaritate eorum tibi deuincies animos. Neque ulla de cauſa, quamuis iuſta, in eorum offenſionem, atque odium incurres. Si quid ſceleris illorum admiſerit quiſpiam; primum opportuno ſermone illato, amice comiterque ei oſtẽdes, magnum te capere dolorẽ ex infamia, quæ eius dignitatem nomenque fedarit: tum pari comitate ac ſubmiſsione ita expones rumores de illo vulgatos, vt peccatum ſuum per ſe ipſe & agnoſcat, & corrigat. Id autem tum fieri oportet, cum ſpes

Reuerentia erga Vicarium Epiſcopi.

Admonendorum Principum ratio.

lætum

lætum proſperumque ſpondet monitionis euentum. Sin minus omitti totum hoc negotium præſtat, quam fruſtra niti, nec aliud vt dicitur, laborando, quam odium quærere.

Dominicis ac feſtis diebus poſt meridiem, ſeruis & ancillis, itemque libertis ac liberis Luſitanorum, tintinabulo in ſacram ædem conuocatis, præter fidei Chriſtianæ capita, ratio quoq. orandi tradetur, animæque curandæ. Atque huius rationis vſus idiotis hominibus confeſſione expiatis pœnæ loco imponetur ad certum tempus, vt paulatim aſſuefactos ſalubris illa conſuetudo deinceps ſequatur. exploratum habeo multis eam rem ſaluti fuiſſe. Eadem ratio in tabella perſcripta proponetur in templo, ut poteſtas deſcribendi ſit ijs, qui uti velint. Aliquid etiam temporis, atque operæ pacificatio inimicorum, diſſidentiumq; inter ſe reconcilia tio uindicabit. In controuerſijs litibuſque tollendis, illud inculcandũ, plerumq; plus impenſæ in lites fieri, quam quanti id ſit de quo litigatur. Video hoc officium Iuriſconſultis, ac tabellionibus ingratum atq; inuiſum fore. Quocirca iſti præcipue captandi ſunt, & appoſitis meditationibus ad æquitatẽ conformãdi. Nã ſi recte cõſiderabimus, iſtos cõtrouerſiarum, ac litium (quippe quæ in ipſorum cedunt lucrum) architectos ac machinatores eſſe reperiemus. Si quãdo incideris in homines fraudibus, libidinibus, odijs adeo implicatos, vt nõ ſolum hiſce vitijs expediri nõ laborent, verum neceſſaria reſpuãt remedia; omni humana diuinaq; ope annitẽdum erit, vt eorum animi quãuis iam depoſiti, aliqua tandem ratione ſanentur. Proinde illis, niſi plane inſaniant, amor & reuerentia quam

Litium dirimendarum modus.

Sceleratos homines conuertendi ratio.

Chri-

Chriſto Deo, ac domino ſuo debeat, propnenda; mortis impendentis, ac gehēnæ incutiendus metus. ſi quos neq; amor Dei, neq; timor flectet, eos vero acerbiſſimis pœnis, quas cœleſtis ira ex improbis etiam in hac vita expetit, territari oportebit. Itaq; denuntiandi graues, diuturniq: morbi, damna & iacturæ rei familiaris; orbitas ac ſolitudo liberorũ. coniugum probra, pericula, tum maritima, tum terreſtria, caſus inopinati, & atroces; atque alia generis eiuſdē, quibus inueterata maxime ſcelera, ac flagitia ſolitus eſt Deus vindicare. Quippe multos uidemus eſſe, quos multo magis talium incommodorum timor moueat, quam cruciatuum æternorum. Verum enimuero tam effuſæ uecordiæ, atq; inſaniæ cauſa, vel diuini nominis obliuio, vel ingens negligentia conſciētiæ, vel cæleſtis fidei tenuitas eſt, hominibus vtiq nequam & ſceleratis; qui uelut pecudes rebus ijs, quas oculis cernunt, quaſque ante pedes habent cuncta metiuntur, immemores bonorum cæleſtium, vltimique diſcriminis, in quo ipſorũ æterna vertitur ſors. vtrum ſcilicet beati an miſeri futuri ſint in omnem æternitatem. Nonnullos etiã interdum reperies in peccatorum hærentes cæno, qui tuam amicitiam familiaritatemque captent; non ut è vitijs extrahantur ſuis; ſed ſimul ut meritam obiurgationem uitent, ſimul ut tua couſuetudine ad opinionem commendentur probitatis. Idcirco moneo, vt apud te ſis, ac ſi quando te iſti homines ad cœnam aut prandium inuitent, doniſue colant, videas ne tua libertas deliniatur muneribus, quominus acriter peccantes admoneat. Itaque ad prandium inuitatus non recuſabis tu quidem, ſed inuicem illos

Cauſa obſtinationis in ſceleribus ac flagitijs.

Concionatoribus dona reſpuenda.

Inuitatio ad prandium quatenus accipienda.

illos ad ſacram inuitabis Confeſsionem. Quod ſi animaduertes, te nihil omnino proficere, & prorſus ludere operam; ſeuere denuntiabis, niſi reſipiſcant, illis iam te amicitiam & conſuetudinem renuntiare. Neque verò ego cum quicquam à quoquam accipi veto, parua, ac rara munuſcula intelligo, qualia ſunt poma, & alia eiuſdem modi quæ remiſſa grauiter offendunt eos, qui miſerūt; ſed dona magna ac pretioſa, quæ ſi accipias, capiaris. Si quādo magna vis miſſa fuerit cibariorum, ea valetudinario, carceri, cæteriſque egentibus diuidentur, vt omnes intelligant, iſtarum etiam rerum maximam partem diſpertiri pauperibus; tibi vix minimam quandam particulam reſeruari. Hæc benignitas plus ad exēplum abſtinentiæ proficiet, quā taliū recuſatio munerū, cū præſertim qui ea mittunt, ſibi ducāt dedecori domū re mitti, quæ miſerint. Iam prauos cuiuſpiam mores emendaturus, non prius manum admouebis, quam intimos eius perſpexeris ſenſus. Quocirca magnopere tibi ſuadeo, ut primum odoreris, atq. inueſtiges, an is uitio aliquo, aut mentis perturbatione occupatus ab animi ſui ſalute abhorreat. Si æquo erit animo, & ad accipiendam admonitionem parato, tum vero eum ſedulo, quæ videbuntur, monebis. Sin autem ira aut quauis moleſtia perturbatum ſenſeris; ſuperſedendum erit monitoris officio, & affectus animus inſinuatione quadam ac dulcedine orationis deliniendus. Inde ad ſalutis ſuæ cogitationem, curamque traduci eum oportebit, leuioribus initio tētando monitis; quæ ſi belle proceſſerint; grauioribus inde oppugnando. Ad ultimum vbi eum in tuam redegeris ditionē, obnoxio ad arbitrium tuum leges impones, & quæ-

Cuiuſmodi munera accipie cōueniat

Corrigendi modus.

& quæcunque opus erunt, plane, aperteque præſcribes. Ac leuandæ moleſtiæ, iræue ſedandæ unicum remedium eſt, angoris iracundiæve cauſam prudenter extenuari, eleuarique uerbis. ſi iratus ſit, iniuriam imprudentiæ potius, quam maleuolentiæ attribuere; aut delictorum eius pœnas diuinitus expetitas dicere: ipſum fortaſſe in parentes aut propinquos inimice, aut in alios innocentes commiſiſſe aliquando aliquid, pro quo nunc pœnas cœleſti numini iuſtas ac debitas ſoluat. Hæc aliaque eiuſmodi, quæ ad extinguendam valent iram inculcanda ſunt. Quod de ira præcepi, ad cęteros impotentes animi motus transferendum. Illud autem vrgebitur, etſi aliqua veri ſpecies obiecta animum eius commouerit: tamē ſi colligat ſe, cogitationemq; ad ipſam referēs veritatem, res omnes conſideret, atque circumſpiciat intētius, profecto intellecturum cauſam quā obrem tantopere moueatur, nullam eſſe. Ita demum hilari lętoque vultu illam animi abſterges moleſtiam. ac pro hominis conditione & propenſione voluntatis, quid facto opus ſit, amice enixeque commonebis.

Iræ ſedādæ, moleſtiæue leuandæ remedium.

Iam omni ope efficere niteris, vt quos erudis ad pietatem, ſuas tibi tentationes, incurſanteſq. animum cogitationes aperiant. Hoc quippe ad virtutis abſolutionem præcipuum præſidium eſt rudibus in hoc genere pugnæ, aut non ſatis peritis, exercitatiſque. Ceterum ſi ſeuerior in eos quam benignior fueris (ut ſeueritas excludit fiduciam) facile quibus à Satana oppugnentur modis, ſilentio ſuppriment, leuius rati dæmonis inſidias ſubire, quam acerbitatem magiſtri. Ita neceſſario nudati præſidio, teliſque acerrimi hoſtis expoſiti

Efficiendū, ut quos excolis, ſuas tibi tentationes aperiāt.

Benignitas magiſtro neceſſaria.

poſiti uſque eo inceſſentur præmenturque donec *Vitia cerrigendi ratio.* malis domiti faciant deditionem. Si quos aut ſuperbia, aut libidine,aut alio quopiam vitio tentari ſenſeris,optimum factu erit, ſpatio ad cogitandum dato,iubere ipſos remedia aduerſus illa ipſa vitia excogitare,quod vt ſuccedat ex ſententia,viam primum aperies ad eiuſmodi res inueniendas:deinde præcipies ut rationes exquirāt, quibus ipſi in cohortationibus ęgros uinctos aut alios à talibus deterreant vitiis. Ita medentes aliis ipſi medebuntur ſibi. Quippe & illa alijs communicata proderunt, & ipſi ſua ſponte ad ea quæ alijs ſuadent,incitabuntur. Eadem regula etiam ceteris uſui eſſe poteſt, quos propter impedimētum aliquod nō licet abſolui. Scitum enim eſt ex ijs percontari,ſi quem ab illiuſmodi, quo vrgentur ipſi, vitio reuocare conarentur, quam tandem eſſent inituri rationē.ad vltimum ſuadere,vt id ſibi cōſilij capiant,quod in tali re,ac tempore alteri forent daturi. Illud etiā videndum,vt *Modus adhibendus in exercenda uirtute.* in exercendis alumnis noſtræ diſciplinæ virtutumq, muneribus iniungendis, adhibeatur modus; & onera pro cuiuſque imponantur viribus. Nam ſi maiora erunt, quam vt ferri commodè queant, non excitabunt virtutem, ſed opprimēt, Itaq; illi fracti animo,ac debilitati, imponēdum onus detrectabunt,impoſitum abijcient. Et quoniā *Libertatis tuedæ rat.o.* Rex Luſitaniæ pro ſua munificentia iuſſit omnia nobis neceſſaria vbique ſuppeditari; eius potius,quam alterius cuiuſuis liberalitate vtaris cēſeo.Nā profectò qui alienas res accipit, libertatē amittit ſuam:quippe cum beneficentia neceſſitatē imponat obſequendi beneficio:emptaq. beneficio libertas adeo ſeruiat,vt etiamſi quid audeat

eius

eius verba longe minus habeant ponderjs,quam haberét,ſi ſui eſſet iuris. Adde huc,quod ſi quid ab illo, qui dedit, peccatum ſit,libere increpare nequaquam valeas. Quod enim os tantum eſt, vt ſuſtineat allatrare paſcentem?

Præcepta Ioanni Brauio Malacæ diuerſanti, alijſque ſocijs Cocinum petentibus data. Cap. XVII.

VBI mane e lectulo ſurrexeris, hanc tenebis regulam, vt minimum per ſemihoram aliquid è Chriſti vita mediteris, idque hoc ordine, vt initio ab eius ortu facto, deinceps cetera egregia eiuſdem facinora, ad glorioſum vſque aſcenſum in cælum, ſenſim progrediens meditatio perſequatur. Verum ſingulis diebus ſingula attribuentur capita, eadem plane ratione, quam exercitiorum ſpiritualium libellus præſcribit. vt ſinguli menſes totam Chriſti domini vitam meditando percurrant. Iam tibi autor ſum quotidie ſub meditationem, vota paupertatis, caſtitatis, obedientiæ renouandi, quo uix vllum eſt hominibus Deo ſacratis tutius contra Diaboli inteſtinique hoſtis impetus munimentum. Quocirca antiquiſsimum habebis quotidie ſalutaribus hiſce armis munire pectus. Promeridianis autem horis, poſt curatum corpus, tantundem fere temporis iteratio matutinæ meditationis abſumet, eamque pariter excipiet inſtauratio votorum. Nocturno porro tempore poſt cænam, priuſquam cubitum eas, recipies te ad excutiendam conſcientiam, & facta, dicta, cogitata eius diei examinás, videbis ecqua in re Deum offenderis hominesue idque perinde exequeris, vt ſi eſſet mox ſecutura confeſsio. Tum delictorum omnium veniam à Deo petes, emẽdationem uitæ ex animo tibi pro

Meditandi modus.

Vota quotidie renouanda.

Conſcientiæ excutiendæ ratio.

ponens. Demum precationibus ſolemnibus Pater, & Aue, recitatis, pauliſper rationem inibis corrigendi peccata illa quamprimum. Poſtridie igitur mane inter ſurgendum veſteſq; induendas recẽtia ſuperioris diei delicta rediges tibi in memoriam, diuinaq; ope ſuppliciter implorata, ne quid eo die offendas, nominatim vero ne in noxas illas domeſticas incurras; meditationem aggredieris eo, quem dixi modo; Hoc idem quotidie facies. Si quid autem horum omiſeris per incuriam, id vero tibi religioni ducens de more tuam culpam agnoſces, prædicabiſq; apud ſodales, quod tibi præſcripta neglexeris. Ceterũ, omnibus in rebus, a quibus appetitum vitioſamque naturam ſenſeris abhorrere, ſtrenue te ipſe vinces, haud ignarus nobis primam eſſe oportere Chriſtianæ humilitatis curam. Nam ſine demiſſione animi germanaq; humilitate non tibi, alijſue prodeſſe poteris; non Deo carus eris, non dignus, quẽ Societas IESV diutius ferat, vtpote quæ elatos ſuique iuris, ac ſententiæ homines cõcoquere haud quaquam valet. Proinde ſtudebis ſedulo & vſquequaque Præpoſito obtemperare, & quidem ſine recuſatione vlla, aut detrectatione: haud ſecus quam ſi imperaret ipſe Pater Ignatius. Tentationes diabolicas cuiuſque generis eidem enuntiabis, vt eius conſilio auxilioque inſtructus, acerrimi hoſtis petitiones facilius declines, atque propulſes. Quippe demiſſio hoſtiles tentationes, inſidiaſq; aperiens, haud minus opis impetrat a Deo, quã init gratiæ. Itaq; nõ ſolũ callidiſſimi hoſtis artes in præſens eludit, ſed etiam vires conatuſq; frãgit in poſterum. Nãq; ille ſuas artes deprehẽſum iri cernẽs, paulatim cum ſpe victoriæ ami ttit oppugnationis voluntatem. Hæc

Sui victoria

Humilitas & Obedientia noſtris hominibus neceſſaria.

Bra-

Brauio Malacæ verſanti, alia porro alijs Cocinũ petentibus monita data.

Ante omnia quantum erit in vobis, amorem conciliabitis Ciuitatis, præcipue verò cœnobitarum, ac Sodalitatis B. Mariæ. Proinde dicta, factaque fidem faciant nihil eſſe vobis potius, quam omnibus gratificari, & pietate tum ciues, tum ſodales illos augere. Comitas in adeundis ſalutandi cauſa ſodalibus, haud ægre illorum vobis in veſtris difficultatibus impetrabit auxilium, ſi qua re ad pauperum inopiam ſubleuandam opus erit ab eis potiſſimum petetis; ſed ita, vt egentes edocti a vobis illos agnoſcant benignitatis autores. Hæc autem cum pauperibus tenebitur ratio, vt cum ſuam ipſi vobis neceſſitatem corporis exponent, vos inuicem eis quam per ſeipſi nō cernunt neceſſitatē exponatis animi. curatiſq; eorum mẽtibus, tum demum corporibus, ſi quid opis poteritis, afferatis. In congreſſibus & colloquijs cauendum eſt, ne nimia quædam grauitas ſuſpicionem præbeat reuerentiam exigentis arrogantiæ: ſed potius facilitatem vultus præferat, affabilitatemque ſermonis. Præcipua cura erit, vt omnibus in rebus ſubmiſſe vos ac modeſte geratis. Itaque etiam Sacerdotibus ceteriſque omnibus, non tãtum Eccleſiæ Præpoſitis, impenſe habebitur honos. Operæ pretium vero eſt, res a vobis bene geſtas communicare eis, vltroq; concedere, vt quorum operum fructum capiant; fautores euadant, ac patroni.

Comitas in ſalutando, adeundo.

Cum pauperibus, quæ ratio tenenda.

Nimia grauitas vitanda.

Eccleſiæ Præpoſitis res a noſtris bene geſtæ cõmunicandæ.

In concionibus quoque comiter auditores ab erroribus ac vitijs, in quibus verſantur, reuocandi ſunt. Sed identidem intentata diuina ſeueritate atque iuſtitia territandi duri homines ac

Varia ratio agendi cum vario auditorũ genere.

peruicaces:contraque reſipiſcentes,Dei clementia,ac miſericordia propoſita, erigendi, recreandique. Pertinaces porrò animos atq; in flagitiorum cœno hæſitantes oportet ita cæleſtibus urgeri minis,ut eis nequaquam incidatur diuinæ clementiæ ſpes: ſed eius interdum commemoratione eorundem pectora mulceantur. Omnino efficite vt per vos bonus Societatis odor lóge lateq; fundatur.Quā ad rem non alia virtus plus habet momenti quam vera ac germana animi demiſſio.Mementote Societatis noſtræ amplificatores multis ac magnis ærumnis exercitos virtutes omnes enixe coluiſſe,uoſque ita demum illorum meriti ac gloriæ participes futuros, ſi in Societatis nomine amplificando, fueritis imitatores induſtriæ. Illud quoque meminiſſe oportebit, auctoritatem apud populum in ſacris rebus ac ſalutaribus, donum eſſe diuinum,quod bonis viris,ac pijs deferatur vltro,callidis, & humana id arte quærentibus negetur; ne ſcilicet humana peruerſitas Dei dona contemptui habeat,ſi forte modeſtis iuxta & arrogantibus ſuppetant. Impēſe igitur rogitandus eſt Deus,prorſus vt vobis indicet,atque aperiat impedimenta,quę diuinis conatibus(quominus ſua per uos dona hominibus impertiat)per imprudentiam obijcitis;cōmittentes vtique vt autoritatem vobis abnuat,exiſtimationemque ad id negotium neceſſariam.Id enim uero ſumma animi prouiſione cauendum eſt. Itaque in examine conſcientiæ, intentiore cura ſpeciatim exquiretis,ecquid peccatum à vobis ſit in concionando,in confeſſionibus audiendis, in congreſſibus, & colloquijs. eritque deinde vobis cordi vitia deprehenſa corrigere, animumq; noxijs affectibus repurgare. Nimirum quantacun-

Autoritas apud populū cæleſte donum.

In examine conſcientiæ in noſtra officia ac munera inquirendum.

cunque deceſſio de vitijs,tanta fit cœleſtium acceſſio donorum. Ac nolite mirari,imitarique eos qui nouas populo placendi excogitant artes, popularem admirationem ac laudem aucupantes. Namque iſti ſuæ potius quam diuinæ gloriæ ſeruiunt,de ſuis commodis magis ſoliciti. quam de ſalute animorũ.Quocirca illorũ ratio ſane lubrica eſt,ac præceps,quippe quę cęca cupiditate gloriæ elata iactationẽ habet in populo inuisã Deo. *Aura popularis nullo modo captãda.*

Omni ope annitendũ, vt hæc quæ a me ſuggeruntur,& meditando ſentiatis ipſi, & exſequamini ſedulo. Proinde ſi qui huius generis ſenſus ac motus diuino inſtinctu in mentibus veſtris exiſtent, eos memoriæ cauſa litteris conſignatos ex primetis identidem factis.ita meditata exſequẽdo,virtus velut pabulo nutrita creſcet. *Meditata exequenda.* Nam quæ nobis talibus de rebus ſancti viri ſcripta reliquerunt, in ijs mirum eſt, quantum interſit inter guſtum ſenſumque ſcriptoris, & ſcripta legẽtium, audientiumue. Res quippe ab eo meditatæ atq; perceptæ, ingentia ipſimet ſanctitatis incitamenta, plerumque noſtros animos haud ſane acriter ſtimulant. Quocirca magnopere vobis ſuadeo, vt ſua quiſque ſenſa animi, ac pietatis diuinitus hauſta litteris cuſtodire, & impenſe recolere ne grauemini. *Meditata recolenda.* Quæ vt in dies augeantur à Deo,quotidie vobis altius radices agendæ ſunt humilitatis. Quærendi etiam fideles amici ac monitores,qui ſi quid a vobis in veſtris peccatũ erit muneribus,amice vos,libereque admoneant, vt veſtra vitia quæ vos ipſos fugiunt (in ſuis enim quiſque vitijs hebetior eſt,quam in alienis) per alios cognita exuatis. *Fideles monitores quærendi.* Hæc & his ſimilia monita Frãciſcus Xauerius partim Præpoſitis Societatis, partim alijs dabat. Illa uero egregia quæ P. Gaſpari

Vicario ſuo reliquit profecturus Sinas. Ceterum ea nos item ut alia (ne iteratio pariat ſatietatẽ) de induſtria hic omiſſa reſeruamus alio. Quippe eadẽ præcepta varijs hominum generibus informandis accommodata cum ſint, placuit, in certa capita dirigere, ut ſibi quiſque ſumeret, quod ad ſe pertinere ſentiret.

Præpoſitos ac ſuperiores Societatis quales requireret. Caput XX.

Sui ipſius cura.

QVALIS ipſe Præpoſitus erat Societatis, tales requirebat ceteros. Super oĩa oportere aiebat eis priorem ſui tuendi eſſe, quam alios iuuandi curam. Neque enim alios curæ eſſe poſſe, qui ſibi ipſe non eſſet. neque aliorum commodis ſeruire, qui negligeret ſua. Quocirca negabat cuiuſuis eſſe alijs imperare: Quippe Præpoſiti perſonam ab hominibus vulgaribus, ac minus perfectis haud quaquam ſuſcipi, ac ſuſtineri ſine ingenti ipſorum periculo. Præpoſitos vero magnopere monebat, ne ſinerẽt implicari ſe curis alienis maxime vero ciuilibus negotiis, utpote quæ impẽdiant propria ac domeſtica: nemo enim militans Deo (ait Apoſtolus) implicat ſe negotijs ſecularibus. Proinde præcipua eis cura eſſet ſuo fungendi munere, & ſibi commiſſos cuſtodiendi, iuuandique: In alienos autem quod ſuis excolendis ſupereſſet curæ operæque, deriuaret, quo illã Chriſti accommodabat ſententiam; Hæc oportuit facere & illa non omittere. Itaque præcipuum hoc Gaſpari Vicario ſuo pręceptum dedit. Prior ac potior tui tibi cura ſit, quam eorum, quibus præes. Nam qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Tua inquam tibi, domeſticorumque ſalus antiquior ſit, quam

Nõ cuiuſuis eſt imperare.

Negotia ciuilia fugienda.

2. Tim. 2.

Præpoſitis prima cura ſuorum.

Matth. 23.

Eccl. 14.

quam alienorum: quia nos ipſos nobiſque creditos potiſſimum Deo præſtare debemus. Perinde enim errant, qui domeſticis omiſſis, curam auertũt ad alienos, vt qui Dei ſuiq; immemores, hominum oculis ac voluntatibus ſeruiunt. Quocirca domeſticorum primum deinde ſi vacabit, aliorũ ſaluti conſules. Iuuandi uero ratio vt maxime cõmunis eſt, ita prodeſt plurimum. Talia munia sũt concionum frequentatio, explicatio Catechiſmi, confitentium expiatio. Iam Præpoſitos demiſſione animi moderatione, caritate, prudentia, haud ſecus quam poteſtate, præſtare, alijs volebat. eorumque quibus præeſſent paterne & imbecillitatem ſuſtentare, & ærumnas ac moleſtias depellere, magnopereq. eis autor erat, vt diligi ſe quam metui mallent, omnique ope niterentur, vt eis eſſent parentum loco. ita demum & ipſos admonitiones proſpere adhibituros, ad morum emendationem: & illos omnia in bonam accepturos eſſe partem. Itaque lenitate potius modeſtiaque in regendo vterentur, quam autoritate imperioq; ne gregem paſcerent vt dominantes in cleris, quod Petrus Apoſtolus vetat. Hanc autem rationem præcipue ſeruarẽt aduerſus quietos atque demiſſos. Nam turbulentos, arrogantes, immodicoſq; ſui æſtimatores acriter de ſuis arguendos erroribus, & ſeueritate, ac ſi opus foret, animaduerſione coercendos, vt virga diſciplinæ ingeniorũ peruicaciam domet. Quo de genere Gaſpari præcepit his verbis. Patribus Fratribuſq; tuæ curæ commiſſis benignum te moderatumq. præbe potius, quam grauem ac ſeuerum niſi forte quis tua benignitate abutatur. tum enim vt eius rationibus conſulas, aſſumendum eſt aliquid ſeueritatis. Proinde ſi quem arrogantia aut ſuperbia ef-

Præpoſiti humilitate ceteriſque uirtutibus præſtare debent.

Diligi ſe quam metui mal in.

Epiſt. 1.

Arrogantes retundendos

„ ferri ſenſeris; veſanos eius ſpiritus grauiter com-
„ primi retundique oportebit. Nimirum vt lapſis
„ per imprudentiam aut obliuionem ignoſcere ex-
„ pedit, ita neceſſe eſt comprimere & coercere, ſi
„ quem arrogantia retractantem fecerit, & contu-
„ macem. Neque ullo modo committendum, vt
„ quiſquam in animum inducat, demum inſolētia
„ peruicaciaque victum Rectorem, ipſius indulge-
„ re peccatis. Quippe non alia pernicies maior per
„ uicacibus ingenijs accidere poteſt, quam ſi ea ti-
„ mide indulgenterque tractans, in vitijs contuma
„ ciaque conniueas. Quippe cum talis remiſsio &
„ maiores eis afferat ſpiritus, & ſpem faciat impuni
„ tatis licentiæque.

Delectus habendus eorũ qui aſciſcuntur in ſocietatem.

Nolebat moderatores ſuperioreſque Societatis in hominibus ad ſuum cętum ſine delectu aggregandis, faciles nimium eſſe ac liberales, ſed paucos è multis deligere, eoſq; maxime idoneos, quòd longe plus roboris ſit in delecta virorum manu, quam in infinita hominum turba. Tales vtique eſſe deligendos, qui ad Societatis inſtitutum nati, factique viderentur. quorum ſcilicet uirtute, confidere liceret, tum domi, tum foris. Quos uero difficultas aut neceſsitas aliqua magis, quā pietas diuinique obſequij cupido ad ſocietatem cōpelleret; his haud quaquam patere debere Societatem. Atque hoc adeo imbiberat animo, ut famulos mercede aut alia ratione inductos haberi præoptaret, quam ad ſocietatem homines minus aptos, ob domeſticorum munerum neceſſitatem, aggregari. Quocirca Gaſpari ita præcipit. Noli facile, ac ſine delectu multos in Societatē adſciſcere, ſed paucos & maxime idoneos. Namque & ſocietatis ratio id poſtulat, & maiori vſui ſunt pauci egregij, quam mille vulgares. Proinde imbe-

Minus apti nulla de cauſa accipiendi.

imbecillos, inertes abiectæque virtutis homines reijcies, velut alienos à Societate expetente viros nauos, generoſos, eximiaque virtute prædi-tos, qui magna efficientes tamen contenti ſint paruo. Quos vero animi ac virtutis indoles adeo commendaſſet, vt apti ad Societatem cenſerentur, eos diu ac multum exerceri volebat, probarique; donec illorum virtus multis ac magnis experimentis ſpectata foret ſatis. Spectari autem virtutem iubebat ex ſui ipſius victoria, & turbulentorum animi motuum, cupiditatumque ſedatione magis, quam ex ſpecie quadam pietatis, lacrimis, ſuſpirijs, acrique corporis uexatione.

Virtus adſciſcendorum quomodo ſpectanda.

Proinde ita præcipiebat mortificari membra quę ſunt ſuper terram, vt ea mortificatio ad exuendū veterē hominem, nouumq. induendum referretur. Et in hoc genere hunc præſcribebat modū, vt ne nouis inuentis indulgendo, ipſa rei inſolentia oculos animoſque hominum offenderet Qua de re Gaſpari præcipit in hunc modum. Quos ad Societatem aggregaueris, in impotentibus animi motibus, cupiditatibuſque edomandis magis exerceas cenſeo, quam in corporis afflictationibus, nouiſque eius generis inuentis. Quod ſi ad coercendos interiores animorum impetus, externa aliqua admoueatur mortificatio, talis utiq: ſit, que non irriſionem, ſed approbationem moueat intuentium. veluti aſſiduitas miniſtrandi in valetudinarijs, ſtipis eleemoſynęque ad vinctorum inopiam ſuſtentandam corrogatio: atque alia generis eiuſdem. Magnoque nonnullis ad humilitatem adiumento eſt, ſuperioris vitæ, ante initam ſocietatem, actę conditionem, munia, occupationes, taliaq; quæ ad ſubmiſ-

Mortificationum modus.

ſionem ualeant, interdum ſocijs audientibus enũ tiare. Verum in hoc genere perſonarum ratio habenda videndumq; diligenter, quid cuiuſque cõditio, ac uirtus ferat. Quæ cautio niſi adhibeatur plus damni fiat quam lucri. Aſſueſaciẽdos quoq; Tyrones cenſebat ſeipſos Rectoribus indicare, tẽtationeſq: omnes, propenſiones, motus, ſenſus et iã pietatis diuina ſolatia, pœnas uolũtarias aperire: quo ſcilicet artes omnes hoſtis ibi maxime inſidiantis, ubi minime fraus timetur, a peritis talium rerum patefactas eluderẽt, & ſi quid forte aberrarent, ab ijſdem in rectam reducerentur viam. Præpoſitorum uero ſummam in eo requirebat cautionem, vt ne temere quoſlibet initiatos uellent ſacris; ſed viros tantum fide ac uirtute diu ſpectata, prudentiaq. & doctrina ſaltem mediocri. Hiſce enim præſidijs Societatis Sacerdotes, ut ex inſtituto uiuant, ſine magno periculo carere non poſſe. Quocirca ita Gaſparem monet. Sacerdotio aptum idoneumq. neminem iudicabis, quem non doctrina ac uirtus diu multumq. ſpectata commendat. Societas quippe, ad ſui inſtituti miniſteria obeunda, probata uirtute doctrinaq. expetit ſacerdotes. Id adeo uſus ac res ipſa docuit, qui enim tales non fuerunt, eos detrimẽto potius quam adiumento ſcimus Societati fuiſſe. Ante omnes abſentium, & procul a cœtu fratrum in vinea Domini deſudantium commodis præcipue conſultum uolebat. quippe cum illi demum operarij (ut ipſe ſolitus erat dicere) portarent pondus diei & æſtus. Itaque eorum neceſſitates uel corporum uel animorum cognoſcendas ſimul, & ſubleuandas ſedulo dicebat. E re quoq; eſſe, uiros bonos illinc aduenientes, quemadmo

Nõ quilibet initiandi ſacris.

Abſentium maxime ratio habenda.

dum

dum ſe illi gerant, rogitari, ipſis autem per littera identidẽ adhiberi ſolatia: nec quidquã ſcribi aſperius, quod aut moleſtiam, aut deſperationem operis exequendi afferre queat. Satis eos ærumnarũ ibi ſuſtinere, vt temperandum ſit ſeueritate, ne afflictio addatur afflictis. Ceterum eos crebro mutari (niſi forte neceſſitas cogeret) vetabat. maxime à moderatoribus nondum ſatis gnaris locorum, nationum, negotiorumq;, in quibus illi verſarentur. Periculum enim eſſe, ne frugifera ac ſalubria opera diſturbaret mutatio cultoris. Rectoribus porrò ac Præpoſitis antiquiſſimum volebat eſſe, vt bonus vbique Societatis diffunderetur odor: omniſque offenſio & ſcandalum omni ope fugeretur, vel cum detrimento rei familiaris. Melius vtique eſſe bonum nomen quam diuitias multas. Quocirca magnopere eos monebat, vt virtutum magis quam domorum ædificijs dediti; ædificationem ædium non ad elegantiam referrent, ſed ad neceſſitatem, commoditatemque habitationis. Si quid eſſet in bonis ac fortnuis, quod faceſſeret negotium, velut vectigalium, pecuniæq. debitę exactio, id munus haud minus inuidioſum quam neceſſarium, conducto procuratori potius, quam domeſtico demandarent. Impẽſe vero Præpoſitos Societatis orabat, vt aliarum familiarum Religionumq; moderatores religioſoſque viros omnes ac Sacerdotes conciliarent ſibi: & cum eis quam concordiſſime, amiciſſimeq; uiuerent. Proinde ad eos interdum irent ſalutatum, ſeu beneuolentiæ captandæ tuendæque gratia, ſeu concordiæ coniunctioniſque declarandæ.

Crebra ſociorũ mutatio fugienda.

Scandalum omni ope uitandum.

Prou. 22.

Aliarũ, religionum homines conciliandi.

Qua-

Quales eſſe optaret homines è Societate. *Cap.* X X I.

SOCIETATIS homines expetebat demiſſos,obedientes,moderatos,& omnibus in rebus, à quibus vitioſa abhorret natura, victores ſui. Sine his quippe virtutibus neminem è Societate, nec Deo carum acceptumq;, nec ſibi aut alijs vtilem fore: nec æquo quietoque animo in Societate victurum. Proinde omnes in ſui ipſius cognitione multum ac diu verſari oportere, & fibris euulſis cupiditatum,vere humilitatis ac virtutis radices altius agere. Namque vt qui ex acerbiſsima Chriſti morte & cruciatibus dolore ardeat,facile talem dolorem inurat alijs, ita qui impotens animi ſui motus domitos habeat cõpreſſoſque, haud ſane difficulter eoſdem in alijs quoque regere & coercere poſſe. Neminem verò aiebat hoc nomine multum ſibi tribuere debere,quod iam diu eſſet in Societate: neq; enim temporis diuturnitate,ſed magnitudine virtutis ſociorum metiendam eſſe dignitatem. Quippe cum ſui pudere magis, quam ſibi placere par foret eos,qui tamdiu verſati in ſchola virtutis,tam paruos in virtute progreſſus haberent, ſemper diſcentes & nunquam ad ſcientiam ueritatis per uenientes. Iam uetabat hominum de ſe opinionem intueri, ne forte fallax illa rerum facies ſuperbiam elationemq; animi pareret, certiſsimã peſtem ac uenenum Societatis. Contraque auertere animos iubebat ad ſuæ cognitionem imbecillitatis,præcipue uero ad ſalutarem illam cogitationem, quantum tandem inter humana iudicia

Nemo ſibi nimium debet ſumere quod diu fuerit in ſocietate.

Timot. 2.

Opinio hominum de nobis contemnenda.

Sui cognitio fundamẽtũ humilitatis.

cia interſit & diuina; atque inibi fundamenta iacere humilitatis ſuæ. Nam qui intentius conſideret, quanto ſecus de hominibus Deus ſcrutator cordium iudicet, quam homines actionũ ſpectatores, profecto coram Deo quam maxime demiſſurum ſe, humanaſque laudes, quippe tam lõge abhorrentes a uero, pro crucibus, irriſionibuſque ſubiturum. Neque tamen committẽdum eſſe ut noſtræ nobis infirmitatis conſcij in Chriſti militia obſequioque cadamus animis; ſed potius id agendum, ut quam noſtris diffiſi uiribus, tam freti diuinis, ingentes prorſus animos capiamus, egregiam numini operam ipſo iuuante nauaturi. Hanc vero perfectæ virtutis conſequendæ oſtendebat viam, vt ſui cuique prima eſſet cura: & ſuã quiſque conſcientiam bis in die (ſi fieri poſſet) certe ſemel excuteret, ſumma vi tendens, vt vitia in ſe ipſo deprehenſa prorſus corrigeret, antiquiſſimum inſuper haberet quotidianam rerum diuinarum meditationem, nullumque diem ſine tali mentis pabulo ſineret præterire. Et meditationẽ verſari atque hærere in vita, cruciatibus, ac nece Chriſti Domini volebat, vtpote materia abſolutæ virtutis, propriaque Societatis IESV. Autor etiam erat, ſub meditationem contra ſatanæ impetus atque inſidias, vota renouandi quotidie: tentationeſque omnes Diaboli & virtutum ſtudia, non tantum vitioſas affectiones enuntiandi Confeſſarijs, Præpoſitis, ſpiritualibuſque viris, qui eos conſilio poſſent, aut auxilio iuuare. Eam quippe vim eſſe demiſsionis huius, vt non modo plus lucis opiſque diuinæ impetret ad pugnam, verum etiam importuniſsimos ludificetur hoſtes, qui ſuas inſidias patefactas, petitiones depulſas, conſi-

Dei fiducia.

Rerum diuinarum meditatio cõmendatur.

conſilia fracta intuentes, profecto ſegniores fiunt ad oppugnandum: demumque victi diſcedunt ab ijs, à quibus victores ante diſceſſerant.

Obedientia qualis eſſe debeat.

Obedientiam vero requirebat cęcam, vt ſuo iudicio, atque opinione omiſſa, omnibus in rebus (diuina ſcilicet lege ſalua) ſine retractatione aut cunctatione parerent; neu optata odioſe, importuneque efflagitarent à Rectoribus, aut eorundẽ imperium arte quadã ad ſuam detorquerent cupiditatem: ſed vltro ſuam quiſque ſententiam dirigeret ad illorum voluntatis interpretationem. ſeq; totos hominum Dei perſonã gerentium arbitrio permitterent traderentq; rati omnibus in rebus præcipiendis eã illis mentem diuinitus datum iri, quæ plus & Deo honoris, & ipſis commodi eſſet paritura. Nã qui ſecus facerẽt, ſæpe in magnas moleſtias perturbationes, miſeriasq; incidere dicebat, quæ mala homines pernicioſo errore excæcati, exiſtimarent à Domini cruce obedientiaq; naſci, cum naſcerentur ex praua ipſorum voluntate, ac iudicio. Quocirca ſemper parere mallent, quam imperare. cum præſertim regi ab alio tutum ſit, ſeipſum regere periculoſum. Vt enim interdum recte ſibi quis imperet, certe cæco ſui quemque amore deceptum ſæpius errare. Præcipiebat etiam, vt ſi quando in humilibus, abiectiſque verſarentur miniſterijs, impẽſe enixeque ea exſequerentur; vt quam maximum ex ijs humilitatis caperent fructum: nihilque eo tempore gratius & acceptius Deo, cuius nomine illud imperaretur ab ſe fieri poſſe crederẽt, memores minora munia rudimenta eſſe maiorum: ſegnem in infimis animum non ſolere in ſummis excellere: contraque præſtantem in paruis facile in magnis

Humilia munia amplectenda.

quoque præſtare. Namque vt Chriſtus ait. Qui fi delis eſt in minimo, etiam in maximo. Illud porrò ſapienter monebat, ne tametſi vberioris ſpes fructus aliò eos vocaret; locum ſibi à Præpoſito aſſignatum deſererent negligerentue. Haud dubiam enim eſſe fraudem inferni hoſtis, futurum atque incertum alieni loci fructum oſtētantis, vt nos à præſenti certoq; fructu deſtinatæ abducat regionis: quo videlicet ancipiti diſtractos cura lu dificetur, inaneſq; dimittat: quippe cum neq; agrum alienum à quo abſis, neque tuum a quo ab horreas, ambiguus colere animus queat. ſalutare hoc præceptum trita illa firmabat Apoſtoli vo ce. Dum tēpus habemus operemur bonum. Quo circa confidere eos iubebat, ſi Deo cordi foret, quod expeterent, iniecturum vtique illum hanc mentem Rectori, vt ipſos mitteret, quo magis è re foret diuina. Verum enimuero errare grauiter aiebat eos, qui vellent in honore haberi propter virtutes & facta egregia maiorum ſuorum, a quibus ipſi degeneraſſent. Similiter enim iſtos facere, ut qui alienis ornati ueſtibus, honorem ac diuitiarum opinionē aucupentur. Nimirum ſatius eſſe ijſdem inſiſtentē ueſtigijs, maiorum uirtutem ac decus æmulari, quam ab eis degenerantem aliena bona oſtentare pro ſuis. Cæterum illud non ſapientius monitum, quā ſalubrius. Præcipiebat domeſticis in umbratili adhuc diſciplina uerſantibus, ne ante tempus in aciē ac pugnā exire geſtirent: neue nimium ſuis confiderent uiribus, cernētes iamdiu ſe grauiore noxa uacare: utique cum ſæpe Tyronum ſalutem non tam virtus, quam ipſe tuteur locus, facile arcens hoſtiles impetus illecebraſque peccandi. Proinde

Luc. 16.

Locum aſſignatum n. deſerendū.

Gal. 10.

Honos maiorū uirtute vani.

Non ante tēpus exeund ad alios inuandos.

dum

corrigendos,fingendoſq; accommodata. Proinde crebræ vitiorum reprehẽſiones,graues de iniurijs Chriſto Domino illatis quærimoniæ:acres cæleſtium irarum minæ, æternorumq; ſupplicio rum, quæ facinoroſos, atq, improbos homines, apud inferos manent; imminentes mortis (quæ ſæpe ex improuiſo homines nec opinantes occupat) terrores. Certa etiã capita proponentur per colloquium,ſiue hominis reſipiſcentis cum Deo, ſiue irati Dei cum homine ſcelerato. Summa vero vi tendendum eſt, vt auditorum animi, admotis dicendi facibus, oculos aliquando aperiãt ad agnoſcẽda cõſciẽtiæ vulnera,ſacramentorũq; remedijs curãda.ita demũ vtiles erunt, frugiferæq. cõciones.Verũ cauendũ diligẽterne quẽquã neq; præſentiũ neq; abſentiũ,maxime vero Præpoſito rũ ac magiſtratuũ nominatim increpet,aut cõpellet pro cõcione incõſulta vox. nam ſi quid ab eis peccatũ erit,tutius ac certius ſecreta prudẽſq; ad monitio domi quẽq; ſuæ,aut in confeſſione curabit.Quippe publica obiurgatio lubricum eſt periculoſumq, negotiũ, adeo exaſperantur homines palã increpiti magis,quam corrigũtur: Præpoſiti prçcipue,quorũ autoritas reprehẽſione apud populares haud dubie obteritur. Et quoniã magni honores magnos animos faciunt,minimeq; patiẽtes monitionis,ſi quando illorum quiſpiã ſine arbitris monẽdus erit, hic tenebitur admonitionis modus, vt pro familiaritate grauior, aut leuior adhibeatur. Nã quæ in familiaribus libertas eſt, in alienis licentia videri ſolet. Ipſam quoque reprehẽſionis ſeueritatẽ hilaritas vultus mitigabit, comitaſq; verborũ. Quocirca remoueatur oris, ac vultus truculẽtia,omniſq; acerbitas orationis:

Motus auditorum.

Nemo nominatim increpandus.

Admonitionis modus.

„ interponantur tempeſtiui complexus (ſi perſona „ illius ferat) crebraq; demiſſionis indicia, quò ſci„ licet hiſce ille rebus delinitus æquiore animo ſa„ lubre admonitionis medicamentum hauriat. Nã „ que ſi ad ipſam reprehenſionis amaritiem acceſ„ ſerit acerbitas reprehenſionis; profecto ingenti „ ſpiritu homines rei inſolentia ſtomachantes, ob„ ſeruantiam erga nos vniuerſam abijciant, repen„ te amore in odium verſo. Hæc autem de princi„ pibus viris accipi uolo, deque his qui ſunt cum „ imperio ac poteſtate.

Crebritas cõcionum. Conciones autem quam creberrimas expetebat, ratus ex cõmuni hoc bono multa ac magna bona priuata manare. Proinde nec concionem temere omitti ſinebat, nec concionatores alienis implicari curis. Qua de re ſimulq; de cõcionatoris ſolertia, diuinitus P. Gaſpari pręcipit. Nunquã „ inquit, publico bono priuatum antepones. Qua„ re nec audiendarum confeſsionum cauſa omitte„ tur concio: nec puerorum idiotarumque inſtitu„ tio priuatis pietatis muneribus poſtferetur. Si „ ignotum in oppidum ueneris, prima cura erit ex probatæ uirtutis ac fidei uiris cognoſcere oppidanorum incolarumque uitia, & negotia inique contracta; in quæ ſcilicet certo impetu conciones incurrant; ut per confeſsiones deinde peſtes illæ acribus admonitionibus profligẽtur. Caput quippe eſt ad homines iuuandos, gentis uniuerſæ in„ genium ac mores noſſe, & quoad liceat, ſingulo„ rum morbos animorum: qui diſsideant inter ſe, „ qui inimicitias gerant, quæ fraudes, quæ iudicio„ rum iniquitas, quæ perfidia teſtium, quæ Iudicũ „ corruptelæ. Quocirca ex uiris prudentibus, ac pe„ ritis & hæc percontanda ſunt, & ſimul exquiren-

Concionatoris ſolertia in populi vitijs ac moribus cognoſcẽdis.

dum

dum, qua tandem inſiſtere oporteat uia, ad illo- ,,
rum mores menteſque ſanandas. Ad hæc omni ,,
ope confitentes pellicies ad ſuum tibi pectus ape ,,
riendum; Nec alia magis ratione eorum, quibuſ- ,,
cum uerſeris, ſaluti conſules, quam ſi eorundem ,,
ſenſus, mores, honeſtæq; uitæ impedimenta per- ,,
ſpexeris. Præcipuum utique hoc ſtudium eſſe de ,,
bet animorum ſaluti ſtudentium: hoc demum eſt ,,
uiuos lectitare libros docentes, quæ in mortuis *Libri vivi.*
libris nequaquam reperias; Neq; enim ſemper ,,
ab iſtis tradita æque uſui eſſe ſolent, atque illa, ,,
quæ traduntur a uiuis, qui iiſdem in negotijs ipſi ,,
met in præſentia uerſantur. Hi profecto libri fa- ,,
cile nos doceãt, & cautè agendi cum hominibus, ,,
& utiliter ad populum cõcionandi prudentiam. ,,
Nec uero hæc ita dico, ut ſanctorum eruditorum ,,
que uirorum monumenta legi interdum nolim; ,,
ſed ut moneam ex illis ſententias petendas eſſe, ,,
quibus vitiorum remedia ex viuis deprompta li- ,,
bris comprobentur. Quippe cum ad fidem faciẽ ,,
dam, tum exempla voceſq; ſanctorum hominum ,,
tum ſacrarum litterarum teſtimonia plurimum ,,
habeant momenti. In congreſſibus verò & collo ,,
quijs vultus hilaritas facilitaſque potius, quã tri- *Vultus hila*
ſtitia ac ſeueritas emineat. Nam ſi mœſtitiã & ni- *ritas.*
miam quandam præ te feras grauitatẽ; multi pro ,,
fecto triſti oris ſpecie deterriti à tua conſuetudi- ,,
ne refugient, parata lupis præda, quia abſterruit ,,
paſtor. Nimirum in funiculis Adæ trahi oportet Oſę. 1.
homines, quos comitas allicit, grauitas terret. ,,
Proinde ſatius eſt dare operam, vt omnibus beni ,,
gnum te præbeas, & affabilem. Reprehenſio- ,,
nes vtique benignæ ſint, & molliantur ſpiritu le- ,,
nitatis, caueaturque intentius, ne qua morum ,,

aſperitas noſtram conſuetudinem moleſtam odioſamque faciat.

Vera humilitas. Concionatores porro demiſſe & de ſeipſis ſentire, & pro ſuggeſtu ſe gerere iubebat, vt demiſſionem animi vultus & oratio ipſa facile declararet. Quicquid boni dicerent, facerentue, Deo tribuerent bonorum omnium autori, quicquid vitij incideret, aut mali aſſignantes ſibi. Oportere quippe aiebat, eos in ſuas ſubinde inquirere conciones, ut ſi quid in concionando deliquiſſent, diuinæq. gloriæ, aut populi offeciſſent commodis, ueniam identidẽ peterent a Deo. In talium enim uitiorum emendatione uel maxime ſacrarum cõcionum conſtare fructum. Quo in genere extat præclarum eius preceptum ad Gaſparẽ Vicarium ſuum eundemq. cõcionatorẽ egregium. Ad Chriſtianã, inquit, humilitatẽ cõparandã, cum in ceteris, tum uero in concionandi munere caput eſt, Deo bonorũ omnium fonti quicquid inde fluat boni, acceptum referre. Namq. ille profecto pietatis ſenſum & populo ad audiendum Dei uerbũ præbet, & tibi ad prædicandum. Idipſum autem mementõ, accepiſſe te nõ tã tuo merito, quam deprecatione Societatis, diuina ſocijs dona identidem expoſcentis. Et ſimul memor, quicquid pro concione recti pijque exprompſeris, nequaquam eſſe tuum, ſed ore tuo loquentis Dei, ſolicite ac ſedulo diuinum talentum exerce, cuius aliquando redditurus es rationem. Nec quicquam tibi tribue, præter delicta, ſocordiam, elationem, ingratumque animum in Deum, in populum, in ſocios, quorum preces id tibi donum diuitus impetrarunt. Quocirca ſuppliciter etiam atque etiam a Deo petes, plane vt tibi oſtendat,

quibus

quibus nã rebus diuinos impedias conatus, quo- „ minus per te perficiat quæ velit, tua negotijs ma „ ioribus obſtante nequitia. Ita demum ſubmit- „ tes te ex animo coram ſcrutante corda & renes „ Deo, impenſe ſolicitus, ne in concionibus con- „ greſſibuſue cuiuſquam animum offendas. Hæc „ meditatio nutrix eſt veræ germanæque demiſſio „ nis. Cognitio quippe ſui ipſius, hoc eſt imbecil- litatis, nequitiæque ſuæ notitia intimo concepta animo, Chriſtianam humilitatem ac virtutem pa „ rit, alit, augetque. Illud enimuero meminiſſe te velim, ac ſæpius animo reputare multos concio- natores apud inferos cruciari, qui plus habuerint vel copiæ vel leporis in dicendo, quam tu; pluresſ „ que à ſcelerata, flagitioſaque vita ad honeſtam „ piamque traduxerint. Et quod monſtri ſimile „ eſt, cum plurimis ſaluti fuerint, ipſi tamen mi- „ ſerrime periere. Cur ita? nempe ob eam maxi- „ me cauſam, quia ab elatione & arrogantia inſo- „ lentes, diuina dona non Deo retulerunt accepta, „ ſed vindicarunt ſibi. Quocirca humanæ auidos „ laudis vanaque ſui opinione inflatos, inſana glo- „ riæ cupido præcipitem in locum prouexit, vnde „ in exitium reuerent ſempiternum. Proinde ſe „ quiſque colligat, ſuiſque conſulat rationibus. Nã „ ſi res attentius conſiderabimus, facile intellige- „ mus, nihil omnino in nobis eſſe, in quo glorie- „ mur, niſi forte ex noſtra infirmitate a delictis pe- „ tamus gloriam. Hæc enim domi noſtræ naſcun- „ tur, hæc vtique noſtra ſunt. Nam recte facto- „ rum culpa ſi qua eſt, penes nos eſt: decus penes „ Deum, qui per noſtram imbecillitatem inter- „ dum boni aliquid efficit, abiectis hominibus ad „ egregia vtens opera; ſimul vt infinitam vim boni „

Humilitatis initia.

Superbiæ remedium præſentiſſimum.

,, tatemque declaret ſuam; ſimul vt noſtram retun
,, dat comprimatque arrogantiam. Itaque caue
,, ſocios ac fratres præ te contemnas, quaſi pluſ-
,, quam illi oneris, laboriſque ſuſtineas. Quin
,, potius ſic in animum inducas tuum, pijs eorum
,, precibus diuinam flecti benignitatem, vt ma-
,, iores tibi vires ſuggerat ad munus tuum rite ob-
,, eundum. Ita plus te illis debere, quam illos tibi.
,, Hæc profecto cogitatio non modo elationẽ pre-
,, met, ne quem omninò deſpicias, ſed etiam accen
,, det caritatẽ, vt omnes paterno cōplectaris amore.

Monitores cō cionatoris.

Magnopere autem ſuadebat Cōcionatoribus, vt amicos aliquos pararent ſibi, ſiue domeſticos, ſiue alienos, viros vtiq; prudentes ac pios, à quibus de ſuarum concionum vitijs libere admoniti, ea & agnoſcerent facilius, & corrigerent. Orationi præcipue dederent ſe, meditationique rerum pro concione exponendarum, ſummaq; vi niterentur proponenda alijs ipſi prægustare animo; prorſuſq; eorum vim intimis percipere ſenſibus. Magnum quippe interuallum eſſe, inter vibrantem animi viribus meditata, & ſegniter ex memoria conquiſita promentem. Ceterum volebat vt facta dictis fidem facerent, muniaq; pietatis ac miſericordiæ concionem ſequerentur. Proinde ægris in valetudinarijs, vinctis in cuſtodijs miniſtrarent, egentibus neceſſaria compararent ſubſidia, ceteraque Chriſtianæ benignitatis, humilitatiſq; miniſteria impigre obirent. Nimirum & hęc officia concionibus iuuari, & his officijs in uicem conciones. Morem gererent interdum Parochis, & Vicarijs rogantibus, vt in eorum templis ad populum verba facerent. Gentem porrò quācunq; erudiẽdā ſermonibus ſuſcepiſſent, præ-

Meditatio rerum expō nendarum.

cipue diligerent,impenſeq; ſeruirent auditorum ſaluti,commodiſq.

Iam cõtentiones & certamina pro ſuggeſtu cũ alijs concionatoribus , maxime cum Epiſcopi Vicatijs,prorſus vitari iubebat, quãuis iuſtæ cauſæ certaminum, multæq; ac magnæ incidiſſent. Ex talibus enim contentionibus non ſolum Dei populiq; offenſionẽ oriri;ſed etiã certãtium perturbationẽ, cultuſq; diuini. Societatis vtiq; nomen famãq; nõ certaminibus de dignitate ſua,ſed conatibus in diuina gloria augenda, niti oportere. Proinde nõ obtrectatione & ſuperbia cum alijs ſed comitate & demiſſione certandum eſſe: omniq; tẽdendum ope, ne dignitatis æmulatio cuiquã nos infeſtos, inuiſoſue faciat. Quod ſi quãdo exorta forte cõtrouerſia nullum inueniret finem, occultis diſceptationibus ad Præpoſitos Eccleſiaſticos potius,quàm publicis ad populum offenſionibus rem tranſigendã. Quo de genere P. Gaſpari Vicario ſuo non minus ſalubriter quam prudẽter ita præcepit. Cum cœnobitis, ſacerdotibuſq; omnibus facilitate modeſtiaque certabis. Si qua forte offenſio exorta fuerit,eorum ſiue iuſtam ſiue iniuſtã iram tua leniet demiſſio,quãuis tibi innoxius videaris. Nec grauiorẽ requires vltionẽ, quam vt iniuriã premas ſilentio, vbi nullus eſt iuri locus. Quocirca ſi quãdo eorum quiſpiã ab officio diſceſſerit, ex animo eius dolebis vicẽ,quippe daturi, niſi reſipiſcat, ſerius aut ocius pœnas omnium opinione maiores. Itaq. hominis caſum miſeratus,eiuſdẽ deprecator apud Deum eris aſſiduus; Neq. ſolum facto aut verbo iniuriã vlciſci religioni erit,ſed etiã aliquid apud te iracundię aut offenſionis reſidere. Ira enim pariter & vltio

Certamina cum alijs cõcionatoribus fugienda.

Iniuria vlciſcenda ratio.

„ ſugienda, cum vtriuſque vna origo ſit. Verum „ enimuero multa Deus ac magna ijs largitur do- „ na, qui illatas exhibitaſque moleſtias Chriſti cau „ ſa patienter ferunt. Idemque tardus, ſed grauis „ vltor eſt iniuriæ diuino numini relictæ: piorum- „ que miniſteriorum aduerſarijs tandem haud im- „ meritam inurit notam. At nequaquam te Deus „ vlciſcatur, ſi facto, dictoue aut etiam cogitato tu- „ te iniuriam vlciſcaris tuam. Si forte (quod Deus „ auertat) inter vos, ac cænobitas aliqua extiterit „ diſſenſio, ſolerti conſilio ſupprimenda erit, caué- „ dumque ne Præfecto vrbis, aut cæteris ciuibus, „ vlla alienati animi ſigna rem prodant. Mirum „ enim quantum profanos homines offendat ſa- „ crorum Deo virorum diſcordia. Proinde ſi qua „ forte controuerſia oriatur, vtrique arbitrum ſu- „ metis Epiſcopum, qui pro autoritate, litem ſine „ cuiuſquam offenſione, componat. Ac meis ver- „ bis Epiſcopum rogabis, vt ſi quando inimicus in- „ ter fratres ſeuerit diſcordias, pacem pater ipſe „ conſtituat; & concordiæ autor quicquid inter „ vos fuerit controuerſiæ tollat, ne res deueniat „ ad magiſtratus, ac tribunalia. Simul memen- „ tote, ſi quando illi vobis maledixerint, nequa- „ quam maledictis cum eis eſſe certandum, ſed „ lingua, iraque cohibita, conueniendum Epiſ- „ copum, vti dixi, qui rebus rite compoſitis, ma- „ teriam certamini ſubtrahat. Tuque imprimis „ haud ignarus Societatis dignitatem & exiſtima- „ tionem non in hominum opinione, ſed in Dei „ gratia præſidioque poſitam; enixe cauebis, ne „ ita tuteris decus Societatis, vt Dei hominum- „ que offenſionem incurras. Denique Conciona- „ tores monebat, vt ſi qui primarij præſertim vi-

Diſcordiæ ſedandæ modus.

ri publicis flagitijs coopetti ita eorum expeterent conſuetudinem amicitiamque. ut ex peccatorum cæno nollent emergere: his denuntiarent, noſtras amicitias; ac familiaritates eo tantum ſpectare, vt amicos & familiares ad ſanitatem ſalutemque reuocemus animorum. Quocirca eatenus dumtaxat nos cum ipſis acturos, quatenus noſtra eis conſuetudo futura ſit ſaluti. Atque illud etiam addebat, concionatores vbicunque eis res ad victum neceſſariæ ſuppeterent, nihil ab alijs accipere oportere, quod dona eripiant libertatem. Ceterum ſi parua quædam mitterentur, indicia beneuolentiæ verius quàm munera, non eſſe reſpuenda, ne amicitiam reſpuere videaris.

Confeſſarios Societatis quare eſſingeret.
Cap. XXIII.

Confeſſarij benignitas in audiendo

CONFESSARIOS magnopere hortabatur, vt in confeſſionibus audiendis, animorũ ſanandorum cupidine accenſi, comiter benigneque confitentes exciperent: quo ſpiritualium medicorum lenitas eos pelliceret, ad omnia conſciẽtiæ ſuæ vulnera haud cunctanter aperienda. Proinde ne initio præſertim confeſſionis grauitatem ſeueritatemque præ ſe ferrent, ſed facilitatẽ potius ac lenitatem. Itaque P. Gaſpari Armuziam ituro tale præceptum dedit. Videndum eſt, „ etiam atque etiam, ne inter audiendas confeſſio- „ nes metus obſtet libertati, ſeuere excipiendo de- „ licta; ſed pugnandum potius, vt timidis animum „ comitas addat, diuinam efferendo clementiam, „ hominumque noxas eleuando, donec libero ani- „

mo

,, mo atque ore peccatorum omne euomuerint vi-
,, rus. Et in hoc genere cautio adhibenda eſt, velma
,, xima. Neque enim deſunt qui pudore impediti
,, cõmiſſa ſcelera maiore ſcelere ſupprimant, ſalu-
,, bri confeſsionis remedio in perniciẽ uerſo. Quo-

Remediũ aduerſus uerecundiam confitẽtium.

,, circa aduerſus exitialem illam verecundiam om-
,, ni ope, & arte certandum eſt. Flagitijs eliciendis
,, non alia via expeditior, quam denuntiare, nos lõ
,, ge grauiora fœdioraque aliorum cognouiſſe faci-
,, nora: & ſimul illa ipſa quæ timide cunctanterque
,, expoſuerint, aptis extenuare verbis, vt facilitate
,, confirmatus pudor fidentius reliquas vitæ ape-
,, riat noxas. Illud uero ad liberam vocem exprimẽ
,, dã vltimum (etſi raro aſſumendum cauteq;) auxi
,, lium eſt, vt tua ſuperioris vitæ peccata generatim
,, ſcilicet vniuerſeque ſignifices, quod ita eſſe ipſe
te uſus docebit ad dies. Hanc ille rationem aduer
ſus timidos præſcribebat: aliã porro aduerſus di-

Sceleſti homines quomodo accipiendi.

utinis flagitijs, ſceleribus implicitos. Donec con-
fitens delicta omnia euomuiſſet, inter fiduciã me
tumque hæſitanti animos facerent, diuinæ cle-
mentiæ miſericordiæque commemoratione, no-
minatimque proferrent homines nefandis ſcele-
ribus infames, olim in gratiam à Deo receptos, in
quorum numerum ipſe quoq; uenire poſsit, ſi pa-
ri ingenuitate ac dolore ſua confiteatur delicta.
Ad vltimum perſpectis omnibus conſcientiæ vul-
neribus, eorum grauitatẽ ac turpitudinem acriter
oſtenderent; fluctuantemque animum impenden
ti numinis ira, ſupplicijſque in homines conſcele
ratos diuinitus expetitis territando, ad odiũ do-

Obſtinati quomodo flectendi.

lorem compellerent peccatorum: abſolutione
etiam, ſi res poſcat, in aliud tempus dilata. Obſti-
tis uero animis non modo æterna inferorũ ſup-

plicia,

plicia,ſed etiam pœnas in hac vita ab hominibus facinoroſis exactas proponi iubebat,nominatimque notos aliquot appellari,qui ſua demum ſcelera grauibus & atrocibus luerint ſuppliciis, ut documento ſui ſimilibus forent. Ac ſe uſu doctum aiebat,tales homines longe plus præſentibus corporum, fortunarumque detrimentis commoueri,quam futuris animorum cruciatibus, qui procul abeſſe videantur.

Implicati negotijs homines quomodo accipiendi.

Si quando locupletes,atque opulenti negotiatores, Magiſtratus,aut Præſides vitæ ſolutioris ad confeſsionem accederent, ante omnia cenſebat eos ſedulo admonendos, vt ſumpto ſpatio biduí triduiue,intentius in anteactam vitam ſuam inquirentes delicta omnia (ſi diffiderent memoriæ) mandarent litteris,doloriſq; ſenſum contritionemq. a Deo ſuppliciter peterent. Inde principio confeſsionis,rationem ab eis exquirendā dicebat munerum,curationumq.quibus præeſsent, negotiorum quæ tractarent;qua ſedulitate, qua fide in ijs ſe gererent geſsiſſentue. Quippe hiſce percontationibus explorari facilius poſſe,ecquid oporteret reſtitui, quam ſi generatim interrogarentur numquid cuiquā reſtituere deberent.quia ad tales interrogationes prorſus abnuere conſuerint,ſeu lucri cupiditate, ſeu rerū inſcitia excæcati.Cōfeſsionibus deinde eorum exceptis, mētes monitis quibuſdā ac remedijs curandas.Neq; tamē à cōfeſsione abſoluēdos illico, ſed poſteaqua ea quæ deberēt,perſoluerint.Quocirca P.Gaſpari de talibus hominibus præcipit in hūc modū.

Differenda interdū abſolutio.

„ Cōfeſsionē nō cōtinuo ſequetur abſolutio ſed biduū triduūue dabitur eorū pectoribus certarū rerum meditatione prępparādis,ut interim animorū ma-

culas

„ culas lacrimis, ac uoluntarijs eluāt pœnis. Si quid
„ cui debent, reſtituant: ſimultatibus ſi quas habēt,
„ depoſitis, redeāt cū inimicis in gratiam; a libidi
„ nis conſuetudine, cęteriſq; quibus impliciti ſunt,
„ flagitijs expediantur. Hæc omnia abſolutionem
„ præcurrunt rectius, quam ſequuntur. Nāq; iſtiuſ-
„ modi homines in ipſa confeſſione promittunt, ſe
„ cuncta facturos: poſt abſolutionem fidei datæ im
„ memores, promiſſa irrita cadere patiuntur. Quo
„ circa elaborandum eſt, vt hi abſoluendi repræſen
Nutantes in fide confirmandi. tent, quod præſtare debent abſoluti. De nutantibus vero in fide confirmandis, hæc eidem Gaſpari præcepta dedit. Nonnullos, reperies, atque
„ vtinam non multos in ſacramentorum, maxime
„ vero Euchariſtiæ labantes fide, ſiue quod iā diu
„ eius fructu carent: ſiue quod magnam conſuetu-
„ dinem habent cum Ethnicis, ſeu quod impura
„ quorundam Sacerdotum vita apud imperitos,
„ huius ſacramenti officit maieſtati. Cum his igi-
„ tur ſic agendum erit, vt primo ſuſpiciones eorū,
„ ac dubitationes elicias, deinde eos docendo, in
„ fide confirmes: vt verum Chriſti corpus in eo my
„ ſterio contineri haud dubie credant. Nec aliud
Mulierum familiaritas periculoſa. præſentius tanti mali remedium eſt, quam pia ac diligens ipſius Euchariſtiæ frequentatio. Iam vero quoniam in familiaritate mulierū ferme plus periculi eſt, quam emolumenti, magnopere autor erat confeſſarijs, vt in confeſſionibus, in colloquijs, in congreſsionibus earum, in reconciliatione cum coniugibus cauti eſſent, intentique ad ſuſpiciones rumoreſque hominum, non tantum ad culpam crimenue uitandum. Quibus de rebus egregia ſane ac ſalubria P. Gaſpari Vicario ſuo reliquit monita: quæ attexere operæ pretium duxi.

duxi. Cum mulieribus inquit, cuiuſuis conditio „ nis non niſi luce palam,atque in publico, hoc eſt „ in æde ſacra colloqueris. Nec unquam domum ad eas ibis, niſi forte grauiore aliquo caſu cogente, ueluti ægræ cuiuſpiam confeſsionem excepturus: ac tum curandum erit ſedulo, vt illius mari- „ tus adſit, aut cognatus aliquis, aut certe uicinus „ idoneus. Si forte virginem, aut viduam conueni „ ri oportebit, ad eius domum accedes, viris ſpe- „ ctatæ integritatis comitantibus: quorum ſcilicet „ comitatus non ſolum offenſionem, verumetiam „ ſuſpicionem hominum excludat. Talia verò offi- „ cia conueniendarum mulierum & rara ſint & ne „ ceſſaria. Quippe lubricum negotium eſt: ubi mi- „ nimum lucri fit maximo periculo. Et quoniam „ feminæ (quæ mobilitas ac leuitas muliebris inge- „ nij eſt) plerumque multum negotij confeſſarijs fa „ ceſſunt, cum eis hæc maxime tenenda cautio, vt „ viros Chriſto adiunctos impenſius excolas, quam „ eorum vxores. Nam cum natura conſtantiores „ ſint viri, & ab eis domeſtica pendeat diſciplina; rectius profectò apud eos atque vtilius opera collocatur. Recte enim ſapiens. Qualis eſt, inquit, rector ciuitatis, tales qui habitant in ea. Et ſimul „ multæ offenſiones, ſermoneſque qui oriri ſolent „ ex feminarum familiaritate vitantur. Si quod in- „ ter coniuges oriatur diſsidium, ad controuerſiā „ tollendam, animoſque eorum ſedandos, omniū „ primum id ages, ut uterque idoneis meditatio- „ nibus preparati, ſacram confeſsionem anteactæ „ inſtituant vitæ: Abſolutionemque tantiſper ſi vi „ debitur, differes, vt ad vitæ emendationem, con- „ cordiamque inter ſe conſtituendam paratiores „ reuertantur. Feminis affirmantibus ſe enixius di „

Cum mulieribus caute agendum.

Viri potius excolendi quā uxores.

,, uinis rebus operam daturas, ſi abſtineant a con-
,, ſuetudine virorum. neutiquam habebis fidem.
,, Nam & ille muliebris feruor facile refrigeſcit, nec unquam fere ſuſcipitur ſine graui aliqua uirorum offenſione. Coram uxore caue culpam cōferas in maritum, quamuis haud dubie penes illum ſit culpa; ſed re in pręſentia ſuppreſſa, deinde ſine arbitris, eum ad uniuerſam uitam confeſsio-
» ne expiandam impelles: tum uero ſub confeſsio-
» nem quam modeſtiſsime reprehenſum admone-
» bis, ut enixe domeſticæ ſtudeat concordiæ. Cete-
» rum omni cura, in id eris intentus, ne (quod ſuſpi
» cioſiſsimum negotium eſt) uxoris patronus ui-
» dearis uenire cōtra uirum. Itaque is amice ac ſen
» ſim monendus eſt primum, ut ſuam ipſe culpam
» agnoſcat, demum comiter ac beneuole abſoluen
» dus. Indorum quippe animos amor flectit, uis
» frangit. Cauebis igitur (ut paulo ante dixi) ui-
» rum accuſare audiente coniuge. Namque ut mu
» lieres natura ſubimpudentes ſunt, ac procaces, fa
» cile uiris ipſorum noxas, pręſertim ſacerdotum
» iudicio damnatas obiiciunt. Quocirca ſatius eſt,
» re diſsimulata, obſeruantiam maritis debitā pro
» ponere uxoribus, & ſimul demōſtrare ipſas quod
» uiros ſuos ſæpe deſpicatui habuerint, graui; utiq;
» dignas eſſe pœna. Proinde demiſſe, ac patienter,
» ſi quid moleſtiæ a uiris accidat, perferre, eiſque
» dicto audientes eſſe oportere. Noli facile coniu-
» gis alterius de altero querelis credere (ſępe enim
» & falluntur & fallunt) ſed ſumma animi ęquita-
» te utrumq; audies; nec incognita cauſa condem-
» nabis alterutrum. Hoc eo dico, ut illis ad con-
» cordiam tibi ad ſuſpicionum fugam facilior pa-
» teat uia. Quod ſi quando eos inter ſe reconcilia-

re

Viri potius quam uxoris patrocinium ſuſcipiendum.

re ipſe nequiueris, ad Epiſcopum aut Vicarium ,,
generalem rem totam reijcies; ſed ita ut neutrũ ,,
lædas e diſſidentibus. Lædas autem neceſſe eſt ,,
alterum, ſi alteri magis fauere uidearis. Summâ ,,
profecto prudentia opus eſt, ut ne quid offendas ,,
in hoc ſeculo nequam, longeque proſpiciendi ad ,,
uerſi rerum, quæ geruntur, euentus. Aduerſarius ,,
namque noſter Diabolus non ceſſat, ſed circuit ,,
quærens quem deuoret. Maximæ autem impru- 1. Pet. 5.
dentiæ eſt, incommoda quę ex actionibus quam ,,
uis bono animo ſuſceptis euenire poſſunt mini- ,,
me prouidere. ,,

Pecunia nulla ratione accipienda.

Pecuniam uero, neque reſtitutionis neq; eleemoſynæ nomine diuidendam pauperibus accipere confeſſarios nolebat: ſed uel arbitrio erogantium, certis pijs operibus nominatim, uel generatim ſodalitati Miſericordiæ attribuendam curare: ita melius & ſodales illos pauperum egeſtati, & Sacerdotes Societatis famæ utique conſulturos. Si qui ad confeſſionem accederent, non tam peccatis, animorumque ſuorum incõmodis, quã paupertati, ac difficultatibus rei familiaris remedium petituri, hos de uſu ſacræ confeſſionis admonitos, ad curam traduci iubebat animorum, demonſtrando quanto grauiora animorum incõmoda ſint, quam corporum: Poſtremo ſi uideretur, ſodalitati Miſericordiæ commendari. Confitentibus porro non feſtinatam, ſed diligentem nauandam operam cenſebat, mónens ut præoptarent confeſsiones paucas rite factas audire, quam multas temere properatas. Qui enim confitentes intentius excuti poſſe? qui eorum odijs, fraudibus, vitiis adhiberi remedia, niſi per otium curentur? An vero dubium eſſe quin confeſsio

una

vna recte inſtituta multis curſim peractis præferẽda ſit? cum præſertim confeſſio aditum aperiat ad ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum.

Præcipiebat quoque ne muliebri ingenio nimium fidentes, multum temporis mulieribus ad pietatem inſtituendis impenderent: rectius utiq; poni operam in viris. ſimul quod ex iis fere ſolidior ac diuturnior capiatur fructus: ſimul quod ex virorum inſtitutione, vxorum familiarumque vniuerſarũ inſtitutio pendeat. Vere enim ſapiens, Qualis eſt, inquit, Rector Ciuitatis, tales ſunt qui
Eccl. 10. habitant in ea. Poſtremo monebat Confeſſarios, vt ſumpto ſpatio in auditas a ſe confeſſiones inquirentes viderent intentius, ecquid in delictis aliorum expiãdis, ipſi deliquiſſent, & quæcunq; in alienis peccaſſent confeſsionibus, expiarent ſuis. eaque delicta in poſterum ſumma vi corrigere niterentur. Hoc quippe ſtudium ad recte atq; vtiliter Confeſſarij munus obeundum maximo adiumento futurum.

Cultores animorum quales requireret.
Cap. XXIIII,

SOCIOS Ethnicis conuertendis, Neophytiſque erudiendis operam daturos non modo lectiſsimos requirebat, ſed huic rei maxime deditos; vt nihil quamuis ſpecioſum ac præclarum tanto præferrent negotio, quo nihil ſuperis gratius, mortalibus vtilius reperiretur. Nec magnificus ſolum hortator erat, ſed etiam autor, plus rebus oſtendens, quam verbis præcipiens. Nãq; vt ſuo loco demonſtrauimus, Gentilium cõuerſione, atque inſtitutione in omni vitaſ ipſemet

nihil habuit antiquius. Quinetiam Socios, qui ex India aut ex Luſitania ad eum ueniſſent, itavocabat in diuini huius miniſterij ſocietatem, ut ſpectatiſsimo cuique eam prouinciam præmium daret laborum. Primarios quippe uiros potiſsimum tanto muneri præficiebat, autoritatem ſequens Apoſtolorum, qui cum audiſſent, recepiſſe Samariam verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioanné, Apoſtolorum ſcilicet principes. Quocirca cenſebat ad Apoſtolicum munus deligẽdos viros egregia diuque ſpectata fide, virtute, conſtantia, ſanctitate: tum quia tales vtique uiros res ipſa poſtularet, tum vero quoniam vſu doctus ſenſerat, eam prouinciam eſſe grauiſsimis Satanę tentationibus moleſtijs, ærumnis expoſitam. Proinde in eiuſmodi Dominicæ vineæ operarijs prudentiam magis ac ſanctitatem, quam ſcientiam doctrinamque expetebat, ratus ad tot tantaſque difficultates ſuperandas neceſſariã pro fecto eſſe virtutem; ad Ethnicorum autem conuerſionem plus momenti ſanctimoniam facere quam doctrinam. Quod ſi virtutem decoraret eruditio, tum uero aiebat egregios perfectoſque Euangelij præcones exiſtere, Iaponiæ maxime opportunos, ceteriſq. locis vbi acria barbarorum ingenia ſubtilibus interrogationibus Chriſtianã religioné ſolerter explorent. Ceterum in omnibus Ethnicorum cultoribus requirebat ingeniũ, facultaté, ac ſtudium peregrinę linguæ addiſcẽdę haud dubius ſine ſermonis cõmercio in barbaris ad Chriſtum aggregandis. nouiſq; Chriſtianis inſtituendis, nihil admodum profici poſſe. Itaque Apoſtolos prius quam gentes docere aggrederentur, diuinitus imbutos omniũ facultate linguarũ.

Act. 18.

Plus momẽti in ſanctimonia eſt quam in doctrina.

Peregrina lingua addiſcenda ſtudium.

Præcipuè optabat omnes ingenti animorum ſeruandorum cupiditate flagrare, nunquam vt e-ius rei prætermitterent occaſionem, ſed auide ar-riperent vrgerentque. In Neophytorum verò ſa-lutem atq; inſtitutionem ſtrenue iubebat inſiſti. infantes baptiſmo expiari, pueros erudiri cate-chiſmo, & ante omnia baptizandis infantibus in curiam vitari, obliuionemque præcipiens; vt quá tum humana ope prouideri poſſet, nemo prorſus periret ſine baptiſmo, vnico puerilis ætatis auxi-lio. Suadebat quoque vt verbis rebuſque Neo-phytos conciliantes ſibi, ſtuderent ab eis parentũ loco diligi, colique. Sic enim natura compara-tum eſſe, vt amor omnia æqui bonique conſulat: nihilque ſit amanti difficile. Quocirca in nouis Chriſtianis excolendis, non fortius, quam perſe-uerantius eorum perferrent vitia, infirmitatem ſuſtinerent, frugemque ſementis factæ, laborum que (quamuis ſerę ſpei) fructũ velut boni Chri-ſti domini agricolę expectarẽt: haud ignari, Qui ſeminant in lacrimis in exultatione meſſuros. Quod ſi talibus initio Chriſtianis non vterentur quales expeterent, ita ſe cum ijs gererent, vt cum improbis filijs boni parentes: Deique benignita te freti qui hominum mentes ſuo demum tempo re ad bonam perducit frugem, non diffiderent eos aliquando tales fore, quales optarent. Proin de nunquam deſinerent illos omni ſtudio colere, præſertim cum Deus communis omnium parens quamuis læſus a nobis, benigne tamen omnibus facere non deſiſtat. Iam cum veteribus Chriſtia-nis multum temporis eſſe conterẽdum negabat, ne frauderentur noui. Quod ſi officioſi illorum congreſſus vitari nequirent, at ſermones inferen dos

Perſeuerantia in excolendis hominibus.

Pſal. 125.

Inania officia quomodo eludenda

doſ de rebus diuinis, atque ad animorum ſalutem pertinētibus: vt aut pijs exculti monitis paulatim fierent meliores, aut certe colloquiorum ſe ueritatem auerſati noſtrum nos negotium agere ſinerent in inſtituendis Neophytis. Exiguos verò fructus cum hominum approbatione, maximis fructibus cum aliqua vel minima offenſiuncula potiores ducebat. paruos quippe fructus cum virtutis exēplo perceptos, & diuturnos eſſe & ſemper augeri; contraque ingentes offenſione hominum vitiatos paulatim corrumpi atque interire. Itaque eos iubebat aduerſus omnes facilitatem ac demiſſionem adhibere, pacem vt ait Apoſtolus cum omnibus hominibus habentes; contentioneſque maxime cum religioſis viris ac ſacerdotibus omni ope vitantes. Et ſimul præcipiebat, ut facilitatis magis quam grauitatis memores hilari lętoque vultu exciperent omnes: neminemq; omnino aſpernarentur, ut omnes Chriſto lucrifacerent. Dictitabat etiam quod boni uirtus non pariat, humanas artes haud quaquam parituras ſine uirtute. Proinde cauerēt diligenter, ne peruulgata hominum uia dignitatem atque honorē aut appeterent, aut appetere uiderentur; neu ſuis dictis factiſue ad humanam potius, quam ad diuinam tenderent gratiam. Veram vtique autoritatem egregiæ virtutis comitem non hominum donum eſſe, ſed Dei. Itaque ſi quando homines ipſi per ſe humanis artibus (omiſſo cæleſti præſidio, germanaq; virtute) quærant autoritatem; diuino cōſilio fieri vt eam parare dum ſtudent, funditus perdant. Ne ſcilicet vilia ſint hominibus dona cæleſtia, ſed haud ſecus, quam par eſt, expectenturē cælo. Nam quibus in diuinarum rerum Rom. 12.

procuratione,hominum gratia,quam Dei potior ſit,eos non tam diuinum honorem ſpectare, quã ſuum. Verum ſacrilegam illam ambitionem demum in ipſorum ignominiam, exitiumque erupturam.Itaque ſibi quiſque prima eſſet cura,ſuũque animum ſumma vi excoleret;deinde in alienorum culturam animorum verteret curas. Neque enim alienæ ſaluti conſulturum qui ſuam negligeret: neq; memorem fore aliorum, qui obliuiſceretur ſui.contraque facile euenire,vt cui ſua ſalus cordi eſſet,eius cura in aliorum quoque redundaret ſalutem. Quocirca nullum diem rerũ diuinarum meditatione,& conſcientiæ examine uacuum ſinerent pręterire,& quotidie ecquid in diuino obſequio deliquiſsẽt, ecqua in re ſuo officio aut diuinis defuiſſent conatibus,reputarent: ſecumque cum ſuis mentibus circumſpicerent, quam multa per eos Deus ipſorum vitio efficere deſineret potius, quam quid per ipſos efficeret. Alterum enim modeſtiæ abſolutæque virtutis incitamentum eſſe,alterum ſuperbiæ,vecordiæque diuina facta ſibi vindicantis.qua enimuero non aliam peſtem pernicioſiorem pijs hominibus reperiri. Puerilis porrò ætatis educationem præcipuum opus exiſtimans,monebat vt Chriſtianam doctrinam puerorum gregibus, quoad eius fieri poſſet,per ſeipſi traderent, nec intermiſſo tã frugifero opere,neque alijs commiſſo.Ceterum neminem puerorum offenderent,irritarentue, ſed ad veniam faciles in leuioribus noxis conniuerent,remittentes minas vt monet Apoſtolus:quo ſcilicet timida ætas alacrius ſalubrem capeſſat diſciplinam.

Puerorum educatio.

Epheſ. 6.

Aduerſus Magiſtratus,Prępoſitoſque Eccleſiaſticos

ſticos moderatione tenderent modeſtiaque:neq; ullis quamuis ingentibus eorum delictis atq; iniuriis laceſſiti cum eis ullo modo ſuſciperent ſimultates. ferendo enim & diſſimulando magis quam obſiſtendo ſuperiores uinci;ſi minus ut ſuā ipſi corrigant uitam,at certe vt rem Chriſtianam minus impediant. Quocirca eos quaſi ſuorum conatuum,ac laborum patronos ; in fructus,emolumentique partem uocarent,quicquid boni perceptum eſſet, id illis,ſecundum Deum,acceptum referentes ita demum Chriſti vineæ operarios . plus adiutorum defenſorumque (ſi forte verbo . aut facto ab aliis violarentur) aut certe minus.aduerſariorum habituros . Iam autor erat benignitatis, humilitatiſque miniſteria,non minus ſæpe quam libenter,exſequendi:in valetudinariis,publiciſque eius cuſtodiis ægros ac uinctos officijs pietatis, corrogataque ſtipe , ſubleuandi ; ſed ita vt ſimul corporibus animiſque curandis opera præberentur,inimicitias ſedando, odia reſtinguēdo,tollendo lites,diſſidentes ad pacem,atq; amicitiam adducendo.His quippe caritatis officiis diuinum amorem in animis noſtris accendi, aliorū animos ad ſimilia excitari facta:Dei ſeruis ad rei Chriſtianæ propagationem, plurimum accedere fidei autoritatis. Præcipue uero temere obloquētium rumores contemnerent , qui ſæpe timidorum conatus frangunt,atque debilitant Extat de ea re egregium præceptum P. Gaſpari traditum, quod tale eſt . Si tibi pia miniſteria obeunti , ut fit , obtrectent improbi;de illorum uocibus non magnopere laborabis: ne quis animaduertat , te homuncionum vocibus a Dei obſequio abſterreri,id uerò laborabis . Nam quicunque talibus in rebus

Miſericordia opera.

Obloquentium ſermones contemnendi.

rebus falſam infamiam ſermoneſque hominũ extimeſcunt, mundi uerius quã Chriſti milites sũt, utpote quos humanus reſpectus magis moueat, quam diuinus. Ad vltimum illud tibi antiquiſſimum eſſe uolo, ut memor te Societatis IESV membrum eſſe, omnibus in factis dictiſque tali capite & corpore dignus exiſtas.

Hiſce ex monitis facile apparet, non modo quã ſedulo ſerioque Franciſcus ſocios exemplis pariter & præceptis, ad omnem prudentiæ ac ſanctitatis excoleret laudem; uerumetiã quam ualde omnibus in rebus Xauerij & Ignatij sẽſus inter ſeſe cõgruerent. quippe cum eadẽ eodem tẽpore (etſi infinito propemodum locorum interuallo diſiuncti) Ignatius in Italia Sociis præciperet, Frãciſcus in India. Sed uidelicet unus atq; idẽ ſpiritus illa utriq; dictabat, utrobiq, Societatem ad certã formans diſciplinam: cæleſtemq; ambobus prudentiã inſpirans. Nihilo autem prudentior Xauerius in præcipiendo, quã in regendo fuit. Quippe vbicumq; locorum eſſet, a Prępoſitis Societatis ſubinde omnibus de rebus certior fieri uolebat; cunctiſq; incõmodis non ſecus medebatur, ac ſi adeſſet præſens. Nam diſcedẽs imperabat eis, vt ad ſe certis temporibus litteras mitterent, quibus litteris ſociorum tum ueterum tum recentiũ numerũ, genera, facultates exponerẽt; nimirũ quibus virtutibus præditi, quibus doctrinis & artibus exculti, quibus addicti miniſterijs, quas ad res maxime nati aptique viderẽtur; quæ in unoquoque cupiditas conſeruandorum animorum emineret, quos quiſque ferret fructus, quibus urgeretur angoribus, quibus moleſtiis ac morbis tentaretur, premereturque. Demum (adeo in rebus etiã

Xauerij prudentia in rebus omnibus ſui muneris cognoſcendi

minimis

minimis attentus erat, ac diligẽs) de domeſticis famulis, ac ſeruis, de ære alieno, talibuſq; rebus fieri ſe iubebat certiorem. Deque ſingulis vel perſonis vel rebus, vtcunque res poſceret, per litteras præcipiebat. Nec mandaſſe contentus, quid facto opus foret, ſimul imperabat Præpoſitis, vt ad ſe quamprimum ſcriberent, an ſibi quiſq; mãdata curaſſet, vt ſcilicet hoc illis imperium curã acueret exſequendi mandata. Ceterum etſi vltimas Orientis terras perluſtrans in barbararũ gentium conuerſionem incumberet totus; tamen immenſa Oceani ſpatia remẽſus ſocios ſuæ fidei creditos identidem reuiſebat, ratus ſibi pro ſuo duplici munere partiendas curas, vt ſic adeſſet alienis, vt non deeſſet ſuis. Singulari vtiq; induſtria ac virtute perfecit, vt ſi ſpectes quantum Chriſti cultum propagauerit, nullum ei ſpatium de Societate cogitandi fuiſſe; Sin autem quantopere Societatis res curarit conſideres, nihil aliud aut egiſſe, aut agere potuiſſe videatur.

Solerter exigit imperata.

F I N I S.

Vidi hanc vitam P. Franciſci Xauerij a P. Horatio Turſellino Societatis Ieſu ſcriptam, & nihil in ea iudico eſſe contra fidem, & bonos mores, ſed potius eſſe valde vtilem & magnæ ædificationis.

Ioannes de Sa

Idem ego ſentio

Ioannes Azor

Idem ego ſentio

Emanuel Rodericus

Ego Claudius Aquauiua Societatis Ieſu Præpoſitus Generalis hiſtoriam hanc vitæ P. Franciſci Xauerij tribus Societatis noſtræ Theologis commiſi videndam, qui omnes cum eam approuauerint, probo etiam vt poſſit imprimi, ſi ita placuerit Reuerendiſſ. D. Vicegerenti, ac Reuerendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatij. Datum Romæ die 8. Auguſti 1592.

Claudius Aquauiua Prepoſ. Gen.

Ego Bernardinus de Agorreta iuſſu Reuerendiſſ. Patris Bartholomæi de Miranda Sacri Palatij Magiſtri, legi quatuor libros Patris Horatij Turſellini Societatis Ieſu de Vita Patris Franciſci Xauerij, & cenſeo omnia in eis contempta, fidei catholicæ conſona eſt, legentibuſque maxime vtilia futura eſſe ad illorum, fidem, deuotionē & pietatem excitandam. Datum Romæ die 22. Septembris 1592.

F. Bernardinus de Agorreta.

A01 147/622

Digitized b